

Väljarbeteende i Europaval

Henrik Oscarsson & Sören Holmberg
(red)

Adress:
Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet
Box 711, 405 30 GÖTEBORG

Beställningar:
www.valforskning.pol.gu.se
Tfn: 031-786 12 27

Väljarbeteende i Europaval.

Redaktörer: Henrik Oscarsson och Sören Holmberg

© Författarna

Administrativ redaktör: Mikael Persson

Omslag: Henny Östlund

Tryck: Litorapid Media AB, Göteborg 2010

ISBN: 978-91-89246-49-2

Upplaga 1:1

Väljarbeteende i Europaval utgör rapport 27
i Statistiska centralbyråns skriftserie Valundersökningar

Innehållsförteckning

1	Ett svenskare europaval? <i>Henrik Oscarsson & Sören Holmberg</i>	7
2	Den goda valrörelsen <i>Henrik Oscarsson & Sören Holmberg</i>	19
3	Från rekordlåg till rekordhög valdeltagande <i>Per Hedberg & Henrik Oscarsson</i>	39
4	Hur sociala skiljelinjer strukturerar partival i Europaparlamentsval <i>Henrik Oscarsson & Sören Holmberg</i>	61
5	Vi och dom <i>Maria Oskarson</i>	81
6	Åsiktsröstning <i>Henrik Oscarsson & Sören Holmberg</i>	103
7	Den motvillige europén <i>Joakim Ekman & Jonas Linde</i>	125
8	Varför röstade väljare på Piratpartiet? <i>Gissur O. Erlingsson & Mikael Persson</i>	137
9	Svenska pirater seglar på nya politiska skiljelinjer <i>Marie Demker</i>	149
10	Solidaritetsens och identitetens gränser <i>Linda Berg</i>	163
11	Personröstning <i>Henrik Oscarsson & Sören Holmberg</i>	179
12	Premiär för TV-reklam <i>Stefan Dahlberg</i>	191
	Referenser	203
	Appendix A – Datamaterialet	211
	Appendix B – Väljarnas partier	217
	Appendix C – Partiernas väljare	225
	Författarna	233

Förord

Boken *Väljarbeteende i Europaval* har fokus på hur röstberättigade svenskar agerade i valet till Europaparlamentet 2009 – vilka deltog, vilka röstade på vilka partier och vilka utnyttjade möjligheten att personrösta. Den har tillkommit inom det svenska Valforskningsprogrammet – på engelska *The Swedish National Election Studies Program (SNES)*. I samverkan med Statistiska centralbyrån har forskare vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg genomfört valundersökningar i Sverige sedan mitten av 1950-talet. Vår undersökningsserie är en av de längsta i världen. Den inleddes till och med innan den Europeiska unionen föddes i Rom 1957.

Väljarbeteende i Europaval handlar mest om EUP-valet 2009 men innehåller också systematiska jämförelser med tidigare EUP-val i Sverige och med riksdagsvalen. I flera avseenden jämförs även de svenska resultaten med motsvarande resultat i övriga EU-länder. Sverige deltog 2009 i ett stort komparativt forskningsprojekt med datainsamling i alla EUs medlemsländer. Projektet gick under det kryptiska namnet *Piredeu* (www.piredeu.eu).

Forskningsmässigt huvudansvariga för 2009 års valundersökning är Henrik Oscarsson och Sören Holmberg. Ansvar för kodning, filbyggnad och databearbetningar har åvilat Per Hedberg. Kodningen av intervjuuppgifterna har gjorts av Malin Forsberg och Rebecka Åsbrink. Boken har tekniskt redigerats av Mikael Persson. Kerstin Gidsäter har hjälpt till med vissa tabell- och figurkonstruktioner. Inom Statistiska centralbyrån har Jonas Olofsson, Jessica Persson och Anna Welin varit ansvariga för den statistiska uppläggnings och för fältarbetet.

Delresultat från 2009 års valundersökning har tidigare publicerats av Henrik Oscarsson och Sören Holmberg i SCB-skriften *Valet till Europaparlamentet 2009*. Den publikationen innehåller också en mycket omfattande specialstudie av valdeltagandet i olika sociala och demografiska grupper med Richard Öhrvall som författare.

En valbok är alltid ett lagarbete. Vi vill tacka alla som bidragit; inte minst de nio forskare som ställt upp med egna bidrag i boken. Vi vill också särskilt tacka det svenska nätverket för europaforskning i statskunskap (SNES) för ekonomiskt bidrag till vår avslutande antologikonferens på Jonsereds herrgård.

Boken *Väljarbeteende i Europaval* tillägnas Karlheinz Reif som gick bort i december 2010. Han var en av pionjärerna inom forskningen kring Europaval. Med utgångspunkt från den grund han medverkade till att lägga förs den komparativa väljarforskningen vidare.

Göteborg i december 2010

Henrik Oscarsson & Sören Holmberg

Kapitel 1

Ett svenskare Europaval?

Henrik Oscarsson & Sören Holmberg

Europaparlamentsvalet söndagen den 7 juni 2009 var det fjärde i ordningen sedan Sverige blev medlem i den Europeiska unionen.

Huvudmönstret från tidigare svenska Europaparlamentsval upprepade sig: Jämfört med svenska riksdagsval blev valdeltagandet lågt, de stora partierna gjorde dåliga valresultat samtidigt som små utmanarpartier gjorde klart bättre resultat, och stora opinionsförskjutningar ägde rum under den sista valrörelseveckan.

Vid ett första påseende bekräftas alltså ännu en gång den internationella forskningens sedvanliga porträttering av Europaparlamentsvalen som ett *andra rangens nationella val*: En lågintensiv valrörelse med svag väljarmobilisering där nationella sakfrågor dominerar agendan och där väljarna röstar annorlunda än de brukar, framför allt genom att bestraffa stora regeringsbärande partier och belöna små utmanarpartier (Reif & Schmitt 1980; Oscarsson & Holmberg 2006; Brug & Eijk 2007; Hix & Marsh 2008).

Men frågan är om denna bild av 2009 års svenska Europaparlamentsval verkligen är rättvisande? Mot denna bild står ett mycket tydligt trendbrott i valdeltagandet, ett lyft med hela +7,6 procentenheter. De tidigare EUP-valen som draperats i folkligt EU-missnöje ägde denna gång rum mot bakgrund av en övervägande EU-positiv folkopinion, en färgstarkare inrikespolitisk debatt, ett nytt utmanarparti – Piratpartiet – och med endast ett år kvar till nästa riksdagsval.

Huvudmålsättningen med den här boken är att ge etablerade föreställningar om Europaparlamentsvalens allmänna karaktär en ny utmaning. Vi vill teckna en mer nyanserad bild av svenska väljares politiska beteende i Europaparlamentsvalet 2009 genom systematiska jämförelser med svenska riksdagsval, de tre tidigare svenska Europaparlamentsvalen 1995, 1999 och 2004 och andra länders EUP-val. I många avseenden är våra frågeställningar klassiska inom forskningsområdet väljarbeteende: Bokens kapitel rymmer fördjupade analyser av huruvida Europaparlamentsvalet 2009 levde upp till högt ställda förväntningar på den goda valrörelsen, varför valdeltagandet ökade, varför Piratpartiet vann två mandat i Europaparlamentet och varför det gick så dåligt för de stora partierna. Vi besvarar också frågor om i vilken

utsträckning och på vilket sätt väljarnas partival strukturerades efter nya och gamla sociala skiljelinjer. Åsiktsröstning och personröstning ägnas egna kapitel liksom analyser av den allt mer positiva svenska EU-opinionen.

2009 års Europaparlamentsval

Valresultatet i 2009 års Europaparlamentsval innebar stora förändringar av partiernas representation i Bryssel (se tabell 1.1). Succépartiet från EUP-valet 2004 – Junilistan – blev valets stora förlorare. Partiet backade med 11 procentenheter och förlorade alla sina tre mandat i Europaparlamentet. Ändå var Junilistan med Sören Wibe som ny partiledare nära att försvara ett mandat. Partiet missade fyraprocentspärren med blott fem tiondelar partiet fick (3,5 procent).

Vänsterpartiet blev största förlorare bland de etablerade riksdagspartierna. V gjorde sitt sämsta Europaparlamentsval någonsin och gick tillbaka med sju procentenheter jämfört med 2004 (5,7 procent). Kristdemokraterna, Centerpartiet och Socialdemokraterna gick också tillbaka men led mer begränsade förluster. KD backade med -1,0 procentenheter och behöll sitt mandat i Europaparlamentet (4,7 procent). Även C lyckades behålla ett mandat trots tillbakagång om -0,8 procentenheter (5,6 procent). Mona Sahlins premiärval som S-ledare resulterade i ett mycket svagt valresultat (24,4 procent) som dessutom innebar en svag tillbakagång sedan 2004 (-0,2 procentenheter). Valresultatet är det sämsta för Socialdemokraterna i demokratisk tid.

Bland de sju etablerade riksdagspartierna fanns två klara vinnare, Miljöpartiet (+5,0 procentenheter) och Folkpartiet (+3,7 pe). MP gjorde ett klart bättre Europaparlamentsval än 2004 och vann 11 procent av rösterna och två mandat. Folkpartiet tangerade nästan rekordsiffran från 1999 med 13,6 procent och vann tre mandat.

Antalet bortkastade röster slog nytt rekord. Aldrig tidigare i ett allmänt demokratiskt val har så stor andel svenska väljare (9,2 procent) röstat på partier som inte klarade fyraprocentspärren. Inte mindre än fyra utmanarpartier hade möjlighet att göra det. Nygamla Junilistan misslyckades och fick 3,5 procent. Feministiskt initiativ med Gudrun Schyman som partiledare gjorde en remarkabel slutspurt under de sista dagarna av valrörelsen och samlade 2,2 procent i valet. Sverigedemokraterna skördade också valframgångar men missade spärren med sju tiondelar och stannade på 3,3 procent.

Men det svenska EUP-valet 2009 kommer i första hand komma ihåg för att nykomlingen Piratpartiet lyckades ta sig över fyraprocent-spärren. PP blev Europaparlamentsvalets stora vinnare med 7,1 procent av rösterna och, så småningom när Lissabonfördraget trätt ikraft, två mandat i Europaparlamentet.

Tabell 1.1 Valresultat från Europaparlamentsvalen 1995-2009 (procent, antal vunna mandat, procentenheters förändring)

	1995	1999	2004	2009	Vunna mandat ¹	Förändring 2004-2009
Vänsterpartiet	12,9	15,8	12,8	5,7	1	-7,1
Socialdemokraterna	28,1	26,0	24,6	24,4	5+1	-0,2
Miljöpartiet	17,2	9,5	5,9	11,0	2	+5,1
Centerpartiet	7,2	6,0	6,3	5,5	1	-0,8
Folkpartiet	4,8	13,9	9,9	13,6	3	+3,7
Kristdemokraterna	3,9	7,6	5,7	4,7	1	-1,0
Moderaterna	23,2	20,7	18,2	18,8	4	+0,6
Junilistan	-	-	14,5	3,5	0	-11,0
Piratpartiet	-	-	-	7,1	1+1	+7,1
Sverigedemokraterna	-	-	1,1	3,3	0	+2,2
Feministiskt initiativ	-	-	-	2,2	0	+2,2
Övriga	2,7	0,5	1,0	0,2		-0,8
Summa %	100,0	100,0	100,0	100,0	18+2	
Valdeltagande	41,6	38,8	37,9	45,5		+7,6
Andel ogiltiga röster ²	1,6	2,3	0,2	0,1		
Andel blankröster			2,6	1,7		

Källa: SCB/Valmyndigheten. Valresultaten har avrundats till en decimal så att summan av partiernas procentuella röststöd blir hundra procent. På grund av våra avrundningar kan valresultaten i tabellen skilja sig från de som rapporteras från andra källor. ¹ När Lissabonavtalet trädde i kraft den 1 december 2009 ökades antalet svenska mandat i Europaparlamentet från 18 till 20. Effekten blev att Piratpartiet och Socialdemokraterna tilldelades ytterligare ett mandat vardera. ² Blankröster ingick i kategorin "ogiltiga röster" vid valen 1995 och 1999.

Piratpartiets framgångar i EUP-valet kommer givetvis ägnas särskild uppmärksamhet. Ett stort antal av bokens analyser har bäring på frågeställningen varför Piratpartiet lyckades vinna två mandat i 2009 års EUP-val. Partiet är på många sätt unikt och representerar enligt många bedömare nya framväxande skiljelinjer i nätverks- och informations-samhället. Piratpartiet bildades i januari 2006 som en proteströrelse mot tendenser till minskad personlig integritet, och ökad kontroll och övervakning från stater och företag, som den nya informationsteknologin möjliggör (Oscarsson & Persson 2009). Partiet definierar sig

självt som ett *nischparti* och fokuserar sin kritik på de etablerade partiernas agerande i frågor som rör övervakning, terroristbekämpning, och framförallt patent- och immaterialrätt. Partiet tar stark ställning mot den såkallade FRA-lagen, som tillåter signalspaning i all kabelbunden trafik till och från Sverige, och är för fri fildelning i icke-kommersiellt syfte. Redan i riksdagsvalet 2006 blev Piratpartiet tredje största parti utanför riksdagen med 0,6 procent av rösterna. I samband med händelser som razzian mot fildelningssajten *The Pirate Bay* i maj 2006, olika spelkonvent och riksdagsomröstningen om FRA-lagen i juni 2008, kunde Piratpartiet snabbt rekrytera fler partimedlemmar och mobilisera inför 2009 års Europaparlamentsval (Miegel & Olsson 2008).

Opinionsutvecklingen under våren före valet var gynnsam för utmanarpartiet (se tabell 1.2). I samband med *Pirate Bay*-rättegången i början av april 2009 började Piratpartiet framträda i opinionsmätningarna inför valet. I en undersökning från opinionsinstitutet *Synovate* från den 29 april fick partiet hela 5,1 procent av partisympatierna – en överraskande opinionsframgång som dock snabbt kunde bekräftas av andra mätningar. Under slutet av maj och början av juni stabiliserades opinionsciffrorna kring sju procent. Det stod då klart att Piratpartiet hade goda möjligheter att vinna mandat i Europaparlamentsvalet 2009. Opinionsmedvinden skapade stor medieuppmärksamhet och gav partiet möjligheter att artikulera sina valfrågor. I medievalsrelsen utsågs PP den här gången att spela rollen som *Utmanarpartiet* i enlighet med en traditionell EUP-valdramaturgi.

Att studera väljarbeteende i Europaval

Som sig bör i en bok om väljarbeteende ligger fokus på de fyra personliga val som röstberättigade medborgare ställdes inför i EUP-valet i juni 2009 – (1) delta i valet eller inte delta? (2) rösta på vilket parti? (3) personrösta eller inte? (4) och i så fall kryssa för vem? Härutöver rymmer boken också ett flertal analyser som inte i snäv mening handlar om beteende utan om bakomliggande faktorer som ideologiska föreställningar, engagemang och åsikter i EU-frågor, eller om hur det demokratiska valsystemet fungerar när det gäller Europaval.

Tabell 1.2 Partiernas uppskattade stöd enligt opinionsmätningar inför 2009 års Europaparlamentsval (procent).

	Sifo 10 feb	Skop 1 mar	Synovate 29 apr	Demoskop 7 maj	Pred09 8 maj	Sifo 9 maj	Novus 15 maj	Demoskop 15 maj	Novus 21 maj	Demoskop 21 maj
Vänsterpartiet	6,2	5,1	5,8	6,0	6,0	5,3	5,8	5,2	7,1	7,6
Socialdemokraterna	36,0	35,6	29,2	32,0	30,0	35,3	29,4	32,7	29,1	35,9
Miljöpartiet	9,8	6,3	7,0	6,0	6,3	7,9	6,7	8,2	8,7	5,6
Centerpartiet	5,0	4,3	5,4	5,0	5,7	4,7	5,9	4,3	4,8	7,4
Folkpartiet	8,5	8,7	9,0	6,0	7,1	6,8	10,2	5,0	8,8	5,5
Kristdemokraterna	3,8	3,0	5,2	4,0	5,4	4,0	4,6	1,8	5,2	3,4
Moderaterna	26,5	31,7	29,7	31,0	24,0	27,6	25,9	36,4	25,3	24,1
Junilistan	2,0	3,5	1,3	1,0	7,1	1,7	2,3	1,3	2	1,2
Piratpartiet	0,3	0,0	5,1	5,0	8,5	3,4	5,6	3,4	6,0	7,9
Sverigedemokraterna	1,9	1,3	1,5	2,0	0,0	2,5	3,1	1,2	2,1	1,1
Övriga partier	0,0	0,5	0,8	2,0	0,0	0,9	0,6	0,5	0,9	0,3
Summa procent	100,0	100	100	100,0	100,1	100,1	100,1	100,0	100,0	100,0

	Demoskop 28 maj	Novus 29 maj	Sifo 30 maj	Novus 2 juni	Synovate 4 juni	Skop 4 juni	Demoskop 5 juni	Sifo 5 juni	Skop 6 juni	Novus 6 juni
Vänsterpartiet	5,6	7,6	5,6	6,8	5,0	6,2	5,4	6,0	6,3	6,7
Socialdemokraterna	30,8	29,1	30,8	30,4	26,2	31,4	27,9	27,9	29,7	26,5
Miljöpartiet	8,1	10,8	8,1	10,5	11,1	8,0	6,8	10,9	10,4	10,2
Centerpartiet	5,7	5,0	5,7	5,5	6,2	7,0	5,4	5,1	6,5	5,9
Folkpartiet	8,1	9,4	8,1	9,7	10,9	11,1	10,7	11,4	11,1	11,1
Kristdemokraterna	4,3	5,4	4,3	4,5	6,2	4,4	5,2	4,4	4,6	4,9
Moderaterna	26,0	22,3	26,0	20,2	22,0	22,0	25,8	21,3	19,6	19,0
Junilistan	2,2	1,5	1,1	2,2	2,9	2,3	1,5	1,7	2,3	3,8
Piratpartiet	7,9	6,2	8,2	6,7	6,1	5,6	8,8	8,2	6,6	8,5
Sverigedemokraterna	1,6	1,6	1,6	2,3	0,0	1,5	1,8	2,2	1,5	2,0
Övriga partier	0,3	1,3	0,5	1,2	3,5	0,5	0,7	0,9	1,4	1,4
Summa procent	100,0	100,2	100,0	100,0	100,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kommentar: I tabellen förekommer alla Sifo-, Skop-, Demoskop- och Novusmätningar från perioden 10 februari-6 juni som explicit gäller röstningsintention i Europaparlamentsvalet 2009. Pred09 var en särskild valprognos från de brittiska statsvetarna Simon Hix och Michael Marsh som kombinerade aktuella opinionsmätningar med erfarenheter av opinionsförändringar inför tidigare Europaparlamentsval.

Valets två stora nyheter – Piratpartiets framgång och introduktionen av politiska TV-reklam i Sverige – ägnas speciell uppmärksamhet.

En god valrörelse skall göra så många medborgare som möjligt till kunniga och omdömesgilla väljare. Debatt och utspel skall informera *och* engagera *och* mobilisera så att de demokratiska värdena politisk jämlikhet och folkviljans genomförande förverkligas. I vad mån allt detta goda realiserades i valet 2009 analyseras i Henrik Oscarssons och Sören Holmbergs kapitel *Den goda valrörelsen*. Väljarnas kunskaper, engagemang, kontakter med partierna och mediaexponering studeras i jämförelse med tidigare EUP-val och jämfört med riksdagsval. Huvudresultatet är att det ökande valdeltagandet 2009 inte åtföljdes av en ökad nyhetsexponering för EU bland väljarna eller av ett ökat intresse för EU. Inte heller kunskaperna om EU förbättrades. I den utsträckning som valrörelsen var god var den alltså inte mera god än tidigare, åtminstone inte att döma utifrån väljarnas engagemang och kunskaper.

Men trots allt steg valdeltagandet 2009 - inte i EU som genomsnitt – men väl i Sverige. Henrik Oscarsson och Per Hedberg genomför en klassisk och mycket bred analys av valdeltagandets struktur och varför det ökade i kapitlet *Från rekordlångt till rekordhögst valdeltagande*. Socialdemokraternas dåliga mobiliseringsförmåga i EUP-val bekräftas ånyo. Detsamma gäller de mycket stora skillnader i valdeltagande som manifesteras i EUP-val mellan unga och äldre, mellan glesbygdsbor och storstadsbor respektive mellan arbetare och högre tjänstemän. Skillnader som är klart större än i riksdagsvalen. Dock ökade valdeltagandet extra mycket bland unga 2009; till en del en effekt av att ett nytt parti fanns med i valet – Piratpartiet. Ett mönster som kanske är tydligare i Sverige än i de flesta andra EU-länder återfanns också 2009. Personer med en negativ inställning till EU har ett klart lägre valdeltagande än personer med en mer positiv syn på unionen. Svenska EU-motståndare är fortfarande inte helt komfortabla med att rösta i Europavalen.

Olika sociala och demografiska grupper skiljer sig inte bara ovanligt mycket åt när det gäller valdeltagande i EUP-val. Motsvarande skillnader är också extra stora när det gäller valet av parti. Henrik Oscarsson och Sören Holmberg visar i kapitlet *Hur sociala skiljelinjer strukturerar partival i Europaparlamentsval* att partivalet skiljer sig mer åt mellan unga och äldre, mellan kvinnor och män, mellan höginkomsttagare och låginkomsttagare, mellan LO- och SACO-medlem-

mar, mellan hög- respektive lågutbildade och mellan stadsbor och boende på landsbygden när valet gäller representation i Bryssel än när valet gäller representation i Stockholm. EUP-val ger i de flesta avseenden upphov till större socioekonomiska skillnader i partivalet än riksdagsval. En jämförelse med hur motsvarande samband ser ut i övriga EU-länder görs i kapitlet även om det är svårt eftersom datamaterialet från den komparativa studien *European Election Study* är mycket begränsat. Resultatet är dock att sociala skiljelinjer i genomsnitt syns tydligare i svenska EUP-val än ute i övriga EU. Ett speciellt bonusmaterial i kapitlet är en serie kartor som parti för parti visar var i Sverige de olika partierna fick mest respektive minst röster i EUP-valet 2009.

I kapitlet *Vi och dom* fördjupar och vidareför Maria Oskarsson analysen av sociala skillnader när det gäller inställningen till EU och till europeisk integration. Den principiella inställningen till europeisk integration mäts via en serie intervjufrågor om var beslut skall fattas – på nationell eller på EU-nivå? Förklaringsmodellen prövas i en serie regressionsanalyser som tar sin utgångspunkt i sociala och geografiska faktorer som yrkesgruppsstillhörighet (klass) och var man bor – i norr eller i söder, i en stad eller på landsbygden. Modell elaboreras sedan genom att variabler som har att göra med humankapital (utbildning, inkomst, erfarenhet av arbetslöshet) och politisk orientering (vänsterhöger, mångkulturellt samhälle) förs in i regressionerna. Resultaten ger en mer nyanserad bild av sambandet mellan social struktur och EU-inställning än tidigare forskning. Klassmotsättningarna visar sig till stor del kunna förklaras av skillnader i humankapital och politisk orientering. Den geografiska skiljelinjen är inte lika lätt att bryta ned i förståliga beståndsdelar. Dock syns ett tydligt samband mellan nord-syd boende respektive boende på landsbygd eller i en stad och åsikt om EU skall bestämma över jordbruk, fiske och viltvård; det som Maria Oskarsson kallar agrar politik. De geografiska skillnaderna i inställningen till EU-integrationen har ett klart samband med dylika agrara frågor.

Sociala, demografiska och geografiska orsaksfaktorer bakom parti-val och valdeltagande är centrala och alltid förekommande inom val-forskningen. Men så är också faktorer som har att göra med ideologi och politiska sakfrågor – fenomen som berör politikens innehåll och som är avgörande för om politiska val kanaliserar någon form av folkvilja eller inte. I kapitlet *Åsiktsröstning* studerar Henrik Oscarsson och Sören Holmberg i vad mån EUP-val handlar om det de bör handla

om, det vill säga EU-frågor. Utvecklingen följs över tid och situationen i Sverige jämförs med läget i övriga EU-länder. Resultaten visar att dagens svenska väljare mindre än tidigare motiverar sitt röstande i EUP-val med vad partierna står för i EU-frågor och något mer med vilka insatser partierna gjort i svensk politik. Åsiktsmässigt har svensk väljare blivit mer positiva till EU, men det har samtidigt inneburit att kopplingen mellan EU-åsikt och partival blivit svagare. Åsiktsröstningen utifrån olika EU-frågor har försvagats. Sverige som tidigare uppvisade det starkaste sambandet mellan EU-åsikt och partival bland samtliga EU-länder innehar inte längre den positionen. Flera andra länder (till exempel Storbritannien, Danmark och Österrike) hade 2009 mer eufierade val än Sverige. Men Sverige ligger fortfarande på den övre halvan inom unionen när det gäller graden av EU-röstande bland väljarna. Vi ligger på plats sju bland tjugosju medlemmar.

Som diskuterades inledningsvis har svenska folkets inställning till EU i de flesta avseenden blivit klart mer positiv under de senaste tio åren. Sverige är inte längre bland de mest EU-negativa länderna inom unionen. Denna opinionsförändring studeras på ett delvis nytt sätt av Joakim Ekman och Jonas Linde i kapitlet *Den motsträvige europén*. De identifierar en EU-dimension utifrån graden av stöd till en integrerad union och gör en distinktion mellan de mest entusiastiska (EU-anhängare), över en mellangrupp (eurorealister) till de minst entusiastiska (euroskeptiker). Analysen gäller därefter vad som utmärker dessa tre åsiktsgrupper socialt, demografiskt, geografiskt och politiskt-ideologiskt. Förändringen över tid i Sverige följs också sedan EUP-valet 1995. Utfallet känns igen från tidigare studier men innehåller vissa nyanseringar. EU-anhängare är, relativt sett, oftast män, äldre, uppvuxna i storstad, invandrare, ideologiskt till höger, nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige och i EU och med ett högt förtroende för politiker. Euroskeptiker på andra sidan av EU-dimensionen är oftare kvinnor, yngre, uppvuxna på landet, lågutbildade, ideologiskt till vänster, missnöjda med hur demokratin fungerar i främst EU, men också i Sverige och med ett lågt politikerförtroende. Eurorealister befinner sig mellan EU-anhängare och euroskeptiker på de flesta av de undersökta variablerna utom när det gäller utbildningsnivå. Eurorealister rymmer något fler högutbildade än EU-anhängarna och klart fler än euroskeptikerna. Över tid har euroskeptikerna blivit klart färre. Även EU-anhängarna har tappat något lite. Den åsiktsgrupp som har ökat mycket påtagligt är eurorealisterna. EU är bra, men inte för

mycket. Den svenska majoritetsståndpunkten är att EU skall vara lagom.

Två hela kapitel i boken ägnas åt Piratpartiets succé i EUP-valet 2009, två mandat i Bryssel och 7,1 procent av rösterna. I Gissur Erlingssons och Mikael Perssons kapitel *Varför röstar väljare på Piratpartiet?* prövas två alternativa förklaringar till PP:s framgång – missnöjesröstning och sakfrågeröstning. Definitionen av protest- eller missnöjesröstning är att väljare gör ett negativt val – de stödjer ett parti, men det är egentligen ett avståndstagande från andra, etablerade partier. Sakfrågeröstning däremot är ett positivt val orsakat av en eller flera sakfrågor som attraherar väljare till ett aktuellt parti. Slutsatsen av analysen är att PP-väljare inte hyste någon utbredd misstro mot de etablerade partierna. Det var inte fråga om någon proteströstning. Vad som förenade Piratpartiets väljare var uppfattningen att PP var det enda parti som stod för deras hjärtefråga – integritetsskydd på nätet. Stödet för Piratpartiet var alltså i huvudsak sakfrågebaserat, inte baserat på allmänt missnöje med övriga partier.

Det andra kapitlet om Piratpartiet tar ett vidare ideologiskt grepp och ser PP:s framgång som ett första uttryck för en ny politisk skiljelinje i det framväxande informationssamhället. Den nya konflikten gäller kunskapen och hur den fördelas. Kampen om kunskapen avgör kampen om makten i informationssamhället. Kapitlet har författats av Marie Demker och har rubriken *Svenska pirater seglar på nya politiska skiljelinjer*. Demker utgår ifrån Piratpartiets program och idéer och närstuderar PP-väljares egna motiveringar för sitt partival i Valforsknings E-panel. Hon finner en klar betoning av integritetsfrågor och nätpolicy, och en positionering på kunskapssidan utefter dimensionen kunskap-marknad. Piratpartiets väljare uppfattar sin individuella frihet hotad av både marknad och stat. Marie Demker ser Piratpartiet som ett radikalt utmanarparti, som visserligen misslyckades i riksdagsvalet 2010, men som först kommer att prövas i dubbelvalen 2014. Och då kommer också relevansen för den nya skiljelinjen att testas.

En av de mer omdiskuterade frågorna kring skapandet av den Europeiska unionen är om utvecklingen förutsätter att en europeisk identitet växer fram bland unionens medborgare, som långsamt ersätter eller kompletterar de äldre nationella identiteterna. I kapitlet *Solidaritetsens och identitetens gränser* studerar Linda Berg svenska folkets territoriella identiteter i samband med valen 2004 och 2009 och gör en speciell koppling till hur opinionen uppfattar att välfärdspolitiken bör

utformas – som en nationell angelägenhet eller som en angelägenhet på EU-nivå? Resultaten pekar på att andelen svenskar som identifierar sig med Europa har ökat något. Andelen svenskar som är stolta över att vara svenskar har inte ökat mellan 2004 och 2009, men ej heller minskat. Däremot har andelen svenskar som är stolta över att vara europeér ökat under senare år. En mer EU-positiv attityd går hand i hand med att fler svenskar känner sig som europeér. Resultaten visar också att en något större andel svenskar kan tänka sig att EU är med och fattar beslut om välfärd.

Alla väljare i Europeiska unionen kan partirösta i EUP-valen. Väljare i några EU-länder kan också personrösta och därmed mer direkt påverka vilka kandidater som får åka till Bryssel. Någon form av personröstning förekommer i tretton av EU:s medlemsländer, däribland i Sverige. I kapitlet *Personröstning* studerar Henrik Oscarsson och Sören Holmberg den framgång som personkryssandet varit i svenska EUP-val. I de tre senaste Europeiska valen har klart över hälften av väljarna utnyttjat möjligheten att personrösta (59,2 procent 2009). Det är klart bättre än i riksdagsvalen där endast 22 procent respektive 25 procent personkryssade i valen 2006 och 2010. Orsaken vet vi är att väljarna inte vill kryssa för okända kandidater. I EUP-valen är kandidaterna färre och mer välkända. Resultaten visar hur extraordinärt framgångsrika två kandidater var – Marit Paulsen (FP) och Gudrun Schyman (FI). De fick suveränt högst andel kryss och analysen visar att de dessutom drog röster till sina respektive partier. För Marit Paulsen var dragplåsterrollen inte ny. Hon drog också röster till Folkpartiet i EUP-valet 1999. Personröstning som politisk aktivitet är särskilt intressant eftersom deltagandet är ovanligt jämnt spritt över olika sociala och demografiska grupper. Man eller kvinna, ung eller äldre, arbetare eller tjänsteman, låg- eller högutbildad – alla personkryssar de i ungefär samma utsträckning. Till skillnad från många andra former av deltagande uppfyller alltså personröstandet mycket väl idealet om politisk jämlikhet.

Boken avslutas med en analys av den stora kampanjnyheten 2009 – partierna kunde för första gången propagera för sin politik i en större TV-kanal. I Stefan Dahlbergs kapitel *Premiär för TV-reklam* studeras vilka effekter olika typer av partirelaterad information – inklusive TV-reklam – har på människors benägenhet att gå och rösta. Valdeltagandet är med andra ord det som relateras till informationsinhämtandet. Resultaten är något splittrade. Signifikanta effekter registreras för be-

sök på partiernas hemsidor, för läsning av valbroschyrer och för exponering för TV-reklam, men inte för besök på valmöte, för kontakt med valarbetare på arbetsplatsen eller för hembesök. Ytterligare tester med material från E-panelen och med hjälp av tidsförskjutna analyser försvagar dock sambanden och pekar på möjligheten att redan starkt röstbenägna personer har en tendens att ta till sig alla olika former av information extra mycket. Det skulle i så fall inte vara informationen som leder till röstande utan en redan etablerad röstvilja som leder till informationsinhämtande. De exakta kausala processerna är oklara.

Ett mycket passande slut på en empiriskt grundad samhällsvetenskaplig bok. Verkligheten är inte svart eller vit. Den är grå. Och den kan dessutom alltid tolkas på olika sätt. Bokens alla kapitel skall alltså läsas med ett öppet, men också kritiskt sinnelag. Det är inte nödvändigtvis alltid sanningar huggna i sten som presenteras.

Kapitel 2

Den goda valrörelsen

Henrik Oscarsson & Sören Holmberg

En god valrörelse är tänkt att göra så många medborgare som möjligt till goda beslutsfattare. Valrörelser skall intressera, engagera, mobilisera och informera väljarna så att demokratiska värden som politisk jämlikhet och folkviljans förverkligande kan maximeras. Valbudskap och debatter skall locka fram det bästa och mesta av förnuft, upplysthet och rationalitet hos medborgarna (Oscarsson 2006). När valdagen närmar sig bör väljare vara mer informerade om skillnaderna mellan de politiska alternativen och om de frågor som diskuterats i valrörelsen än vad de var innan valrörelsen tog sin början (Holmberg & Asp 1984).

I det här kapitlet kommer vi undersöka hur väl 2009 års Europaparlamentsval skapade förutsättningar för upplysta röstningsbeslut. En viktig begränsning är att våra utvärderingskriterier begränsar sig till väljarnas egna uppfattningar, egenskaper och beteenden så som vi undersökt dem i Europaparlamentsvalundersökningen. Viktiga jämförelsepunkter är svenska riksdagsval och tidigare Europaparlamentsval.

Svalare valtemperatur har varit Europaparlamentsvalens akilleshäla i alla EU-länder sedan starten 1979. Merparten av analyserna i kapitlet handlar därför om att kartlägga grundläggande förutsättningar för en väl fungerande valrörelse: väljarnas intresse och motivation att delta i valet. Kapitlet inleds med en undersökning av väljarnas politiska intresse, engagemang, kampanjaktiviteter, partikontakter och medieexponering i samband med 2009 års Europaparlamentsval. Särskilda analyser ägnas åt den största nyheten i samband med EUP-valrörelsen: TV-sänd åsiktsreklam med de politiska partierna som avsändare.

Väljarengagemang och valrörelseexponering är i sin tur en förutsättning för kunskapstillväxt. Väljarkunskaper är samtidigt en viktig avläsning av hur väl valrörelserna fungerar och av hur partier och medier egentligen presterar när det gäller att förse väljarna med nödvändig information för rationellt väljande. I den senare delen av kapitlet undersöker vi närmare vad svenska väljare egentligen besitter för kunskaper om EU när de röstar i samband med Europaparlamentsvalen. Har kunskaperna om EU blivit bättre sedan premiärvalet 2009?

Intresse, engagemang, aktivitet och medieexponering

Hur viktigt var Europaparlamentsvalet 2009 för väljarna? En huvudförklaring till att Europaparlamentsvalen ofta karaktäriseras som ett andra rangens val är att de flesta inblandade aktörer – medier, medborgare och partier – upplever att det står *mindre på spel* än i nationella val (Brug & Eijk 2007). Att denna syn fortfarande är förhållande bland svenska röstberättigade bekräftas av 2009 års Europaparlamentsvalundersökning. Andelen som uppger att de ”brydde sig mycket om vilka partier som vann eller förlorade” har genomgående varit högre i samband med riksdagsvalen än i de fyra Europaparlamentsvalen (se tabell 2.1a). Men samtidigt var bedömningarna av valets viktighet högre i samband med EUP-valet 2009 (45 procent) än i något av de tidigare Europaparlamentsvalen, och klart högre än vid 2004 års EUP-val (37 procent). Medborgarna brydde sig alltså mer om hur det gick i valet 2009 än vad de gjorde fem år tidigare i samband med 2004 års EUP-val.

Det allmänna politiska intresset bland svenskarna brukar mätas genom att fråga ”Hur intresserad är du i allmänhet av politik?”. Det politiska intresset i väljarkåren tycks inte vara lika situationsbundet som många andra indikatorer för politiskt engagemang. Medborgarnas generella intresse för politik är enligt valundersökningarna inte lägre i samband med Europaparlamentsval än vid riksdagsval. En dryg majoritet (51-54 procent) uppger att de är mycket eller ganska intresserade av politik. Intresset för EU-frågor tenderar dock att vara klart lägre (38-45 procent) än det allmänna politiska intresset, undantaget var i samband med 1995 års premiärval till Europaparlamentet då hälften av väljarna uppgav sig vara intresserade av EU-frågor. Den typen av premiärvalseffekter såsom relativt högt intresse och valdeltagande har varit regel i Europaparlamentsvalens historia (Franklin 2007).

Vi frågar också svenska folket hur mycket de tar del av nyheter om EU-frågor i dagspress. Andelen som uppger sig läsa ”i stort sett allt” eller ”ganska mycket” har varierat mellan 26 och 42 procent vid de olika EUP-valen, med en klart högre nivå i samband med de två första valen 1995 och 1999 än vid de båda 2000-talsvalen.

En god valrörelse bör bidra till att göra de politiska alternativen tydliga för medborgarna. En indikator på partiskillnader är medborgarnas bild av hur stora avstånd det är mellan de politiska partierna. Väljarnas uppfattningar om partiavstånd är likartade vid Europaparlamentsval och riksdagsval (se tabell 2.1a). Andelen väljare som upp-

lever att det är mycket stora eller ganska stora skillnader mellan partierna var 35 procent i samband med riksdagsvalet 2006 och 37 procent i samband med 2004 års Europaparlamentsval. Resultaten från 2009 visar en något lägre andel, 28 procent, som tyckte att det var stora skillnader mellan partierna. En orsak som vi kommer att diskutera vidare kring längre fram i kapitlet om åsiktsröstning är en möjlig avpolarisering av EU-dimensionen, framför allt när det gäller partiernas ställningstaganden i frågan om det svenska EU-medlemskapets vara eller inte vara: Inför EUP-valet 2009 valde Miljöpartiet och Vänsterpartiet att frånga eller kraftigt tona ned tidigare krav om svenskt EU-utträde samtidigt som flera av de andra partierna valde att "väsas sin EU-kritik".

EUP-valundersökningen 2009 visar mycket tydligt att den totala valrörelseaktiviteten bland väljarna fortfarande är klart lägre än vid riksdagsvalen. Medborgarnas egna ansträngningar att påverka varandra att rösta på ett visst parti är också mindre vid Europaparlamentsval jämfört med riksdagsvalen. Kring 10 procent uppger att de försökt övertyga någon familjemedlem, bekant eller andra personer att rösta på något visst parti under Europaparlamentsvalen 1995-2009. I samband med riksdagsvalen är den typen av aktiviteter vanligare, mellan 14-17 procent.

Ännu en indikator som brukar användas för att porträttera Europaparlamentsvalen som ett andra rangens val är att det är en betydligt högre andel väljare som bestämmer partivalet sent än i samband med nationella val. I de fyra Europaparlamentsvalen har andelen väljare som uppger att de bestämmer partivalet sista veckan varierat mellan 42-46 procent. Motsvarande andel har under samma period legat mellan 33-36 procent i samband med riksdagsvalen. Vi vet från tidigare att sena beslut tenderar att gå hand i hand med ett lägre engagemang och lägre politiska kunskaper. Givet att väljarna är mindre intresserade, har sämre kunskaper och att valrörelsen pågår under kortare tid är de senare besluten förklarliga. En andra viktig förklaring kan vara att valrörelserna inför EUP-valen är kortare än inför riksdagsvalen. Dessutom har EUP-valrörelserna konkurrens från skolavslutningar och sommarväder.

Även nyare former av interaktiva webbaktiviteter som att exempelvis göra ett så kallat partitest för att få information om vilket parti eller kandidat som ligger en själv åsiktsmässigt närmast var klart min-

dre vanliga i samband med Europaparlamentsvalet 2009 (11 procent) än i samband med riksdagsvalet 2006 (27 procent).

Tabell 2.1a Intresse, engagemang, aktivitet och medieexponering i samband med riksdagsvalen 1994-2006 samt vid Europaparlamentsvalen 1995-2009 (procent)

	Riksdagsval				Europaparlamentsval			
	1994	1998	2002	2006	1995	1999	2004	2009
a) Andel "mycket" eller "ganska" intresserade av politik	58	56	54	54	54	52	51	54
b) Andel "mycket" eller "ganska" intresserade av EU-frågor	–	–	–	–	51	45	38	40
c) Andel som "brydde sig mycket om vilka partier som vann eller förlorade"	–	–	69	–	42	42	37	45
d) Andel som läser 'i stort sett allt' eller 'ganska mycket' om EU-frågor	–	–	32	–	42	34	26	29
e) Andel som uppfattar skillnaderna mellan partierna som "mycket" eller "ganska" stora	–	–	–	35	–	–	37	28
f) Försökt övertyga någon familjemedlem, bekant eller andra personer att rösta på något visst parti?	15	14	15	17	10	10	9	10
g) bestämde partivalet under sista veckan av valrörelsen	–	36	35	33	42	42	44	46
h) gjorde partitest	–	–	–	27	–	–	–	11

Kommentar: Frågeformuleringar: (a) "Hur pass intresserad är Du i allmänhet av politik?"; (b) "Hur pass intresserad är Du av EU-frågor"; (c) "Hur viktigt tycker Du årets val [till Europaparlamentet] var? Brydde Du mycket om vilka partier som vann eller förlorade eller tycker Du att det inte spelade så stor roll?"; (d) "När Du läser om politik i dagstidningarna: Hur mycket brukar Du läsa av det som handlar om ...?"; (e) "Hur stora skillnader tycker du det rent allmänt det var mellan partierna när det gäller deras sätt att ta ställning inför Europaparlamentsvalet i år?"; (f) "Inför årets val till Europaparlamentet, försökte du övertyga någon familjemedlem, bekant eller andra personer att rösta på något visst parti?"; (g) "När bestämde du dig för vilket parti du skulle rösta på i årets Europaparlamentsval? Var det under på valdagen, under sista veckan för valet eller tidigare under våren och försommaren eller visste du sedan länge hur du skulle rösta?"; (h) "Inför årets val, gjorde du något av de tester som olika massmedier hade på sina hemsidor på Internet, där man kunde pröva vilket parti eller vilken kandidat man åsiktsmässigt var närmast?".

I tabell 2.1b redovisas hur de olika indikatorerna på väljarnas intresse, engagemang, aktivitet och medieexponering varierar mellan olika befolkningsgrupper. Resultaten visar att Europaparlamentsvalen främst är storstädernas, de högutbildades och tjänstemännens val. I dessa grupper upplevs EUP-valet som intressantare och viktigare än bland väljare på landsbygden, bland lågt utbildade och bland arbetare.

Resultaten visar intressanta skillnader mellan de olika partiernas väljare när det gäller viljan att övertyga andra om att rösta på ett specifikt parti. För de riksdagspartier som har många äldre väljare, däribland de två största partierna Moderaterna och Socialdemokraterna, återfinns en klart svagare påverkansvilja (5 respektive 10 procent) än för partier med en yngre profil såsom Vänsterpartiet och Miljöpartiet (24 respektive 22 procent). I en egen division i det här avseendet spelar dock Piratpartiet. Av Piratpartiets väljare uppger 42 procent att de försökt påverka andras partival i samband med valrörelsen. Bakom denna siffra döljer sig sannolikt en del av förklaringen till Piratpartiets starka valrörelsespurt och mobilisering bland unga väljare. Valtemperaturen kan också bedömas utifrån intensiteten i kontakterna mellan medborgare och partier i samband med valrörelserna (tabell 2.2a). Historiskt har det funnits systematiska skillnader mellan riksdagsval och Europaparlamentsval när det gäller svenska folkets direkta kontakter med partierna. Resultaten ger en blandad bild. Å ena sidan är aktiviteter som att besöka valmöte, vara i kontakt med valarbetare på arbetsplatsen och läsa valbroschyrer eller trycksaker fortfarande mer ovanliga i samband med Europaparlamentsval än i riksdagsval. Men när det gäller de allra äldsta och numera mer ovanliga kampanjaktiviteterna som att få hembesök eller bli uppringd av ett politiskt parti är det å andra sidan inte längre några skillnader i aktivitet mellan olika typer av val. Och väljarnas besök på partiernas hemsidor var i 2009 års Europaparlamentsval lika frekventa (15 procent) som i samband med riksdagsvalet 2006 (14 procent).

Premiär för TV-sänd politisk åsiktsreklam

En av de stora nyheterna i valrörelsen inför Europaparlamentsvalet 2009 var att TV4 erbjöd de sju etablerade riksdagspartierna att sända åsiktsreklam. När TV4-ledningen fått klart för sig att det också existerade ett icke-riksdagsparti som var representerat med tre mandat i Europaparlamentet utsträcktes erbjudandet att även gälla Junilistan. Fem partier nappade på erbjudandet: Kristdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet, Moderaterna och Junilistan. Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Socialdemokraterna avstod från att köpa reklamtid i TV4.

Tabell 2.1b Intresse, engagemang, aktivitet och medieexponering i olika grupper i samband med Europaparlamentsvalen 2009 (procent)

Grupp	a) uppgivet politiskt intresse	b) uppgivet intresse EU-frågor	c) Valets viktighet	d) Medie- exponering EU-frågor	e) Stora skillna- der mellan partierna	f) försökt övertyga andra	(g) sent beslut	(h) gjorde partitest
Samtliga	54	40	45	29	28	10	46	11
Kön								
Män	59	44	42	32	27	11	39	10
Kvinnor	48	35	48	24	28	9	54	12
Ålder								
18-23 år	47	34	43	24	50	16	58	16
24-30 år	46	33	45	16	28	17	58	20
31-40 år	50	37	40	29	29	10	52	18
41-50 år	57	40	45	26	23	10	50	11
51-60 år	57	41	45	27	25	9	45	7
61+	57	45	48	36	26	8	35	5
Utbildningsnivå								
Låg utbildning	39	25	37	18	27	5	44	3
Mellan utbildning	48	34	39	26	27	11	46	9
Hög utbildning	69	55	56	37	29	12	47	17
Bostadsort								
Ren landsbygd	52	39	45	27	30	9	46	6
Mindre tätort	48	34	36	26	25	8	42	9
Större stad	56	40	48	27	26	11	45	13
Gbg/Sthlm/Malmö	58	49	52	38	36	15	52	14
Partival i EUP-valet								
Vänsterpartiet	80	52	80	26	46	24	48	11
Socialdemokraterna	63	48	61	32	26	10	37	9
Miljöpartiet	76	59	73	43	37	22	51	24
Centerpartiet	53	49	59	32	25	9	53	10
Folkpartiet	67	63	63	44	29	8	57	17
Kristdemokraterna	62	56	68	37	46	18	62	18

Forts. tabell 2.1b.

Moderaterna	67	56	69	38	28	5	39	11
Junilistan	71	52	35	38	15	7	57	11
Piratpartiet	51	33	65	24	31	42	43	20
Sverigedemokraterna	62	38	31	25	38	11	46	11
Feministiskt initiativ	75	42	75	18	36	27	83	18
Vänster-högerideologi								
Långt till vänster (0/2)	56	40	58	25	38	20	32	9
Något till vänster (3/4)	61	38	47	29	27	10	42	10
Varken till vänster eller höger (5)	42	31	33	25	21	6	56	10
Något till höger (6/7)	60	48	46	30	24	10	52	13
Långt till höger (8/10)	58	48	52	39	35	12	38	12
Yrkesgrupp								
Industriarbetare	38	24	29	21	23	12	45	7
Övriga arbetare	40	29	40	21	34	5	40	6
Lägre tjänstemän	46	33	44	22	20	13	48	10
Mellan tjänstemän	58	45	50	30	28	12	41	10
Högre tjänstemän	74	59	56	40	23	8	46	17
Företagare	61	43	42	36	26	8	60	8
Studenter	59	41	49	32	42	20	58	25
Fackföreningstillhörighet								
LO	40	28	37	18	30	12	35	6
TCO	57	41	48	27	25	12	48	11
SACO	70	58	62	42	33	13	60	25
Arbetsmarknadsgrupp								
Förvärvsarbetande	55	39	44	26	25	9	50	12
Arbetslös/åtgärder	41	36	44	17	55	8	58	6
Ålderspensionär /förtidspensionär	52	41	47	35	27	9	32	5
Studierande	59	41	50	34	43	25	60	23

Kommentar: För frågeformuleringar för indikatorerna a-h se tabellkommentaren till tabell 2a. För yrkesgrupp har kategorin "jordbrukare" uteslutits ur analysen (n=17).

Tabell 2.2a Andel väljare som har haft direkta kontakter med de politiska partierna i samband med riksdagsvalen 1994-2006 samt vid Europaparlamentsvalet 1995-2009 (procent)

Typ av kontakter	Riksdagsval				Europaparlamentsval			
	1994	1998	2002	2006	1995	1999	2004	2009
a) Såg TV-reklam	–	–	–	–	–	–	–	66
b) Läste valbroschyr eller trycksak	60	60	59	56	38	47	46	43
c) Besökte något av partiernas hemsidor på Internet	–	8	9	14	–	3	5	15
d) Var på valmöte	11	10	10	9	3	4	5	5
e) Var i kontakt med valarbetare på arbetsplatsen	7	5	6	5	2	3	2	2
f) Fick besök i bostaden	1	0	1	2	0	0	0	2
g) Blev uppringd i bostaden	7	10	2	2	4	6	2	2

Kommentar: Resultaten är hämtade från Valundersökningarna 1994-2006 samt från Europaparlamentsvalundersökningarna 1995-2009. Intervjufrågorna som används i samband med Europaparlamentsvalet lyder: (a) "Inför årets val till EU-parlamentet, såg Du något av partiernas reklamslag på TV?"; (b) "Inför årets val till EU-parlamentet, läste Du någon valbroschyr eller liknande trycksak från något parti?"; (c) "Inför årets val till EU-parlamentet, besökte Du något av partiernas hemsidor på Internet?"; (d) "Inför årets val till EU-parlamentet, var Du på något valmöte eller annat arrangemang som anordnats av något parti?"; (e) "Inför årets val till EU-parlamentet, var Du i personlig kontakt med någon valarbetare på Din arbetsplats?"; (f/g) "Inför årets val till EU-parlamentet, fick Du något personligt besök i Din bostad eller blev Du uppringd av något parti?". Svartalternativen på fråga (a) var "Ja, vid flera tillfällen", "Ja, vid något tillfälle", "Nej" och "Vet inte/vill ej svara". Svartalternativen på frågorna (b-e) var "Ja", "Nej" och "Vet inte/vill ej svara". Svartalternativen på fråga (f/g) var "Ja, fick besök", "Ja, blev uppringd", "Ja, fick både besök och blev uppringd", "Nej" och "Vet inte/vill ej svara". Vet inte/vill ej svara ingår inte i analysen. Antal svarspersoner som ingår i analyserna 2009 är 990.

I EUP-valundersökningen 2009 ställde vi för första gången frågan "Inför årets val till Europaparlamentet, såg du något av partiernas reklamslag på TV?". Hela två tredjedelar av svarspersonerna uppger att de sett partipolitisk TV-reklam vid åtminstone något tillfälle under valrörelsen (se tabell 2.2b). Bland dem som uppger att de exponerats för reklam var merparten exponerade vid mer än ett tillfälle: Tjugotvå procent svarade "Ja, vid något tillfälle" och 44 procent svarade "Ja, vid flera tillfällen".

Det betyder att TV-reklamen blev den i särklass vanligaste direktkontakten med partierna inför Europaparlamentsvalet. Resultatet är inte särskilt märkligt med tanke på svenska folkets medievanor. Genomsnittstittandet på TV per dag och person är hela 96 minuter (Nor-

dicom: Sveriges mediebarometer 2008). Folkpartiets 30-sekundare med toppkandidaten Marit Paulsen utanför sin husvagn tillhörde de mest sedda. Tjugosex procent av väljarna uppgav att de sett TV-sänd reklam från Folkpartiet. Moderaternas reklam sågs av var femte väljare (20 procent) och Kristdemokraternas reklaminslag av ungefär lika många (17 procent).

Tabell 2.2b Andel väljare som har haft direkta kontakter med de politiska partierna i vid Europaparlamentsvalet 2009 uppdelat efter avsändarparti (procent)

	Alla	V	S	MP	C	FP	KD	M	JL	PP	SD	FI	ÖVR
(a) Såg TV-reklam	66	2	15	5	7	26	17	20	1	2	1	1	0
(b) Läst broschyr	43	7	23	9	10	13	7	19	3	5	5	2	0
(c) Besökt hemsida	15	3	6	4	3	6	3	6	1	5	1	1	0
(d) Varit på valmöte	5	0	2	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0
(e) Besökt/uppringd	2	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
(f) Arbetsplatsbesök	2	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0

Kommentar: Resultaten bygger på öppna följdfrågor om vilket eller vilka partier som varit avsändare/arrangör/initiativtagare i respektive fall.

Det kan tyckas märkligt att var sjunde väljare (15 procent) uppger att de sett TV-sänd reklam från ett parti som aldrig köpte någon TV-reklam, nämligen Socialdemokraterna. Det finns också väljare som uppger att de sett TV-sänd reklam från Vänsterpartiet (2 procent) och från Miljöpartiet (5 procent) trots att de faktiskt inte köpte reklamtid i TV4. De underliga resultaten förklaras sannolikt av att *alla* partier gjorde egna reklamfilmer tillgängliga även på andra sätt, t ex via Internet (länkar till *YouTube*) eller på biograferna. I det brokiga medielandskap som växer fram är gränserna mellan olika medier och teknikplattformar allt suddigare. Människors sammanblandning av var de sett partiernas åsiktsreklam är mot den bakgrunden kanske inte särskilt underlig. Resultaten visar att partier inte nödvändigtvis behöver köpa reklamtid i TV för att få ett visst genomslag för politiska reklaminslag. I själva verket torde genombrottet för politisk åsiktsreklam i kombination med ny teknik och förändrat mediemöblemang göra det mycket lättare för partierna att nå medborgarna direkt med sina valbudskap utan att de behöver medieras via traditionella medier.

Effekterna av väljarnas exponering för TV-reklam under 2009 års Europaparlamentsval analyseras mer utförligt i Stefan Dahlbergs kapitel *Premiär för TV-reklam* längre fram i den här boken.

Här fortsätter vi analysen genom att redovisa medborgarnas direkta kontakter med de politiska partierna i olika befolkningsgrupper (se tabell 2.2c). Resultaten visar att medborgarnas exponering för partierna när det gäller kontaktytor som TV-reklam, broschyrläsning, valmöten och besök av valarbetare är relativt jämnt spridd i olika grupper. Med dessa kontaktformer når partierna ut till medborgare i ungefär samma omfattning i olika grupper. Vad som bryter detta huvudmönster är de internetbaserade kontakterna mellan medborgare och partier. Andelen medborgare som besöker hemsidor är klart större bland yngre än äldre medborgare.

I tillägg redovisas också resultat om i vad mån medborgarna har haft kontakt med de svenska EU-parlamentarikerna under de senaste åren. Den vanligaste typen av exponering (som inte räknas som en egentlig direktkontakt mellan medborgare och partier) är att ha läst någon artikel eller intervju med någon av parlamentarikerna (61 procent). De kontakter med EU-parlamentarikerna som *inte* medierats är klart mindre vanliga. Hit hör hemsidesbesök (10 procent), besöka möte (7 procent) och skriva brev eller e-post (2 procent).

Väljarnas EU-kunskaper

Att försöka uppskatta medborgares kunskaper om samhälle och politik är svårt men ytterst angeläget. Den upplysta folkvilja som demokratin är tänkt att förverkliga ingår som ett centralt element i alla demokratimodeller. Även de som ställer sig tveksamma till om *upplysthet* överhuvudtaget är kompatibelt med *medborgare* betraktar ändå massdemokrati med regelbundet återkommande val som en bra mekanism för att kunna nå målsättningen att förverkliga folkviljan. Exakt *om vad* medborgarna egentligen behöver vara upplysta och *hur mycket* upplysthet som egentligen är nödvändig är däremot svårare att nå enighet kring. För att inte tala om vilket tillvägagångssätt som är lämpligast för att i nästa steg empiriskt observera människors politiska kunskaper.

Kunskapsmätningar måste i praktiken genomföras på ett förenklat sätt. I svenska valundersökningar används sedan 1985 flera olika varianter av kunskapsindikatorer: a) påståendefrågor som kan avgöras vara rätt eller fel, b) kunskapsfrågor om partiernas ståndpunkter i olika sakfrågor, c) helt öppna kunskapsfrågor samt d) frågor där ledande partirepresentanter skall kombineras ihop med rätt parti (Holmberg & Oscarsson 2004; Oscarsson 2007). Valforskningspro-

grammet brukar försöka fånga in fyra dimensioner av nödvändig väljarkunskap: allmänna politiska sakkunskaper, partiståndpunktskunskaper, personkunskaper och systemkunskaper (se tabell 2.3a).

Enligt teorier för social inlärning kommer långsiktig exponering för EU så småningom att göra svenskarna mer intresserade, kunniga och mer positivt inställda till EU (Holmberg 2001). Vilken tidsskala som avses och vad *så småningom* egentligen innebär i de här sammanhangen är dock svårare att få klarhet om.

Den omedelbara frågan här är om svenska folkets kunskaper om EU har blivit bättre över tid? Slutsatserna behöver vara på den försiktiga sidan eftersom vi har få helt jämförbara operationella indikatorer på kunskap. Dessutom, för de indikatorer som är jämförbara är det svårt att veta huruvida det är kunskaperna hos väljarna eller svårighetsgraden på kunskapsfrågan som förändrats över tid. Förändringar av faktiska förhållanden (t ex antalet länder i EU eller värdet på euron) samt det enkla faktum att tiden går kan göra kunskapsfrågor lättare eller svårare att besvara.

Andelen svenskar som känner till att EU-kommissionens högkvarter ligger i Bryssel är omkring 80 procent. Ännu fler, uppåt nittio procent, svarar rätt när det gäller påståendet att Spanien är medlem i EU. Den 2009 dagsaktuella helt öppna frågan om vilket land som skulle ta över som ordförandeland i EU besvarades korrekt (Sverige) av tre fjärdedelar av svarspersonerna (74 procent). En majoritet avvisade helt korrekt det felaktiga påståendet att de flesta partier i riksdagen är emot ett svenskt medlemskap i EMU.

Antalet medlemsländer i EU brukar besvaras rätt av omkring hälften av de svarande. Vid årsskiftet 2008/2009 växte skaran av EU-länder till tjugosju. Kunskapsfrågan som används är sluten. Fyra alternativ presenterades: 12, 20, 27 och 32 länder. Ändå lyckades färre än vanligt, 43 procent, avge ett korrekt svar.

Tabell 2.2c Andel väljare som har haft direkta kontakter med de politiska partierna vid Europaparlamentsvalet 2009 i olika befolkningsgrupper (procent)

Grupp	a) Såg TV- reklam	b) Läst broschyr	c) Besökt hemsida	d) Varit på valmöte	e) Var i kontakt med valarbetare	f) + g) Besökt/ uppringd	(h) Sett intervju med EU- parlamenta- riker	(i) Möte med EU- parlament- ariker	(j) Skrivit brev/e- post till EU- parlament- ariker	(k) Besökt EU- parlament- arikers hemsida
Samtliga	67	43	15	5	2	3	61	7	2	10
Kön										
Män	69	44	16	5	3	3	60	8	3	12
Kvinnor	64	42	12	4	1	3	61	5	1	7
Ålder										
18-23 år	60	51	33	3	2	3	61	3	3	22
24-30 år	64	49	28	1	0	5	56	2	1	14
31-40 år	66	38	23	8	3	1	59	10	1	10
41-50 år	70	39	10	2	2	4	58	4	1	9
51-60 år	72	41	9	3	1	3	63	6	1	7
61+	64	45	7	7	2	3	63	9	4	8
Utbildningsnivå										
Låg utbildning	67	35	5	4	1	3	44	5	1	4
Mellan utbildning	67	38	14	3	2	3	59	5	1	9
Hög utbildning	66	52	20	7	2	3	71	10	4	14
Bostadsort										
Ren landsbygd	68	42	11	7	2	2	63	7	3	10
Mindre tätort	67	39	12	3	1	3	55	6	2	7
Större stad	70	44	15	5	2	3	64	8	2	10
Gbg/Sthlm/Malmö	51	47	22	5	1	2	58	5	3	13
Partival i EUP-valet										
Vänsterpartiet	70	56	16	8	0	3	78	14	5	11
Socialdemokraterna	66	59	12	10	1	6	64	12	4	11
Miljöpartiet	56	54	24	4	2	1	83	12	4	21

Forts. tabell 2.2c

Centerpartiet	72	57	15	4	4	2	68	6	2	6
Folkpartiet	76	48	19	5	1	6	73	12	2	14
Kristdemokraterna	64	46	25	4	4	4	63	0	4	7
Moderaterna	76	50	16	8	4	2	63	6	4	10
Junilistan	78	41	11	0	4	1	74	0	4	4
Piratpartiet	71	50	56	2	2	3	65	6	2	29
Sverigedemokraterna	78	56	33	11	0	1	78	11	0	33
Feministiskt initiativ	1	27	27	9	0	0	64	9	0	9
Vänster-högerideologi										
Långt till vänster (0/2)	63	48	17	5	1	2	56	10	2	13
Något till vänster (3/4)	61	46	13	6	1	4	65	10	3	11
Varken till v. eller h. (5)	67	33	13	3	2	2	54	6	0	7
Något till höger (6/7)	71	44	15	5	1	3	63	5	2	9
Långt till höger (8/10)	72	45	16	5	4	3	66	5	5	10
Yrkesgrupp										
Industriarbetare	65	39	7	3	1	4	46	3	1	7
Övriga arbetare	63	39	10	3	2	3	54	5	1	5
Lägre tjänstemän	64	39	15	5	2	2	53	5	0	11
Mellan tjänstemän	68	46	15	4	2	2	63	7	3	9
Högre tjänstemän	72	44	15	10	3	3	74	13	2	11
Företagare	68	32	14	1	0	4	64	4	4	8
Studenter	58	54	38	5	0	7	58	6	8	29
Fackföreningstillhörighet										
LO	64	44	9	6	2	4	49	7	2	7
TCO	67	43	15	6	3	1	65	6	1	11
SACO	66	47	26	5	2	5	78	13	3	18
Arbetsmarknasgrupp										
Förvärvsarbetande	68	42	15	4	2	2	61	7	1	9
Arbetslös/åtgärder	58	47	8	8	3	1	64	6	0	6
Ålderspensionär /förtidspensionär	66	43	8	6	2	4	58	8	4	8
Studerande	62	55	42	4	0	8	60	6	9	30

**Tabell 2.3a Andel svenskar som svarar rätt på kunskapsfrågor om EU i samband med riksdagsvalen 2002 och 2006, eurofolk-
omröstningen 2003 och Europaparlamentsvalen 1995, 1999, 2004 och 2009 (procent rätt svar).**

Kunskapsfråga (rätt svar)	eup 1995	eup 1999	rd 2002	fo 2003	eup 2004	rd 2006	eup 2009	Diff 04-09
Allmän EU-kunskap								
Vet Du i vilken av följande städer EU-kommissionen har sitt högkvarter (Bryssel)	79	83	-	88	83	-	79	-4
Varje halvår byter EU ordförandeland. Kan du säga vilket land som är ordförandeland från och med den 1 juli i år? (Sverige)	-	-	-	-	-	-	74	
Spanien är medlem i EU (rätt)			80	88	88	83	88	±0
En euro är idag mer värd än tio [2009:elva] svenska kronor (fel)	-	-	77	86	79	-	48	-31
Den öppna arbetslösheten är i genomsnitt högre i euroländerna än i Sverige (rätt)	-	-	-	79	-	-	-	
Kan Du säga hur många länder som idag är medlemmar i EU? (15/25/27)	29	26	-	50	50	-	43	-7
I vilken stad har den Europeiska centralbanken (ECB) sitt huvudkontor (Frankfurt)	-	-	-	16	-	-	-	
Kan du också säga hur många länder som idag är medlemmar i EMU / har infört euron som valuta? (12/16)	-	-	-	33	29	-	31	+2
Räntenivån i euroländerna är i genomsnitt högre än i Sverige (fel)	-	-	-	57	-	-	-	
Nästa år (2004) blir Rumänien medlem i EU (fel)	-	-	-	42	-	-	-	
Partiståndpunktskunskap								
De flesta partier i riksdagen är emot ett svenskt EU-medlemskap (fel)	-	-	-	84	70	-	-	
De flesta partier i riksdagen är emot ett svenskt medlemskap i EMU (fel)	-	-	-	-	-	-	56	
Systemkunskap								
[Nästa år (2004)] [2009] är det val till Europaparlamentet (rätt) / Nästa val till Europaparlamentet är 2014 (rätt)	-	-	-	41	24	-	44-	+20
EU-parlamentet stiftar alla lagar inom EU (fel)	-	-	-	-	35	-	39	+4
EU-parlamentet kan avsätta EU-kommissionen (rätt)	-	-	-	-	36	-	35	-1
Socialdemokraterna (PES) är den största partigruppen i det nyvalda Europaparlamentet i Bryssel/Strasbourg (fel)	-	-	-	-	-	-	30	
Kan du säga hur många repr. Sverige har i Europaparlamentet efter valet? (18 el 20)	-	-	-	-	-	-	14	
Antal röster Sverige har i EU:s ministerråd? (4)	25	13	-	-	-	-	-	

Kommentar till tabell 2.2c: För frågeformuleringar för indikatorerna a-g se kommentaren till tabell 3.2a. Övriga frågeformuleringar som använts är "Har du under de senaste åren..." h) "...läst någon artikel eller intervju med någon svensk EU-parlamentariker?", i) "...varit på något möte eller sammankomst där en svensk EU-parlamentariker framträtt?", j) "...skrivit brev eller e-post eller på annat sätt haft kontakt med någon svensk EU-parlamentariker?", k) "besökt någon EU-parlamentarikers hemsida på Internet?". För yrkesgrupp har kategorin "jordbrukare" uteslutits ur analysen (n=17).

Kommentar till tabell 2.3a: Kunskapsfrågorna i påståendeform har svarsalternativen: "riktigt påstående; felaktigt påstående; känner inte till om påståendet är riktigt eller felaktigt." Uppgifterna från folkomröstningen (2003) är hämtade från Oscarsson & Holmberg (2004). Uppgifterna från riksdagsvalen 2002 och 2006 (r2002/2006) är hämtade från Holmberg & Oscarsson (2004) respektive Oscarsson & Holmberg (2008). Alla svarspersoner ingår i procentbasen. På frågan om antalet representanter i Europaparlamentet efter valet 2009 har även svaret 20 godkänts som rätt eftersom det är antalet som gäller efter det att Lissabonfördraget trätt i kraft.

Frågan om eurons värde kan också sägas ha varit svårare att svara rätt på 2009 eftersom euron blivit dyrare och var värd runt tio kronor i samband med Europaparlamentsvalet. Den omformulerade elvakronorsfrågan besvarades rätt av knappt hälften, 48 procent, av svarspersonerna vilket är dramatiskt lägre än fem år tidigare

Om man anser det vara ett centralt värde att väljarna följer med i svängarna när det gäller saker som antalet medlemsländer och eurons värde skulle man möjligen kunna hävda att svenskarnas allmänna EU-kunskaper försvagats sedan det förra EUP-valet 2004. En mer balanserad slutsats är att EU-kunskaperna är oförändrade och har åtminstone inte ökat. Den större väljarmobiliseringen i samband med EUP-valet 2009 som syns i det ökade valdeltagandesiffrorna åtföljs inte av några tydliga tecken på kunskapstillväxt. Resultaten visar istället på samma mönster som i tidigare analyser. Valdeltagandet ökade 2009, men inte EU-intresset och nyhetsexponeringen för EU. Och alltså inte heller svenska folkets kunskaper om EU. Eftersom vi vet att det normalt sett finns ett mycket starkt samband mellan politiska kunskaper och sannolikheten att en väljare går och röstar är resultatet förbryllande och kommer att undersökas närmare i framtida analyser av varför valdeltagandet egentligen ökade i 2009 års Europaparlamentsval (se Oscarsson & Holmberg 2010).

Frågan om huruvida svenskarna hade *tillräckligt goda* kunskaper om EU för att kunna fatta rationella röstningsbeslut i samband med Europaparlamentsvalet är lika gäckande som närmast omöjlig att besvara. Nivåskattningsproblematiken är i de här sammanhangen olöslig eftersom det är svårt att komma överens om absoluta kunskapskrav eller kunskapsnivåer. Visst kan det vara bekymmersamt att så

många svenskar uppvisar så dåliga kunskaper om EU som politiskt system. Men samtidigt säger medborgarnas bristande kunskaper oftast mer om andra aktörers tillkortakommanden och reflekterar institutionella förhållanden.

Kunskapsfrågorna i svenska valundersökningar är främst utformade för att kunna konstruera bra kunskapsindex, inte för att värdera kunskapsnivåer för varje enskild kunskapsfråga (Oscarsson 2007). Utifrån de indikatorer som redovisas i tabell 2.3a kan man bygga ett additivt index med god skalbarhet. Indexet summerar antalet rätta svar. Som minst kan man besvara noll frågor korrekt. Högst poäng på kunskapsindexet får de respondenter som lyckas svara rätt på samtliga 12 frågor.

I tabell 2.3a redovisas det genomsnittligt antal rätt besvarade kunskapsfrågor i olika befolkningsgrupper. Resultaten bjuder på få överraskningar. Som vi sett i många andra kunskapsstudier tidigare (jfr Oscarsson & Holmberg 2006) har män något bättre politiska kunskaper än kvinnor. En större andel män än kvinnor svarar rätt på varje enskild kunskapsindikator. Skillnaderna kan inte förklaras av att män har en större tendens att hellre gissa svaret än att använda vet ej-alternativet. Könsskillnaderna i kunskap kvarstår oförändrade vid multivariata analyser. Sambandet mellan ålder och EU-kunskap är mycket starkt. De yngsta medborgarna (18-23 år) svarar rätt på i genomsnitt 4,7 frågor av tolv. Motsvarande genomsnitt för personer äldre än 65 år är 6,3 frågor. Att det finns ett samband mellan politisk erfarenhet och kunskap är givetvis inte särskilt konstigt. Gammal vet bäst även när det gäller kunskaper om Europeiska unionen. Utbildningsnivå brukar ha ett förvånande svagt samband med allmänpolitisk kunskap, mycket beroende på att många personer som har låg utbildning samtidigt tillhör gruppen äldre. Det faktum att äldre personer i kraft av sin längre erfarenhet är kunnigare än yngre tenderar alltså att försvaga sambandet mellan formell utbildning och kunskap. När det gäller just kunskaper om EU tycks det emellertid finnas ett betydligt starkare samband mellan utbildning och kunskap. Utbildningseffekterna gör sig påmind även när det gäller de välutbildade mellan och högre tjänstemannagrupperna som har klart bättre EU-kunskaper än gruppen industriarbetare och övriga arbetare även vid multivariata kontroller för utbildning.

Tabell 2.3b Svenska folkets kunskaper om EU i samband med 2009 års Europaparlamentsval i olika befolkningsgrupper (indexmedeltal, andel rätt svar).

Grupp	Antal rätta svar (medel- tal)	Spanien med i EU	Euro > 11 kr	EUP stiftar alla lagar	Nästa EUP- Val 2014	EUP kan avsätta kommis- sionen	De flesta riks- dagspar- tier är emot EMU	PES största parti- gruppen i EUP	Antal med- lemslän- der	Antal länder med euro	EU- kommis- sionens högkvar- ter	Ordfö- rande- land efter 1 juli 2009	Antal svenska repre- sentan- ter i EUP
Samtliga	5,8	88	48	39	44	34	56	30	43	31	79	74	14
Kön													
Män	6,2	92	50	44	46	37	61	35	47	37	76	81	17
Kvinnor	5,4	84	45	33	42	32	51	26	40	25	82	67	12
Ålder													
18-23 år	4,7	80	43	37	24	22	39	24	49	31	69	41	5
24-30 år	5,1	83	49	38	33	24	46	22	33	22	81	62	12
31-40 år	5,7	87	43	39	42	37	58	33	38	27	82	70	17
41-50 år	5,8	91	50	44	37	33	60	29	42	33	79	72	9
51-60 år	6,1	93	45	42	51	41	60	27	42	35	80	82	16
61+	6,3	89	53	35	55	37	60	36	50	32	79	88	19
Utbildningsnivå													
Låg utbildning	5,4	82	43	31	49	37	52	22	37	28	75	76	13
Mellan utbildning	5,6	88	50	36	40	32	55	28	41	30	81	67	12
Hög utbildning	6,3	93	48	47	46	36	60	38	51	35	79	83	17
Bostadsort													
Ren landsbygd	5,7	91	48	41	38	30	58	27	38	32	80	74	11
Mindre tätort	5,7	85	52	34	47	35	56	28	40	28	79	71	13
Större stad	5,9	88	46	39	44	36	56	31	48	31	79	75	16
Gbg/Sthlm/Malmö	5,9	91	45	44	45	34	56	35	42	35	76	78	13

Forts. tabell 2.3b.

	Antal rätta svar (medel- tal)	Spanien med i EU	Euro > 11 kr	EUP stiftar alla lagar	Nästa EUP- Val 2014	EUP kan avsätta kommis- sionen	De flesta riks- dagspar- tier är emot EMU	PES största parti- gruppen i EUP	Antal med- lems- länder	Antal länder med euro	EU- kommis- sionens högkvar- ter	Ordfö- rande- land efter 1 juli 2009	Antal svenska repre- sentan- ter i EUP
Partival i EUP-valet													
Vänsterpartiet	6,5	93	43	39	48	36	73	45	50	32	84	82	25
Socialdemokraterna	6,3	91	49	41	52	38	59	35	49	34	78	80	18
Miljöpartiet	6,2	97	41	44	47	31	59	36	51	32	82	86	18
Centerpartiet	6,4	93	47	47	58	41	46	32	46	36	85	88	20
Folkpartiet	6,5	93	46	42	42	43	59	40	51	34	79	87	24
Kristdemokraterna	6,8	94	62	56	65	38	65	38	50	29	74	79	26
Moderaterna	6,7	94	61	42	50	42	66	40	49	44	80	87	17
Junilistan	6,3	94	39	32	52	35	65	42	48	42	74	87	23
Piratpartiet	5,8	87	48	46	34	33	67	43	34	28	77	62	18
Sverigedemokraterna	6,4	85	38	46	54	31	54	54	62	46	54	77	38
Feministiskt initiativ	6,9	100	58	75	50	25	42	33	75	42	92	92	8
Vänster-högerideologi													
Långt till v. (0/2)	5,8	87	51	35	46	32	60	31	40	28	78	70	19
Något till v. (3/4)	5,8	89	44	44	42	29	55	31	49	30	79	74	15
Varken v. el h.(5)	5,3	84	43	35	42	32	52	23	36	26	78	70	9
Något till h. (6/7)	6,4	93	53	43	47	38	62	34	49	39	80	84	18
Långt till h. (8/10)	6,1	93	51	37	47	41	55	35	41	32	81	77	15
Yrkesgrupp													
Industriarbetare	5,3	85	46	33	38	31	55	25	34	27	74	73	12
Övriga arbetare	5,2	78	44	29	41	35	50	26	38	25	81	62	12
Lägre tjänstemän	5,5	86	48	37	42	34	53	24	32	25	78	73	15
Mellan tjänstemän	6,2	92	51	40	45	32	61	31	47	35	82	81	18
Högre tjänstemän	6,8	98	50	52	48	47	61	41	55	36	81	91	17
Företagare	6,4	96	59	43	50	30	68	35	46	45	82	82	9
Studierande	5,3	89	40	45	39	30	47	28	55	24	70	52	14

Forts. tabell 2.3b.

	Antal rätta svar (medel- tal)	Spanien med i EU	Euro > 11 kr	EUP stiftar alla lagar	Nästa EUP- Val 2014	EUP kan avsätta kommis- sionen	De flesta riks- dagspar- tier är emot EMU	PES största parti- gruppen i EUP	Antal med- lems- länder	Antal länder med euro	EU- kommis- sionens högkvar- ter	Ordfö- rande- land efter 1 juli 2009	Antal svenska repre- sentan- ter i EUP
Fackföreningstill- hörighet													
LO	5,4	82	48	33	41	36	58	23	36	27	75	64	11
TCO	6,0	90	50	41	43	35	58	31	41	31	83	77	16
SACO	6,6	97	42	47	46	41	67	39	52	38	78	89	21
Arbetsmarknads- grupp													
Förvärvsarbetande	5,8	89	47	41	40	35	57	28	41	32	80	74	13
Arbetslös/åtgärder	4,9	82	41	29	32	25	43	32	36	21	80	54	11
Ålderspensionär/förtidspensionär	6,2	87	53	34	56	37	58	35	49	31	78	87	19
Studierande	5,4	89	43	43	36	33	48	29	56	28	73	49	14

Kommentar: Yrkesgruppen "jordbrukare" har uteslutits ur analysen.

På väg mot bättre Europavalrörelser?

Analyserna av de svenska Europaparlamentsvalen visar att väljarnas valrörelseaktiviteter fortfarande är klart mindre intensiva än i samband med våra nationella riksdagsval. Väljarna bryr sig mindre om vilka partier som vinner, de ägnar sig mindre åt att försöka övertyga andra att rösta på ett visst parti och åt att genomföra partitest för att matcha sina åsikter med partierna. Kontakterna med valarbetare och partirepresentanter är mer sparsamma.

Det är svårt att urskilja några framsteg när det gäller utvecklingen av de svenska Europaparlamentsvalen. Möjligen kan två ljusglimtar identifieras: Den första handlar om väljarnas informationsinhämtande från partiernas egna hemsidor som var lika vanligt förekommande i EUP-valet 2009 som i riksdagsvalet 2006. Utvecklingen följer förstås en generell trend mot ökad användning av nätet för politisk kommunikation men det är ändå intressant att nivåerna för EUP-valen inte är lägre än för nationella val. Den andra ljusglimten gäller den nya formen av direktkommunikation mellan partier och väljare som introducerades i 2009 års Europaparlamentsval – politisk TV-reklam – som i ett slag blev den i särklass vanligast förekommande formen av parti-väljarkontakt. Introduktionen av TV-reklam innebar att den totala mängden förmedlade valbudskap blev betydligt större än i tidigare Europaparlamentsval.

Ett oväntat resultat är att valdeltagandet i Europaparlamentsvalet ökade trots att vi inte kunnat notera motsvarande tillväxt när det gäller väljarnas intresse för EU, exponering för EU-nyheter eller politiska kunskaper om EU. Med tanke på att dessa indikatorer så ofta går hand i hand med varandra är den starka mobiliseringen i samband med Europaparlamentsvalet 2009 något av en gåta. Vi tar med oss frågan om varför deltagandet ökade till nästa kapitel där vi genomför mer djuplodande analyserna av valdeltagande i Europaparlamentsvalen.

Kapitel 3

Från rekordlångt till rekordhögst valdeltagande

Henrik Oscarsson & Per Hedberg

Stick i stäv med alla förväntningar blev 2009 års svenska Europaparlamentsval ett mobiliseringsval. En dyster nedåtgående trend i valdeltagandet förbyttes till ett nytt rekord i Europavalsammanhang: 45,5 procent av svenskarna gick och röstade. Ökningen av valdeltagandet (+7,6 procentenheter) representerar ett mycket tydligt trendbrott. Men varför gick fler svenskar och röstade än i tidigare Europaparlamentsval? Vilka partier lyckades bäst med att mobilisera sina egna sympatisörer? Hur mycket bidrog Piratpartiets framgångar bland unga väljare till att öka valdeltagandet? Och vilken betydelse hade svenskarnas historiskt positiva inställning till den Europeiska unionen för deras ökade villighet att delta i EUP-valet?

I det här kapitlet analyseras ett antal klassiska förklaringsfaktorer för individuellt valdeltagande. Vi studerar bland annat hur väljarnas socioekonomiska grupptillhörighet, politiska motivation och EU-attityder samvarierade med valdeltagande i 2009 års Europaparlamentsval. Vi undersöker också det högre valdeltagandets konsekvenser för partiernas röststöd och för deltagandegapet mellan olika befolkningsgrupper. Som vanligt i valundersökningssammanhang vilar analyserna på röstlängdskontrollerade uppgifter om valdeltagande.

Valdeltagandet i EU fortsatte att falla

Låga och sjunkande deltagandenivåer i Europaparlamentsvalen har under lång tid varit en svår utmaning för den Europeiska unionen. Möjligheten för unionen att nå politisk och demokratisk legitimitet är nära kopplad till förmågan att entusiasmera EU-medborgarna att delta i de regelbundet återkommande valen till Europaparlamentet. Lågt valdeltagande har varit en del av problemet med EUs demokratiska underskott (Schmitt & Thomassen 1999). Även om valdeltagandet ökade och slog ett nytt rekord i det svenska Europaparlamentsvalet 2009 fortsatte den europeiska trenden mot ett allt lägre valdeltagande (se tabell 3.1). Det europeiska valdeltagandesnittet fortsatte att falla mellan 2005 och 2009 års EUP-val, från 45 procent till 43 procent.

Tendensen var svagt nedåt i de flesta EU-länder med Estland (+17), Lettland (+13), Bulgarien (+10), Danmark (+12), och Sverige (+8) som de mest påtagliga undantagen.

Tabell 3.1 Valdeltagandet i Europaparlamentsvalen 1979-2009 (procent).

Land	1979	1981	1984	1987	1989	1994	1995	1996	1999	2004	2007	2009	Diff 04-09
Belgien	91		92		91	91			91	91		90	-1
Danmark	48		52		46	53			50	48		60*	+12
Tyskland	66		57		62	60			45	43		43	±0
Irland	64		48		68	44			50	59		59	±0
Frankrike	61		57		49	53			47	43		41	-2
Italien	86		82		81	74			70	72		65	-7
Luxemburg	89		89		87	89			87	91		91	±0
Nederländerna	58		51		47	36			30	39		37	-2
Storbritannien	32		33		36	36			24	39		35	-4
Grekland		81	81		80	73			70	63		53	-10
Spanien				69	55	59			63	45		45	±0
Portugal				72	51	36			40	39		37	-2
Sverige							42		39	38		46	+8
Österrike								68	49	42		46	+4
Finland								58	30	39		40	+1
Tjeckien										28		28	±0
Estland										27		44	+17
Cypern										73		59	-14
Lichtenstein										48		21	-27
Lettland										41		54*	+13
Ungern										39		36	-3
Malta										82		79	-3
Polen										21		25	+4
Slovenien										28		28	±0
Slovakien										17		20	-3
Bulgarien											29	39	+10
Rumänien											29	28	-1
Hela EU	62		59		58	57			50	45		43	-2

Kommentar: Uppgifterna om valdeltagande är hämtad från Europaparlamentets officiella hemsida: http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/elections2009/sv/turnout_sv.html. Andelen röstande har avrundats till heltal, liksom förändringstalen (diff) mellan 2004-2009. I Belgien, Grekland, Cypern och Luxemburg återfinns system med röstplikt. Uppgifterna om valdeltagande för hela EU är enkla medeltal baserade på de olika ländernas valdeltagandesiffror utan hänsyn till att ländernas befolkningar är olika stora. * I Lettland och Danmark anordnades samtidiga nationella folkomröstningar i anslutning till 2009 års EUP-val.

Sett över hela Europaparlamentsvalens trettioåriga livstid har valdeltagandesnittet minskat med omkring en tredjedel, från 62 procent i

premiärvalet 1979 till 43 procent 2009. Ett skäl till minskningen är att närmare fyrtio procent av de dåvarande medlemsländerna hade röstobligatorium vid de första EUP-valen. Ett andra skäl är att premiärval i nyblivna medlemsländer historiskt har haft ett högre valdeltagande än efterföljande val (Franklin 2001). Ett tredje skäl är givetvis att valdeltagandet i de länder som blivit medlemmar under 2000-talet varit klart lägre än snittet bland de äldre medlemsländerna.

Konsekvenser av lågt valdeltagande

De politiska konsekvenserna av lågt valdeltagande i Europaparlamentsvalen är ökade svårigheter att bygga förtroende och vinna legitimitet för EU som överstatlig arena för beslutsfattande kring gemensamma angelägenheter. Det är lätt att koppla samman det låga valdeltagandet med ett svagt medborgerligt stöd för EU och europeiseringsprocessen. Men de låga deltagandenivåerna kan också ha mer omedelbara politiska konsekvenser för vilka partier som vinner representation i EU-parlamentet: Skulle EUP-valen ha slutat annorlunda om en större andel väljare gick och röstade?

Frågeställningen har intresserat europeiska statsvetare under lång tid. Statsvetarna Cees van der Eijk och Marcel van Egmond analyserar de politiska konsekvenserna av lågt deltagande på partiernas röststöd i fyra Europaparlamentsval (van der Eijk & van Egmond 2007). Deras huvudslutsats är för det första att valdeltagandeffekterna är ”exceedingly small” i de flesta länder, och för det andra att dessa små effekter svagt gynnar partier som står till höger och missgynnar partier som står till vänster.

Sverige är i detta avseende ett avvikande fall. I motsats till analysresultat från andra europeiska länder är nämligen effekterna av det låga valdeltagandet på partiernas styrkeförhållanden *stora* i samband med svenska Europaparlamentsval (Oscarsson & Holmberg 2006). Kontrafaktiska analyser är ofta svåra att genomföra. Men undersökningsdesignen i Europaparlamentsvalundersökningarna skänker oss en möjlighet att jämföra de officiella valresultaten med en tänkt situation där alla icke-röstare gick och röstade. Uppgifterna om icke-röstarnas förmodade partival *om de hade röstat* härrör dels från en direkt intervjufråga om hur de skulle ha röstat om de röstat, dels en fråga om allmän partipreferens, det vill säga vilket parti icke-röstarna tycker bäst om. I tabell 3.2 redovisas de officiella valdeltagande-

siffrorna vid sidan av det valresultat som uppnåtts om alla icke-röstare röstat i Europaparlamentsvalen 1995-2009.

De politiska konsekvenserna av lågt valdeltagande måste betraktas som dramatiska i det svenska fallet. Resultat från fyra svenska EUP-val visar att Socialdemokraterna är det parti som lider mest av att valdeltagandet i Europaparlamentsvalen är så lågt. Om även icke-röstarna gjort slag i saken och gått till valurnorna visar analysen att Socialdemokraternas valresultat i EUP-valet 2009 hade varit omkring fem procentenheter bättre än vad det i själva verket blev.

Tabell 3.2 Hur hade EUP-valen slutat om alla väljare röstat? Valresultatet i svenska Europaparlamentsval 1995-2009 officiellt och beräknat inklusive icke-röstare (procent).

	Eup 1995		Eup 1999		Eup 2004		Eup 2009	
	officiellt	med icke-röstare	officiellt	med icke-röstare	officiellt	med icke-röstare	officiellt	med icke-röstare
Vänsterpartiet	12,9	12	15,8	14	12,8	11	5,7	5
Socialdemokraterna	28,1	33	26,0	32	24,6	34	24,4	29
Miljöpartiet	17,2	21	9,5	9	6,0	6	11,0	11
Centerpartiet	7,2	7	6,0	5	6,3	6	5,5	5
Folkpartiet	4,8	4	13,9	11	9,9	10	13,6	10
Kristdemokraterna	3,9	3	7,6	7	5,7	3	4,7	3
Moderaterna	23,2	20	20,7	21	18,2	18	18,8	22
Junilistan	–	–	–	–	14,5	11	3,5	3
Piratpartiet	–	–	–	–	–	–	7,1	8
Sverigedemokraterna	–	–	–	–	–	–	3,3	2
Feministiskt initiativ	–	–	–	–	–	–	2,2	1
Övriga partier	2,7	1	0,5	1	2,1	1	0,2	1
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svarspersoner		1 974		1 600		1 576		1 550

Kommentar: De officiella valresultaten är hämtade från Valmyndigheten och SCB men har avrundats för att partiernas procentuella stöd skall summera till 100,0 procent (jfr tabell 1.1). Parti för icke-röstare har tagits fram med hjälp av en fråga om vilket parti vederbörande skulle ha röstat på om han/hon hade röstat respektive med hjälp av en fråga om allmän partisympati i nämnd ordning. Siffrorna hämtade från urvalsundersökningen har avrundats till heltal.

Mönstret känns igen från tidigare EUP-val: Socialdemokraterna hade erhållit ett klart större röststöd även 1995 (+5 procentenheter), 1999 (+4 procentenheter) och 2004 (+9 procentenheter) om alla väljare manifesterat sin partipreferens vid valurnorna. I EUP-valsamman-

hang förlorar Socialdemokraterna stort på det låga valdeltagandet. Röstförlusterna motsvarar ett å två mandat i EU-parlamentet.

Numera är det inte enbart Socialdemokraterna som förlorar på det låga valdeltagandet. Intressant att notera är att även Moderaterna hade stärkt sitt röstetal med omkring tre procentenheter om alla röstberättigade röstat i 2009 års Europaparlamentsvalet. Det resultatet harmonierar med slutsatser från EUP-val i andra länder som visar att stora partier har svårare att nå upp till sin elektorala potential i Europaval jämfört med nationella val.

Resultaten i tabell 3.2 visar att det också finns partier som systematiskt gynnas av att valdeltagandet är lågt. Folkpartiet exempelvis skulle endast ha nått omkring 10 procent och inte 13,6 procent om icke-röstarna hade besökt valurnorna 2009. Även Kristdemokraterna har systematiskt haft ett starkare stöd bland röstande väljare än bland icke-röstande: partiet hade bara nått tre procent och tappat sitt enda EUP-mandat om alla röstat. Enligt EUP-valundersökningen 2009 hade också Sverigedemokraterna missgynnats av ett högre valdeltagande.¹

Mobiliseringen av de egna sympatisörerna är med andra ord särskilt viktig i samband med Europaparlamentsval. Det gäller i synnerhet för Socialdemokraterna som är det parti som alltså förlorar mest på den allmänt låga mobiliseringsgraden bland väljarna. Våra analyser av partiernas väljarmobilisering (se tabell 3.3) bekräftar att Socialdemokraterna haft svårast att övertyga de egna sympatisörerna att rösta på partiet i samtliga Europaparlamentsval. Endast 33-39 procent av S-sympatisörer har deltagit i Europaparlamentsvalen under perioden 1995-2009. Andelen kan jämföras med Kristdemokraterna (55 procent), Centerpartiet (65 procent) och Folkpartiet (74 procent) som lyckades få en klart större andel av sina sympatisörer att rösta i EUP-valet 2009.

Trots Piratpartiets framgång i 2009 års Europaparlamentsval visar våra analyser att det ändå fanns gott om outnyttjat sympatikapital i väljarkåren: Av alla som uppgav förstahandssympatier för Piratpartiet var det bara 44 procent som gick och röstade. Piratpartisuccén

---

¹ I svenska Europaparlamentsval spelar nivån på valdeltagandet alltså en betydande roll för partiernas röstandel. Graden av uppslutning vid valurnorna har politiska konsekvenser i samband med Europaparlamentsval. Detsamma gäller dock inte för svenska riksdagsval. Motsvarande analyser av riksdagsvalen visar att de senaste riksdagsvalen hade slutat likadant även om alla väljare gått och röstat (se Holmberg & Oscarsson 2004; Oscarsson & Holmberg 2008).

hade alltså kunnat bli ännu större om partiet förmått omsätta allt sitt sympatikapital till röster. Liknande mobiliseringsandelar gäller för de andra små partierna: För Sverigedemokraternas del kan den svaga mobiliseringen av de egna sympatisörerna (45 procent) ha kostat dem representation i Europaparlamentsvalet: Eftersom partiets valresultat var endast tiondelar från fyraprocentspärren skulle en något bättre mobilisering ha kunnat få stora politiska konsekvenser för svensk representation i Bryssel.

Mobiliseringen gav växande valdeltagandeskillnader

Individens sociala status och grad av social integration brukar vara de starkaste förklaringsfaktorerna för valdeltagande (Holmberg & Oscarsson 2004): Individens uppväxtbakgrund, språkkunskaper, klass- och yrkestillhörighet, ställning på arbetsmarknaden, utbildningsgrad, inkomst, storlek på sociala nätverk och erfarenhet/ålder har ett mycket förutsägbart samband med sannolikheten för att delta i ett val. I samband med Europaparlamentsval, när valdeltagandet totalt sett är mycket lågt, syns i allmänhet de förväntade valdeltagandeskillnaderna mellan olika befolkningsgrupper tydligare än annars. De socioekonomiska förklaringarna till röstning får helt enkelt större svängrum än i samband med riksdagsval när valdeltagandet är betydligt högre, kring 85 procent.

Benägenheten att delta i Europaparlamentsval i olika befolkningsgrupper har studerats noggrant i samband med alla tidigare analyser av svenskt väljarbeteende i EUP-val (Gilljam & Holmberg 1996; Holmberg et al 2001; Oscarsson & Holmberg 2006; se även Appendix B och C i denna volym). Vår huvudfokus i detta sammanhang är den positiva utvecklingen i valdeltagande mellan 2004 och 2009 års Europaparlamentsval: I vilka grupper ökade valdeltagandet mest? Analysen kan ge oss idéer om varför valdeltagandet ökade 2009.

Tabell 3.3 Andel röstare bland partiernas sympatisörer vid EUP-valen 1995, 1999, 2004 och 2009, samt andelen röstare vid EUP-valen bland röstare och icke-röstare i riksdagsvalen 1994, 1998, 2002 och 2006 (procent)

	1995	1999	2004	2009
<i>valdeltagande 1994</i>				
röstade	45			
röstade inte	8			
<i>valdeltagande 1998</i>				
röstade		45		
röstade inte		5		
<i>valdeltagande 2002</i>				
röstade			44	
röstade inte			6	
<i>valdeltagande 2006</i>				
röstade				51
röstade inte				9
<i>partipreferens</i>				
Vänsterpartiet	52	38	37	55
Socialdemokraterna	41	33	34	39
Miljöpartiet	45	38	35	46
Centerpartiet	43	51	45	65
Folkpartiet	42	55	49	74
Kristdemokraterna	47	60	37	54
Moderaterna	49	42	47	47
Piratpartiet	-	-	-	44*
Sverigedemokraterna	-	-	-	45*
ingen preferens	27	30	30	38

Kommentar: Uppgiften om valdeltagande i riksdagsvalen 1994 och 2006 utgörs av minnesdata från intervju tillfället i samband med Europaparlamentsvalundersökningen 1995 respektive 2009. Uppgifter om respondenternas valdeltagande är hämtade från respektive valårs röstlängder. *=antalet respondenter i urvalsundersökningen är färre än 30 personer. Junilistans och Feministiskt initiativs sympatisörer var för få i 2009 års EUP-valundersökning för att kunna redovisa skattningar.

I tabellerna 3.4-3.5 redovisas valdeltagandet i olika befolkningsgrupper. Innan vi presenterar resultaten är det dock på sin plats med en mer utförlig metodologisk kommentar. Uppgifter om valdeltagande från urvalsundersökningar är behäftade med ett antal felkällor som kräver att man genomför olika kontroller och viktningar. För det första är bortfallet av personer som inte vill ställa upp för intervju systematiskt större i grupper med lägre politiskt intresse och motivation. Skevheterna leder till att skattningar av valdeltagandet blir högre bland de som deltagit i undersökningen. För det andra förekommer en överrapportering av valdeltagandet bland personer som deltar i undersökningen: Respondenter svarar att de har röstat i valet när de i själva verket inte har gjort det. Det sistnämnda problemet löses som

alltid i valundersökningssammanhang genom att kontrollera uppgifter om röstning mot de officiella röstlängderna. Det förstnämnda problemet löses med hjälp av olika vikter som konstrueras med hjälp av informationen från röstlängderna om vilka i urvalet som röstat och vilka som inte röstat.

Resultaten visar att kvinnor historiskt har haft ett par tre procentenheter högre valdeltagande än män (se tabell 3.4). Men vid de två senaste Europaparlamentsvalen har könsskillnaderna i valdeltagande varit klart mindre. År 2009 röstade 46 procent av kvinnorna jämfört med 45 procent bland männen.²

Ålder har som väntat ett kurvlinjärt samband med valdeltagande; sannolikheten att en individ deltar i allmänna val ökar genom hela livet fram till i 70-årsåldern då den börjar minska igen (Holmberg & Oscarsson 2006; Persson & Oscarsson 2010). I 2009 års Europaparlamentsval var valdeltagandet klart lägre bland förstagångsväljare 18-22 år (38 procent) än bland medelålders och äldre personer. Det är förstås ett svagt resultat för en grupp som i samband med riksdagsvalen brukar nå resultat kring 75-80 procent. Men i jämförelse med tidigare Europaparlamentsval var röstbenägenheten klart starkare 2009 bland ungdomar i allmänhet och förstagångsväljare i synnerhet. Bland förstagångsväljarna ökade valdeltagandet med hela 15 procentenheter mellan 2004 och 2009. Motsvarande starka mobiliseringstal återfinns för alla åldersgrupper under femtio år. Det var alltså i första hand den yngre delen av väljarkåren som ökade sin mobilisering.

Piratpartiets framgångar framför allt bland unga män (se kapitel 4) kan inte självklart knytas till en ökad mobilisering. En närmare studie visar att mobiliseringen var lika stor bland unga män 18-30 år (+10 procentenheter) som bland unga kvinnor (+10 procentenheter). Först när man tittar närmare på de allra yngsta väljarna är det möjligt att urskilja könsskillnader i mobiliseringen mellan 2004 och 2009 års Europaparlamentsval: Bland män 18-20 år ökade valdeltagandet från 20 till 41 procent (+21 procentenheter). Motsvarande deltagandeuppgång bland kvinnor 18-20 år var från 28 till 36 procent (+8

---

² SCB genomför regelbundet stora valdeltagandeundersökningar i samband med alla val. Valdeltagandestudien för 2009 års Europaparlamentsval omfattade 46 000 personer. I SCBs publikation "Valet till Europaparlamentet 2009" återfinns skattningar av valdeltagandet i olika befolkningsgrupper som är säkrare än de som presenteras från valundersökningen. Huvudresultaten i de båda undersökningarna är dock desamma.

procentenheter). Även om panelanalyser inte kan genomföras för att leda sambandet helt i bevis talar resultaten för att Piratpartiets valrörelse och valbudskap hade stor betydelse för att mobilisera ungdomar i allmänhet och unga män i synnerhet till valurnorna i 2009 års Europaparlamentsval. Piratpartiets valrörelse hade en positiv effekt på valdeltagandet.

Det klassiska sambandet mellan civilstånd och valdeltagande gör sig gällande även i Europaparlamentsval: Personer som är gifta eller bor tillsammans har ett starkare valdeltagande (49 procent) än personer som bor ensamma (37 procent). Sambandet brukar stå sig även i multivariata analyser (se tabell 3.7) och förklaras av att människor som bor tillsammans tenderar att mobilisera varandra till valurnorna samtidigt som sammanboende och gifta tenderar att ha större sociala nätverk än ensamstående väljare.

Väljarmobiliseringen var enligt Europaparlamentsvalundersökningarna klart större bland stadsbor än landsbygdsbor. Bland storstadsväljare boende i Stockholm, Göteborg eller Malmö ökade valdeltagandet med tretton procentenheter från 44 till 57 procent mellan 2004 och 2009 (se tabell 3.4). Konsekvenserna av den ojämna väljarmobiliseringen är att valdeltagandeskillnaderna mellan stad och land ökade något. På Sverigekartan i figur 3.1 illustreras tydligt att valdeltagandet i Europaparlamentsvalet 2009 var klart starkare i mer folkrika stad- och storstadskommuner än i mer glesbefolkade landsbygdskommuner.

En starkare mobilisering bland medelklassväljare (+10 procentenheter) än bland arbetarklassväljare (+6 procentenheter) innebar att gapet i valdeltagande mellan arbetarklass och medelklass ökade till en rekordnivå i EUP-valsammanhang (se tabell 3.5). Tjugoen procentenheter skiljer arbetarklassens valdeltagande (33 procent) från medelklassens (54 procent). En närmare granskning av olika arbetsmarknadsgrupper visar att väljarmobiliseringen 2009 var som störst bland TCO-anslutna, bland tjänstemän på låg och mellannivå, bland personer anställda i offentlig tjänst, bland förvärvsarbetande och bland personer med medel eller hög utbildning.

När det gäller valdeltagandegapet mellan låg- och högutbildade har det aldrig varit större i samband med EUP-val: Bland högutbildade som studerar eller har studerat på högskole- eller universitetsnivå

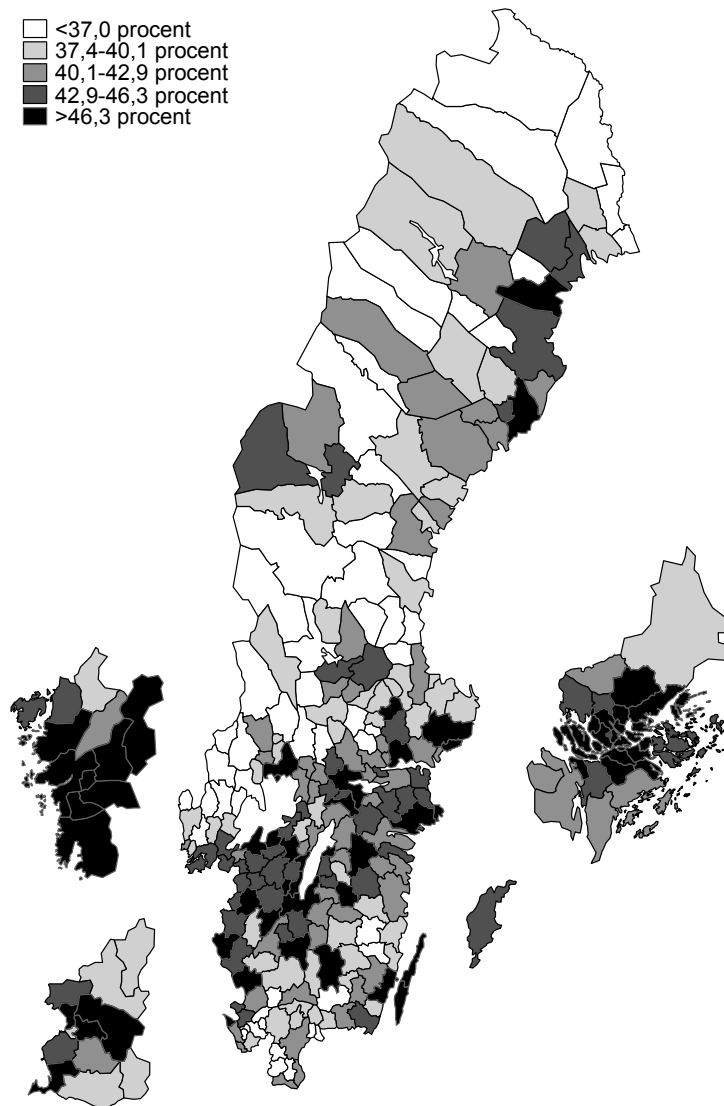
var valdeltagandet 61 procent 2009. Motsvarande valdeltagande bland lågt utbildade var endast 34 procent.

Tabell 3.4 Valdeltagande i olika befolkningsgrupper vid valen till Europaparlamentet 1995, 1999, 2004 och 2009 (procent)

	1995	1999	2004	2009	skillnad 04-09	skillnad 95-09	antal personer 2009
kön							
man	40	36	37	45	+8	+5	1 348
kvinna	43	41	38	46	+8	+3	1 334
ålder							
18-22	28	24	23	38	+15	+10	178
23-30	35	26	30	39	+9	+4	388
31-40	35	30	26	41	+15	+6	454
41-50	42	36	33	46	+13	+4	577
51-60	46	45	44	48	+4	+2	457
61-70	53	56	52	54	+2	+1	449
71-80	50	54	57	51	-6	+1	248
män							
18-30 år	30	21	26	36	+10	+6	296
31-60 år	39	35	34	45	+11	+6	710
60+	54	55	57	54	-3	0	342
kvinnor							
18-30 år	35	30	30	40	+10	+5	271
31-60 år	44	39	35	45	+10	+5	707
60+	50	55	52	52	0	+2	356
glesbygd	36	30	35	42	+7	+6	258
mindre tätort/liten stad	42	36	35	41	+6	-1	392
större stad	42	40	38	47	+9	+5	822
Stockholm, Gbg, Malmö	48	48	44	57	+13	+9	344
civilstånd							
gift/sambo	45	41	41	49	+8	+4	964
ensam: änka/änkling	43	55	50	46	+16	+3	50
ensam: fränskild/ogift	32	31	28	37	+11	+5	390
uppväxt							
Sverige	42	40	39	47	+8	+5	2 399
Norden	27	31	38	37	-1	+10	48
annat land i Europa	35	28	28	31	+4	-4	102
samtliga	42	39	38	46	+8	+4	2 682

Kommentar: Data från Europaparlamentsvalundersökningarna 1995, 1999, 2004 och 2009. När det gäller resultaten för kön, ålder, uppväxt och personer boende i Stockholm, Göteborg och Malmö bygger resultaten på registeruppgifter för hela urvalet, alltså även från personer som inte intervjuats. Indelningen landsbygd, mindre tätort och större stad/tätort bygger på uppgifter noterade av intervjuarna och avser därför endast personer som intervjuats. För fler uppgifter om valdeltagande i olika befolkningsgrupper se Appendix B och kapitel 4 i denna volym.

Figur 3.1 Valdeltagandet i Europaparlamentsvalet 2009 i landets kommuner (procent).

Kommentar: Valdeltagandet i det svenska Europaparlamentsvalet 2009 varierade mellan 28,6 procent (Haparanda) och 64,4 procent (Danderyd). I figuren har Sveriges kommuner delats in i fem lika stora grupper (fördelningen 20-20-20-20-20). De tjugo procent av kommunerna som hade högst valdeltagande (>46,3 procent) har markerats med svart.

Tabell 3.5 Valdeltagande i olika socioekonomiska grupper vid valen till Europaparlamentet 1995, 1999, 2004 och 2009 (procent)

	1995	1999	2004	2009	skillnad 04-09	skillnad 95-09	antal personer 2009
yrke							
industriarbetare	31	24	22	31	+9	±0	159
övriga arbetare	35	30	29	35	+6	±0	318
tjänsteman, lägre	43	40	33	47	+14	+4	136
tjänsteman, mellan	51	49	44	54	+10	+3	340
tjänsteman, hög	57	56	58	64	+8	+7	195
småföretagare	38	37	34	44	+10	+6	114
jordbrukare	40	47	45	41	-3	+1	19
studerande	40	33	35	43	+8	+3	94
klass							
arbetarklass	34	28	27	33	+6	-1	476
medelklass	49	47	44	54	+10	+5	806
inkomst							
låg	38	30	30	38	+8	±0	665
medel	40	38	37	44	+7	+4	1 359
hög	50	49	48	56	+8	+6	657
sysselsättning							
förvärsarbetar	40	36	35	45	+10	+4	899
arbetslös/i åtgärder	30	24	26	32	+6	+2	61
facklig tillhörighet							
LO	33	28	26	43	+8	+1	311
TCO	47	46	39	53	+14	+6	235
SACO	64	60	60	67	+7	+3	140
privat/offentlig tjänst							
offentlig	47	43	42	52	+10	+5	503
privat	39	36	36	42	+6	+3	841
utbildning							
låg	37	35	35	34	-1	-3	226
medel	39	32	29	39	+10	±0	708
hög	54	52	53	61	+8	+7	469
Samtliga	42	39	38	46	+6	+4	2 682

Kommentar: När det gäller yrkesgruppen jordbrukare är antalet personer litet, 46 1995, 32 1999 och 19 2004. Klass har skapats med yrkesvariabeln som utgångspunkt. Till arbetare har industriarbetare och övriga arbetare förts. Tjänstemannagrupperna, småföretagare och jordbrukare har förts till medelklass. Inkomst bygger på registeruppgift och avser samtliga personer i urvalet, alltså även personer som inte intervjuats. Inkomstvariabeln har kategoriserats så att 25 procent av personerna i urvalet återfinns i den lägsta respektive högsta inkomstgruppen. Övriga 50 procent återfinns i gruppen medelinkomsttagare. Till lågutbildade har personer förts som endast har obligatorisk utbildning. Till högutbildade har de förts som har studerat eller studerar på högskole-/universitets nivå, övriga har förts till gruppen med medelutbildning. För fler uppgifter om valdeltagande i olika befolkningsgrupper se Appendix B och kapitel 4 i denna volym.

Tabell 3.6 Valdeltagande efter politiskt intresse, intresse för EU-frågor, medieexponering, kunskap och grad av partiidentifikation vid valen till Europaparlamentet 1995, 1999, 2004 och 2009 (procent)

	1995	1999	2004	2009	skillnad 04-09	skillnad 95-09	Antal per- soner 2009
politiskt intresse							
mycket intresserad	65	65	67	72	+5	+7	132
ganska intresserad	53	49	49	55	+6	+2	577
inte särskilt intresserad	30	28	27	36	+9	+6	556
inte alls intresserad	13	17	14	22	+8	+9	147
ser Rapport/Aktuellt							
6-7 dagar i veckan	47	45	46	51	+6	+4	581
3-5 dagar i veckan	43	41	32	42	+10	-1	375
1-2 dagar i veckan	38	33	32	41	+9	+3	226
mera sällan	33	31	21	40	+19	+7	162
aldrig	37	33	31	43	+12	+6	67
partiidentifikation							
stark anhängare	56	56	52	56	+4	±0	188
svag anhängare	49	44	44	52	+8	+3	226
enbart partipreferens	35	33	34	44	+10	+9	715
ingen partiidentifikation	25	28	30	38	+8	+13	279
kunskap om EU							
liten	33	35	31	37	+6	+4	723
stor	51	47	43	54	+11	+3	686
politiker förtroende							
stort förtroende	54	46	46	56	+10	+2	695
litet förtroende	37	34	32	35	+3	-2	694
intresse för EU-frågor							
mycket intresserad	67	71	74	70	-4	+3	53
ganska intresserad	53	56	52	64	+12	+11	287
inte särskilt intresserad	32	28	31	40	+9	+8	692
inte alls intresserad	18	16	18	20	+2	+2	236
läser om EU-frågor i dagstidningar							
läser i stort sett allt	66	79	77	65	-12	-1	46
läser ganska mycket	54	54	55	63	+8	+9	287
läser inte särskilt mycket	37	36	37	47	+10	+10	692
läser ingenting/nästan				26			
ingenting	22	23	22		+4	+4	236
samtliga	42	39	38	46	+8	+4	2 682

Kommentar: I frågan om politikerförtroende har svarsalternativen mycket stort förtroende och ganska stort förtroende slagits samman till stort förtroende och svarsalternativen mycket litet förtroende och ganska litet förtroende slagits samman till litet förtroende. Kunskap om EU byggs på fyra kunskapsfrågor. I 1995 och 1999 års undersökningar handlade frågorna om att kunna svara på hur många länder som är medlem i EU, i vilken stad EU-kommissionen har sitt högkvarter, hur många röster Sverige har i ministerrådet och antalet svenska representanter i EU-parlamentet. I 2004 års undersökning byttes frågan om Sveriges antal röster i ministerrådet till en fråga om hur många länder som infört euron som valuta. Personer som svarat 0 eller 1 rätt har förts till kategorin med liten kunskap om EU och personer som svarat 2 till 4 rätt har förts till kategorin med stor kunskap om EU. För fler analyser av EU-kunskap se kapitel 2 "Den goda valrörelsen" i denna volym.

Sammanfattningsvis innebar den starka väljarmobiliseringen i 2009 års Europaparlamentsval att skillnaderna i valdeltagande mellan olika sociala grupper oväntat blev något större: Grupper med högre social status och grad av social integration ökade systematiskt sitt valdeltagande mer än grupper med lägre social status och lägre grad av social integration. Mobiliseringen 2009 ledde inte till större jämlikhet i det politiska deltagandet. Tvärtom. Deltagandeklyftorna blev större mellan olika befolkningsgrupper.

Politisk motivation

”Motivation slår klass”, har valforskare tidigare kunnat slå fast i analyser av svenska väljares valdeltagande (Holmberg & Oscarsson 2004). Ytterligare en central komponent i förklaringar till variation i valdeltagande handlar om medborgarnas politiska motivation: graden av politiskt intresse, politikerförtroende, exponering för politiska nyheter, politiska kunskaper och känslomässiga band till de politiska partierna. Det gäller alldeles oavsett individens position i sociala hierarkier.

Analyserna i det här kapitlet bekräftar de återkommande mönstren att intresserade, partiidentifierade, nyhetskonsumerande, förtroendefulla och kunniga väljare röstar i större utsträckning än misstroende, okunniga och ointresserade väljare. Bland intresserade, kunniga och förtroendefulla väljare är valdeltagandet högre än femtio procent. Kontrasterna är stora. Bland personer som uppger sig vara ointresserade av politik röstade endast 22 procent i 2009 års Europaparlamentsval.

Resultaten visar också att väljarmobiliseringen mellan 2004 och 2009 års Europaparlamentsval har varit relativt homogen i grupper med olika grad av motivation (se tabell 3.6). Bland de minst intresserade har valdeltagandet ökat i ungefär samma omfattning som bland väljarna som helhet. Bland personer som sällan eller aldrig exponerar sig för politiska TV-nyheter som Rapport eller Aktuellt har valdeltagandet vuxit dramatiskt (+19 respektive +12 procentenheter). Även de som är minst motiverade att delta i Europaparlamentsval har i större utsträckning börjat använda sin rösträtt – låt vara att ökningarna sker från en mycket låg nivå.

EU-negativa åsikter hämmar deltagandet

En klassisk förklaring till att personer avstår från att delta i val handlar om korstryck. Korstryck beskriver ett fenomen där väljaren har en annan uppfattning än sitt parti i någon viktig politisk sakfråga (Hedberg, Oscarsson & Bennulf 2001). Väljare som kommer i en sådan psykologisk konflikt kan hellre välja att avstå från att delta än rösta på ett annat parti. Den situationen kan antas vara särskilt ofta förekommande i Sverige just i samband med Europaparlamentsval eftersom många partisympatisörer regelmässigt haft klart mer EU-negativa åsikter än sina partier. Resultaten från tidigare studier visar att en korstryckseffekt på individers röstsannolikhet kvarstår efter kontroll för andra faktorer, även om det handlar om en svag sådan.

I tidigare analyser av valdeltagande i EUP-val har åsiktsskillnaderna i olika politiska sakfrågor mellan röstare och icke-röstare varit relativt små (Bennulf, Hedberg & Oscarsson 2000), men med ett viktigt undantag: Valdeltagande i de svenska Europaparlamentsvalen kan till viss del förklaras av vilken ståndpunkt väljarna intar till det svenska EU-medlemskapet.

Effekten av EU-åsikt på röstviljan kvarstår vanligen efter kontroller för andra faktorer. Sveriges representanter till EU-parlamentet väljs i större utsträckning av väljare som är positiva till EU än av väljare som är negativa till EU. Även här står svenskt väljarbeteende i kontrast till övriga europeiska väljare: Motsvarande samband mellan EU-åsikter och valdeltagande har tidigare inte återfunnits alls lika tydligt i andra medlemsländer i EU.

I tabell 3.7 redovisas ett antal bivariata samband mellan individers EU-åsikter och röstvilja i de fyra EUP-valen 1995-2009. Resultaten illustrerar tydligt att EU-skeptiska svenska väljare har ett lägre valdeltagande än EU-positiva: Bland personer som har en bestämd positiv åsikt till det svenska EU-medlemskapet var valdeltagandet 56 procent 2009 jämfört med endast 33 procent bland personer med en bestämd negativ åsikt. Längre fram i kapitlet prövar vi om denna form av korstryckseffekt överlever en multivariat analys tillsammans med andra viktiga förklaringar till valdeltagande.

Tabell 3.7 Valdeltagande och EU-åsikt vid valen till Europaparlamentet 1995, 1999 2004 och 2009 (procent)

	1995	1999	2004	2009	skillnad 04-09	skillnad 95-09
EU-åsikt						
för EU	56	50	46	53	+7	-3
emot EU	38	35	33	35	+2	-3
skillnad	+18	+15	+13	+18		
EU-åsikt						
för EU, bestämd åsikt	59	53	49	56	+7	-3
för EU, tveksam	48	41	38	42	+4	-6
ingen uppfattning	21	22	29	32	+3	+11
emot EU, tveksam	33	37	37	40	+3	+7
emot EU, bestämd åsikt	40	34	31	33	+2	-7
skillnad	+19	+19	+18	+23		
samtliga	42	39	38	46	+8	+4

Kommentar: Resultaten bygger på svaren från två intervjufrågor. Den första frågan lyder: "Är Du i huvudsak för eller emot det svenska medlemskapet i EU eller har Du ingen bestämd åsikt i frågan?" Till personer som svarat att det i huvudsak var för eller emot det svenska EU-medlemskapet ställdes följdfrågan: "Har Du en bestämd uppfattning i den här frågan eller känner Du Dig mera tveksam?" Överst i tabellen redovisas resultatet från den första frågan och nederst resultatet bland personer med en bestämd, tveksam eller ingen åsikt om det svenska EU-medlemskapet. Skillnaden anger andelen förespråkare minus andelen motståndare respektive andelen förespråkare med en bestämd åsikt minus andelen motståndare med en bestämd åsikt.

Varför icke-röstarna inte deltar

Analyser av väljares egna subjektiva förklaringar till varför de väljer att inte rösta i Europaparlamentsvalet ger en delvis annan bild än många förklaringsmodeller för valdeltagande som hänvisar till strukturella förhållanden som social status och social integration. Intresse, kunskap, bedömningar av valets viktighet jämfört med de nationella valen, negativa attityder till EU och praktiska umbäranden i samband med rösthandlingen har en mer framskjuten roll i väljarnas egna förklaringar till varför de inte röstade.

I Europaparlamentsvalundersökningen 2009 ställde vi en helt öppen fråga till alla som uppgav att de inte röstat i EUP-valet. Icke-röstarnas egna motiv kan grovt kategoriseras i fem huvudgrupper av svar och rangordnas på följande sätt (se tabell 3.8): 1) att man har ett alltför lågt intresse för valet (34 procent), 2) att kunskaperna om EU inte är tillräckliga (29 procent), 3) att man hade något slags förhinder – bortrest, sjuk, upptagen (28 procent), 4) att man ogillar den Euro-

peiska unionen och det svenska medlemskapet i EU (11 procent), och 5) att man bedömer valet som oviktigt (5 procent).

Jämförelser med tidigare Europaparlamentsval visar på flera intressanta trender i icke-röstarnas motiveringar till varför de inte röstar. Motiveringar som har med kunskapsbrist eller ogillande av EU-medlemskapet har blivit mindre vanliga jämfört med det första EUP-valet 1995. Andelen icke-röstare som uppger kunskapsbrist som skäl har minskat från 38 till 29 procent. Negativa åsikter om EU var ett av de vanligaste skälen i premiärvalet 1995 (28 procent) men samlade betydligt färre icke-röstare 2009 (11 procent). Samtidigt har det blivit klart vanligare att motivera icke-röstning med bristande intresse (från 17 till 34 procent) och praktiska förhinder (15 till 28 procent).

Tabell 3.8 Icke-röstarnas motiv till att avstå från att rösta. Resultat från en öppen fråga om varför väljare inte röstade i Europaparlamentsvalen 1995-2004 (procent).

	Bristande intresse	Bristande kunskap	Förhinder	EU-åsiikt	Valets betydelse
1995	17	38	15	28	10
1999	24	33	20	13	7
2004	25	32	21	12	15
2009	34	29	28	11	5
Diff 2004-2009	+9	-3	+7	-1	-10

Kommentar: Resultaten bygger på en kategorisering av öppna svar på en fråga om väljarnas motiv för att inte delta i Europaparlamentsvalet respektive år. I tabellen redovisas andelen icke-röstare som nämnt de olika motiven bland icke-röstare som besvarat frågan.

Ett andra sätt att spåra utvecklingen över tid är att jämföra svaren från en intervjufråga med färdiga svarsalternativ där vi ber intervju-personerna bedöma hur viktigt olika saker var för beslutet att inte delta i Europaparlamentsvalet. Det i särklass vanligaste skälet är att icke-röstarna inte känner sig tillräckligt insatt i vad EU-parlamentsvalet handlar om. Sextiosex procent av icke-röstarna uppger att kunskapsbrist är ett ganska viktigt eller ett av de absolut viktigaste skälen till varför de avstod från att rösta. Denna nivå har pendlat kring 70 procent vid samtliga fyra undersökningstillfällen.

Tabell 3.9 Motiv till icke-röstning vid valen till Europaparlamentet 1995, 1999, 2004 och 2009. Andel icke-röstare som nämnde respektive motiv som ett av det absolut viktigaste eller ett ganska viktigt motiv för att inte rösta (procent).

	1995	1999	2004	2009
inte tillräckligt insatt i vad EUP-valet handlar om	71	66	72	66
inte intresserad av EU-frågor	36	46	46	43
inte intresserad av politik	31	38	39	41
upptagen/bortrest/sjuk/olyckshändelse	19	26	31	34
negativ till EU	45	40	41	26
EU-parlamentsvalet är inte viktigt	36	30	38	24
inte överens i EU-frågor med det parti jag annars tycker bäst om	22	16	19	16
krångligt med personröstning	27	15	18	15
ingen möjlighet att rösta på enbart EU-positiva kandidater eller på enbart EU-negativa kandidater i mitt parti	12	9	13	11

Kommentar: Intervjufrågan löd: "Hur viktiga var följande skäl till att Du inte röstade i EU-parlamentsvalet?" För varje skäl erbjöds fyra svarsalternativ: ett av de absolut viktigaste skälen, ganska viktigt skäl, inte särskilt viktigt skäl och inte alls viktigt skäl. Samtliga intervjuade icke-röstare ingår i procentbasen. Ingen person uppgav mer än 3 motiv. Andelen som angav 1 motiv var 79 procent, andelen som angav två var 18 procent och andelen som angav 3 motiv var 4 procent. I tabellen redovisas andelen som nämnt motiv. I vissa fall förekommer att t ex olika kunskapsmotiv både nämnts som första och andra motiv. I analysen behandlas denna typ av svar som om man nämnt motivet en gång.

Ett skäl för icke-röstning som blivit klart mindre vanligt i samband med 2009 års Europaparlamentsval var som väntat "negativ till EU". Aldrig tidigare har ett Europaparlamentsval ägt rum under en period då svenska folkets inställning till EU och det svenska EU-medlemskapet varit så positiv (jämför analyserna i kapitel 6 och 7 i denna volym). Endast tjugosex procent av icke-röstarna 2009 uppgav en negativ EU-åsikt som ett viktigt skäl. Det näraliggande skälet att man inte är överens i EU-frågor med det parti man tycker bäst om var dock ungefär lika vanligt som i samband med de tidigare EUP-valen (16 procent).

Analyserna bekräftar att även icke-röstarna bedömer EUP-valen som allt viktigare val. Andelen som framförde skälet att "EU-parlamentsvalen inte är viktiga" som motiv för icke-röstning minskade från 38 procent 2004 till 24 procent 2009.

Effekter av sociala resurser, politisk motivation och EU-åsikt

Vi avslutar undersökningen med en multivariat analys av några av de viktigaste förklaringarna till valdeltagande som har presenterats i det här kapitlet. Huvudsyftet är att undersöka i vad mån de olika för-

klaringarna håller streck när de används tillsammans i en enda modell. Vad som modelleras är sannolikheten att en individ röstar i 2009 års Europaparlamentsval. Som prediktorer används ett antal indikatorer för social status (inkomst, klass och utbildning), graden av social integration (ålder, kunskap, civilstånd), politisk motivation (politiskt intresse, partiidentifikation) samt åsikter om det svenska EU-medlemskapet. Det finns förstås många sätt att ställa upp en förklaringsmodell för valdeltagande. Vi har här valt att använda en enkel blockvis regression i fyra steg där vi för in en uppsättning av förklaringsvariabler i taget (se tabell 3.10).

Alla förklaringsvariabler som finns med i modellen uppvisar som väntat mycket starka bivariata samband med sannolikheten att rösta. De direkta effekterna reduceras i en multivariat analys men merparten håller streck. Av de tre bakomliggande statusvariablerna är det utbildningseffekterna som är klart starkast. Individens EU-kunskaper har mycket starka effekter på valdeltagande liksom den allmänna graden av politiskt intresse. Även under kontroll för samtliga bakomliggande variabler har EU-åsikter betydelse för valdeltagandet: allt annat lika är det klart mer sannolikt att rösta om man har EU-positiva åsikter. Med andra ord: Att vara negativ och kritisk till den Europeiska unionen har en självständig betydelse för beslutet att inte rösta i Europaparlamentsvalen.

Även om 2009 års Europaparlamentsval hade en mer nationell prägel än tidigare (jfr analyserna i kapitel 6) och väljarnas inställning till EU totalt sett var mer positiv konstaterar vi att det fortfarande finns ett samband mellan väljarnas åsikter om EU-medlemskapet och valdeltagande.³

---

³ Vid sidan av de förklaringsmodeller som redovisas i tabell 3.8 har vi prövat ett stort antal alternativa sätt att kategorisera de oberoende variablerna i analysen som ett slags robusthetstest, främst genom att använda dummyvariabler (för t ex yrkestillhörighet) och ursprungskodning av variabler (som t ex ålder). Åsiktseffekterna är i samtliga dessa modeller klart statistiskt signifikanta. Valet av tillvägagångssätt är inte avgörande för huvudslutsatserna. Beräknar man hur de predicerade sannolikheterna för valdeltagande förändras av att förflytta sig från minsta (0) till största (1) värde på de oberoende variablerna gäller följande effekter i modell 4 i tabell 3.8: Inkomst -1 pe; klass +5 pe, utbildning +18 pe; EU-kunskap +36pe; ålder +13 pe; civilstånd +9 pe; intresse +15 pe; partiidentifikation +7 pe; EU-åsikt +18 pe. De förändrade predicerade sannolikheterna har beräknats med hjälp av Statakommandot *prchange* och under antagande om att alla andra oberoende variabler antar sina medelvärden.

Tabell 3.10 Social status, social integration, politisk motivation och EU-åsiktens betydelse för valdeltagande i Europaparlamentsvalet 2009 (bivariata och multivariata logistiska effekter, standardfel).

	bivariat b	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
		b	std fel	b	std fel	b	std fel	b	std fel
Intercept	--	-1.28***	.14	-2.52***	.21	-2.61***	.21	-2.97***	.23
Inkomst	+0.90***	+0.72***	.18	+0.11	.20	+0.06	.21	-0.04	.21
Klass	+0.79***	+0.45***	.14	+0.27	.14	+0.25	.15	+0.21	.15
Utbildning	+1.11***	+0.76***	.18	+0.99***	.20	+0.84***	.20	+0.75***	.20
Politisk EU-kunskap	+2.09***			+1.85***	.23	+1.57***	.23	+1.54***	.23
Ålder	+0.59***			+0.63**	.20	+0.51*	.20	+0.54**	.20
Civilstånd	+0.45***			+0.36**	.13	+0.36**	.14	+0.35*	.14
Politiskt intresse	+1.03***					+0.65***	.12	+0.61***	.13
Partiidentifikation	+0.48***					+0.28*	.13	+0.28*	.13
EU-åsikt	+1.09***							+0.75***	.17
antal personer		1 376		1 374		1 373		1 373	
Nagelkerkes R ²		.08		.13		.20		.22	

Kommentar: ***=p<.001, **=p<.01, *=p<.05. Samtliga variabler är kodade mellan 0 och 1. I den beroende variabeln står 1 för röstare. Inkomst är fem-ställig där 0 står för mycket låg inkomst och 1 för mycket hög inkomst (0-0.25-0.50-0.75-0.1). Klassvariabeln är dikotom där arbetarklass har värdet 0 och medelklass värde 1. Studerande har förts till medelklass. Utbildningsvariabeln är tre-ställig där lågutbildade har värdet 0, mellanutbildade värdet 0.5 och högutbildade värdet 1. Kunskapsvariabeln är fem-ställig där 0 står för mycket liten kunskap om EU och ett för mycket stor kunskap om EU (0-0.25-0.50-0.75-1). Ålder är kategoriserat i en trikotomi där 18-30 åringar har värdet 0, 31-60 åringar värdet 0.5 och 61-80 åringar värdet 1. Ogifta har värdet 0 och gifta värdet 1. Personer med mycket eller ganska stort intresse för politik har givits värdet 1 och personer som inte är särskilt eller inte alls intresserade har värdet 0. Personer som känner anhängarskap till något parti har i partiidentifikationsvariabeln värdet 1 och personer som inte känner anhängarskap värdet 0. EU-åsikt är femställig där 0 är kodat för personer som är bestämt tar avstånd från Sveriges medlemskap i EU, 0.25 för dem som tar avstånd från EU-medlemskapet, .50 för dem som inte har någon uppfattning, .75 för dem som är för ett medlemskap och 1 för dem som är bestämt för det svenska medlemskapet i EU.

De avslutande multivariata analyserna visar att beslutet att delta i Europaparlamentsvalet fortfarande har sakpolitisk grund: Sannolikheten att rösta är klart lägre bland den minoritet svenskar som är motståndare till det svenska EU-medlemskapet än bland den majoritet svenskar som är anhängare av detsamma. När EU blir mer populärt minskar den grupp som bojkottar deltagande i Europaparlamentsvalet av politiska skäl.

Rekordhøgt valdeltagande

Aldrig tidigare har valdeltagandet i ett svenskt Europaparlamentsval varit högre, 45,5 procent. Orsakerna bakom det högre valdeltagandet

var av allt att döma inte att väljarna var mer intresserade av EU, mer exponerade för EU-nyheter eller mer kunniga om EU i samband med 2009 års Europaparlamentsval än tidigare (jfr analyserna i kapitel 2). Istället pekar analyserna i riktning mot att det var Piratpartiets mobilisering av framför allt yngre väljare tillsammans med en betydligt mer positiv folkopinion som var viktiga faktorer bakom ökningen av valdeltagande. Partiernas ageranden, utbudet av valalternativ och mer långsiktigt verkande opinionsfaktorer ledde till en ökad mobilisering. Mer svårfångade förklaringsfaktorer såsom den ökade temperaturen i svensk inrikespolitik efter Alliansens bildande 2004 och maktövertagande 2006 och det faktum att EUP-valrörelsen för första gången utspelade sig ett drygt år före ett nationellt riksdagsval bidrog sannolikt också till det högre valdeltagandet.

Fortfarande är dock valdeltagandet i Europaparlamentsvalen betydligt lägre än i nationella val. En av konsekvenserna är att valresultatet inte speglar folkviljan särskilt väl. Röstare och icke-röstare skiljer sig åt inte bara när det gäller allmän inställning till EU utan också när det gäller partisympatier: Valresultatet hade blivit ett annat om fler svenskar deltagit. Vissa partier gynnas av det låga valdeltagandet och får ett högre röststöd än vad de hade haft om alla gått och röstat medan andra partier missgynnas av att valdeltagandet är lågt. Situationen är otillfredsställande. Demokratier mår bättre om valdeltagandet är högre än 45,5 procent.

Under ”supervalåret” 2014 kommer för första gången ett svenskt Europaparlamentsval anordnas mycket nära, drygt tre månader före, ett nationellt riksdagsval. Det finns all anledning att tro att EUP-valrörelsen i juni kommer att flätas intimt samman med de samtidiga riks-, region- och kommunvalrörelserna i augusti-september. Det är sannolikt att valtemperaturen inför riksdagsvalet 2014 kommer ha en positiv inverkan på valdeltagandet i Europaparlamentsvalet 2014.

Kapitel 4

Hur sociala skiljelinjer strukturerar partival i Europaparlamentsval

Henrik Oscarsson & Sören Holmberg

Under efterkrigstiden har genomgripande moderniseringsprocesser medfört en långsam försvagning av politiskt betydelsefulla sociala skiljelinjer i etablerade västdemokratier (Thomassen 2005; Dalton 2006). Utvecklingen av svenskt väljarbeteende under de senaste sex decennierna tjänar som ett utmärkt illustrativt exempel på eroderande samband mellan socioekonomisk grupptillhörighet och partival (Oscarsson & Holmberg 2004). Det blir med tiden helt enkelt allt svårare att förutsäga en medborgares partival med utgångspunkt i information om hennes sociala grupptillhörighet. Individualiseringen har gjort det svårare att förklara politiskt beteende i allmänhet och partival i synnerhet. Många av industrisamhällets kategoriseringar behöver omprövas i ett framväxande informations-, nätverks- och tjänstesamhälle.

Men utvecklingen mot allt svagare prediktionskraft i klassiska sociologiska modeller för väljarbeteende är långt ifrån linjär och gäller inte alla slags sociala skiljelinjer. Dessutom är sambanden alltså respektgivande. Svenskarnas politiska beteende är fortfarande starkt strukturerat av sociala skiljelinjer. Det gamla industrisamhällets kategoriseringar bidrar alltså med insikt och kunskap om politiskt beteende. De sociologiska modeller för väljarbeteende som utvecklades under 1940-talet är ännu helt nödvändiga om man vill erbjuda förklaringar till varför väljare och grupper av väljare röstar som de gör. Även om det kanske inte längre alltid är starka gruppintressen eller gruppljaliteter som driver sambanden håller invanda beteendemönster och politisk socialisation greppet om svenskarnas politiska beteende.

Tabell 4.1 ger en översikt av styrkan i sambanden mellan socioekonomisk grupptillhörighet och partival i samband med de fyra Europaparlamentsvalen 1995, 1999, 2004 och 2009. Givet det lägre valdeltagandet i Europaparlamentsval skulle man förmoda att kopplingarna mellan socioekonomisk grupptillhörighet och partival totalt sett skulle vara lägre vid EUP-val än vid riksdagsval. Anledningen skulle i så fall vara att det mindretal medborgare som faktiskt går och röstar i EUP-valen skulle vara mer homogen med avseende på socioekonomisk sammansättning än gruppen röstberättigade svenskar. Men i själva verket är det precis tvärtom. Elva av de 12 gruppindelningarna i tabell

4.1 uppvisar systematiskt ett genomsnittligt något *starkare* samband vid EUP-val än vid riksdagsval. De sociala skiljelinjerna har alltså intressant något *mer* spelrum i samband med Europavalen än i samband med riksdagsvalen (Oscarsson & Holmberg 2006). Svenska EUP-val ger upphov till större sociala skillnader i röstningen än riksdagsval. Det stora undantaget i sammanhanget är klasskiljelinjen – skillnaderna i röstning mellan arbetarklass och medelklass – som är starkare i samband med riksdagsvalen än i EUP-valen.

Tabell 4.1 Sambandet mellan socioekonomisk tillhörighet och partival i EUP-valen 1995, 1999, 2004 och 2009 (Cramers V).

Socioekonomisk grupp	1995	1999	2004	2009	genomsnitt fyra EUP-val	genomsnitt tre riksdagsval
Klass (2 kategorier)	.27	.26	.22	.28	.26	.29
Utbildningsnivå (3 kategorier)	.24	.27	.26	.24	.25	.21
Kyrkogång (4 kategorier)	.22	.22	.29	.26	.25	.19
Fack (6 kategorier)	.22	.27	.24	.22	.24	.19
Yrkesgrupp (7 kategorier)	.21	.21	.19	.20	.20	.18
Stad-land (4 kategorier)	.18	.24	.19	.18	.20	.14
Egen inkomst (5 kategorier)	.16	.16	.16	.19	.17	.14
Sektor (2 kategorier)	.16	.16	.17	.20	.17	.13
Ålder (7 kategorier)	.16	.12	.15	.17	.15	.10
Region (8 kategorier)	.13	.14	.15	.16	.14	.10
Kön (2 kategorier)	.14	.16	.10	.18	.14	.11
Civilstånd (4 kategorier)	.13	.10	.12	.19	.13	.09

Kommentar: Resultaten bygger på valundersökningar vid EUP-valen 1995, 1999, 2004 och 2009. Det valda sambandsmättet, Cramers V, visar den statistiska samvariationen mellan olika gruppindelningar och partivalet. Mättet visar hur stor relevans för partivalet olika indelningar har. Om det inte hade funnits några skillnader alls mellan olika gruppers röstning hade sambandet varit 0. Ju högre Cramers V-mått, desto mer relevant är den sociala stratifieringen. Genomsnittet för riksdagsvalen gäller för valen 1998, 2002 och 2006. Följande kategorier har använts: Ålder: (18-21, 22-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-69, 70+), Kön: (man, kvinna), Utbildning: (låg, medel, hög) där kategorin hög utbildning har reserverats för högskole/universitetsexamen, Civilstånd: (ensamstående, sammanboende/gift, änka/änkling), Kyrkogång: (uppgiven kyrkogångsfrekvens; svarsalternativen mer specificerade 2009), Yrke: (industriarbetare, övriga arbetare, lägre tjänstemän, mellan tjänstemän, högre tjänstemän, företagare, jordbrukare), Klass: (arbetarklass, medelklass, studenter borttagna ur analysen), Fackförening: (ej fackansluten förvärvsarbetande, LO, TCO, SACO, arbetsgivarförening, övrig sammanslutning), Inkomst: (indelat i fem percentiler 15-20-30-20-15), Stad-land: (ren landsbygd, mindre tätort, större tätort, Sthlm+Gbg+Malmö), Sektor: (offentlig sektor, privat sektor), Region (Stockholm, Östra Mellansverige, Småland med öarna, Sydsverige, Västsverige, Norra Mellansverige, Mellersta Norrland, Övre Norrland).

En tolkning av dessa skillnader är att Europaval och riksdagsval tenderar att aktivera delvis olika uppsättningar av politiska motsättningar. Riksdagsvalen tenderar att i högre utsträckning mobilisera aktörer och intresseorganisationer knutna till arbetsmarknad och klassiska konflikter kring arbete och kapital. I EUP-valen är klasskiljelinjen inte lika

tongivande och då lämnas större spelrum för andra skiljelinjer som i riksdagsvalsammanhang är mer undertryckta.

I tabell 4.2 redovisas hur olika befolkningsgrupper röstade i 2009 års Europaparlamentsval samt valdeltagande i respektive grupp. Även om partiernas styrkeförhållanden är annorlunda i Europaparlamentsval är skillnaderna i röstning mellan olika grupper mycket välbekanta från tidigare analyser av sambandet mellan socioekonomi och partival.

Klass-, yrkes-, region-, stad land- och den religiösa skiljelinjen satte tydliga spår i svenskarnas röstningsbeteende vid Europaparlamentsvalet 2009. De traditionella arbetarrörelsepartierna Vänsterpartiet och Socialdemokraterna erhöll exempelvis ett starkt stöd bland industriarbetare (7 respektive 41 procent) och i övre Norrland (12 respektive 37 procent). Socialdemokraterna stod som vanligt starkare i de medelstora städerna än i storstan och på landsbygden. Centerpartiet nådde sexton procent bland landsbygdsbor. Folkpartiet stod starkast i gruppen högre tjänstemän (18 procent) och bland högutbildade (18 procent). Bland de flitigaste kyrkobesökarna nådde Kristdemokraterna hela 25 procent av rösterna i EUP-valet. Moderaterna hade sitt starkaste fäste bland företagare (36 procent) och bland personer med de högsta inkomstskikten (34 procent). Miljöpartiet nådde sitt största röststöd bland studenter (16 procent), högutbildade (17 procent) och bland storstadsbor (21 procent). Vi ser i allt väsentligt samma mönster som i riksdagsvalen fast klart tydligare för de skiljelinjer som inte handlar om den traditionella skiljelinjen mellan arbete-kapital.

Det som bryter mönstren från tidigare är de stora köns- och ålderskillnaderna i röstningsbeteende i samband med 2009 års Europaparlamentsval. Köns- och ålderssambanden är starkare både i jämförelse med tidigare EUP-val men framför allt i jämförelse med riksdagsvalen. Könsskillnaderna är tydligast när det gäller röstning på Piratpartiet, Sverigedemokraterna och Miljöpartiet. Bland män hade Piratpartiet stöd av tio procent jämfört med 5 procent bland kvinnorna. Även Sverigedemokraterna hade ett klart starkare stöd bland män än kvinnor (3 procent mot 1 procent). Miljöpartiet hade ett klart starkare stöd bland kvinnor (14 procent) än bland män (8 procent).

De unga medborgarnas politiska beteende i 2009 års Europaparlamentsval illustrerar hur frikopplad ungdomsgenerationen är från de traditionella riksdagspartierna. I den yngsta åldersgruppen medborgare under trettio år stödde knappt hälften något av de fem riksdagspartier (V, S, C, FP och M) som dominerat svensk politik under det gångna seklet – en i sig självt anmärkningsvärd politisk scenförändring. Hela fyrtiotvå procent av de yngre väljarna stödde istället Miljöpartiet eller

Piratpartiet. Enligt Europaparlamentsvalundersökningen blev Piratpartiet största parti bland personer under trettio år med 25 procent av rösterna. Miljöpartiet hade stöd av 17 procent bland de yngre.

Kön och ålder i kombination förstärker dramatiken ytterligare, framför allt när det gäller stödet för Piratpartiet (se tabell 4.2). Bland män yngre än 30 år stödde var tredje väljare PP (32 procent). På motsvarande sätt hade Miljöpartiet stöd av var femte kvinna yngre än trettio år (20 procent).

Även om Piratpartiet nådde sina största framgångar bland yngre män, bland studerande och bland personer med låga inkomster behöver vi samtidigt framhålla att omkring hälften av deras väljare i EUP-valet faktiskt hämtades från väljargrupper äldre än trettio år med hög etableringsgrad på arbetsmarknaden. En analys av sammansättningen av PPs väljare informerar oss om att röster från *enbart* unga väljare faktiskt inte hade räckt till för att nå representation i Bryssel. Piratpartiets röststöd bland medelålders väljare var också större än fyra procent (6 procent). Det är således förhastat att betrakta Piratpartiets framgångar i EUP-valet som ett renodlat ungdomsfenomen. Visst var partiets uppslutning klart större bland yngre än bland medelålders väljare. Men eftersom de medelålders väljarna är en betydligt större grupp hade PP inte lyckats utan att ha stöd från personer äldre än 30 år.

Kartorna över partiernas röststöd i landets kommuner (figur 4.1-10) illustrerar tydligt att regionala och stad-landskiljelinjen strukturerar väljarbeteende betydligt hårdare i Europaparlamentsval än vid riksdagsvalen. Den politiska geografien återspeglar hur sammansättningen av befolkningen ser ut i landets kommuner, men samtidigt också inneboende konflikter mellan samhällets maktcentrum och samhällets maktperiferi och hur synen på EU varierar mellan olika landsändar. För många av partierna ger en kartläggning av den politiska geografien ett dramatiskt utfall. Moderaterna, Folkpartiet och Miljöpartiet har sina starkaste fästen i storstadsregionerna, Kristdemokraterna i det smäländska bibelbältet och i Västerbottens inland, Sverigedemokraterna i Skåne, och Junilistan i Norrlandskommunerna. Om väljarna i ”Sören Wibe-land”, det vill säga i den norra delen av Sverige, hade fått bestämma hade Junilistan varit fortsatt representerat i Bryssel efter Europaparlamentsvalet 2009.

Tabell 4.2 Partival och valdeltagande i Europaparlamentsvalet 2009 i olika befolkningsgrupper (procent).

Grupp	V	S	MP	C	FP	KD	M	JL	PP	SD	FI	ÖVR	Summa	Antal personer	Valdeltagande
Samtliga	5	24	11	7	13	4	21	4	8	2	1	0	100	921	46
Kön															
Män	5	24	8	6	13	4	22	4	10	3	0	1	100	472	44
Kvinnor	5	24	14	7	13	4	20	3	6	1	3	0	100	449	47
Ålder															
18-30 år	4	17	17	6	7	2	15	3	25	3	1	0	100	151	37
31-60 år	6	24	12	5	13	5	21	4	6	2	2	0	100	491	45
60+	6	27	6	9	16	4	24	4	2	1	1	0	100	279	53
Kön och ålder															
Man															
18-30 år	4	17	14	5	7	3	12	3	32	3	0	0	100	72	36
31-60 år	5	23	8	6	14	3	26	4	7	3	0	1	100	259	45
60+	7	29	5	8	15	6	21	5	2	2	0	0	100	141	54
Kvinnor															
18-30 år	4	18	20	5	8	1	18	4	18	2	2	0	100	79	40
31-60 år	7	25	16	6	12	6	16	4	5	0	3	0	100	232	55
60+	4	25	7	11	17	3	28	2	2	0	1	0	100	138	52
Bostadsord															
Ren landsbygd	7	19	7	16	10	2	19	7	9	2	2	0	100	129	42
Mindre tätort	5	31	7	7	14	5	19	5	5	2	0	0	100	186	41
Stad eller större tätort	5	26	11	6	13	3	22	3	8	2	1	0	100	440	47
Sthlm/Gbg/Malmö	6	13	21	2	13	6	23	1	9	2	4	0	100	151	54
Utbildningsnivå															
Låg utbildning	9	39	4	12	7	4	13	4	3	3	1	1	100	136	36
Medel utbildning	4	25	8	7	12	5	21	4	11	2	1	0	100	300	38
Hög utbildning	5	15	17	6	18	4	22	4	6	1	2	0	100	362	61
Utbildningsnivå															
Förgymnasial utbildning < 9 år	8	42	1	8	6	2	20	8	1	4	0	0	100	66	37
Förgymnasial utbildning 9 (10) år	7	31	13	9	4	4	13	4	9	4	1	0	100	75	32
Gymnasial utbildning	5	28	6	7	11	5	20	3	11	2	1	1	100	356	40
Eftergymnasial utbildning < 2 år	4	26	7	1	13	4	25	3	15	2	0	0	100	69	55
Eftergymnasial utbildning => 2 år	6	16	17	7	17	4	23	3	4	1	2	0	100	360	62
Forskarutbildning	0	15	38	0	15	8	8	0	8	0	8	0	100	13	74

Tabell 4.2 (forts.)

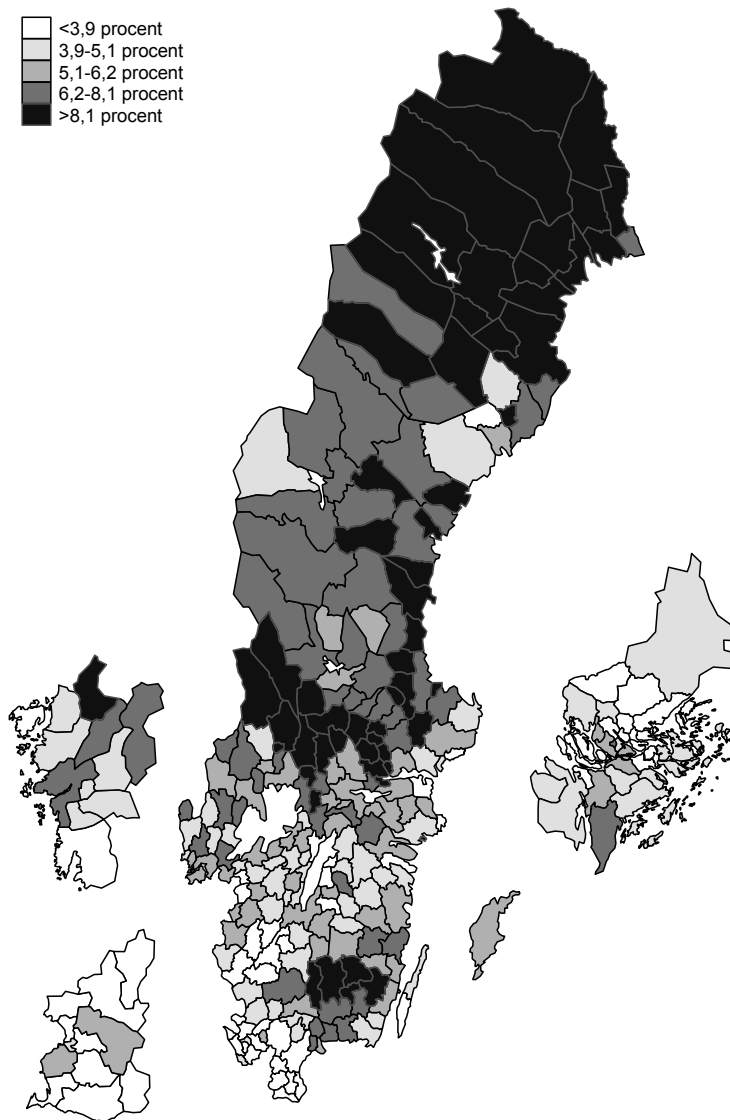
Grupp	V	S	MP	C	FP	KD	M	JL	PP	SD	FI	ÖVR	Summa	Antal personer	Valdeltagande
Utbildningsinriktning															
Allmän utbildning	6	31	8	8	6	3	19	6	8	4	1	0	100	204	38
Pedagogik och lärarutbildning	9	21	20	9	20	3	10	4	3	0	1	0	100	91	64
Humaniora och konst	8	11	20	8	11	11	11	0	17	0	3	0	100	36	39
Samhällsvet/juridik/handel/adm	4	23	10	9	13	3	28	3	3	2	2	0	100	181	54
Naturvetenskap/matematik/data	8	8	40	4	12	4	12	4	8	0	0	0	100	25	67
Teknik och tillverkning	5	22	5	5	15	3	22	3	17	2	0	1	100	185	44
Lant- och skogsbruk/djursjukvård	0	12	6	17	18	6	35	6	0	0	0	0	100	17	38
Hälso & sjukvård/social omsorg	7	30	12	4	12	7	20	2	4	0	2	0	100	122	51
Tjänster	0	22	11	4	17	4	32	4	2	0	4	0	100	47	39
Yrkesgrupp															
Industriarbetare	14	41	3	5	7	0	5	8	8	7	0	2	100	59	31
Övriga arbetare	7	31	9	5	13	7	15	2	7	2	1	1	100	131	35
Lägre tjänstemän	2	30	9	5	16	2	23	1	9	1	2	0	100	83	47
Mellan tjänstemän	6	19	13	8	15	3	22	4	7	1	2	0	100	233	54
Högre tjänstemän	2	21	14	7	18	5	25	4	3	0	1	0	100	160	64
Företagare	5	6	10	8	16	6	36	3	6	2	2	0	100	62	44
Studenter	8	20	16	6	0	6	8	8	24	2	2	0	100	50	43
Klass															
Arbetarklass	9	34	7	5	11	5	11	4	7	4	1	2	100	190	33
Medelklass	4	19	12	8	16	4	25	3	6	1	2	0	100	548	54
Fackföreningstillhörighet															
LO	11	40	7	6	11	4	6	3	6	4	1	1	100	97	34
TCO	9	21	11	5	10	5	23	4	9	1	1	1	100	135	53
SACO	3	21	19	7	25	5	9	3	5	0	2	1	100	101	67
Anställningssektor															
Offentlig sektor	7	26	14	6	17	4	17	3	5	0	1	0	100	332	52
Privat sektor	4	21	9	8	12	4	24	4	9	2	2	1	100	438	42
Anställningssektor															
Kommunal sektor	2	25	12	10	22	2	16	4	7	0	0	0	100	85	53
Landstingskommunal sektor	12	27	15	4	14	6	14	4	3	0	1	0	100	179	48
Statlig sektor	1	24	13	7	18	4	24	1	6	0	1	0	100	68	65
Privat sektor	4	21	9	8	12	4	24	4	9	2	2	1	100	438	42

Tabell 4.2 (forts.)

Grupp	V	S	MP	C	FP	KD	M	JL	PP	SD	FI	ÖVR	Summa	Antal personer	Valdeltagande
Arbetsmarknadsgrupp															
Förvärsarbetande	6	20	12	7	14	4	20	4	8	2	2	1	100	510	45
Arbetslös/åtgärder	9	9	32	0	14	5	18	4	0	9	0	0	100	22	32
Ålderspensionär/förtidspensionär	3	31	6	10	15	4	24	3	2	1	1	0	100	225	49
Studerande	9	22	13	6	0	6	9	7	26	0	2	0	100	46	47
Inkomst															
15 procent lägsta inkomsterna	6	18	19	5	4	4	12	4	22	3	3	0	100	106	39
15-35 percentilen	9	27	7	6	12	5	20	4	8	2	0	0	100	130	36
35-65 percentilen	7	30	10	8	11	3	15	3	8	2	2	1	100	248	44
65-85 percentilen	6	23	11	8	14	4	21	6	5	2	0	0	100	235	50
15 procent högsta inkomsterna	1	17	12	4	20	4	34	2	3	1	2	0	100	202	61
Region															
Stockholm	5	14	22	5	13	4	24	1	9	1	2	0	100	213	54
Östra mellansverige	7	29	8	7	13	2	21	2	9	1	1	0	100	162	43
Småland med öarna	5	32	6	11	15	4	17	2	6	1	1	0	100	88	40
Sydsverige	3	17	6	2	18	5	32	3	6	6	1	1	100	109	48
Västsverige	5	25	10	7	11	5	24	3	8	2	0	0	100	177	44
Norra mellansverige	8	20	7	15	10	10	10	8	8	0	3	1	100	73	38
Mellersta norrland	2	34	8	8	6	2	13	15	6	4	2	0	100	48	43
Övre norrland	12	37	10	4	15	0	4	10	8	0	0	0	100	51	44
Kyrkogång															
Aldrig	9	22	14	4	13	1	16	5	12	1	2	1	100	337	41
En gång om året	3	28	9	6	13	3	25	3	6	2	2	0	100	206	43
2-11 ggr om året	3	21	9	11	17	4	27	3	2	3	0	0	100	186	55
En gång i månaden eller oftare	3	15	10	18	10	25	9	2	6	0	2	0	100	67	63

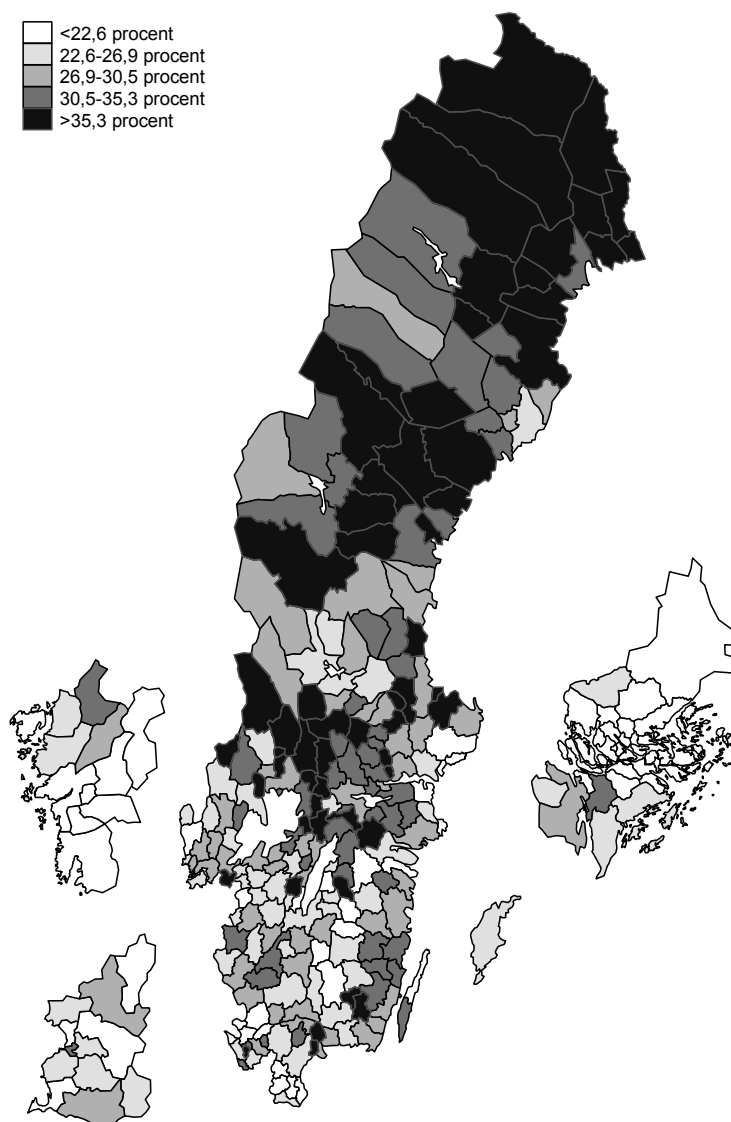
Kommentar: Observera att antalet svarspersoner är mycket små för vissa av de redovisade grupperna. Uppgifterna för personer med olika fackanslutning gäller även personer som icke förvärsarbetar. För fler detaljer om gruppindelningar hänvisas till dokumentation i Oscarsson & Holmberg (2008) samt till Valforskningsprogrammets hemsida: www.valforskning.pol.gu.se. Jordbrukare är uteslutna ur analysen (n=10). Partivalsvariabeln är kontrollerad mot de offentliga röstlängderna. Observera att uppgifterna om valdeltagande i olika grupper är urvalsskattningar. Vid beräkningarna av valdeltagandenivåer har vikter använts för att korrigera för skillnader i valdeltagande mellan olika undersökningsgrupper.

Figur 4.1 Vänsterpartiets röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

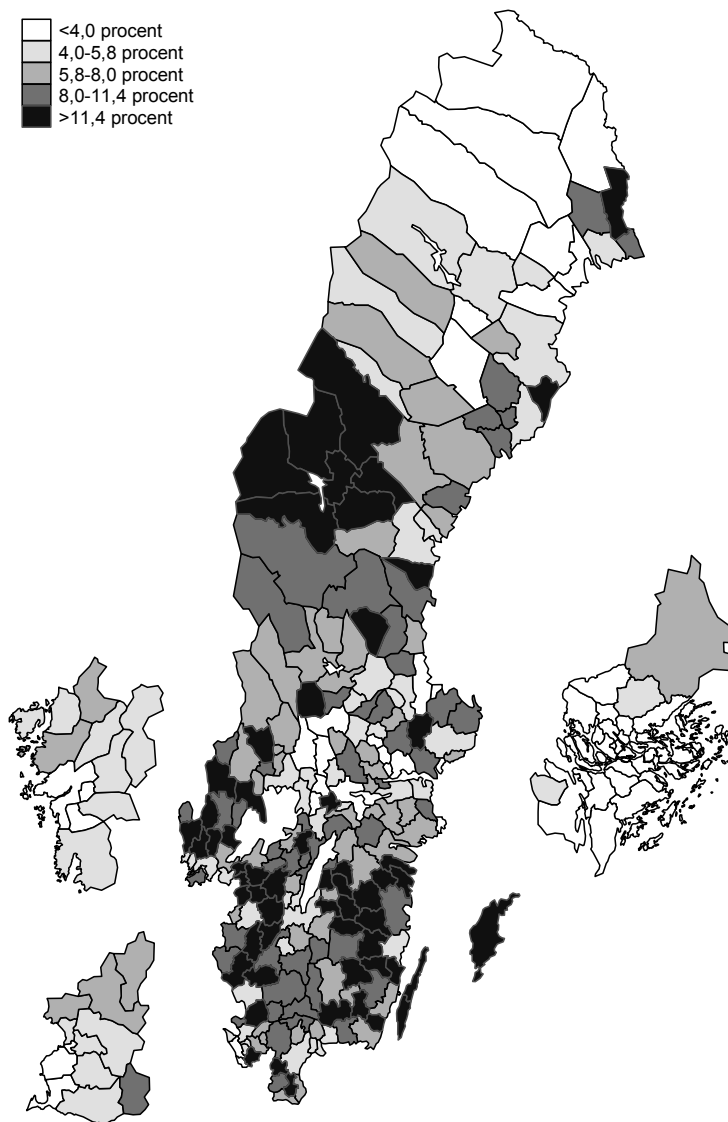
Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

Figur 4.2 Socialdemokraternas röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

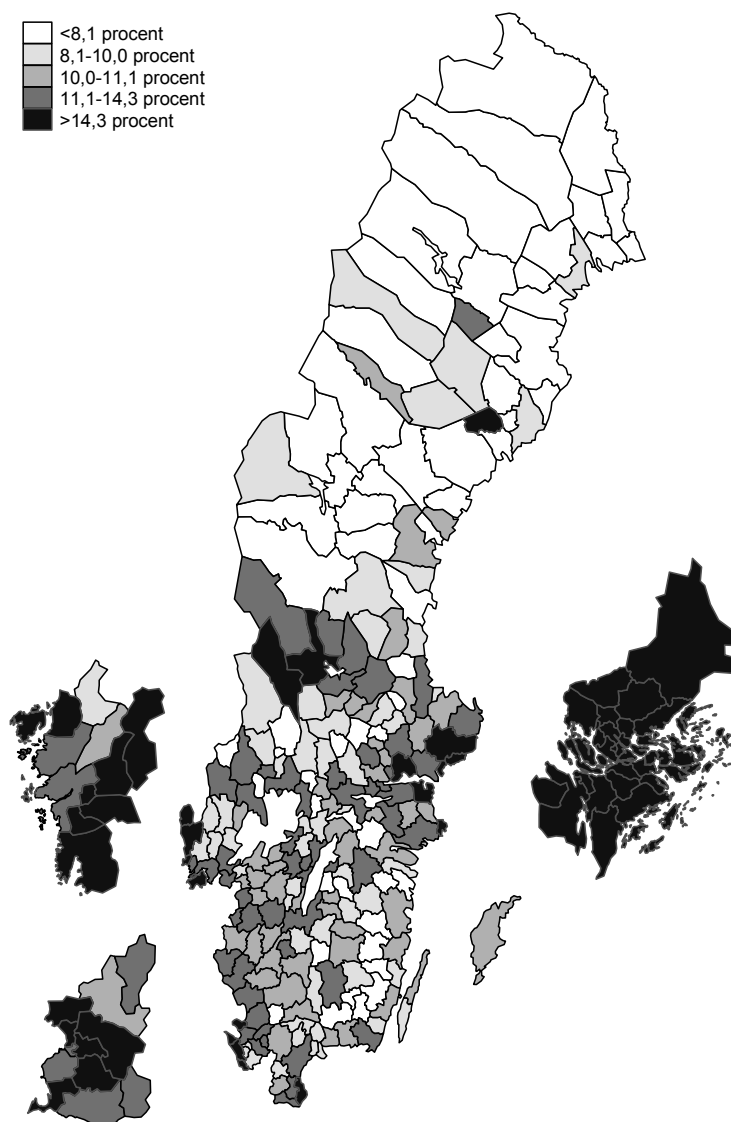
Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

Figur 4.3 Centerpartiets röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

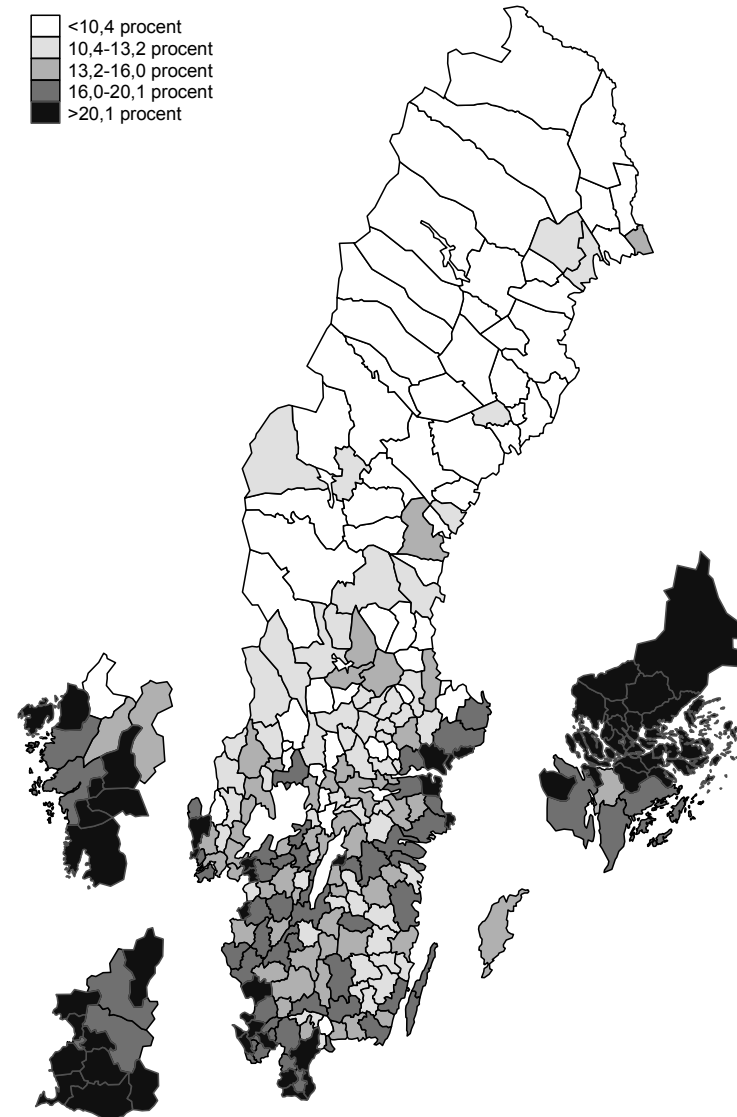
Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

Figur 4.4 Folkpartiets röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

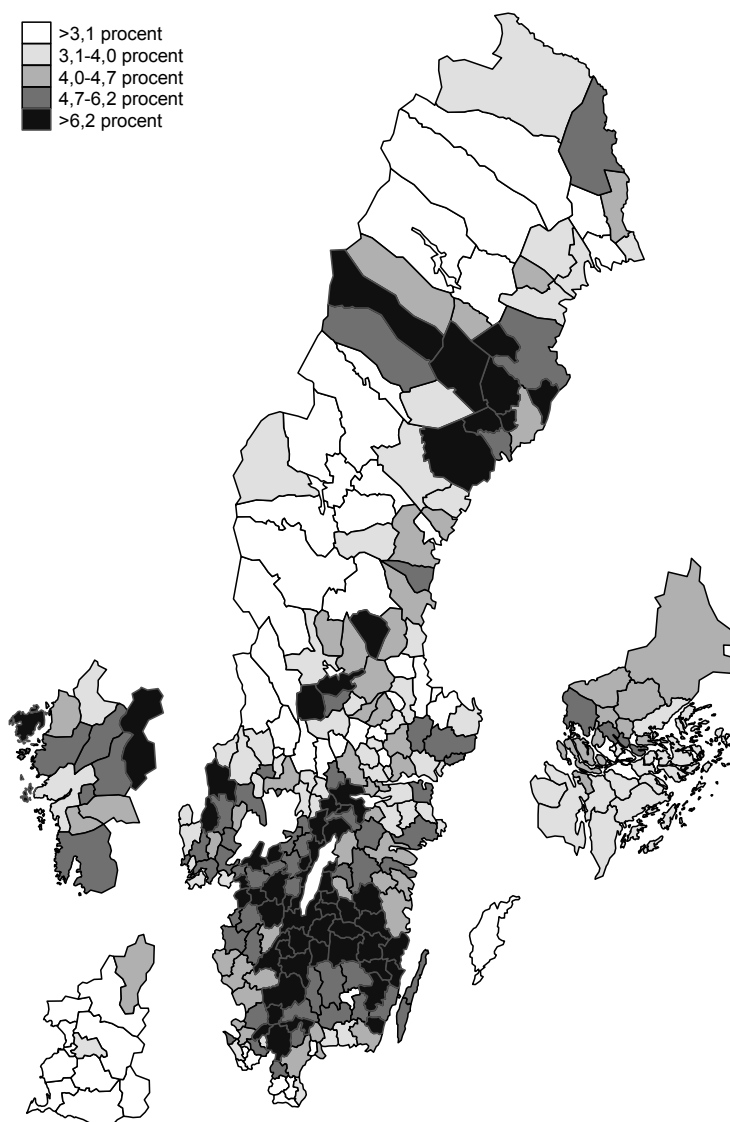
Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

Figur 4.5 Moderaternas röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

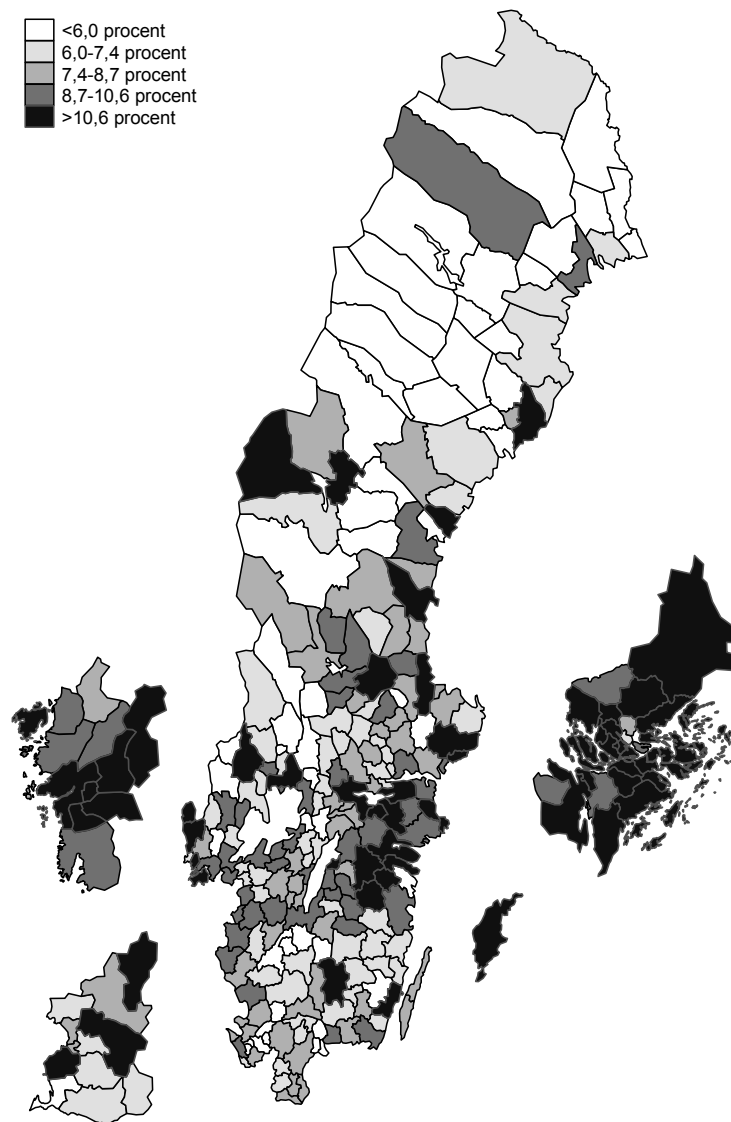
Figur 4.6 Kristdemokraternas röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

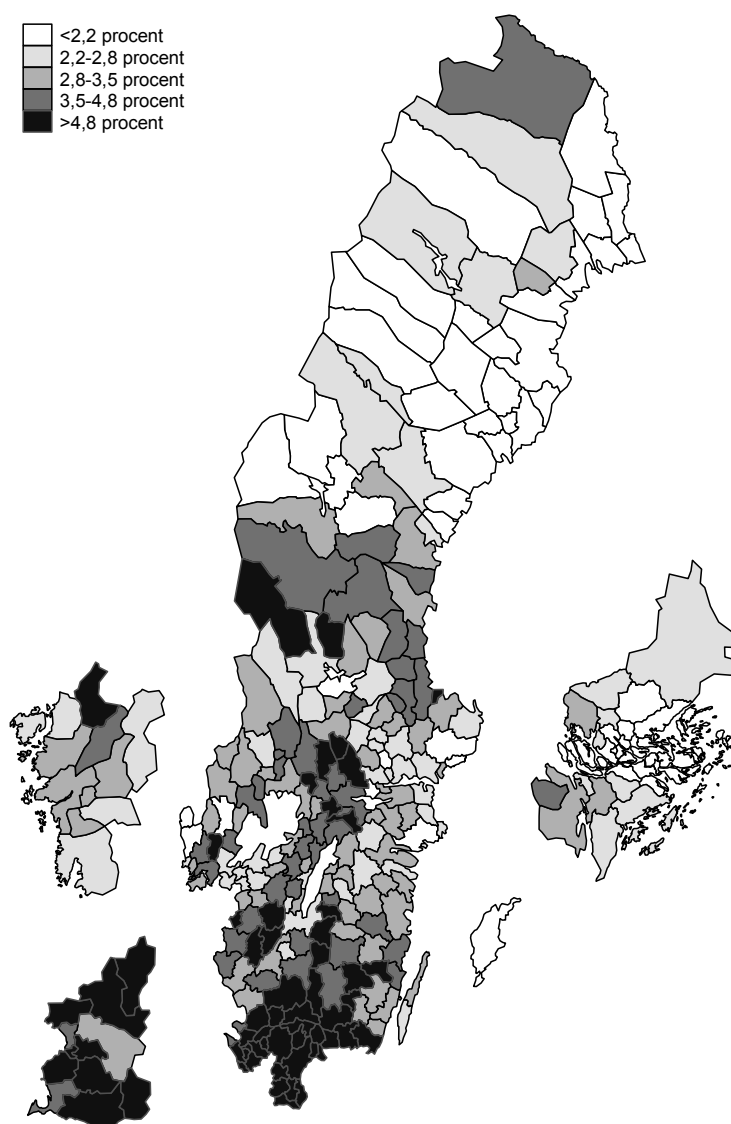

Figur 4.7 Miljöpartiets röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

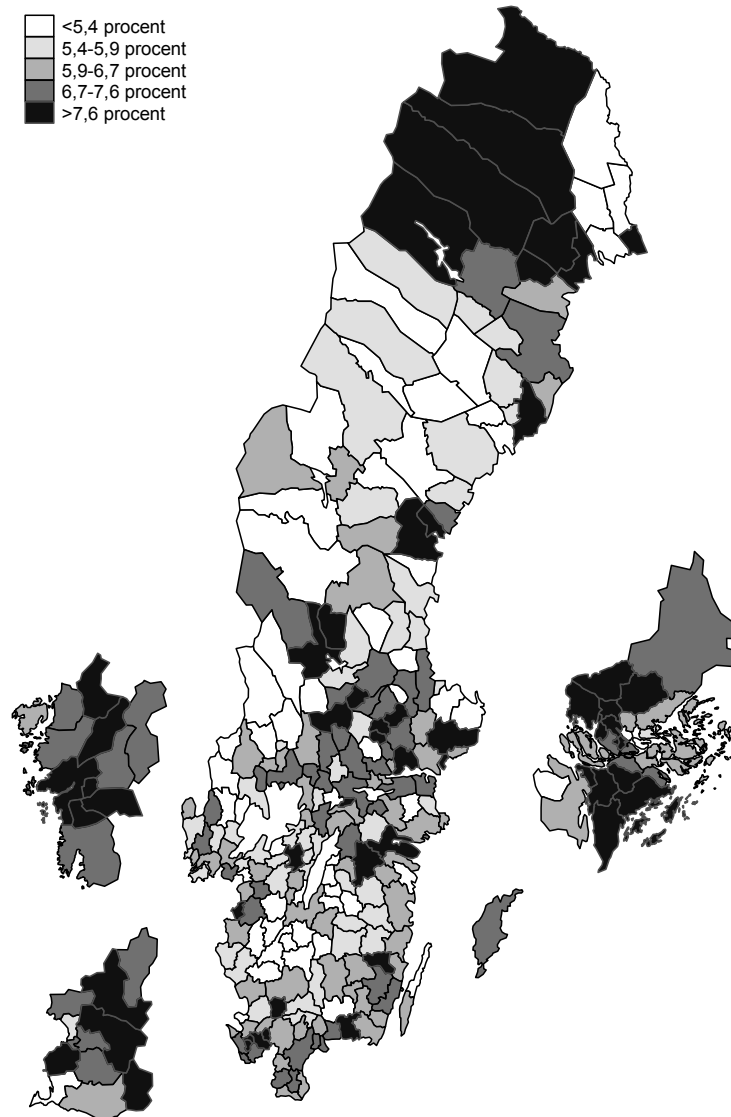
Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

Figur 4.8 Sverigedemokraternas röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

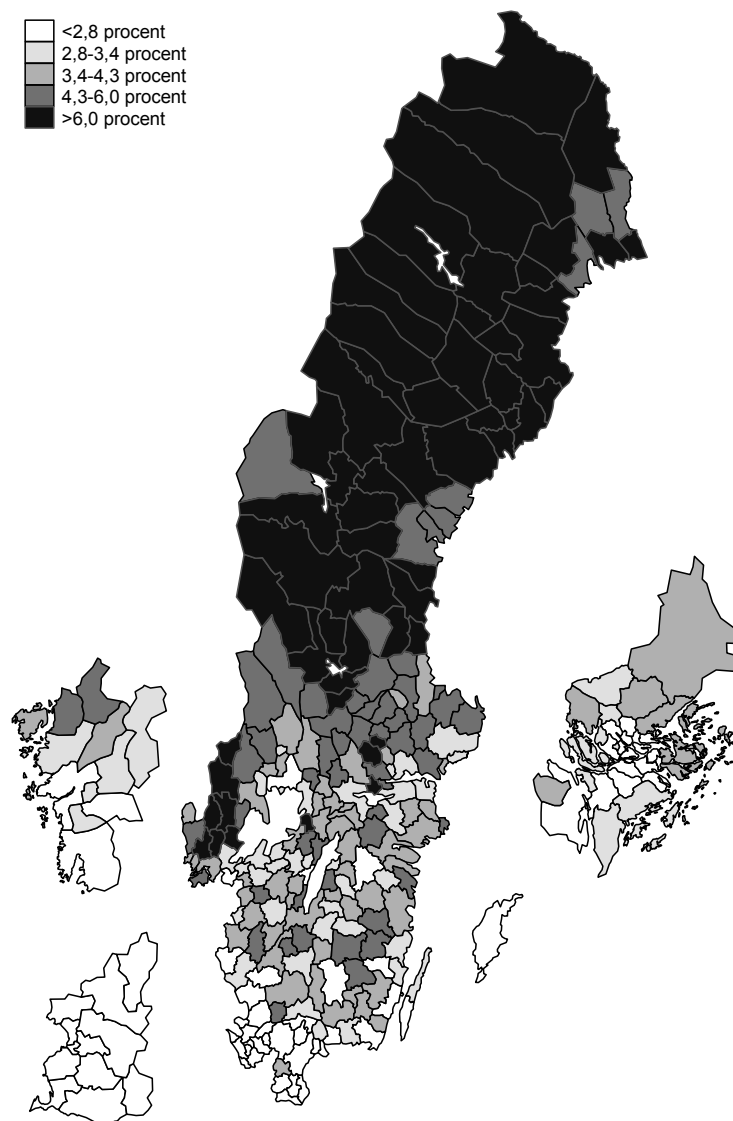
Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

Figur 4.9 Piratpartiets röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

Figur 4.10 Junilistans röststöd i Sveriges kommuner i samband med 2009 års Europaparlamentsval.

Kommentar: Sveriges kommuner har kategoriserats i fem grupper så att tjugo procent av kommunerna återfinns i vardera kategori (20-20-20-20-20). Ju mörkare färg på kartan desto starkare röststöd för partiet.

Sociala skiljelinjer i EUs medlemsländer

Det här kapitlet avslutas med en komparativ jämförelse av i vilken utsträckning väljares socio-ekonomiska grupptillhörighet strukturerar partivalet i Sverige jämfört med de andra 26 medlemsländerna i EU. Med hjälp av den Europeiska valundersökningen har vi möjlighet att genomföra motsvarande analyser vi redan genomfört för Sverige i samtliga EU-länder. Avsikten med denna mycket översiktliga analys är att placera in svenskt väljarbeteende i ett europeiskt perspektiv. En mer utförlig analys återfinns i Oscarsson & Holmberg 2006).

I tabell 4.3 redovisas bivariata samband mellan partival i Europaparlamentsvalet och individers socio-ekonomiska position för sex olika sociala skiljelinjer (kön, ålder, subjektiv klass, utbildning, stad-land och kyrkogång). Länderna har i tabellen rangordnats efter i vad mån de sex variablerna tillsammans lyckas förklara partival (pseudo R^2) enligt en multinomial logistisk regressionsanalys genomförd i varje land.¹

Analysen visar på stora länderskillnader i de sociala skiljelinjernas samlade förklaringskraft på valet av parti i Europaparlamentsvalet. I kraft av de starka sambanden mellan kön och partival ($CV=.17$), ålder och partival ($CV=.25$) och, inte minst, subjektiv klass och partival ($CV=.42$) placerar sig svenska väljare högt på rankingen tillsammans länder som Bulgarien, Slovenien, Ungern och Finland. Sverige tillhör alltså de länder i Europa där det finns starkast samband mellan socio-ekonomisk grupptillhörighet och partival.

Olika skiljelinjer är olika betydelsefulla i de topprankade länderna: I Bulgarien är det t ex ålder, utbildning och stad-land som ligger bakom den starka förklaringskraften för den socio-ekonomiska förklaringsmodellen. I Slovenien handlar det om en mycket stark religiös skiljelinje medan det i Finland är en stark klasskiljelinje som påverkar väljarbeteende i Europaparlamentsvalet.

I länder som ligger lågt på listan är förklaringskraften i den sociologiska modellen klart svagare. Hit hör länder som Irland, Rumänien, Italien och Danmark.

---

¹ Eftersom valdeltagandet är så pass lågt i många EU-länder (se tabell 3.1) betyder det att antalet respondenter som ingår i analyserna av partival är klart lägre än de omkring 1 000 personer som intervjuats i varje land. Antalet analysenheter i regressionsanalyserna som presenteras i tabell 4.3 varierar mellan 306 och 787 personer. En fullständig dokumentation av de 27 multinomiala logistiska regressionsanalyserna kan erhållas från redaktörerna.

Tabell 4.3 Sambandet mellan social grupptillhörighet och val av parti i EUP-valet 2004 (Cramers V, Pseudo R²)

	Land	Kön	Ålder	Subj.klass	Utbildning	Stad-land	Kyrkogång	Genomsnitt Cramers V	Pseudo R ²
1	Bulgarien	.17	.27	.21	.24	.24	.19	.22	.19
2	Slovenien	.05	.14	.09	.12	.13	.37	.15	.17
3	Sverige	.17	.25	.42	.17	.14	.22	.23	.16
4	Ungern	.10	.20	.09	.16	.12	.22	.15	.15
5	Finland	.18	.14	.44	.15	.17	.27	.23	.14
6	Holland	.13	.17	.27	.18	.15	.24	.19	.14
7	Tjeckien	.19	.19	.31	.16	.10	.24	.20	.13
8	Storbritannien	.13	.17	.35	.18	.14	.16	.19	.13
9	Litauen	.17	.18	.17	.20	.21	.20	.19	.13
10	Spanien	.04	.13	.06	.16	.09	.25	.12	.13
11	Österrike	.12	.19	.22	.19	.16	.18	.18	.12
12	Frankrike	.14	.25	.27	.15	.09	.18	.18	.11
13	Lettland	.14	.21	.16	.11	.24	.10	.16	.11
14	Tyskland	.11	.12	.22	.14	.12	.20	.15	.11
15	Polen	.09	.15	.11	.17	.15	.21	.15	.11
16	Malta	.00	.04	.28	.28	.04	.10	.12	.10
17	Grekland	.14	.18	.20	.14	.12	.22	.17	.10
18	Estland	.14	.12	.20	.15	.18	.14	.16	.10
19	Slovakien	.08	.16	.19	.17	.12	.18	.15	.10
20	Cypern	.14	.12	.28	.13	.10	.13	.15	.09
21	Belgien	.15	.15	.17	.17	.16	.18	.16	.08
22	Portugal	.05	.18	.09	.15	.08	.18	.12	.08
23	Luxenburg	.10	.09	.10	.17	.10	.16	.12	.08
24	Irland	.10	.14	.21	.14	.13	.18	.15	.07
25	Rumänien	.14	.11	.12	.18	.14	.10	.13	.07
26	Italien	.10	.11	.11	.16	.12	.17	.13	.07
27	Danmark	.13	.14	.18	.13	.13	.12	.14	.06

Kommentar: Data är hämtade från den Europeiska valundersökningen (European Election Study 2009), läs mer i Appendix A. Analysen har gjorts enligt samma principer som tabell 4.1 men med en treställig åldersvariabel. Endast partier som samlat mer än tre procent av rösterna i respektive val har tagits med i analyserna för varje land. För mer information om undersökningen, besök www.piredeu.eu.

Översiktstabellen 4.3 väcker många nya spännande frågeställningar. Samtidigt ligger det utanför syftet med den här undersökningen att söka förklaringar till varför vissa skiljelinjer är starka i vissa EU-länder eller varför en klassisk socio-ekonomisk förklaringsmodell för väljarbeteende har så olika stor framgång i olika länder. Nyckeln till djupare förståelse ligger sannolikt i en kartläggning av de olika ländernas partisystem och en undersökning av vilken uppsättning av partier som ställer upp i Europaparlamentsvalen i de olika länderna. Sociala skiljelinjer växer sig i allmänhet starka på grund av att politiska partier aktivt och långsiktigt bedriver opinionsbildning för att politiserar dem.

Resultaten påminner oss än en gång att sociala skiljelinjer alltså utövar en starkt strukturerande kraft på politiskt beteende. Det gäller även för Europaparlamentsval. Sverige hör till de länder där sambanden är allra starkast; och undantaget den gamla klasskiljelinjen är de starkare i EUP-val än i nationella val. Dessutom uppvisar de sociala skiljelinjer som baserar sig på till exempel kön, ålder, sektor och region tendenser att växa sig starkare över tid. När det gäller de svenska Europaparlamentsvalen 1995-2009 har det alltså totalt sett inte ägt rum någon försvagning av de undersökta sociala skiljelinjernas kraft. Snarare visar resultaten en svag ökning av sambanden mellan socio-ekonomisk grupptillhörighet och partival i Europaparlamentsvalen.

Kapitel 5

Vi och dom

Maria Oskarson

“europeisk integration har skapat en centrum-periferikonflikt mellan de grupper vars intressen är hotade av ekonomisk och politisk integration och de vars intressen främjas av integration.”

*(ur läroboken *The Political System of the European Union* av Simon Hix 2005:151, författarens översättning)*

Valen till Europaparlamentet handlar i grund och botten om medborgarnas möjlighet att påverka den europeiska integrationens inriktning, även om Europaparlamentets makt är begränsad. Den europeiska integrationen inom EU är idag en del av vår politiska vardag. En mycket stor del av alla politiska beslut som fattas i Sverige har på ett eller annat sätt att göra med beslut, direktiv eller riktlinjer som beslutats på EU-nivå. Samtidigt är detta något som inte alltid framkommer i den politiska debatten, och ett skäl till detta är att den europeiska integrationen inte är oomstridd. Tvärtom, allt sedan frågan om Sveriges EU-medlemskap första gången restes har inställningen varit djupt splittrad, inte minst mellan olika befolkningsgrupper. I folkomröstningen om det svenska medlemskapet 1994 liksom i folkomröstningen om vi skulle införa euron 2003 var stödet för ja-sidan starkast bland företagsledare, högre tjänstemän, högutbildade, män och i storstäderna, medan människor i arbetarklassen, lågutbildade, kvinnor och människor utanför storstadsområdena var betydligt mindre positiva (Gilljam 1996; Oscarsson & Holmberg 2004; Oskarson 2004). Flera av de politiska partierna var djupt splittrade internt.

Med tiden har det svenska medlemskapet i EU blivit alltmer accepterat, men fortfarande finns stora skillnader mellan olika grupper i samhället (Holmberg 2010). Att den europeiska integrationen är omstridd gäller inte bara för Sverige. Runt om i Europa har motsvarande skillnader mellan olika befolkningsgrupper konstaterats, med de ekonomiskt starkaste och mest väletablerade grupperna som den europeiska integrationens förkämpar medan ekonomiskt och resursmässigt svagare grupper ställer sig betydligt mer tvekan inför den fortsatta

eller fördjupade integrationen. Att inställningen till europeisk integration är så tydligt socialt splittrad ses av många som ett orostecken. Det kan ses som ett uttryck för skiljelinjer i Europas länder som inte riktigt är härbärgerade i de nationella partisystemen, och som därför kan komma att ge upphov till minskande förtroende och legitimitet för de etablerade politiska partierna, och även ge upphov till nya, EU-kritiska, partier. Det är med andra ord värt att ta de sociala skiljelinjerna i inställning till europeisk integration på allvar.

Skiljelinjer i svensk politik

Frågan om Sveriges förhållande till EU synliggör sociala skiljelinjer i Sverige som annars knappast syns. I en mängd studier har det konstaterats att väljarnas klassposition, liksom kön, utbildning och bostadsort, har tydliga samband med inställningen till EU – mycket tydligare än i relation till de flesta andra frågor. När det gäller inställning till EU förefaller skiljelinjerna ha betydligt större kraft, och ger upphov till ett mönster som kanske kan liknas vid ”centrum mot periferi” eller ”folket mot eliterna”.

Sveriges politiska struktur, liksom partisystemet, har traditionellt präglats av skiljelinjen baserad på klass samt den agrara/urbana skiljelinjen (Oskarson 1994; Holmberg & Oscarsson 2004; Oskarson 2010). Under lång tid har det hävdats att dessa sociala skiljelinjer antingen helt spelat ut sin roll, eller åtminstone inte spelar särskilt stor roll i dag. En förklaring till att skiljelinjerna, och då främst klassskiljelinjen, är mindre tydliga i relation till partival idag än vad som var fallet tidigare är att partiernas mobiliseringsstrategier ändrats. Konflikterna härbärgeras i partisystemet snarare än fungerar som mobiliserande i det civila samhället. Det är en annan sak med frågor som inte på samma sätt är institutionaliserade i partisystemet. europeisk integration är i mångt och mycket en sådan fråga, och när det gäller synen på europeisk integration och Sveriges förhållande till denna har vi mycket tydliga skillnader mellan personer i olika klassposition, liksom mellan storstäder och glesbygd liksom mellan norra och södra Sverige (se kapitel 4). I den följande analysen går vi vidare och ställer frågan hur vi kan förklara skillnader i inställning till EU mellan olika sociala grupper med hjälp av dessa skiljelinjer – klassskiljelinjen samt den urbana/agrara eller geografiska skiljelinjen.

Attityder till europeisk integration som uttryck för euroskepticism

En första fråga är vad som egentligen avses med inställning till EU. Bilden av de stora skillnaderna mellan olika sociala grupper har till stor del varit baserad på om man är ”för” eller ”emot” EU. Den allmänna inställningen till EU och/eller det svenska EU-medlemskapet kan emellertid vara baserad på olika typer av bedömningar. Marcel Lubbers och Peer Scheeper gör i artikeln *Political versus Instrumental Euro-Scepticism* en distinktion mellan euroskepticism baserad på en instrumentell utvärdering av nyttan av EU för det egna landet och politisk euroskepticism baserad på uppfattningar om vilken beslutsnivå olika policyområden bör hanteras på (Lubbers & Scheepers 2005). De finner stöd för att medborgarna faktiskt gör denna distinktion. Författarna finner vidare att bedömningarna om beslutsnivå för olika policyområden hänger samman och är kumulativ, alltså att bedömningar hänger samman över olika policyområden. Lubbers och Scheepers finner avslutningsvis att nivåbedömningarna har ganska svaga samband med den instrumentella euroskepticismen. Motsvarande distinktioner har också diskuterats i andra sammanhang (Fuchs et al. 2009; Trudinger 2009). Joakim Ekman presenterar en motsvarande distinktion mellan prestationsinriktat stöd/motstånd och principiellt stöd/motstånd. Utifrån dessa båda dimensioner skapas en klassificering med fyra olika typer av skepsis eller kritik mot EU: Euroentusiaster, Europragmatiker, Euroskeptiker samt Euromotståndare (Ekman 2010; se även kapitel 7).

Den grundläggande frågan avseende europeisk integration är om man stödjer utvecklingen mot att en större del av allt fler politikområden beslutas på en övernationell nivå, och att därmed den nationella suveräniteten begränsas inom dessa områden. Det är *til syvende og sidst* det som EU och den europeiska integrationen handlar om. Om man upplever att man har nytta av EU eller inte kan ses som en förklaring till varför man är för eller emot att frågor beslutas på EU-nivå. Instrumentella bedömningar bör därmed inte ses som euroskepticism *per se*, utan som en förklaring till skepsis mot den europeiska integrationen. Detsamma gäller identifikation med Europa eller med EU. I det följande kommer därför inställning till europeisk integration förstås som inställning till att beslut fattas på den europeiska nivån snarare än på den nationella. Sådant som identifikation med Europa, förtroende för EUs funktionssätt eller bedömningar av nyttan av EU ses snarast som förklaringar till inställningen till europeisk integration. Dock

hänger dessa olika aspekter mycket nära samman, varför distinktionen är skarpare teoretiskt än empiriskt.

Förklaringar till sociala samband i attityder till europeisk integration

Att sociala skiljelinjer har samband med attityder till europeisk integration antas bero på att någonting som skiljer sociala grupper åt, också hänger samman med attityder till EU. Det är alltså inte en direkt effekt, utan antagandet är att det finns någonting som länkar olika grupper till attityderna – frågan är vad? (Aneshensel 2002).

Den mest etablerade förklaringen till att euroskepticism hänger nära samman med social position är att olika grupper påverkas olika av den europeiska integrationen, eller den så kallade human-kapitalhypotesen (Eichenberg & Dalton 1993; Gabel 1998). Enkelt uttryckt – om man upplever att man gynnas av den europeiska integrationen är man positiv till den, missgynnas man är man negativ, och vilka som gynnas och missgynnas följer sociala skiljelinjer. Högutbildade och vissa typer tjänstemän har större sannolikhet att påverkas positivt av en ökad rörlighet av människor och varor än människor med lägre utbildning och specifik kompetens, kanske verksamma i sektorer som kan drabbas negativt av den ökade rörligheten. Med en högre utbildning och starkare professionell expertis och kompetens kan den ökade rörligheten ge nya möjligheter, medan andra grupper snarare drabbas negativt av ökad konkurrens och att arbetstillfällena flyttas till andra länder.

Men egennytta är inte den enda förklaringsmodellen som funnit stöd. En annan förklaringsmodell tar fasta på nationell identifikation och rädsla för att den nationella särarten och kulturen ska urholkas i och med en ökad europeisk integration och även som en följd av ökad invandring. Man kan i detta perspektiv tala inte bara om en ekonomisk integration utan även om kulturell integration, inte minst i och med utvecklingen mot alltmer av politisk integration inom EU under det senaste decenniet. En tveksamhet inför ökad ekonomisk och kulturell integration har inte nödvändigtvis att göra med nationalism, utan även med tveksamhet inför nya typer av utmaningar för nationella välfärds- och arbetsmarknadslösningar, som i sin tur kan vara av olika betydelse för olika grupper.

Den schweiziske forskaren Hans-Peter Kriesi belyser detta då han menar att frågan om europeisk integration bör ses som en del av vad som brukar kallas ”globalisering”, alltså en minskad autonomi för de

nationella staterna (Kriesi 2007). Kriesi menar att globalisering innebär tre separata, men sammanlänkade processer. Den första avser förändrad politisk konkurrens i och med uppbyggnaden av övernationella politiska maktcentra. Den andra avser förändrad ekonomisk konkurrens i och med ökad liberalisering, marknadsintegration och migration/utflyttning, och den tredje avser en förändrad kulturell konkurrens i och med immigration och multikulturalism. Dessa processer kan antas leda till nya strukturella skiljelinjer mellan vinnare och förlorare (Kitschelt 1994; Kitschelt & Rehm 2004). De troliga vinnarna är företagare och högt kvalificerade anställda i konkurrensutsatta sektorer liksom "kosmopolitiska" medborgare. De troliga förlorarna är medborgare med stark nationell förankring och med koppling till traditionellt skyddade, men nu allt mer konkurrensutsatta ekonomiska sektorer liksom de som saknar professionella eller kulturella resurser för att klara sig i en globaliserad värld. "Vinnarna" kan förväntas stödja öppnandet av gränser och därmed den europeiska integrationen, medan "förlorarna" kan förväntas mobilisera mot den europeiska integrationen, men också mot immigration och dess konsekvenser liksom mot kulturell liberalism och i stället försvara det nationella. Dessa båda dimensioner av integration – ekonomisk respektive kulturell – är således båda centrala för förståelse av förhållningssätt till den europeiska integrationen, och återkommer inom de flesta förklaringsmodeller.

En annan typ av förklaringar tar fast på olika gruppers olika intresse och kunskap avseende EU-frågor, med antagandet att euroskepsis hänger samman med brist på information (Karp et al. 2003; Mössner 2009). Denna förklaring har dock endast fått begränsat empiriskt stöd i senare studier. Inställning till europeisk integration har i tidigare studier, inte minst i Sverige, visat sig hänga samman med generell vänster-högerideologi (Oscarsson & Holmberg 2006). Eftersom det är väl känt att klasskiljelinjen är nära förknippad med position på vänster-högerfrågor skulle detta kunna vara en förklaring till de tydliga skillnader som återfinns i inställning till EU. Samtidigt är det inte entydigt att den europeiska integrationen kan ses som en vänster-högerfråga, i alla fall inte utan att vad som avses med "vänster" respektive "höger" förändras (Hooghe et al. 2002; Marks & Steenbergen 2004). Nära förknippat med detta är att väljarnas partisympati kan fungera som genväg för inställning till EU. Då hela EU-frågan är svåröverskådlig och komplex innebär detta att man helt enkelt antar

samma ståndpunkt som det parti man sympatiserar med och litar på (Hooghe & Marks 2005). Eftersom Sverige fortfarande uppvisar en jämförelsevis hög grad av klassröstning skulle detta kunna vara en förklaring. Det är emellertid inte en förklaring som kan appliceras på länder där klassröstningen är svagare.

Det finns alltså en rad möjliga förklaringar till varför det finns så tydliga sociala skiljelinjer i attityder till europeisk integration, men i huvudsak kan två grundmodeller urskiljas. Den första tar fasta på att olika sociala positioner har olika ”humankapital” och därmed i olika utsträckning kan förväntas vara vinnare eller förlorare i relation till den europeiska integrationen. En andra modell tar i högre utsträckning fasta på europeisk integration som *politik*, och relaterar inställning till EU till ideologi och politiskt engagemang. Naturligtvis hänger dessa båda modeller samman. Humankapitalmodellen kan ses som en förklaring till olika politiska orientering och uppfattningar (Berglund & Oskarson 2010).

I följande avsnitt diskuteras och operationaliseras den indikator för attityd till EU som kommer att användas här, följt av en diskussion om övriga variabler som används för att fånga in ”humant kapital” respektive ”politisk orientering” som möjliga mellanliggande faktorer som förklarar sambanden mellan social position och inställning till europeisk integration.¹

Var ska besluten fattas?

I den svenska valundersökningen i samband med Europaparlamentsvalet i juni 2009 ställdes en rad frågor om inställning till EU och EU:s politik vilket gör det möjligt att fokusera på inställning till på vilken nivå – nationell eller europeisk – beslut inom en rad policyområden bör fattas. Att olika policyområden undersöka om dessa olika dimensioner finns även i svenskarnas inställningar till EU. Fokus ligger vid den principiella inställningen till europeisk integration – i vilken utsträckning bör politiska beslut fattas på nationell eller europeisk nivå? Den principiella inställningen till europeisk integration handlar alltså om den centrala frågan om överstatlighet eller nationellt självbestämmande, och inte bara i största allmänhet utan specifikt för olika poli-

---

¹ En tredje relevant förklaringsmodell tar fasta på instrumentell uppfattning om nyttan med EU för det egna landet eller den egna positionen. Då inga frågor som kan antas mäta detta med god validitet ingick i undersökningen antas egenintresset fångas in av social position och humankapital, snarare än att utgöra en explicit förklaringsmodell.

cyområden. Avseende om beslut gällande olika politikområden bör fattas på EU-nivå eller nationell nivå angav frågan 14 olika politikområden. Svartalternativen var en skala mellan 1=uteslutande på nationell nivå och 7=uteslutande på EU-nivå. Svaren på denna fråga ses som uttryck för politisk eller principiell inställning till EU.² På så vis är det möjligt att urskilja tre typer av policyområden – gränsöverskridande policyområden (brottsbekämpning, försvarspolitik, miljöpolitik, forskningspolitik, invandringspolitik och utrikespolitik), nationella policyområden (arbetslöshetspolitik, ekonomisk politik, välfärdspolitik, skattepolitik och räntepolitik) samt ett tredje område som kanske kan benämnas agrar politik (jordbrukspolitik, viltvårdspolitik samt fiskepolitik)³.

I tabell 5.1 redovisas medelvärdet för svars personer med olika klassposition respektive bostadsort på fyra olika index avseende inställning till om beslut bör fattas på nationell eller europeisk nivå – de tre grupper av policyområden som urskiljdes ovan samt ett sammantaget index som innefattar samtliga policyområden.⁴ Som jämförelse redovisas också medelvärdet då svars personerna ombads att själva placera sin ”allmänna inställning till EU” på en skala från 0 till 10⁵, samt balansmättet för svaren om man i huvudsak är ”för” eller ”emot” det svenska medlemskapet i EU, eller om man inte har någon uppfattning.

² Andra tillgängliga frågor för att fånga in den principiella inställningen är möjligen frågan om inställning till att EU utvecklas till en förbundsstat, liksom inställningen till Lissabonfördraget. Samtidigt kan samtliga dessa indikatorer snarare vara indikatorer på principiell inställning till europeisk integration än till EU i sig. Man kan ju i princip tänka sig en ståndpunkt som är mycket nöjd med ett i huvudsak mellanstatligt EU utan att därmed vilja fördjupa integrationen.

³ De tre faktorerna fångar in 21,4, 20,9 respektive 14,3 procent av den totala variansen i svaren, och Cronbach's alpha bekräftar skalbarheten med alphavärdena 0,80, 0,81 respektive 0,64.

⁴ Samtliga index är standardiserade för att gå mellan 0 = beslut uteslutande på nationell nivå till 10 = beslut uteslutande på EU-nivå. Index för principiell uppfattning har medelvärde 4,17 (sd 1,79), Cronbach's alpha 0,89 och är konstruerat som ett additivt index av de tre indexen nämnt ovan. Respektive nivåindex snarare än respektive policyområde har alltså lika vikt.

⁵ Frågan ställdes i direkt anslutning till en fråga om att placera de politiska partiernas allmänna inställning på motsvarande skala, varför placeringen av den egna inställningen kan antas vara påverkad av vilket parti man sympatiserar med.

Tabell 5.1 Olika aspekter av inställning till europeisk integration efter klassposition och typ av bostadsort

	Policyområden					
	Gräns- överskri- dande	Natio- nella	Agrara (samtl områden)	Principiell inst. europeisk integration	Egen placering på skala för/ emot EU	Balans- mått för/ emot EU
Högre tjänstemän & ledande						
befattningar	6,18	4,32	4,28	4,94	6,88	+77
Kvalificerade tjänstemän	5,81	4,02	3,84	4,59	6,29	+62
Övriga tjänstemän	5,52	3,29	3,28	4,02	5,42	+34
Småföretagare	5,22	3,47	3,46	4,09	6,03	+51
Arbetsledare och tekniker	5,61	3,75	3,22	3,88	6,23	+58
Yrkesutb. service/handel	4,99	3,15	2,60	3,65	5,22	+28
Yrkesutb. arbetare	5,01	3,08	2,71	3,64	4,68	+20
Övriga arbetare	4,86	3,13	2,90	3,69	4,92	+20
Samtliga	5,46	3,60	3,32	4,16	5,76	+45
eta	.21	.21	.26	.25	.26	
Antal personer	1 112	1 070	1 121	1 014	1 182	1205
Glesbygd, norra Sverige	5,00	3,12	2,30	3,48	4,71	+12
Större stad, norra Sverige	5,22	3,33	2,88	3,87	5,55	+28
Glesbygd, södra Sverige	5,37	3,56	3,28	4,11	5,61	+42
Större stad, södra Sverige	5,65	3,82	3,53	4,39	6,19	+55
Stockholm, Gbg, Malmö	5,74	3,70	3,85	4,46	6,21	+61
Samtliga	5,47	3,61	3,30	4,17	5,80	+46
eta	.12	.11	.20	.17	.18	
antal personer	1 285	1 237	1 294	1 172	1 368	1 725

Kommentar: Samtliga index är standardiserade att gå mellan 0, enbart nationell nivå och 10 endast europeisk nivå. Generell inställning går mellan 0 i huvudsak emot EU och 10 i huvudsak för EU. För balansmått för/emot EU anger positivt värde övervägande "för". Klassvariabeln är baserad på European Socio-Economic Classification (ESeC) och omfattar alla svars personer som angivit nuvarande eller tidigare yrke.

Klassskiljelinjen mäts utifrån klassposition baserad på det yrke man är eller har varit verksam i, och är klassificerad i enlighet med *European Socio-economic Classification* (ESeC) (Bengtsson 2010). När det gäller stad/land-skiljelinjen är den här något modifierad jämfört med tidigare studier, och inkorporerar även en nord/syd-dimension. Glesbygd i Norrland respektive i södra Sverige antas inte riktigt ha samma villkor, liksom inte heller städer i Norra Sverige jämfört med i södra Sverige. Dessa ortstyper hålls därför isär i den följande analysen.⁶ Våra tre storstäder Stockholm, Göteborg och Malmö ligger ju samtliga i södra Sverige och utgör därmed en egen kategori. I det följande benämns kombinationen av region och ortstyp den geografiska skiljelinjen.

⁶ Till norra Sverige räknas riksområdena Norra mellansverige, Mellersta Norrland och Övre Norrland. Till södra Sverige räknas Sydsverige, Västsverige, Småland med öarna, Östra mellansverige och Stockholm.

Attityderna till EU är betydligt mer nyanserade än endast för eller emot. I tabell 5.1 framgår tydligt att de tre olika policyområden som urskiljdes ovan bedöms olika när det gäller i vad mån beslut bör fattas på nationell nivå eller på europeisk nivå. När det gäller frågor som de facto är gränsöverskridande är inställningen betydligt mer positiv än när det gäller policyområden som har mer att göra med den svenska välfärdsstaten och ekonomiska politiken, liksom för de frågor som här benämns agrara, och denna rangordning gäller samtliga grupper. Alla tre typer av policyområden, liksom det sammanlagda indexet för principiell inställning, visar tydliga samband (eta) med klass respektive ortstyp, även om klassambanden genomgående är de starkare. I tabellen presenteras också medelvärdet på den så kallade "EU-skalan" där svarspersonerna ombeds placera sin egen "allmänna" inställning till EU på en skala mellan 0 – negativ till EU och 10 – positiv till EU. På denna skala framstår samtliga grupper som mer positiva till EU än på någon av de skalor avseende beslutsnivå som konstruerats. Detsamma gäller balansmått avseende om man är för eller emot det svenska EU-medlemskapet, där samtliga grupper är i högre utsträckning positiva än negativa (alltså positiva balansmått). Frågan om vilken nivå beslut för olika policyområden bör ligga på mäter alltså något mer än "i huvudsak för" eller "i huvudsak emot". Här handlar det om hur långt man vill se den europeiska integrationen gå, och hur vi kan förstå att svaret på denna fråga så tydligt följer klasskiljelinjen och den geografiska skiljelinjen.

Modeller och mått

Den analysstrategi som ska användas här syftar till att identifiera de kausala mekanismer som kan bidra till att förklara *varför* de båda sociala skiljelinjerna hänger samman med attityd till europeisk integration. Syftet är med andra ord inte att i första hand förklara variationer i EU-attityd. I det följande ska de tidigare diskuterade förklaringarna till de sociala skiljelinjerna i attityder till europeisk integration testas som mekanismer för sambandet mellan social position och inställning till EU med hjälp av en serie regressionsanalyser. Strategin innebär att "plocka isär" det ursprungliga sambandet mellan social position och EU-attityd i faktorer som har med humankapital att göra, respektive faktorer som har med politisk orientering att göra. Om vi tar fasta på såväl olika humankapital som olika politisk orientering är antagandet

att det direkta sambandet mellan social position och attityd till EU ska minska, eller till och med försvinna.

Humankapitalförklaringen till skilljelinjerna avser att med olika social position följer olika grad av sårbarhet eller konkurrenskraft i relation till den europeiska integrationen. Det kommer här att mätas med variablerna för utbildning, inkomst samt om man har erfarenhet av arbetslöshet (egen eller i hushållet) under det senaste året.⁷ Personer med låg utbildning, låg inkomst och erfarenhet av arbetslöshet löper enligt detta resonemang större risk (faktisk eller upplevd) att drabbas negativt av fortsatt europeisk integration. Personer med hög utbildning, höga inkomster och inga arbetslösheterfarenheter antas i högre utsträckning vara (eller uppleva sig vara) vinnare på den europeiska integrationen.

Förklaringen som tar fasta på politiska orienteringar ses här som två-dimensionell. Dels tar den fasta på hur man förhåller sig till politik i sig, vilket mäts med intresse för EU-frågor samt förtroende för svenska politiker.⁸ Sammantaget antas dessa mäta grad av alienation eller integration i förhållande till politik (Oskarson 2010). Men politisk orientering avser också politisk ideologi, som här mäts med två index. Det första avser vänster-högerposition och är konstruerat av frågorna ”Minska offentlig sektor”, ”sänka skatterna”, ”bedriva mer sjukvård i privat regi” samt ”satsa på ett samhälle med mer privat företagsamhet och marknadsekonomi”.⁹ Detta är att betrakta som en renodlad VH-dimension som beaktar kärnan i det vi brukar tala om som vänster-höger- som en fråga om marknadsekonomi, skatter och offentlig sektor. Förvisso har andra typer av frågor såsom miljöfrågor, moral- och

---

⁷ Formellt sett bör utbildning ses som en föregående variabel till klassposition, då utbildning bidrar till yrke. Utbildning har också en direkt, socialiserande betydelse för politiska uppfattningar. För enkelhetens skull behandlas dock utbildning här som kontrollfaktor/mellanliggande. Låg utbildning avser endast obligatorisk utbildning, medelutbildning avser högre utbildning men ej examen från universitet/högskola. Hög utbildning avser examen från universitet/högskola. Inkomst avser egen inkomst i 10 000-tals kronor, arbetsmarknadsproblem avser om man själv eller någon i ens hushåll som råkat ut för problem på arbetsmarknaden under de senaste 12 månaderna och är kodad 0 för nej och 1 för ja.

⁸ Intresse för EU-frågor hade svarsalternativen mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad och inte alls intresserad och är omkodad så att 0 avser inte alls intresserad och 10 mycket intresserad. Förtroende för svenska politiker hade fyra svarsalternativ från mycket stort förtroende till mycket litet förtroende och är omkodad så att 0 är mycket litet förtroende och 10 mycket stort förtroende.

⁹ Samtliga frågor är omkodade till att gå från 0 klart vänster till 10 klart höger. Faktoranalys konfirmerar att dessa frågor bildar en dimension och Cronbach's alpha är 0,74 vilket bekräftar skalbarheten.

toleransfrågor samband med vänster-höger, men faktoranalys av samtliga frågor bekräftar att dessa utgör delvis separata dimensioner. Det andra indexet avser inställning till ett mångkulturellt samhälle, och är konstruerat av frågorna ”ta emot färre flyktingar i Sverige”, öka arbetskraftsinvandringen till Sverige”, ”satsa på ett samhälle som slår vakt om svenska värden”, ”satsa på ett mångkulturellt samhälle med stor tolerans gentemot människor från andra länder med andra religioner och levnadssätt” och ”satsa på ett samhälle med mer internationell inriktning och mindre av gränser mellan folk och länder”.¹⁰

Empiriska analyser

Analysen av vad som förklarar de sociala skiljelinjernas (klass respektive ortstyp) samband med inställning till europeisk integration sker genom analys av fem regressionsmodeller. I den första modellen tas endast fasta på effekten av skiljelinjen i sig, den andra modellen inkluderar kontroll för ålder och kön som i detta sammanhang främst ses som demografiska kompositionsaspekter. I den tredje modellen läggs de variabler till som sammantaget antas ringa in faktorer som har med humankapital att göra. I den fjärde modellen inkluderas istället faktorerna som har med politisk orientering att göra, och den femte modellen inkluderar såväl humankapital som politisk orientering. I den mån det är humankapital respektive politisk orientering som förklarar sambandet mellan social position och EU-attityd förväntar vi oss att effekterna av social position ska försvagas eller helt försvinna.

Klassskiljelinjen

I tabell 5.2 redovisas resultatet för fem regressionsmodellerna som syftar till att elaborera sambandet mellan klassposition och europeisk integration. Den beroende variabeln är här det sammantagna indexet för på vilken beslutsnivå, från enbart nationell till enbart EU-nivå, beslut bör fattas för 14 olika policyområden.

Vi kan för det första konstatera att klassskiljelinjen är signifikant, men av måttlig betydelse för attityder till europeisk integration, mätt som uppfattning om lämpliga beslutsnivåer. Basmodellen med enbart klassposition (modell 1) förklarar endast 5 procent av variansen (R^2),

---

¹⁰ Samtliga frågor är omkodade till att gå från 0 mycket positiv till mångkulturalism till 10 mycket negativ till mångkulturalism. Att dessa frågor utgör en dimension bekräftas i faktoranalys, cronbach's alpha är 0,78, dvs god skalbarhet.

och skillnaden mellan "högre tjänstemän" och "övriga arbetare" är 1,07 steg på skalan mellan 0 och 10. Detta samband kvarstår i princip oförändrat när kön och ålder läggs till modellen. Kön har förvisso en negativ och signifikant effekt som innebär att kvinnor är mindre positiva än män, men den hänger inte samman med klassposition och innebär endast en mycket marginell ökning av den förklarade variansen av modellen.

I modell tre läggs så faktorerna som har med humankapital att göra. I och med detta så minskar effekten av klass betydligt. Skillnaderna mellan högre respektive kvalificerade tjänstemän och övriga arbetare å den andra sidan mer än halveras och är inte längre signifikant, medan effekten istället framförallt fångas upp av utbildningsvariabeln och inkomst. Skillnaden mellan högutbildade och lågutbildade är, oavsett klassposition, 0,8 skalsteg mer positiv till europeisk integration på vårt index från 0-10. Inkomst bidrar därtill med 0,1 skalsteg i positiv riktning per 10 000-tals kronor, vilket alltså innebär att en inkomstskillnad på 100 000 kronor per år motsvarar ett helt skalsteg. Vi finner däremot inte någon självständig signifikant effekt av att ha upplevt arbetsmarknadsproblem under det senaste året. Trots de signifikanta effekterna av humankapital så ökar modellens samlade förklaringskraft endast marginellt, från $R^2=.05$ till $R^2=.07$, när dessa variabler läggs till i modellen. Variablerna som har med humankapital fångar alltså upp i princip samma variation i inställning till europeisk integration som klassvariabeln gjorde, men lämnar endast ett begränsat extra bidrag till förklaringskraften. Det gör däremot faktorerna som har med politisk orientering att göra i modell 4, som innebär att andelen förklarad varians (R^2) ökar till 18 procent.

Tabell 5.2. Klassskiljelinjen i attityder till europeisk integration (OLS-regression, ostandardiserade b-värden).

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
Högre tjänstemän & ledare	+1,07***	+1,07***	+46	+36	+19
Kvalificerade tjänstemän	+78***	+81***	+35	+44*	+30
Övriga tjänstemän	+03	+14	-08	+18	+02
Småföretagare	+30	+30	+17	-09	-14
Arbetsledare och tekniker	+42	+39	+14	+16	+09
Yrkesutb. service/handel	-09	+01	-05	+07	+05
Yrkesutb. arbetare	-23	-30	-27	,00	,00
Övriga arbetare		Ref	Ref	Ref	Ref
Kön		-28*	-26	-23	-18
18-30 år		+05	-02	+02	-01
31-60 år		+15	-03	+16	+05
61 + år		Ref	Ref	Ref	Ref
Låg utbildning			Ref		Ref
Medelutbildning			+50**		+29
Hög utbildning			+78***		+27
Egen inkomst			+01*		+01
Arbetsmarknadsproblem			-22		-13
Intresse av EU-frågor				+10***	+09***
Förtroende för politiker				+15***	+14***
Vänster-högerindex				+15***	+14***
Mångkulturalism				-14***	-14***
Intercept	3,84***	4,14***	3,73***	3,03***	2,83***
R ² (adjusted)	.05	.05	.07	.18	.18
Antal personer	745	745	745	745	745

Kommentar: Signifikansnivåer: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001. Intresse av EU-frågor 0=lågt intresse, 10 = högt intresse, Förtroende för politiker 0=lågt förtroende 10=högt förtroende, Vänsterhögerposition = klart vänster 10=klart höger, mångkulturalism 0= positiv till mångkulturalism 10= negativ till mångkulturalism.

Variablerna för politisk orientering är samtliga substantiella och signifikanta, vilket i och för sig inte är så förvånande eftersom de även teoretiskt ligger så mycket närmare attityderna till EU. Även dessa variabler reducerar effekten av klassposition i modell 1 och 2 betydligt, även om en viss signifikant skillnad i inställning mellan kvalificerade tjänstemän och övriga arbetare kvarstår. Intresse av EU-frågor har en något svagare effekt än förtroende för politiker, högerposition innebär en mer positiv inställning till europeisk integration medan skepsis mot mångkulturalism är förknippat med en nästan lika stark negativ effekt på inställning till integrationen. I den femte modellen ingår såväl hu-

mankapital som politisk orientering, vilket i huvudsak ger samma mönster som modell 4. I denna modell kvarstår i princip ingenting av effekterna av klassposition från modell 1 och 2. Men inte heller effekterna av humankapital är längre signifikanta, vilket tolkas som att det är utbildning och inkomst som är den kausala mekanismen mellan klassposition och politisk orientering, vilket i sin tur förklarar olika inställning till europeisk integration.

Som visades i tabell 5.1 kan de 14 policyområden som utgör den beroende variabeln för analyserna i tabell 5.2 grupperas i gränsöverskridande, nationell och agrara policyområden. Det är mycket möjligt att förklaringsmodellen fungerar olika i relation till dessa olika typer av policyområden. I tabell 5.3 redovisas därför den fullständiga regressionsmodellen (modell 5) med de respektive av de tre grupperna av policyområden som beroende variabler.

I huvudsak är det samma mönster som återfinns för alla tre typer av policyområden, och det är variablerna för politisk orientering som uppvisar starkast effekter. Klassposition har endast svaga och ej signifikanta effekter, och inte heller humankapital kan förklara variationen i inställning till beslutsnivå för de olika policyområdena. Värt att notera är dock att utbildning inte alls har några effekter på det nationella policyområdet, men däremot för övernationella och agrara frågor. Modellens förklaringskraft är något högre för det som här benämns agrara policyområden än för de båda övriga områdena. Intresse spelar störst roll för gränsöverskridande områden, medan förtroende spelar störst roll för agrara frågor. Vänsterhögeruppfattningar har starkast effekt för nationella policies, vilket är logiskt de detta är policyområden som ligger nära de frågor som ingår i vänsterhöger-indexet. Attityder till mångkulturalism spelar störst roll för de nationella och agrara områdena, medan det är av mindre betydelse för de gränsöverskridande frågorna.

Tabell 5.3. Klasskiljelinjen i attityder till beslutsnivå för olika policyområden. (OLS-regression, ostandardiserade b-värden).

	Gränsöver- skridande	Nationella	Agrara
Högre tjänstemän & ledare	+ ,19	+ ,23	+ ,20
Kvalificerade tjänstemän	+ ,29	+ ,49	+ ,19
Övriga tjänstemän	+ ,20	+ ,01	- ,08
Småföretagare	- ,36	+ ,12	- ,27
Arbetsledare och tekniker	+ ,22	+ ,30	- ,22
Yrkesutb service/handel	+ ,18	+ ,18	- ,24
Yrkesutb arbetare	+ ,15	- ,04	- ,09
Övriga arbetare	Ref	Ref	Ref
Kön	- ,16	- ,12	- ,26
18-30 år	- ,15	+ ,29	- ,22
31-60 år	,03	+ ,10	- ,04
61 + år	Ref	Ref	Ref
Låg utbildning	Ref	Ref	Ref
Medelutbildning	+ ,43*	+ ,03	+ ,39
Hög utbildning	+ ,33	+ ,07	+ ,44
Egen inkomst	+ ,01	+ ,01	+ ,01
Arbetsmarknadsproblem	- ,07	- ,11	- ,10
Intresse av EU-frågor	+ ,10***	+ ,07*	+ ,08*
Förtroende för politiker	+ ,13***	+ ,11**	,17***
Vänster-högerindex	+ ,11***	+ ,20***	+ ,15**
Mångkulturalism	- ,11**	- ,15***	- ,16***
Intercept	3,95***	2,19***	2,35***
R ² (adjusted)	.12	.13	.16
Antal personer	800	775	804

Kommentar: Signifikansnivåer: * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001. Intresse av EU-frågor 0=lågt intresse, 10 = högt intresse, Förtroende för politiker 0=lågt förtroende 10=högt förtroende, Vänster-högerposition = klart vänster 10=klart höger, mångkulturalism 0= positiv till mångkulturalism 10= negativ till mångkulturalism.

Sammantaget kan alltså konstateras att klassposition spelar roll för attityder därför att med olika klasspositioner följer olika humankapital, som i sin tur leder till olika politisk orientering som i sin tur återspeglas i olika attityder till på vilken nivå politiska beslut bör fattas – nationell eller av EU. När vi tar hänsyn till humankapital och politisk orientering försvinner i stort sett betydelsen av klassposition. Detta gäller för samtliga tre policyområden som urskiljts här – gränsöver-skridande, nationella och agrara frågor, även om modellens förklaringskraft är svagast för de mer renodlat övernationella frågorna såsom brottsbekämpning, försvarspolitik, miljöpolitik, forskningspolitik, in-

vandringspolitik och utrikespolitik och starkast för de agrara frågorna jordbrukspolitik, jakt- och viltvårdspolitik samt fiskepolitik. Klassskiljelinjens ideologiska uttryck, vänster-högerdimensionen, har i denna analys starkast samband med det som här nämns nationella politikområden, alltså arbetslöshetspolitik, ekonomisk politik, välfärdspolitik, skattepolitik samt räntepolitik.

Nästa steg i analysen av varför sociala skiljelinjer har samband med EU-attityder tar fasta på den geografiska skiljelinjen, och ger svaret på om humankapital och politisk orientering lika framgångsrikt kan förklara denna.

Skiljelinjen baserad på region och ortstyp

Skiljelinjen baserad på ortstyp och region, den geografiska skiljelinjen, är inte lika väl integrerad i Sveriges politiska struktur som klassskiljelinjen, men har icke desto mindre alltid funnits och ofta konstaterats spela roll. I anslutning till EU-inställning har denna skiljelinje varit tydlig. I det följande ska denna skiljelinje elaboreras på samma sätt som klassskiljelinjen, det vill säga med humankapital respektive politisk orientering som mellanliggande faktorer. Tabell 5.4 redovisar samtliga modeller med det samlade indexet över normativ uppfattning om beslutsnivå för 14 olika politikområden.

Den första modellen redovisar bassambandet mellan ortstyp och inställning till europeisk integration, och visar att skillnaden i EU-inställning mellan en person bosatt i glesbygd i norra Sverige och i en stad (ej storstad) i södra Sverige är nästan ett skalsteg (0,93) på skalan från 0-10. Storstadsbor är något mindre EU-positiva (0,82 skalsteg). Även i relation till ortstyp har kön en viss, men signifikant effekt, som framgår i modell 2. Basmodellerna (modell 1 och 2) har ännu lägre andel förklarad varians än vad klassskiljelinjen hade. I modell tre läggs så de mellanliggande variablerna som indikerar grad av humankapital till, alltså utbildningsnivå, inkomst och erfarenhet av arbetsmarknadsproblem. Både utbildning och arbetsmarknadsproblem har signifikanta effekter och dessa är något starkare än vad som var fallet för klassskiljelinjen. Men, även i tabell tre kvarstår effekterna av ortstyp, endast något försvagade. Till skillnad från klassskiljelinjen är det alltså inte olika humankapital som förklarar den regionala skillnaden i inställning till EU. I stället bidrar humankapital främst med en ökad förklaringskraft i modellen, från $R^2=.03$ till $R^2=.08$.

Tabell 5.4. Den geografiska skiljelinjen och inställning till europeisk integration. (OLS-regression, ostandardiserade b-värden).

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5
Glesbygd norra Sverige	ref	ref	ref	Ref	ref
Stad norra Sverige	,45	+ ,48*	+ ,37	+ ,32	+ ,29
Glesbygd södra Sverige	+ ,61**	+ ,60**	+ ,54**	+ ,50**	+ ,47*
Stad södra Sverige	+ ,93***	+ ,93***	+ ,79***	+ ,73***	+ ,68***
Stockholm, Göteborg, Malmö	+ ,82***	+ ,82***	+ ,63**	+ ,57*	+ ,53*
Kön		-,28*	-,34**	-,22*	-,25*
18-30 år		-,08	-,17	-,04	-,11
31-60 år		+ ,12	-,08	+ ,12	+ ,03
61 + år		Ref	Ref	Ref	Ref
Låg utbildning			Ref		Ref
Medelutbildning			+ ,55***		+ ,29
Hög utbildning			+ 1,08***		+ ,45*
Arbetsmarknadsproblem			+ ,01		+ ,01
Egen inkomst			-,28*		-,17
Intresse av EU-frågor				+ ,11***	+ ,13***
Förtroende för politiker				+ ,14***	+ ,09***
Vänster-högerindex				+ ,15***	+ ,13***
Mångkulturalism				-,15***	-,13***
Intercept	3,54***	3,90***	3,48***	2,73***	2,67***
R2 (adjusted)	.02	.03	.08	.19	.19
Antal personer	861	861	861	861	861

Kommentar: Signifikansnivåer: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Intresse av EU-frågor 0=lågt intresse, 10 = högt intresse, Förtroende för politiker 0=lågt förtroende 10=högt förtroende, Vänsterhögerposition = klart vänster 10=klart höger, mångkulturalism 0= positiv till mångkulturalism 10= negativ till mångkulturalism.

I modell fyra är det istället politisk orientering som liksom tidigare testas som mellanliggande variabler. Effekterna av samtliga variabler för politisk orientering är signifikanta och av ungefär samma styrka som i tabell 5.2. Däremot kvarstår de signifikanta skillnaderna mellan glesbygd i Norrland och samtliga ortstyper i södra Sverige. Kontroll för politisk orientering har försvagat effekten av ortstyp något jämfört med basmodellen, men minskningen är högst begränsad, och i modell fyra finns en tydlig nord-syddimension snarare än stad-land. I den femte och avslutande modellen ingår såväl humankapital som politisk orientering, och sammantaget är denna modell ganska framgångsrik i att förklara variationen i inställning till europeisk integration, vilket tydliggörs av att den förklarar 19 procent av den totala variationen. Däremot kvarstår en signifikant nord-sydeffekt och även en viss skill-

nad mellan ortstyper, främst i södra Sverige. Även under kontroll för såväl demografiska faktorer, humankapital och politiska orienteringar är personer framförallt i städer i södra Sverige betydligt mer positiva till europeisk integration än vad personer bosatta i norra Sverige är. Bosatta i städer i södra Sverige är även mer positiva än dem bosatta i själva Stockholm, Göteborg eller Malmö. Däremot är det mycket sannolikt att de allra mest positiva är bosatta i kommuner i närheten av storstäderna, då kommuner som Kungsbacka, Danderyd eller Vellinge i exempelvis folkomröstningen om euro år 2003 var bland de kommuner som uppvisade den tydligaste övervikter för ja-röster till att införa euro.

Precis som avseende klasskiljelinjen är det tänkbart att förklaringsmodellen har lite olika effekt på de olika policyområden vi tidigare urskiljt. Inte minst är det tänkbart att det som kallades agrara policyområden är mer länkat till den regionala skiljelinjen än de gränsöverskridande och nationella områdena. Tabell 5.5 nedan bekräftar att så är fallet.

Förklaringsmodellen med såväl demografiska faktorer som variationer i humankapital och politiska orienteringar har klart högre förklaringskraft avseende beslutsnivå för det som här kallas agrara frågor, alltså för jordbrukspolitik, jakt- och viltvårdspolitik samt fiskepolitik. För detta politikområde är nord-syddimensionen likväl som stadlanddimensionen tydlig även i denna ”fulla” modell. Trots att såväl utbildning som politisk orientering har tydliga signifikanta effekter är skillnaden mellan dem bosatta i glesbygd i norra Sverige och dem bosatta i södra Sveriges städer ett helt skalsteg på skalan från 0-10.¹¹ Men även glesbygd i södra Sverige som städer i norra Sverige är signifikant skilda från norra Sveriges glesbygd när det gäller inställning till att dessa agrara frågor ska beslutas om på europeisk snarare än nationell nivå.¹²

---

¹¹ Dessa skillnader kvarstår även om klassposition inkluderas i modellen, vilket ej redovisas här. Kontakta författaren för ytterligare detaljer.

¹² Intervjufrågans utformning ger oss tyvärr inte möjlighet att testa om det till och med är så att den mest önskvärda beslutsnivån för denna nivå skulle vara en sub-nationell eller regional nivå. Svaret på den frågan får anstå till kommande studier.

Tabell 5.5. Den regionala skiljelinjen i attityder till beslutsnivå för olika policyområden. (OLS-regression, ostandardiserade b-värden).

	Gränsöver- skridande	Nationella	Agrara
Glesbygd norra Sverige	Ref	Ref	Ref
Stad norra Sverige	+,11	+,14	+,54*
Glesbygd södra Sverige	+,20	+,27	+,87***
Stad södra Sverige	+,40*	+,48*	+,1,04***
Stockholm, Göteborg, Malmö	+,38	+,20	+,1,00***
Kön	-,16	-,21	-,34*
18-30 år	-,14	+,15	-,39
31-60 år	+,02	+,14	-,10
61 + år	Ref	Ref	Ref
Låg utbildning	Ref	Ref	Ref
Medelutbildning	+,41*	+,05	+,35
Hög utbildning	+,43*	+,32	+,59**
Egen inkomst	+,01	+,01	+,00
Arbetsmarknadsproblem	+,01	+,11	-,27
Intresse av EU-frågor	+,10***	+,08**	+,09**
Förtroende för politiker	+,14***	+,09**	+,14***
Vänster-högerindex	+,12***	+,20***	+,11**
Mångkulturalism	-,10**	-,14***	-,16***
Intercept	3,77***	2,28***	1,91***
R2 (adjusted)	.13	.13	.17
n	925	896	927

Kommentar: Signifikansnivåer: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Intresse av EU-frågor 0=lågt intresse, 10 = högt intresse, Förtroende för politiker 0=lågt förtroende 10=högt förtroende, Vänsterhögerposition = klart vänster 10=klart höger, mångkulturalism 0= positiv till mångkulturalism 10= negativ till mångkulturalism.

När det gäller de gränsöverskridande frågorna eller de nationella har vi betydligt svagare effekter av region eller ortstyp kvar efter kontroll för demografiska faktorer, humankapital eller politisk orientering. Endast bosatta i städer i södra Sveriges visar en signifikant skillnad uppfattning jämfört med referenskategori glesbygd i norra Sverige, och då med ett knappt skalsteg. När det gäller såväl de gränsöverskridande som de agrara frågorna har vi också en signifikant effekt av utbildning, vilket inte alls återfinns avseende de nationella. Däremot är det för de nationella frågorna som den kvarvarande effekten av VH-orientering för inställning till att beslut tas på europeisk nivå är som starkast, vilket också var fallet avseende klasskiljelinjen.

Sammantaget har analysen här visat att varken variationer i humankapital eller i politisk orientering fullt ut kan förklara varför vi

har en så pass tydligt geografisk variation i inställning till europeisk integration. Vad som egentligen denna skiljelinje beror på får bli en fråga för kommande forskning. En sak har dock framkommit i analysen, nämligen att det till viss del är motstånd mot att vad som här benämns agrara politikområden beslutas på EU-nivå som ger den geografiska skiljelinjen sin kraft.

Slutsatser och implikationer

Inställning till europeisk integration handlar om så mycket mer än för eller emot, och sociala skiljelinjer i inställningen handlar om så mycket mer än deskriptiva, bivariata samband. I detta kapitel har frågan om sociala skiljelinjer i inställning till europeisk integration getts nyanserade svar, då sambanden elaborerats för att försöka fastställa hur de kausala mekanismerna kan förstås. Klassskiljelinjen kunde förklaras nästan helt av skillnader i humankapital och politisk orientering, medan dessa faktorer endast i begränsad utsträckning kan förklara den geografiska skiljelinjen.

Analysen i detta kapitel har också visat att både klassskiljelinjen och den geografiska skiljelinjen är olika uttalade i relation till olika politikområden. Det handlar om mycket mer nyanserade uppfattningar än i huvudsak för eller emot, eller ja eller nej till EU-medlemskapet. Båda skiljelinjerna är starkast förknippade med nationella och i allra högsta grad agrara politikområden, och i mindre utsträckning med de politiska frågor som på ett mer uppenbart sätt är gränsöverskridande. Inte minst framstår de frågor som här nämns som agrara som mycket betydelsefulla för den geografiska skiljelinjen.

De sociala skiljelinjerna är väl etablerade i svenskt politiskt liv. Nord och syd, stad och land, arbetare och företagsledare har inte samma intressen, uppfattningar och åsikter och detta återspeglas i inställning till den europeiska integrationen och EU. Om inte dessa olika uppfattningar representeras av de politiska partierna och återspeglas i politiskt beslutsfattande riskerar skiljelinjerna att inte längre återspeglas främst i olika uppfattningar om politikens riktning, utan också i olika uppfattningar om politikens legitimitet. När det gäller frågan om EU diskuteras ibland ”demokratiskt underskott” och även bristande legitimitet i EU-samarbetet. Om debatten om EU inte är nyanserad och tar fasta på olika gruppers intressen och åsikter; om den inte tar fasta på att olika politikområden kanske i olika grad bör eller kan beslutas på EU-nivå, medan andra mycket väl bör beslutas av EU; om den fort-

sätter att präglas av idén om ett ”tillåtande konsensus” baserat på generellt förtroende för de nationella beslutsfattarna – då riskerar dessa sociala skiljelinjer att i allt högre utsträckning bli en fråga om legitimitet. Då står den fortsatta europeiska integration inför allt djupare legitimitetsproblem, och detta är legitimitetsproblem som också kan få konsekvenser för den nationella politiska arenan.

Kapitel 6

Åsiktsröstning

Henrik Oscarsson & Sören Holmberg

Man kan tycka att Europaparlamentsval borde handla om EU-frågor. Det känns som en mycket naturlig normativ utgångspunkt. Medlemsländernas inrikespolitik och regeringsinnehav skall inte spela någon huvudroll. Fokus skall vara på EU och inte på nationell politik. Men så har det inte varit i de flesta länder, åtminstone inte om vi ser på vad som motiverat väljarna och på hur de har röstat. Forskningen visar att inrikespolitik, regeringsfrågan och vaneröstning i många fall varit viktigare för väljarnas röstande än olika EU-frågor (Hix & Marsh 2008). Huvudorsaken har varit att EU-frågor inte har varit politiserade. De etablerade partierna har i mångt och mycket varit överens om EU i många av de gamla medlemsländerna.

Men det har inte gällt Sverige och inte heller Danmark. Här har flera partier fört fram avvikande åsikter i frågor om EU och om hur mycket unionen skall integreras. EU-dimensionen har politiserats. Väljarna har fått alternativ med olika EU-politik att välja emellan. Bland väljare har det lett till att EUP-valen i Sverige och Danmark är de mest *eufierade* i hela unionen. Sambandet mellan EU-åsikter och val av parti i EUP-valen är starkare i Sverige och Danmark än i övriga medlemsländer. För klarhetens skull bör det dock betonas att en av huvudfaktorerna bakom detta utfall är att de skandinaviska EUP-valen hittills i stor utsträckning fokuserats på frågan om medlemskapet i EU, och att det har funnits partier som ifrågasatt respektive lands medlemskap i unionen.

Frågan är nu vad som hände i valet 2009. Blev det bland svenska väljare som tidigare i huvudsak ett europaval? Eller fortsätter den svaga trend vi kunde spåra i förra EUP-valet 2004 att EU-frågornas betydelse minskar något? Frågeställningen kommer att besvaras utifrån tre olika material. Först låter vi väljarna själva vittna och tala om vad som var viktigt för dem när de röstade. Därefter undersöker vi kopplingen mellan människors åsikter i en hel mängd sakfrågor och vilket parti de stödde. Många av sakfrågorna berör EU, men många gäller svensk politik och mer ideologiska ställningstaganden. Till slut jämför vi graden av EU-röstning i Sverige med motsvarande resultat för övriga

medlemsländer i EUP-valet 2009. Leder Sverige fortfarande utvecklingen mot mer eufierade unionsval?

Vad säger väljarna?

Miljön är den helt dominerande frågan när valundersökningens svarspersoner helt öppet får ange vilka frågor som var viktiga när det gäller vilket parti de röstade på 2009. Hela 48 procent av de personer som uppger någon fråga säger miljö/klimatfrågan. På andra plats kommer frågor som Piratpartiet lanserade i valrörelsen, det vill säga integritet på nätet och fildelning. Andelen svarande som nämnde dylika frågor är 19 procent. På plats tre hamnar sysselsättningen med 14 procent omnämnan. Övriga frågeområden får klart färre utpekanden som viktiga valfrågor. Valutafrågan (euro eller ej) nämns av 7 procent, invandring av 6 procent och ekonomin av 5 procent. Ytterligare ett tiotal sakområden anges av mellan 3 till 5 procent av de svarande. Bland dem märks t ex fredsfrågan som nämns av 5 procent, jordbruksstödet av 5 procent, jämställdhet av 4 procent och demokrati av 3 procent.

Men slutsatsen är tydlig. Frågar man väljarna är EUP-valet 2009 i första hand ett miljöval. Därefter är också fildelning och nätets integritetsfrågor liksom sysselsättningen viktiga. Alla dessa frågor har naturligtvis på ett eller annat sätt med EU och Europaparlamentet att göra. Hur mycket kan alltid diskuteras. Konstateras kan dock att uppenbara EU-frågor som valutavalet eller jordbruksstödet hamnar längre ned på listan över viktiga valfrågor.

Ser vi på andelen partiväljare som explicit nämner EU och utpekar någon EU-fråga som viktig för partivalet blir resultatet 18 procent. Övriga svarande nämner någon fråga utan en explicit eller uppenbar koppling till EU (46 procent) eller anger ingen fråga (36 procent). Andelen partiväljare som explicit anger något EU-relaterat som en viktig valfråga har varit klart högre i tidigare svenska EUP-val, men tendensen har varit minskande – från 49 procent 1995, över 38 procent 1999 till 34 procent 2004; och 2009 alltså enbart 18 procent. Det är uppenbart att valundersökningarnas svarspersoner talar allt mindre ofta om EU när de motiverar varför de röstar som de gör.

Det behöver naturligtvis inte nödvändigtvis betyda att EU-frågor tappat i betydelse. Man kan också ha börjat uttrycka sig något annorlunda och mindre explicit om EU nu när vi varit medlemmar i femton år. Men resultatet kan tolkas som en indikator på att EUP-valen bland väljarna har blivit mindre eufierade.

För att undersöka det går vi vidare och studerar hur väljarna besvarar en serie av andra intervjufrågor om skälen bakom valet av parti – men nu utifrån intervjufrågor med fasta svarsalternativ. En av intervjufrågorna preciserar fyra olika röstningsskäl och svarspersonerna får ange hur viktiga vart och ett av dem var för vilket parti de valde. De fyra skälen är EU-frågor, svensk politik, gammal vana/partiloyalitet och kandidaterna på valsedlarna. De svarande fick fyra svarsalternativ att välja mellan – från ”ett av de absolut viktigaste skälen” till ”inte alls viktigt skäl”. Resultaten redovisas i tabell 6.1. Jämförbara siffror från de tidigare EUP-valen 1995, 1999 och 2004 är också medtagna.

EU-frågor får 2009 precis som tidigare flest angivelser som ett viktigt röstningsskäl. Men andelen partiväljare som utpekar EU-frågor som viktiga är lägre 2009 än i de första EUP-valen 1995 och 1999. Då var andelen som angav EU-frågor som viktiga partivalsskäl 83 respektive 79 procent. Resultatet 2009 är 74 procent; en viss men inte dramatisk nedgång, men dock en minskning.

När det gäller röstningsskålet ”svensk politik” kan tvärtom en mindre ökning noteras, från 66 procent 1995 och 1999 till 71 procent 2009. Något mindre EU och något mer Sverige med andra ord. De svenska EUP-valen har alltså enligt väljarnas egna utsagor blivit något mer nationella och något mindre eufierade.

Det är intressant att notera att röstningsskålet ”EU-frågor” är vanligare än skälet ”svensk politik” för alla partiers väljare utom för fyra partier. De fyra partiernas väljare som alltså sätter svensk politik före EU-frågor är Sveriges två stora ”regeringspartier” Socialdemokraterna och Moderaterna, det mindre Kristdemokraterna, som ofta ligger farligt nära 4-procentsspärren i opinionsmätningarna, och det nya uppstickarpartiet Sverigedemokraterna. De väljare som mest tydligt utpekar EU-frågor framför svensk politik som ett viktigt röstningsskäl är Junilistans väljare.

De övriga båda röstningsskälen som inte berör sakskäl för partivalet utan gäller gammal vana respektive kandidaterna får färre angivelser som viktiga. Personskälet nämns som viktigt av cirka 50 procent i de tre senaste EUP-valen. I det första valet 1995 var andelen något lägre, 39 procent. Vaneröstning anges som viktigt av 30 procent 2009. I valet 1995 var motsvarande andel 32 procent. Högst vaneröstande registreras för valet 2004 med 38 procent. Socialdemokraternas väljare är de som i samtliga EUP-val mest har utpekat gammal vana/lojalitet som ett viktigt partivalsskäl. Men totalt sett betyder slentrian och per-

son alltså mindre än olika politikskäl när väljarna själva får tala om vad som påverkat deras röstande.

Tabell 6.1 Väljare anger skäl för sitt val av parti i EUP-val (procent)

Partiernas politik i EU-frågor	V	S	MP	C	FP	KD	M	JL	PP	SD	FI	Samtliga parti-röstande
Partiernas politik i EU-frågor												
1995	91	76	87	83	77	75	84	-	-	-	-	83
1999	88	74	88	62	74	72	84	-	-	-	-	79
2004	78	68	80	69	66	60	71	82	-	-	-	73
2009	75	71	86	72	81	72	77	79	59	40	62	74
Partiernas insatser i svensk politik												
1995	60	78	45	65	56	78	79	-	-	-	-	66
1999	72	84	51	49	42	77	77	-	-	-	-	66
2004	58	70	55	67	69	63	76	33	-	-	-	63
2009	60	79	69	64	67	77	91	15	49	47	46	71
Kandidaterna på valsedlarna												
1995	27	42	37	60	31	67	34	-	-	-	-	39
1999	45	47	41	55	87	62	36	-	-	-	-	52
2004	70	37	24	64	49	83	40	41	-	-	-	47
2009	33	47	45	61	76	73	38	33	10	20	92	47
Gammal vana/lojalitet med mitt parti												
1995	15	55	4	35	37	21	40	-	-	-	-	32
1999	8	54	8	40	15	8	39	-	-	-	-	28
2004	32	64	11	51	30	33	50	3	-	-	-	38
2009	35	51	13	31	16	22	40	6	4	13	8	30

Kommentar: Frågan lyder: "Hur viktiga var följande skäl för ditt val av parti i årets Europaparlamentsval?" Svarepersonerna frågades om vart och ett av skälen. Intervjufrågan omfattade fyra svarsalternativ: "ett av de absolut viktigaste skälen", "ganska viktigt skäl", "inte särskilt viktigt skäl" och "inte alls viktigt skäl". Resultaten i tabellen visar andelen svars personer som angav något av de två förstnämnda alternativen. Samtliga partiröstande ingår i procentbasen. Antalet svars personer 2009 är för V cirka 49, S 219, MP 102, C 62, FP 119, KD 37, M 193, JL 33, PP 70, SD 15 och för FI 13.

Kandidatskäl är klart vanligast för tre grupper av partiväljare – för FI-röstare (92 procent), för FP-röstare (76 procent) och för KD-röstare (73 procent). Bakom dessa siffror döljer sig i huvudsak tre populära kandidater som fick många personkryss: Gudrun Schyman, Marit Paulsen och Alf Svensson. Två partiers väljare nämner särskilt sällan att kandidaterna var viktiga för deras partival 2009. De partierna är Piratpartiet (10 procent) och Sverigedemokraterna (20 procent).

Intervjufrågan med de fyra röstningsskäl kompletterades med ytterligare ett liknande frågebatteri där vi med samma fasta svarsalternativ frågade om elva mer preciserade röstningsskäl. Resultaten från den serien av intervjufrågor redovisas i tabellerna 6.2 och 6.3 Tabell 6.2

innehåller en jämförelse med motsvarande resultat i EUP-valet 2004. Vi kan se om vårt funna mönster att EUP-valet 2009 bland väljarna var något mindre EU-präglat än i tidigare val också gäller när vi studerar väljarnas mer preciserade motiveringar för sina partival.

Resultaten visar att så är fallet. De röstningsskäl som toppar väljarnas rangordning över viktiga skäl har att göra med politikens innehåll, partiernas program och ideologi – utan att EU nämns explicit i intervjufrågan. Och dessa skäl nämns av fler väljare 2009 än 2004. Enligt väljarna själva har alltså innehålls- eller sakfrågeröstandet ökat i betydelse. Kandidater och partiledare utpekades av klart färre väljare som viktiga röstningsskäl, men en svag uppgång kan noteras även här. Vane- eller allmän lojalitets/anhängarröstning har däremot minskat i betydelse. Andelen väljare som nämner röstningsskäl av den typen har minskat mellan 2004 och 2009.

Tabell 6.2 Andel som svarar att olika röstningsskäl var "ett av de absolut viktigaste skälen" till partivalet i 2004 och 2009 års Europaparlamentsval (procent)

Röstningsskäl	EUP 2004	EUP 2009
Partiet har en bra politik i de frågor jag tycker är viktiga	40	50
Partiet har en bra politisk ideologi	34	37
Partiet har en bra politik i EU-frågor	33	30
Partiet har ett bra program inför framtiden	26	30
Partiet brukar ha en bra politik i många inrikespolitiska frågor	22	28
Partiet har bra kandidater på valsedeln	21	24
Partiet har en bra partiledare	17	18
Jag brukar alltid rösta på partiet	22	14
Partiet har varit övertygande under valkampanjen	13	14
Jag känner mig som anhängare av partiet	14	11
Partiets politik brukar vara till fördel för den yrkesgrupp jag tillhör	10	9

Kommentar: Vet inte-svar ingår inte i procentbasen. De omfattar mellan 1 – 5 procent för de olika röstningsskälen 2009. Endast partiröstande ingår i analysen (antal svar är 900 år 2009). Svartalternativen är desamma som i tabell 6.1.

När det gäller sakfrågor preciserades området till "EU-frågor" respektive till "inrikespolitiska frågor" i två av intervjufrågorna. För EU-frågor som viktigt röstningsskäl kan vi notera en nedgång i andelen angivelser från 33 procent 2004 till 30 procent 2009. För inrikespolitiska frågor ökar tvärtom andelen omnämnanden som ett viktigt röstningsskäl från 22 till 28 procent mellan 2004 och 2009. Alltså precis som vi fann tidigare, en något minskad betydelse för EU-frågor och en

något större roll för svensk inrikespolitik. Väljarna vittnar om mindre EU och mer Sverige i de svenska EUP-valen.

Tabell 6.3 Andel väljare i EUP-valet 2009 som anger att olika röstningsskäl är "ett av de absolut viktigaste" till valet av parti (procent)

Röstningsskäl	Partival 2009											Samtliga partiröstande
	V	S	MP	C	FP	KD	M	JL	PP	SD	FI	
Partiet har en bra politik i frågor som jag tycker är viktiga	46	42	68	32	43	57	49	55	72	36	46	50
Partiet har en bra politisk ideologi	48	53	42	16	14	58	37	16	32	21	46	37
Partiet har en bra politik i EU-frågor	47	19	49	19	39	14	27	53	19	23	31	30
Partiet har ett bra program inför framtiden	26	24	55	20	22	35	37	9	30	25	23	30
Partiet har en bra politik i många inrikespolitiska frågor	29	30	24	21	22	33	42	13	16	23	15	28
Partiet har bra kandidater på valsedeln	9	19	27	32	42	43	21	12	4	0	54	24
Partiet har en bra partiledare	12	12	11	17	9	14	40	9	7	7	69	18
Jag brukar alltid rösta på partiet	8	30	4	14	8	14	13	6	1	20	0	14
Partiet har varit övertygande under valkampanjen	2	3	15	5	21	9	26	15	26	0	8	14
Jag känner mig som anhängare av partiet	6	18	5	21	3	6	12	6	8	20	0	11
Partiets politik brukar vara till fördel för den yrkesgrupp jag tillhör	10	15	3	8	5	6	10	0	9	0	8	9

Kommentar: Se tabell 6.2

Men fortfarande 2009 utpekas EU-frågor totalt sett som ett viktigt röstningsskäl av något fler väljare än inrikespolitiska frågor, 30 procent jämfört med 28 procent. Det är sett över tid som EU-frågor har tappat något som viktigt röstningsskäl och inrikespolitiken blivit viktigare.

Om vi ser på resultaten för de olika partiernas väljare finns det fem partier där EU-frågor nämns klart oftare som viktiga röstningsskäl än inrikesfrågor (se tabell 6.3). De partierna är Vänsterpartiet, Miljöpartiet, Folkpartiet, Junilistan och Feministiskt Initiativ. För tre partier överväger tvärtom inrikespolitik klart över EU-frågor. Det gäller för Socialdemokraterna, Moderaterna och Kristdemokraterna. För Centerpartiet, Piratpartiet och Sverigedemokraterna väger det förhållande-

vis jämnt mellan EU-frågor och inrikesfrågor som viktiga röstningsskäl.

När det gäller kandidater finner vi precis som tidigare att det främst är FI-, FP- och KD-väljare som nämner dem som ett viktigt röstningsskäl. Partiledaren som ett betydelsefullt röstningsskäl utpekas främst av FI-väljare (Gudrun Schyman) och M-väljare (Fredrik Reinfeldt). Hela 69 respektive 40 procent av FI:s respektive M:s väljare nämner att partiledaren var viktig för hur de röstade. Motsvarande andel håller sig mellan 7-17 procent för övriga partier. Andel Socialdemokrater som anger partiledaren (Mona Sahlin) som ett viktigt röstningsskäl är till exempel enbart 12 procent.

Vaneröstning ("Jag brukar alltid rösta på partiet") anges oftast av S-väljare (hela 30 procent) som "ett av de absolut viktigaste röstningsskälen". Bland övriga partiers väljare är slentrianröstande klart mindre vanligt – mellan 0-20 procent.

Huvudslutsatsen av vår analys av vad väljarna själva säger om sitt partival 2009 är att sakfrågor och ideologi är de viktigaste röstningsskälen. Kandidater, partiledare, gruppstillhörighet och gammal vana spelar också in, men är mindre väsentliga. För vissa partier betydde dock kandidaterna något mer (FI, FP, KD) liksom partiledaren (FI, M). När det gäller politikens innehåll - som är i fokus för väljarna enligt deras egna vittnesmål - är EU-frågor fortfarande viktigast men har blivit något mindre viktiga samtidigt som inrikesfrågor fått en ökad betydelse. Bland väljarna är det svenska EUP-valet 2009 något mindre EU-fokuserat jämfört med tidigare svenska Europaparlamentsval. Utvecklingen har gått mot något mindre EU och något mer Sverige. EUP-valet 2009 var ett svenskare Europaval än de tidigare.

Opinionsklimat

I ett system som det svenska där väljarna har en stark tendens att rösta efter sakfrågeåsiikt och ideologi blir opinionsklimatet mycket viktigt för alla analyser av hur enskilda väljare röstar och varför valen går som de går. När det gäller EUP-valen är det två opinioner som är helt centrala. För det första åsiktsläget utefter vänster-högerdimensionen. Vänster- eller högervindar är avgörande för EUP-valen precis som de är för riksdagsvalen. Blåser det åt höger gynnar det borgerliga partier medan vänstervindar är bra för Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. Inga åsikter är lika starkt kopplade till svenska väljares röstande i EUP-val som de ideologiska positionerna på vänster-höger-dimensio-

nen. Eta-värdet för kopplingen mellan partival och personlig position på vänster-högerskalan brukar i Sverige hålla sig kring .70 i riksdagsval; i valet 2006 var värdet .74. Motsvarande eta-värde är .69 i EUP-valet 2009. Det är ett seriöst misstag att underskatta betydelsen av den traditionella vänster-högerskalan när man studerar Europaparlamentsval i Sverige.

Den andra opinion som är helt central att ha kontroll på när man studerar svenska EUP-val är den mer allmänna inställningen till Europeiska unionen och Sveriges medlemskap. Mer generellt kan vi tala om att något som kan kallas EU-dimensionen är central. Den gäller enkelt uttryckt mycket eller lite EU, det vill säga graden av integration i unionen och i vilken utsträckning som Sverige skall vara med. Svenska väljares röstande i EUP-val har hittills i en mycket stor utsträckning styrts av var man har placerat sig på EU-dimensionen. Personer som varit negativa till det svenska medlemskapet och till en utveckling mot en europeisk förbundsstat har röstat mycket annorlunda än personer som varit för medlemskapet och varit positiva till att EU kan utvecklas till ett Europas förenta stater. Sambanden mellan olika centrala EU-åsikter och partivalet i EUP-val har varit mycket starka med eta-värden kring .50/.60. Svenska EUP-val har varit klart eufierade.

Till en viss del har det att göra med att det än så länge funnits ett mycket tydligt samband mellan vänster-höger och EU-åsiikt i Sverige. Båda faktorerna har samverkat och dragit åt samma håll när det gäller att påverka väljarnas röstningsbeteende. EU-skepticism har främst funnits till vänster medan EU-entusiasm oftast återfunnits till höger. Korrelationen mellan väljarnas vänster-högerpositioner och deras EU-åsikter var dock klart starkare 1995 och 1999 ($r=.42$ respektive $.33$) än 2009 ($r=.17$).¹ Kopplingen mellan vänster-högerideologi och EU-åsiikt har försvagats i Sverige.

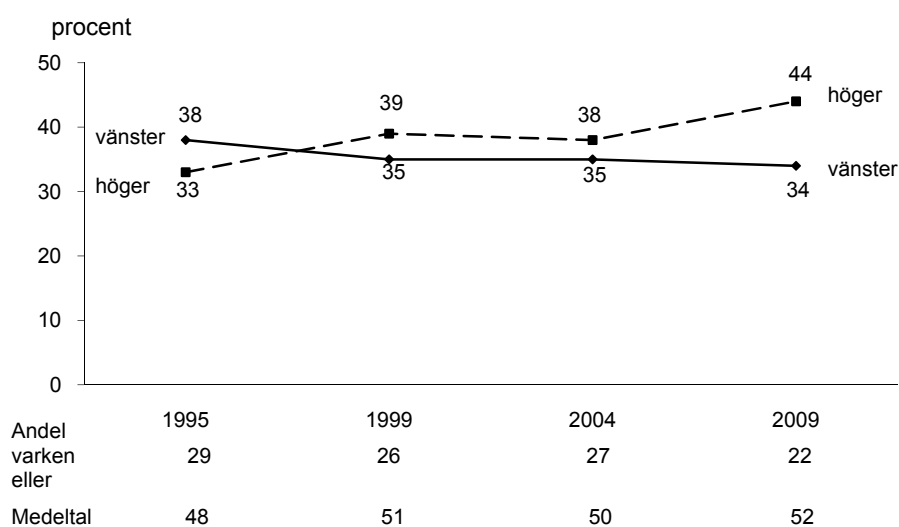
Resultaten i figur 6.1 visar på en klart mer högerorienterad ideologisk opinion i samband med EUP-valet 2009 än vid tidigare EUP-val, speciellt jämfört med det första valet 1995 då den ideologiska stämningen var övervägande åt vänster. Den här ideologiska klimatskillnaden märks tydligt i röstresultaten. Det rödgröna blocket vann EUP-valet 1995 klart med 58,2 procent mot 39,1 procent för de fyra bor-

---

¹ Korrelationen (r) var .25 i samband med EUP-valet 2004. Nedgången i sambandet mellan vänster-högerinställning och EU-åsiikt har varit bra nära linjär sedan första EUP-valet 1995, från .42, över .33 och .25 till .17. EU-åsiikt har mätts med den tudelade för/emot-frågan om det svenska EU-medlemskapet.

gerliga partierna. I valet 2009 vinner de borgerliga för första gången ett EUP-val med 42,6 procent mot 41,0 för de rödgröna. Vänsterhögervindar spelar en roll.

Figur 6.1 Ideologisk vänster-högeropinion vid EUP-valen 1995 – 2009 (procent)

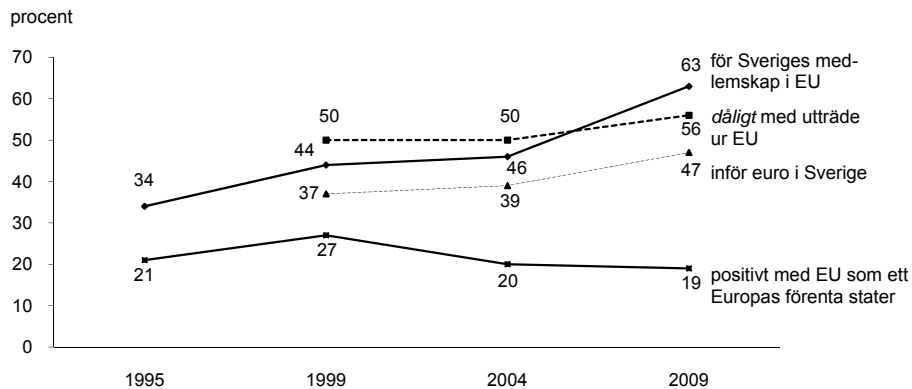
Kommentar: Resultaten visar hur samtliga svars personer placerar sig på en elvgradig vänster-högerskala mellan 0 (långt till vänster) och 10 (långt till höger). I figuren har värdena 0-4 benämnts vänster, 5 varken/eller och 6-10 höger. Medeltalen kan variera mellan 0 (vänster) och 100 (höger). De har multiplicerats med tio för att undvika decimaler. Personer som ej besvarat den subjektiva vänster-högerfrågan (mellan 3-7 procent genom åren) ingår *inte* i analysen.

Alla tre rödgröna partier har mest röststöd bland vänsterorienterade väljare medan Alliansens fyra partier har mest stöd till höger. Intressant nog har alla fyra nya utmanarpartier (JL, PP, SD och FI) något mer stöd bland väljare ideologiskt till vänster än bland väljare med orientering åt höger. Skillnaderna är oftast små, men de finns där. I SVT:s vallokalsundersökning är mönstret detsamma för JL, PP och FI men inte för SD som i Valu har sitt starkaste stöd till höger (Holmberg & Näsman 2010).

När det gäller valdeltagandet är skillnaderna små i graden av mobilisering mellan vänster- och högerinriktade personer. Dock är deltagandet oftast något lägre bland vänsterorienterade än bland högerorienterade. Det gäller i EUP-valen 1999, 2004 och 2009, men inte 1995

då icke-röstande var något vanligare till höger än till vänster. Högst andel icke-röstare återfinns dock alltid bland människor mot mitten av vänster-högerskalan. Klara ideologiska ställningstaganden motiverar till deltagande.

Figur 6.2 Opinionsstöd för EU 1995-2009 (procent)

Kommentar. De fyra indikatorerna visar andel i huvudsak för Sveriges medlemskap i EU (övriga svarsalternativ är i huvudsak emot och ingen uppfattning), andel mycket/ganska dåligt förslag att Sverige bör utträda ur EU (övriga svarsalternativ är varken/eller och ganska/mycket bra förslag), andel mycket/ganska bra förslag att Sverige går med i EMU (1999), inför euro som valuta (2004, 2009) (övriga svarsalternativ är varken/eller och ganska/mycket dåligt förslag), andel positivt att EU utvecklas till en förbundsstat, ett slags Europas förenta stater = 6-10 på en skala där 5 står för varken/eller och 0-4 för negativt.

Opinionsklimatet på EU-dimensionen är också mycket annorlunda 2009 än tidigare i EUP-val. Stödet för Sveriges medlemskap i EU är klart mer positivt, speciellt jämfört med valet 1995, men även jämfört med 1999 och 2004. Även åsikterna i eurofrågan är mer positiva. Ett undantag från den EU-positiva opinionsvinden är inställningen till ett mer integrerat EU, ett slags Europas förenta stater, som inte har förstärkts. En tolkning är att EU som ett mellanstatligt samarbetsorgan för ett ökat stöd, men inte EU som en förbundsstat.

Den mer EU-positiva opinionen 2009 får ett tydligt genomslag i röstningen. De mer EU-negativa partierna (V, MP, JL, SD) fick 2004 stöd av 34,4 procent av rösterna. I valet 2009 sjunker den andelen till 23,6 procent, eller till enbart 12,6 procent om vi räknar bort Miljöpartiet som sedan valet 2004 övergivit det gamla kravet att Sverige skall lämna unionen. EU-åsikter spelar en roll.

Resultaten i tabell 6.4 illustrerar mycket tydligt det klara sambandet mellan väljarnas EU-inställning och valet av parti 2009. Väljare

med en allmänt negativ inställning till EU röstade på V, JL och SD till hela 35 procent. Motsvarande andel är endast 3 procent bland väljare med en allmänt positiv syn på Europeiska unionen. Och omvänt för stödet till FP och M som är 47 procent bland EU-positiva väljare men enbart 8 procent bland personer med en allmänt negativ inställning till EU.

Tabell 6.4 Partival 2009 bland EU-positiva och EU-negativa (procent)

Allmän inställning till EU	parti i EU-valet 2009											summa procent	antal pers	valdelt
	V	S	MP	C	FP	KD	M	PP	JL	SD	FI			
positiv	1	20	10	8	18	5	29	6	1	1	1	100	541	53
varken eller	7	34	14	5	8	3	13	9	3	0	1	100	206	42
negativ	17	24	12	5	4	3	4	9	14	4	4	100	161	37

Kommentar: Frågan lyder: "Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?" Intervjufrågan omfattar sex svarsalternativ från mycket/ganska positiv, varken eller, ganska/mycket negativ till ingen uppfattning. Antalet partiröstare som svarade "ingen uppfattning" är 8 (1 procent). Bland icke-röstare är motsvarande resultat 34 (4 procent). Resultatet för valdeltagandet är något nedvägt.

Men andelen väljare med en allmänt negativ inställning till EU är i en klar minoritet 2009. De omfattar enbart 21 procent av svarspersonerna i valundersökningen. En majoritet (51 procent) har en allmänt positiv syn på unionen medan 25 procent svarar varken eller. Andelen som inte har någon uppfattning är mycket liten, endast 3 procent. Det är alltså inte underligt att de EU-negativa partierna gjorde ett dåligt val 2009. De hade inte opinionen med sig på samma sätt som i tidigare EUP-val. Opinionsklimat spelar en roll.

Åsiktsröstning

Valundersökningen 2009 innehåller många intervjufrågor om vilka åsikter väljarna har i olika mer eller mindre politiserade sakfrågor. Underlaget är gott för att kunna studera i vilken utsträckning och utifrån vilka frågor som väljarna åsiktsröstade i EUP-valet 2009. Sammanlagt återfinns trettiofyra intervjufrågor av sakfrågetyp i valundersökningen 2009, varav hela fjorton mer konkret handlar om EU-företeelser. De flesta av frågorna har ett påståendeformat där de svarande skall ange om de tycker olika förslag är bra eller dåliga.

När det gäller EU-frågorna varierar utformningen av svarsalternativen något men de mest populära förslagen är ett bevarat svenskt EU-medlemskap (andel för 63 procent, mot 19), en EU-gemensam utrikes-

och säkerhetspolitik (för 62 procent, mot 15), en positiv EU-inställning på en elvgradig skala (positiv 58 procent, negativ 26), ett avståndstagande från ett svenskt utträde ur EU (*mot utträde* 56 procent, för 17), en allmänt positiv inställning till EU (positiv 51 procent, negativ 21), att Sverige bör delta fullt ut i försvarssamarbete inom EU (för 48 procent, mot 28), införa euron (för 46 procent, mot 38), att EU bör bidra till att stärka fackföreningarnas ställning (för 44 procent, mot 23), att minska jordbruksstödet inom EU (för 42 procent, mot 34), att återinföra *strängare* gränskontroller mellan EU-länder (för 39 procent, mot 42), att *ej uppta fler* länder som medlemmar i unionen (för 30 procent, mot 39), att Turkiet bör ges medlemskap i EU (för 25 procent, mot 42 procent), att EU utvecklas till ett slags Europas förenta stater (positiv 19 procent, negativ 65) och till sist en positiv uppfattning om Lissabonfördraget (positiv 11 procent, negativ 9 procent, varken eller 14 procent, ingen uppfattning 66 procent).

I de flesta frågorna finns en övervikt på den EU-positiva sidan, speciellt när det gäller medlemskapet, den allmänna inställningen till EU och utrikes- och försvarssamarbetet. Men för ett mindre antal frågor finns ett flertal i den svenska opinionen emot EU och den officiella EU-politiken. Det gäller frågan om att EU bör bidra till att stärka fackföreningarna (fler svenskar för än emot), jordbruksstödet (fler för en minskning än emot), Turkiets medlemskap i EU (fler emot än för) och en utveckling mot ett Europas förenta stater (fler emot än för).

I tabell 6.5 har samtliga sakfrågor – inrikespolitiska såväl som EU-politiska – rangordnats efter hur partiskiljande de är när väljarna röstar 2009. Det mått som används är eta som på en skala mellan .00 (inget samband mellan partiröst och åsikt) och 1.00 (fullständigt samband mellan partival och åsikt) visar hur mycket väljarnas sakfrågeåsikter strukturerar valet av parti.

När vi gjorde en motsvarande analys 2004 toppades listan av två EU-frågor (utträde eller ej respektive euro eller ej). I EUP-valet 2009 toppar dock inte några EU-frågor listan över de mest partipolitiserade väljarfrågorna. Det gör istället ett antal inrikesfrågor av vänsterhögerkaraktär – ett samhälle med mer eller mindre marknadsekonomi, bra eller dåligt med sjukvård i privat regi och frågan om skatterna skall sänkas eller ej.

För dessa vänster-högerfrågor är etavärdena för kopplingen till partivalet strax över .50. Fler EU-frågor uppnår nästan lika starka samband, men inte fullt ut. De EU-frågor som uppvisar tydligast åsikts-

samband med röstningen 2009 har eta-koefficienter kring .50 eller något därunder. Bland EU-frågor med starkast koppling till partivalet 2009 återfinns två frågor om allmän attityd till EU: frågan om att EU bör bidra till att stärka fackens ställning och frågan om att införa euro i Sverige. Flera av EU-frågorna uppvisar med andra ord förhållandevis starka samband med röstningen 2009.

Men om vi jämför graden av samband mellan EU-åsikt och partival för de EU-frågor som vi har mätt på ett identiskt sätt genom åren visar resultaten på ett tydligt försvagat samband. Etavärdet för kopplingen mellan valet av parti och om man i huvudsak är för eller emot Sveriges medlemskap i unionen har exempelvis gått ned från .67 1995, över .61 1999 och .52 2004, till .44 i valet 2009. Motsvarande resultat för frågan om ett svenskt utträde ur EU har minskat från .62 1999 till .56 2004 och .42 2009. Frågan om inställningen till ett Europas förenta stater har på ett liknande sätt uppvisat ett sjunkande samband med partivalet från ett eta på .55 1995, över .40 både 1999 och 2004, till .32 år 2009. Partivalet 2009 är fortfarande tydligt strukturerat av EU-frågor, men inte lika påtagligt som i de tidigare EUP-valen. Det betyder dock inte att graden av åsiktsröstning totalt sett minskar 2009. Och det därför att kopplingen mellan väljarnas ideologiska och mer inrikespolitiska åsikter och röstningen inte försvagas 2009. I jämförbara fall förblir de sambanden desamma eller något starkare (Oscarsson och Holmberg 2006). Det är den EU-motiverade röstningen som minskar 2009, inte den inrikespolitiskt och vänster-höger motiverade röstningen.

Tabell 6.5 Sambandet mellan sakfrågeåsiikt och partival 2009 (procent och eta)

Sakfrågeförslag/åsiikt	parti i EU-valet 2009											icke- röstare	samt- liga	Samband åsiikt x parti (eta)
	V	S	MP	C	FP	KD	M	PP	JL	SD	FI			
Samhälle med mer privat företagsamhet och marknadsekonomi	14	39	33	77	75	93	87	58	39	56	45	56	57	.54
Bedriva mer av sjukvård i privat regi	3	15	9	46	44	57	58	32	11	22	18	27	30	.52
Sänka skatterna	8	12	15	40	41	64	72	38	18	44	9	38	36	.51
Neg eller pos till EU på en 0–10skala; andel pos (6-10); EU	16	56	59	76	89	76	85	53	10	50	33	49	58	.51
EU bör bidra till att stärka fackföreningarnas ställning; EU	86	73	63	27	32	20	17	49	52	36	67	49	44	.50
Allmän pos eller neg inställning till EU; EU	12	50	52	68	81	70	83	47	9	53	33	43	51	.49
Minska den offentliga sektorn	8	9	9	35	25	50	52	22	11	13	18	19	22	.48
Sverige bör införa euro som valuta; EU	13	40	31	54	75	58	75	42	6	38	42	42	46	.46
För eller emot det svenska medlemskapet i EU; andel för; EU	33	67	78	78	92	84	91	54	32	47	62	52	63	.44
Sverige bör söka medlemskap i Nato	8	7	10	17	24	42	37	16	15	33	9	19	19	.43
Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften	57	47	73	45	38	37	17	28	46	33	82	44	43	.42
Minska inkomstskillnaderna i samhället	95	84	85	54	64	79	51	58	77	56	82	69	70	.37
Tillåta fildelning, gratis nedladdning av film, musik etc från Internet	31	29	35	15	20	28	31	84	32	11	36	38	34	.35
Samhälle där kristna värden spelar en större roll	11	13	15	27	19	71	22	12	32	22	9	12	17	.35
Ta emot färre flyktingar i Sverige	11	20	9	25	16	29	37	38	41	78	0	38	29	.35
Sverige ska delta fullt ut i EU:s försvarssamarbete; EU	33	48	37	52	54	64	67	37	39	50	58	45	48	.33
Neg eller pos att EU utveckla till en förbundsstat, ett slags Europas förenta stater på en 0-10 skala; andel pos (6-10); EU	7	11	17	23	32	26	32	24	3	15	8	17	19	.32
EU bör ha en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik; EU	37	62	53	61	79	66	77	55	45	42	58	61	62	.32
Ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	72	59	87	65	63	68	48	48	54	33	82	57	60	.28
Ett mångkulturellt samhälle med stor tolerans gentemot människor från andra länder med andra religioner och levnadssätt	70	67	85	64	81	71	58	66	57	33	73	53	63	.28
Införa sex timmars arbetsdag för alla förvärvsarbetande	65	68	47	31	27	30	22	43	32	22	18	51	40	.27
Samhälle som slår vakt om traditionella svenska värden	36	46	19	42	29	61	53	41	44	67	0	49	44	.27
Den svenska vargstammen bör öka i antal	23	23	53	15	27	15	29	45	25	33	27	32	30	.22
Inställning till EU:s nya grundfördrag, det s k Lissabonfördraget; andel pos; EU	2	13	8	8	31	15	23	5	0	23	8	6	11	.22
Mer internationell inriktning och mindre av gränser mellan folk och länder	73	56	84	79	84	79	73	67	57	44	73	55	65	.22
Begränsa rätten till fri abort	11	13	9	11	6	36	11	10	11	11	0	16	13	.21
EU bör ej uppta fler länder som medlemmar i unionen; EU	26	28	23	25	27	36	32	33	61	42	33	29	30	.21
Öka arbetskraftsinvandringen till Sverige	28	29	39	44	39	29	38	28	22	44	36	15	27	.19
Återinföra strängare gränskontroller mellan EU-länder; EU	35	38	30	26	23	48	30	37	65	69	25	46	39	.19
Minska jordbruksstödet inom EU; EU	54	42	66	39	55	35	47	41	71	50	75	29	42	.19
Turkiet bör ges medlemskap i EU; EU	40	21	43	30	33	27	26	28	14	25	9	20	25	.17
Öka det ekonomiska stödet till glesbygden	64	68	66	66	53	56	50	52	68	67	36	70	63	.14

Kommentar till tabell 6.5: Tabellen visar procentandel mycket/ganska bra förslag. Procenten har beräknats för personer som besvarat de explicita svarsalternativen. Svarsskalan för satsa samhälle-frågorna varierar mellan 0 (dåligt förslag) och 10 (bra förslag). Svaren 6-10 har definierats som bra förslag. Förslagsfrågorna har fem svarsalternativ: mycket/ganska dåligt förslag, varken eller, mycket/ganska bra förslag. Två intervjufrågor omfattar explicita ingen uppfattning – alternativ som svar. Dessa svar har tagits med i procentberäkningarna, men inte i uträkningen av eta-värdet. Frågorna är den allmänna frågan om inställning till EU och frågan om inställningen till Lissabonfördraget. Elva partier ingår i eta-beräkningarna, förutom riksdagspartierna också PP, JL, SD och FI. Eta kan variera mellan .00 (inget samband) och 1,00 (max samband).

För dessa vänster-högerfrågor är etavärdena för kopplingen till partivalet strax över .50. Fler EU-frågor uppnår nästan lika starka samband, men inte fullt ut. De EU-frågor som uppvisar tydligast åsikts-samband med röstningen 2009 har eta-koefficienter kring .50 eller något därunder. Bland EU-frågor med starkast koppling till partivalet 2009 återfinns två frågor om allmän attityd till EU: frågan om att EU bör bidra till att stärka fackens ställning och frågan om att införa euro i Sverige. Flera av EU-frågorna uppvisar med andra ord förhållandevis starka samband med röstningen 2009.

Men om vi jämför graden av samband mellan EU-åsikt och partival för de EU-frågor som vi har mätt på ett identiskt sätt genom åren visar resultaten på ett tydligt försvagat samband. Etavärdet för kopplingen mellan valet av parti och om man i huvudsak är för eller emot Sveriges medlemskap i unionen har exempelvis gått ned från .67 1995, över .61 1999 och .52 2004, till .44 i valet 2009. Motsvarande resultat för frågan om ett svenskt utträde ur EU har minskat från .62 1999 till .56 2004 och .42 2009. Frågan om inställningen till ett Europas förenta stater har på ett liknande sätt uppvisat ett sjunkande samband med partivalet från ett eta på .55 1995, över .40 både 1999 och 2004, till .32 år 2009.

Partivalet 2009 är fortfarande tydligt strukturerat av EU-frågor, men inte lika påtagligt som i de tidigare EUP-valen. Det betyder dock inte att graden av åsiktsröstning totalt sett minskar 2009. Och det därför att kopplingen mellan väljarnas ideologiska och mer inrikespolitiska åsikter och röstningen inte försvagas 2009. I jämförbara fall förblir de sambanden desamma eller något starkare (Oscarsson och Holmberg 2006). Det är den EU-motiverade röstningen som minskar 2009, inte den inrikespolitiskt och vänster-högermotiverade röstningen.

Men intrycket får inte bli att EU-frågorna på något mycket drastiskt sätt minskar i betydelse för partivalet 2009. Det gör de inte. Vi kan

notera en nedgång men inget dramatiskt fall. Ett sätt att illustrera att väljarnas EU-attityder fortfarande 2009 spelar en stor roll för röstningen är att visa hur väljare med olika allmänpolitiska partipreferenser och olika inställning till EU väljer att rösta i EUP-valet 2009. Frågan är i vilken utsträckning som EU-inställningen påverkar människors benägenhet att stödja det egna partiet i EUP-valet? Med det egna partiet menar vi väljarnas partipreferens ”om det var riksdagsval”. Med andra ord, i vad mån avstår eller stödjer väljarna sina normala favoritpartier potentiellt påverkade av vad de tycker om EU? Resultaten i tabell 6.6 visar på ett mycket tydligt samband mellan EU-åsikt och ”partiavvikelse” eller ej i röstningen 2009. EU-negativa bland anhängare till de mest EU-positiva partierna (FP och M) röstar mycket annorlunda än EU-positiva. Och på ett motsvarande sätt fast omvänt röstar EU-positiva bland Vänsterpartiets sympatisörer klart annorledes än EU-negativa.

Bland folkpartister och moderater med en allmänt positiv inställning till EU röstar 61 respektive 43 procent på sina partier i EUP-valet 2009. Men bland de fåtaliga folkpartister och moderater med en negativ attityd till EU är andelen som stödjer sina partier i EUP-valet mycket lägre, endast 15 respektive 16 procent. Det vanligaste beteendet bland dessa väljare är att inte rösta (46 respektive 56 procent). Relativt många byter också till Junilistan (15 respektive 9 procent).

Även socialdemokratiska och kristdemokratiska sympatisörer med en negativ syn på EU tenderar att ge ett svagt stöd åt sina partier 2009 (23 respektive 17 procent) och att inte gå och rösta (62 respektive 67 procent). Bland S-respektive KD-sympatisörer med en positiv EU-attityd är stödet för partierna klart starkare, 43 respektive 64 procent.

Bland V-sympatisörer kan ett motsatt mönster iakttas. EU-positiva V-sympatisörer röstar endast på V till 14 procent 2009. De flesta bland dessa EU-positivistiska vänsterpartister röstar istället på S (19 procent) eller MP (14 procent) eller på något alliansparti (15 procent). Bland EU-negativa V-anhängare är stödet för Vänsterpartiet klart starkare än inte imponerande. Det är 38 procent.

Det är intressant att notera att Miljöpartiet 2009 får mer stöd bland EU-positiva miljöpartister (50 procent) än bland miljöpartister med en negativ inställning till unionen (38 procent). Bland EU-negativa MP-anhängare går en relativt stor grupp till Vänsterpartiet (12 procent).

Tabell 6.6 Allmän partipreferens om det var riksdagsval och val av parti i EUP-valet 2009 bland väljare med en positiv eller en negativ inställning till EU (procent)

Parti om riksdagsval idag	Inst till EU	Parti i EUP-valet 2009											Icke röstrn	Summa procent	Antal pers
		V	S	MP	C	FP	KD	M	PP	JL	SD	FI			
V	pos	14	19	14	0	5	5	5	5	0	0	0	33	100	21
	neg	38	11	5	0	0	0	0	0	4	0	2	40	100	45
S	pos	0	43	2	2	2	0	0	3	1	1	1	45	100	206
	neg	3	23	1	0	1	0	0	3	5	1	1	62	100	128
MP	pos	0	6	50	0	0	0	2	8	0	0	1	33	100	66
	neg	12	3	38	3	0	0	0	6	0	0	3	35	100	34
C	pos	2	0	0	54	6	2	8	2	0	0	0	26	100	49
	neg	0	0	0	54	8	0	0	0	23	0	0	15	100	13
FP	pos	1	2	4	0	61	2	5	7	0	0	1	17	100	86
	neg	0	8	0	0	15	8	0	0	15	8	0	46	100	13
KD	pos	0	4	0	0	4	64	4	0	0	0	0	24	100	25
	neg	0	0	0	0	0	17	0	0	16	0	0	67	100	13
M	pos	0	2	2	3	9	1	43	2	0	1	0	37	100	345
	neg	2	0	4	0	4	0	16	5	9	2	2	56	100	45
Inget parti	pos	0	4	4	5	0	2	7	0	2	0	0	76	100	56
	neg	6	6	6	0	0	0	0	0	3	0	0	79	100	33

Kommentar: Frågan om partival i ett tänkt riksdagsval har för personer utan partisvar i möjliga fall kompletterats med information om bästa parti. Intervjufrågan om inställningen till EU gäller om attityden är allmänt positiv eller negativ. Observera att antalet svarpersoner ibland är mycket begränsat.

Väljare som inte har samma EU-inställning som sitt normala favoritparti uppvisar två tendenser i EUP-valet 2009. Dels stannar de oftare hemma och avstår från att rösta (gäller för S, MP, FP, KD, M). Dels – om de går och röstar – har de en klar tendens att byta parti (gäller för V, S, MP, FP, KD, M). Mönstren är välkända från tidigare EUP-val. Korstryck mellan egen uppfattning och det egna partiets position leder till en ökad tendens till icke-röstning och partibyten.

EU-attityderna är 2009 precis som tidigare starka nog att tydligt påverka väljarnas ”partibyten” och beslut att gå och rösta.² Åsiktsröstning utifrån EU-åsikt är en viktig faktor bakom väljarnas partival

² Korstryckshypotesen får inte stöd bland centerpartister, varken när det gäller valdeltagande eller partibyten. Hypotesen får inte heller stöd bland vänsterpartister vad gäller valdeltagande. Antalet svarpersoner är få för att kunna analyseras för SD, FI och PP. En motsvarande test för korstryckseffekter i valet 2004 återfinns i Oscarsson och Holmberg 2006.

2009, men något mindre viktig än tidigare. Graden av eufiering skruvas ned något snäpp i det svenska EUP-valet 2009.

Sverige jämfört med övriga EU

Svenska väljare är inte längre de som EU-åsiktsröstas mest i unionsvalet. I EUP-valen 1994/95, 1999 och 2004 har sambandet mellan människors åsikter om EU och valet av parti i Europavalet varit starkare i Sverige och Danmark än i övriga EU-länder. I EUP-valet 2004 toppade Sverige listan över graden av eufiering av röstningen (Oscarsson och Holmberg 2006). Men så är inte längre fallet 2009. Nu toppas listan av Storbritannien, följt av Malta och Danmark. Sverige hamnar fortfarande högt men dock bara på plats sju.

Resultaten kommer från väljarundersökningar genomförda av det EU-gemensamma forskningsprojektet *European Election Study (Piredeu)*. Studierna omfattar EUs samtliga tjugosju medlemsländer. Väljarnas EU-inställning har mätts med en fråga lånad från *Eurobarometern* som gäller om man bedömer medlemskapet i unionen som bra eller dåligt för det egna landet. I tabell 6.7 har utfallet 2009 rangordnats från länder med den starkaste kopplingen mellan EU-åsiikt och partival till länder med det svagaste sambandet. Korrelationen har mätts med eta-koefficienten som kan variera mellan .00 (inget samband) till 1.00 (maximalt samband).

Flera av EUs stora länder som Italien, Tyskland och Spanien placeras mot botten av listan. EUP-valen där är klart mindre påverkade av väljarnas EU-åsikter än av andra faktorer som inrikespolitik och regeringsfrågan, och kanske också vaneröstning. Orsaken är densamma som tidigare. EU-frågor är mindre politiserade och kontroversiella i dessa länder. Det finns få eller inga partier som avviker från en i huvudsak EU-positiv politik. Och opinionen lutar också i huvudsak åt det klart EU-positiva hållet.

Tabell 6.7 Kopplingen mellan EU-åsikt och val av parti i EUP-valet 2009 (eta)

Land	Samband mellan EU-åsikt och partival i EUP-valet 2009 (eta)	Procentandel som tyckte att det egna landets EU-medlemskap var något dåligt
1. Storbritannien	.63	46
2. Malta	.56	18
3. Danmark	.53	14
4. Österrike	.52	17
5. Grekland	.50	7
6. Lettland	.47	45
7. Sverige	.42	21
8. Tjeckien	.41	25
9. Finland	.41	21
10. Frankrike	.33	13
11. Holland	.33	8
12. Belgien	.30	14
13. Litauen	.28	14
14. Polen	.28	7
15. Slovakien	.26	5
16. Ungern	.24	25
17. Irland	.24	5
18. Cypern	.22	9
19. Estland	.22	6
20. Rumänien	.20	9
21. Italien	.17	6
22. Bulgarien	.14	12
23. Portugal	.14	12
24. Tyskland	.10	8
25. Slovenien	.00	13
26. Spanien	.00	3
27. Luxemburg	.00	4

Kommentar: Väljarnas EU-åsikter mättes med en fråga om EU-medlemskapet var någonting bra eller dåligt för det egna landet. I procentberäkningen har endast bra- respektive dåligt-svar medräknats. Sambandsmättet eta kan variera mellan .00 (lågt) och 1.00 (högt)

Utvecklingen i Sverige går åt detta håll. Färre partier som politiserar medlemskapsfrågan och en opinion som blivit mer EU-positiv. I den komparativa studien syns Sveriges förändring mycket tydligt. Det svenska resultatet är det som förändrats mest när det gäller minskningen i sambandet mellan EU-åsikt och röstning. Eta-korrelationen har gått ned från .58 1999 och .61 2004 till endast .42 2010 – en nedgång på -.19 enheter mellan 2004 och 2009. Bland övriga EU-länder minskar motsvarande samband för tio jämförbara länder och förstärks för elva. I genomsnitt för de tjugoen länder för vilka vi kan studera förändringen mellan 2004 och 2010 ökar styrkan i sambandet med +.02 enheter.

Om något har alltså kopplingen mellan EU-åsikt och partival ökat något i unionsvalen i EU. De länder där denna ökade partipolarisering av EU-dimensionen syns tydligast är i Storbritannien (+.31 etenheter), Grekland (+.30) och Holland (+.22). I Storbritannien är det främst British National Party, UK Independence Party och Tories som drog till sig EU-skeptiska väljare. Motsvarande partier som rekryterade EU-negativa röster i Grekland är det grekiska kommunistpartiet och i Holland Geert Wilders Parti för frihet.

På Malta liksom i Danmark - som toppar listan över eufierad röstning tillsammans med Storbritannien - heter de partier som har starkast stöd av EU-kritiska väljare Labour respektive Dansk Folkeparti och Folkebevægelsen mot EU.

Men i Sverige har alltså utvecklingen tydligt gått åt andra hållet - mindre EU-färgade val, inte mer. De partier i Sverige som relativt sett hade sitt starkaste röststöd bland den EU-negativa väljarminoriteten 2009 var i första hand Vänsterpartiet och Junilistan. Men samma mönster återfanns också bland SD och FI-väljare (se tabell 6.4).

Resultatet i den komparativa väljarstudien är detsamma som i den svenska valundersökningen. Sambandet mellan svenska folkets EU-åsikter och röstandet i EUP-valen har minskat. EU-dimensionen är fortfarande en mycket viktig förklaringsfaktor när det gäller att förstå hur och varför svenska väljare röstar som de gör i Europaval, men den är inte längre lika viktig som tidigare. EU har blivit klart mer accepterat i folkopinionen. Det tillsammans med att partipolitiseringen minskat något gör att svenska EUP-val blivit mindre av EU-val.

Mindre EU i EUP-valen

Vår huvudslutsats är att den EU-influerade åsiktsröstningen har minskat något i Sverige samtidigt som åsiktsröstning baserad på vänsterhögerideologi och inrikesfrågor förstärkts något. Röstandet i svenska EUP-val har därmed kommit att bli mer likt vad vi sedan tidigare känner till från flera av de äldre medlemsländerna i unionen. Sett utifrån väljarnas partival struktureras EU-valen i de flesta länder mindre av EU-frågor och mer av inrikespolitik och vaneröstning.

Sverige är inte där ännu, men vi har närmat oss. Och intressant nog, samtidigt som denna förändring kan iakttas i Sverige ser vi att EU-dimensionen börjat politiseras i äldre medlemsländer som i exempelvis Storbritannien och Holland och att partipolitiseringen är relativt stark i nya medlemsländer som Malta, Lettland och Tjeckien.

Det är alltså för tidigt att räkna ut EU-dimensionen som konfliktlinje i EU-valen. Men den har en tung konkurrent i olika nationella frågor – i Sverige och i alla andra medlemsländer ute i Europa. EUP-val handlar inte automatiskt om det de bör handla om. De handlar om de frågor som alla olika centrala aktörer bestämmer. Bland dessa aktörer är ledande politiker, partierna och massmedierna kanske de viktigaste, men väljarna kan också spela en självständig roll.

EUP-val är som en påse vars innehåll bestäms av vad politiker, partier, medier och väljare fyller den med. Vi får se om det är mer EU i påsen nästa gång det är unionsval 2014. Men då har EUP-valet i Sverige en extra tuff konkurrens från det nästa samtidiga riksdagsvalet. Det blir en utmaning. Europavalet riskerar att bli en förmatch inför huvudmatchen om det svenska regeringsinnehavet. Det blir spännande att vara väljare och valforskare 2014.

Kapitel 7

Den motvillige europén?

Joakim Ekman och Jonas Linde

De senaste åren har vi kunnat se en förändrad Europaopinion i Sverige. EU-motståndet har enkelt uttryckt minskat. Men kan vi säga någonting mer nyanserat om denna opinionsförändring? Syftet med detta kapitel är att teckna en fördjupad bild av den svenska Europaopinionen, med särskilt fokus på motståndet mot det svenska EU-medlemskapet, genom att konstruera en enkel typologi som används för att urskilja tre typer av förhållningssätt till EU: EU-anhängare, EU-skeptiker och EU-realister. Analysen kartlägger sedan vad som utmärker dessa tre förhållningssätt, det vill säga hur dessa tre grupper är sammansatta med avseende på demografiska faktorer såsom kön, ålder och utbildning, men också med avseende på medborgarnas politiska profil. I ett avslutande avsnitt diskuteras hur de tre förhållningssätten till EU bland svenska medborgare har förändrats över tid. Det empiriska material som analyseras är vallokalsundersökningen Valu 2009 (Sveriges Television), Europaparlamentsvalsundersökningarna (1995, 1999, 2004 och 2009) samt i viss utsträckning de senaste årens Eurobarometer-mätningar.

Det förändrade EU-motståndet

Sverige gick med i EU 1995, efter en folkomröstning där mer än 47 procent av väljarna röstade emot medlemskap. Längre framstod svenskarna som en av de mest "euroskeptiska" befolkningarna i EU. År efter år kunde Eurobarometer-mätningarna placera Sverige bland de mest EU-kritiska medlemsländerna (Ekman 2009; 2010). Sedan 2008 har vi dock i Eurobarometern kunnat utläsa en mer EU-vänlig svensk opinion (jfr Holmberg 2010a: 2).

I Eurobarometer-mätningen från hösten 2009 låg Sverige över EU-snittet (53 procent) på frågan om huruvida medborgarna uppfattar det egna landets medlemskap i EU som önskvärt. Runt 57 procent av svenskarna menade att Sveriges medlemskap i EU var bra. Bland de mest kritiska länderna återfanns i samma mätning Storbritannien, ett land med en lång historia av kontroverser med "Bryssel" (jfr Ekman 2010), men också en rad före detta kommunistländer, som drabbats

hårt av de senaste årens ekonomiska kriser. Bland de mer positiva länderna återfanns Luxemburg, Nederländerna och Irland, men också Slovakien och kandidatlandet Makedonien (tabell 7.1). Sverige framstår i detta sammanhang som ett ganska normalt europeiskt land, rent attitydmässigt. Tidigare forskning har närmaste antytt att Sverige skulle vara att betrakta som något slags avvikande fall i EU-sammanhang (jfr Ekman 2010). En förändring har alltså skett.

Andra mätningar har bekräftat bilden av en svensk befolkning som över tid blivit allt mer EU-positiv. SOM-institutet vid Göteborgs universitet (www.som.gu.se) har årligen följt utvecklingen av EU-opinionen, från 1991 och framåt, och bland annat frågat om de svenska medborgarna är för eller mot ett svenskt medlemskap i EU, eller om de inte har någon bestämd uppfattning i frågan. Sedan Sverige gick med i EU har andelen respondenter utan klar uppfattning som lägst varit 15 procent (1995-96) och som högst 25-26 procent (2006-2009).

Det uttryckliga motståndet mot EU-medlemskapet låg under åren 1995 till 2001 konsekvent över 40 procent, med en toppnotering på 52 procent år 1996. Under samma mätperiod låt det uttryckliga stödet för unionsmedlemskapet konsekvent över 30 procent, med en mindre variation (33-38 procent). Från 2002 tycks dock opinionsläget ha vänt: motståndet mot EU gick nu under 40 procent, och sedan 2004 har det fortsatt att sjunka kontinuerligt för varje år. Från att ha legat på 38 procent (2004) låg andelen negativa på 23 procent i mätningen från 2009. Andelen som var positiva till Sveriges medlemskap i EU har på motsvarande sätt kontinuerligt ökat från 2005 (39 procent) till 2009 (51 procent). Som Holmberg (2010a) har noterat, tycks en majoritet av svenskarna nu "mentalt" ha gått med i EU. Även om mönstret alltså har funnits där sedan 2002 – att fler svenskar har varit positiva till EU-medlemskapet än de som uttryckligen har varit negativa – var det först 2009 som en absolut majoritet av respondenterna svarade att de i huvudsak var för ett svenskt medlemskap i unionen (Holmberg 2010a).

Vad vet vi annars om den svenska EU-opinionen? En hel del. Vi vet exempelvis att stödet för EU-medlemskap är starkare i storstäder än på landsbygden, och rent generellt starkare i södra delen av landet än i den norra delen. Vi vet att det finns en vänster-höger-dimension i den svenska Europaopinionen, med högerväljare mer positiva till ett svenskt unionsmedlemskap och vänsterväljare mer negativa till att Sverige är med i EU. Vi vet att yngre medborgare tenderar att vara mer

negativa till EU än äldre medborgare (Gilljam och Holmberg 1996; Holmberg 2010a; 2010b; Holmberg et al. 2001).

Tabell 7.1 Attityder till det egna landets medlemskap i EU (procent)

Vårt lands medlemskap i EU är (eller skulle vara)...	bra	varken eller	dåligt
Luxemburg	74	16	7
Nederländerna	74	18	7
Irland	72	14	8
Slovakien	68	26	5
Makedonien	66	22	9
Danmark	65	20	13
Rumänien	64	23	8
Spanien	64	22	10
Belgien	64	24	11
Estland	62	31	6
Tyskland (västra)	62	24	10
Polen	61	28	8
Grekland	61	25	13
Sverige	57	25	17
Cypern (norra)	56	22	15
Bulgarien	54	31	7
Tyskland (östra)	53	30	12
EU 27	53	28	15
Portugal	52	26	15
Litauen	51	31	13
Finland	51	28	20
Slovenien	50	36	13
Italien	49	32	13
Frankrike	49	29	20
Cypern	46	31	22
Malta	45	33	20
Turkiet	45	19	26
Österrike	42	38	18
Tjeckien	40	46	13
Ungern	34	42	22
Storbritannien	30	34	30
Kroatien	24	35	37
Lettland	23	51	24

Kommentar: Källa: Eurobarometer 72 (2009). Frågan som ställts lyder: "På det stora hela, tycker du att vårt lands medlemskap i EU är bra, dåligt eller varken bra eller dåligt?" Kandidatländerna har tillfrågats om ett eventuellt kommande medlemskap skulle vara bra, dåligt eller varken bra eller dåligt. Svartalernativet "vet ej" har här utelämnats.

Vi vet vidare att män tenderar att vara aningen mer positiva till EU än kvinnor, att högutbildade tenderar att vara betydligt mer positiva till EU än lågutbildade, och att stödet för EU också hänger samman med profession – ju mer kvalificerade yrken, desto större är sannolikheten

för en EU-vänlig attityd (jfr Holmberg 2010b). Den svenska EU-opinionen följer här i stort sett samma mönster som dokumenterats i en rad europeiska länder (jfr Ekman 2009; Brinegar och Jolly 2005; Hix 2007).

Olika förhållningssätt till EU

Ett sätt att göra en åtskillnad mellan olika former av (kritiska) förhållningssätt till EU – eller ”euroskepticism” som det ibland kallas – har föreslagits av Taggart och Szczerbiak (2002; 2008). I en rad arbeten har de arbetat med en enkel modell, där de skiljer på ”hård” och ”svag” eller ”mild” euroskepticism bland politiska partier och medborgare i Europa. ”Hård” euroskepticism är sådan som bygger på ett principiellt motstånd mot EU och europeisk integration. Ett sådant motstånd återfinns exempelvis hos partier som driver linjen att det egna landet skall lämna EU. Den ”mildare” formen av euroskepticism är sådan som inte bygger på ett principiellt motstånd mot EU och europeisk integration, utan som snarare bottnar i ett upplevt missnöje med specifika politikområden, där olika ”nationella intressen” uppfattas stå i konflikt med EU:s agenda. Dessa två positioner skulle kunna likställas med en distinktion mellan medborgarnas motstånd mot europeisk integration på en principiell nivå och olika former av motstånd mot EU på en pragmatisk eller funktionell nivå (jfr Ekman 2009; Norris 1999).

”Hård” euroskepticism skulle med andra ord kunna spåras i opinionsmätningar bland medborgare som motsätter sig alla former av ekonomiska och politiska integrationssträvanden. Sådana medborgare uppfattar det egna landets medlemskap i EU som någonting negativt och önskar ett utträde ur EU. De norska väljarnas avståndstagande från ett EG-medlemskap 1972 och EU-medlemskapet 1994 skulle kunna tolkas som ett uttryck för ett utbrett principiellt motstånd mot att ”integreras i Europa”. De schweiziska väljarnas beslut att rösta mot EES-avtalet 1992 skulle kunna vara ett annat exempel på utbredd hård eller principiell euroskepticism på medborgarnivån.

”Mild” euroskepticism skulle på motsvarande sätt kunna likställas med ett motstånd mot EU eller det europeiska integrationsprojektet på en instrumentell eller pragmatisk nivå. Det handlar här om ett slags prestationsrelaterat missnöje med vissa aspekter av EU:s faktiska funktionssätt snarare än om något principiellt motstånd mot europeisk integration. Ibland talar man om ”eurorealister” eller EU-realister för

att sätta en etikett på denna typ av missnöje (jfr Neumayer 2008). Medborgare med detta förhållningssätt uppfattar inte det egna landets medlemskap i EU som någonting i grunden felaktigt, men är missnöjda med (olika delar av) EU:s sätt att fungera för tillfället.

Utgående från Taggart och Szczerbiaks två typer av euroskepticism har Kopecký och Mudde (2002) föreslagit en alternativ typologi för att analysera medborgares EU-attityder. De arbetar med två dimensioner, som i praktiken motsvarar den distinktion som vi här berört, alltså den mellan en principiell dimension och en prestationsrelaterad dimension. För Kopecký och Mudde handlar den principiella dimensionen om stöd för eller motstånd mot europeisk integration, som princip eller idé. Man kan acceptera denna idé eller förkasta hela tanken på ett enat Europa. Den prestationsrelaterade dimensionen handlar hos Kopecký och Mudde om det specifika EU-samarbetet, såsom det i praktiken fungerar. Man kan alltså vara för europeisk integration, men samtidigt tycka illa om EU. Kopecký och Mudde (2002: 216) ställer sedan upp en matris som visar på fyra olika förhållningssätt till EU, som vi här har valt att benämna EU-anhängare, EU-pragmatiker, EU-realister och EU-skeptiker (tabell 7.2). Det ska betonas att det inte finns någon konsensus kring dessa begrepp i den tidigare forskningen. "EU-skepticism", till exempel, kan ibland beteckna än det ena, än det andra förhållningssättet (Fuchs et al. 2008; Ekman 2009; jfr Maria Oskarsons bidrag i denna antologi).

I de fortsatta analyserna har vi valt att operationalisera svenska folkets olika förhållningssätt till EU som i tabell 7.2. Vi har identifierat de olika förhållningssätten till EU eller europeisk integration med hjälp av två frågor; en som mäter medborgarnas stöd för själva EU-medlemskapet (jfr Brinegar och Jolly 2004) och en fråga som handlar om stöd för eller motstånd mot att EU (i framtiden) utvecklas till en federation. Vi har alltså en fråga som rör det specifika stödet för EU och en fråga som rör den mer principiella hållningen till Europatanken – vill man att EU ska utvecklas till en förbundsstat, eller tycker man att integrationsarbetet inte ytterligare borde fördjupas? Denna operationalisering ligger alltså närmare Kopecký och Mudde (2002: 216) än Taggart och Szczerbiak (2002; 2008). De olika förhållningssätten i tabell 7.2 skulle rent teoretiskt kunna placeras på en slags skala, från fullt EU-stöd till fullt EU-motstånd.

I vallokalsundersökningen Valu (Sveriges Television) är den första frågan formulerad på följande vis: "Tycker du att Sverige skall gå ut

ur EU eller förbli medlem i EU?” Frågan om det europeiska integrationsprojektet är formulerad på följande sätt: ”Tycker du det är positivt eller negativt om EU utvecklas till en förbundsstat, ett slags Europas förenta stater?” (jfr Holmberg och Näsman 2010). I tabell 7.3 har vi ställt frågorna mot varandra.

Tabell 7.2. Olika förhållningssätt till EU och europeisk integration

		Principiellt stöd/motstånd	
		Positiv till europeisk integration	Negativ till europeisk integration
Prestationsrelaterat stöd/motstånd	Stöd för det egna landets medlemskap i EU	EU-anhängare	EU-realister
	Motstånd mot det egna landets medlemskap i EU	EU-pragmatiker	EU-skeptiker

Tabell 7.3. Olika förhållningssätt till EU och europeisk integration

		Hållning till fördjupad europeisk integration	
		Positiv	Negativ
Hållning till svenskt EU-medlemskap	För	41 % (2 043)	36 % (1 817)
	Emot	1 % (48)	22 % (1 109)

Kommentar: Källa: SVT Valu 2009. Notera att tabellen inte inkluderar respondenter som valt svarsalternativen ”ingen bestämd åsikt i frågan” på den första frågan (om EU-medlemskapet) eller svarsalternativet ”varken positivt eller negativt” på den andra frågan (om integrationsprojektet). N = 5017.

Det ska noteras att tabell 7.3 inte inkluderar respondenter som valt svarsalternativen ”ingen bestämd åsikt i frågan” på den första frågan (om EU-medlemskapet) eller svarsalternativet ”varken positivt eller negativt” på den andra frågan (om integrationsprojektet). Anledningen till detta är att vi utgått från antagandet att alla politiska frågor inte intresserar väljarna. För många medborgare känns inte EU relevant eller särskilt engagerande. Att frågan är ”viktig” i någon slags objektiv mening medför inte med automatik att alla medborgare uppfattar frågan som viktig – utrikesfrågor har inte sällan den statusen i svenskt

politisk liv (jfr Bjereld och Demker 1995).¹ I den följande analysen har vi därför gjort ett medvetet val att exkludera sådana respondenter som inte gett uttryck för en bestämd uppfattning om EU, och enbart inkluderat personer som tydligt tagit ställning för eller mot ett svenskt EU-medlemskap samt tydligt angivit en positiv eller negativ hållning till fördjupad europeisk integration.

I Europaparlamentsvalsundersökningen (2009) är frågorna som använts i tabell 7.3 snarlika, om än inte helt identiska. Hållningen till det svenska medlemskapet i EU mäts genom följande påstående, som respondenterna kan värdera som ett mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt förslag: ”Sverige bör utträda ur EU”. Här har vi exkluderat respondenter som ej svarat eller som valt svarsalternativet ”varken bra eller dåligt”.

Frågan om integrationsprojektets framtida utformning är formulerad på följande sätt: ”Tycker du att det är positivt eller negativt om EU utvecklas till en förbundsstat, ett slags Europas Förenta Stater?” Respondenterna får svara på en skala (0–10) där 0 motsvarar ”mycket negativt” och 10 ”mycket positivt”. Här har vi dikotomiserat frågan genom att omkoda 0–3 som ”negativt” och 7–10 som ”positivt”. Intervall 4–6 har exkluderats, med motiveringen att vi här till betydande delar har att göra med medborgare utan en bestämd uppfattning om EU. Frågorna har ställts mot varandra i tabell 7.4.

Tabell 7.3 och 7.4 hjälper oss att identifiera tre grupper av respondenter att analysera, eller annorlunda uttryckt, tre olika förhållningsätt till EU som återfinns hos svenska väljare. Vi har för det första *EU-anhängarna* (övre vänstra hörnet i tabell 7.3 och 7.4). Dessa är positivt inställda till att EU på sikt allt mer antar karaktären av en överstatlig politisk union, och man vill att Sverige ska vara medlem i denna union. Vi har den raka motsatsen i *EU-skeptikerna* (nedre högra hörnet i tabell 7.3 och 7.4) – de som inte vill att Sverige ska vara medlem i EU och som inte ser positivt på ytterligare europeisk integration. Vi har vidare en tredje hållning, som är nog så vanligt förekommande bland

---

¹ Redan Herbert Tingsten noterade detta fenomen i sin klassiska analys av svensk utrikespolitisk debatt: ”I Sverige, liksom i andra länder, klagas över det bristande intresset för utrikespolitik. Man torde härvid utgå från uppfattningen, att utrikesfrågor, i förhållande till sin betydelse, väcker mindre debatt och framkallar ett mindre aktivt ställningstagande än de frågor, som faller inom den inre politiken.” Tingsten såg i detta ett demokratiskt problem: ”Men godtas den demokratiska utgångspunkten, är det onekligen en anomali, om väljarna och deras representanter, i frågor, vars lösning kan bli avgörande för fred och krig, för självständighet och beroende, inte äger den kunskap och det intresse, som en opinionsbildning, värd detta namn, förutsätter” (Tingsten 1964: 310–311).

svenska väljare (övre högra hörnet i tabell 7.3 och 7.4): de som är för ett svenskt medlemskap i EU, men som tycker att det räcker nu. Någon ytterligare fördjupad integration ses inte som önskvärd. Vi kallar dessa respondenter *EU-realister*, för att använda en etikett som i den politiska debatten ibland har använts för att beskriva en lite ”mildare” form av EU-kritik (jfr Ekman 2010).

Tabell 7.4 Olika förhållningssätt till EU och europeisk integration

		Hållning till fördjupad europeisk integration	
		Positiv	Negativ
Hållning till svenskt EU-medlemskap	För	21 % (165)	56 % (448)
	Mot	1 % (6)	22 % (178)

Kommentar: Källa: Europaparlamentsvalundersökningen 2009. Notera att tabellen inte inkluderar respondenter som valt svarsalternativen 4–6 på attitydskalan 0–10. Notera även att denna undersökning – till skillnad från SVT Valu 2009 (tabell 7.3) – omfattar ett tvärsnitt av svenska medborgare, inte bara dem som faktiskt röstade i valet 2009. N = 797.

En fjärde hållning till EU är teoretiskt tänkbar: EU-pragmatikerna, det vill säga de som är motståndare till ett svenskt medlemskap i EU, men som likväl ser positivt på att EU – utan Sverige – utvecklas till ett Europas Förenta Stater (jfr tabell 7.2). Det är dock försvinnande få respondenter i tabell 7.3 och 7.4 (nedre vänstra hörnet) som säger sig företräda en sådan, kanske lite motsägelsefull eller i varje fall pragmatisk hållning, och vi har i följande analys valt att bortse från dessa respondenter.

Svenska EU-anhängare, realister och skeptiker

Vad kännetecknar då de tre förhållningssätt till EU och europeisk integration som vi här har identifierat? I tabell 7.5 har vi redovisat hur en rad bakgrundsvariabler hänger samman med de olika typerna av EU-attityder.

Tabell 7.5 Den demografiska sammansättningen av EU-anhängare, EU-realister och EU-skeptiker 2009 (procent)

	EU-anhängare	EU-realister	EU-skeptiker
Kön			
Man	56	52	51
Kvinna	44	48	49
Totalt	100	100	100
Ålder			
15–25	10	10	14
26–35	15	22	13
36–49	23	21	22
50–65	31	30	33
65 +	21	17	18
Totalt	100	100	100
Uppväxt			
Landsbygd	19	24	30
Mindre tätort	27	31	29
Större tätort	27	25	24
Storstad i Sverige	20	17	13
Annat land	8	2	4
Totalt	100	99	100
Utbildning			
Grundskola eller lägre	11	10	18
Gymnasieutbildning	24	23	34
Eftergymnasial utbildning	11	9	10
Högskoleutbildning	54	58	38
Totalt	100	100	100
Ideologisk profil			
Höger	60	35	15
Mitten	16	18	21
Vänster	24	47	64
Totalt	100	100	100
Nöjd med hur demokratin fungerar i Sverige			
Missnöjd	9	10	41
Nöjd	91	90	59
Totalt	100	100	100
Nöjd med hur demokratin fungerar i EU			
Missnöjd	28	61	94
Nöjd	72	39	6
Totalt	100	100	100
Förtroende för svenska politiker			
Lågt	25	32	67
Högt	75	68	33
Totalt	100	100	100
Antal personer	2043	1817	1108

Kommentar till tabell 7.5: Källa: Valu (2009). N = 4968. Ideologisk profil: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle Du placera in Dig själv? 1 = klart till vänster, 5 = klart till höger". Nöjd med demokratin i Sverige/EU: "På det hela taget, är Du mycket nöjd, ganska nöjd, inte särskilt nöjd eller inte alls nöjd med det sätt på vilket demokratin fungerar? 1 = mycket nöjd, 4 = inte alls nöjd". Förtroende för politiker: "Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för svenska politiker? 1 = mycket stort, 4 = mycket litet". Vi har även gjort motsvarande körningar på Europaparlamentsvalsundersökningen (2009) och funnit i stort sett samma mönster.

Tabell 7.6. EU-anhängare, EU-realister och EU-skeptiker över tid

	EU-anhängare	EU-realister	EU-skeptiker
1995	25 % (357)	32 % (461)	44 % (633)
1999	27 % (232)	28 % (238)	42 % (363)
2004	20 % (158)	37 % (299)	42 % (339)
2009	21 % (165)	56 % (448)	22 % (178)
Förändring 1995-2009	- 4	+ 24	- 22

Kommentar: Källor: Europaparlamentsvalsundersökningarna (1995; 1999; 2004; 2009).

Vi visar alltså hur de tre grupperna som ingår i vår analys – EU-anhängare, EU-realister och EU-skeptiker – är sammansatta, med avseende på kön, ålder, utbildning, och så vidare. Resultatet bekräftar delvis den bild som tidigare forskning har visat (Gilljam och Holmberg 1996; Holmberg 2010a; 2010b), men ger oss också vissa fördjupade insikter i hur den aktuella svenska EU-opinionen ser ut.

Vad gäller *kön* och *ålder* är det inte markant stora skillnader mellan de tre typerna. Det är något fler män än kvinnor bland EU-anhängarna, men vi finner egentligen samma mönster i de två övriga kategorierna. Inte heller ålder fungerar *i sig* för att peka på distinktioner mellan de tre grupperna – åldersfördelningen ser ungefär likadan ut över hela linjen.

En mer distinkt skillnad mellan grupperna framkommer då vi ser på *var respondenterna har vuxit upp*: bland EU-skeptikerna är det 59 procent som har sina rötter på landsbygden eller i mindre tätorter. Bland EU-anhängarna och EU-realisterna är motsvarande siffror lägre, 46 respektive 55 procent. I kategorin EU-anhängare återfinns vi 20 procent med rötter i urbana miljöer (Stockholm, Göteborg och Mal-

mö), medan motsvarande siffra bland EU-skeptikerna är lägre (13 procent). Det finns alltså en tydlig stad-landdimension när det gäller den kritiska EU-opinionen.

Vidare finns en distinkt skillnad mellan grupperna som har att göra med *utbildningsnivå*. Bland EU-skeptikerna är det 52 procent som inte har mer än gymnasieutbildning. Bland EU-realisterna och EU-anhängarna är andelen lågutbildade lägre. Den grupp som framför allt domineras av högutbildade är eurorealisterna, men vi ser också i tabell 7.5 en klar skillnad mellan andelen högutbildade bland EU-anhängarna (65 procent) och EU-skeptikerna (48 procent).

Det *ideologiska mönstret* är ungefär som man skulle kunna förvänta sig. Bland EU-anhängarna återfinns en klar majoritet (60 procent) som står till höger, medan vi i gruppen EU-skeptiker finner 64 procent som säger sig stå till vänster i politiska frågor. Bland EU-realisterna är mönstret mer blandat, med 35 procent med en högerprofil och 47 procent med hjärtat till vänster. Vi har avslutningsvis infogat tre attitydfrågor i tabell 7.5, där respondenterna tillfrågats om demokratin i Sverige och EU och om förtroendet för politiker. Vi ser här tydligt hur EU-kritiken tycks vara relaterad till ett mer generellt politiskt missnöje. Bland EU-skeptikerna är det upplevda missnöjet med såväl den svenska demokratin (41 procent) som demokratin i EU (94 procent) påtagligt. Bland EU-anhängarna är det motsvarande missnöjet betydligt mer beskedligt (9 procent respektive 28 procent). Ser vi till gruppen EU-realisterna, tycks missnöjet vara mer nyanserat: 90 procent är nöjda med demokratin i Sverige, medan 61 procent säger sig vara missnöjda med demokratin i EU.

Samma missnöjesmönster återfinns på frågan om förtroendet för politiker. Bland EU-anhängarna är det 75 procent som är nöjda med sina förtroendevalda, och bland eurorealisterna finns med siffran 68 procent inte heller fog för att tala om något utbrett politikerförakt. Det rakt motsatta förhållandet finner vi dock bland EU-skeptikerna – där är det 67 procent som *inte* känner något högre förtroende för politiker (tabell 7.5).

Förändringen över tid

Vi har så långt sett på förekomsten av tre distinkta förhållningssätt till EU bland svenska väljare, samt vad som kännetecknar dessa tre förhållningssätt. Men hur har då utvecklingen sett ut över tid? Har de tre förhållningssätten hållit sig konstanta? I tabell 7.6 har vi redovisat hur

stora de respektive grupperna varit från det att Sverige gick med i EU, genom att analysera Europaparlamentsvalsundersökningarna från 1995, 1999, 2004 och 2009. I undersökningarna från de tre senaste mättillfällena har frågorna varit identiska och typologin har således konstruerats på samma sätt som tidigare.

I undersökningen från 1995 har vi använt snarlika frågor för att komma åt de olika typerna. EU-anhängarna är de som 1995 höll med om att "Sverige bör vara med i EU och säga ja" till en rad fördjupningsprojekt, direkt eller på sikt (till exempel EMU och försvarssamarbete). EU-skeptikerna är de som vid samma mättillfälle höll med om Sverige istället, så fort som möjligt eller på sikt, borde lämna EU. EU-realisterna är de som menade att Sverige visserligen borde vara medlem i EU, men säga nej till ytterligare fördjupad integration.

Det europeiska integrationsprojektet har naturligtvis förändrats över tid, och man kan tycka att det som respondenterna tog ställning till 1995 inte alls är samma sak som EU år 2009. Likväl visar tabell 7.6 på en ganska tydlig kontinuitet bland EU-anhängarna. Storleken på denna grupp har enbart förändrats marginellt från 1995 (25 procent) till 2009 (21 procent). Gruppen EU-skeptiker, däremot, tycks ha minskat kraftigt, från strax över 40 procent på 1990-talet till 22 procent år 2009. Motsvarande förändring – i motsatt riktning – finner vi hos EU-realisterna. De har blivit fler över tid, från drygt 30 procent på 1990-talet till hela 56 procent vid det sista mättillfället.

Avslutningsvis kan man således konstatera att det svenska motståndet mot EU blivit mindre kategoriskt eller "hårt" över tid. Det som kännetecknar svenskarna i dag är inte EU-motstånd eller "EU-skepticism", utan snarare den lite "lagom" kritiska EU-hållningen, där medlemskapet accepteras, men där man samtidigt ser med viss tvekan på ytterligare fördjupad europeisk integration. Kort sagt, svensken är kanske den *motvillige* europén? Då det motstånd som finns mot EU också är relaterat till ett missnöje med demokratin och bristande förtroende för politiker, ligger det nära till hands att tolka EU-kritiken som en slags *generell missnöjesyttring* snarare än som någon specifik anti-europeisk hållning bland svenska väljare. EU är inte längre en stridsfråga i sig, som man kan säga "ja" eller "nej" till, utan en normal del av politiken.

Kapitel 8

Varför röstade väljare på Piratpartiet?

Gissur Ó. Erlingsson & Mikael Persson

Efter att ha bildats tidigt 2006, rön­te Piratpartiet en överraskande framgång i det svenska Europaparlamentsvalet 2009 med 7,1 procent av rösterna. I det här kapitlet analyserar vi, med hjälp av Europaparlamentsvalundersökningen 2009, huruvida det är rimligt att förklara Piratpartiets plötsliga framgång med hänvisning till att det rörde sig om proteströstning från väljarnas sida.¹

På basis av tidigare forskning vet vi att Piratpartiets väljare har en distinkt social profil (Oscarsson & Persson 2009; Erlingsson & Persson 2010). Bland partiets väljare finns det, jämfört med befolkningen i sin helhet, en överrepresentation av unga, män, studenter och personer som bor i storstäder. Demografisk profil i all ära, men vi vet betydligt mindre om vad Piratpartiets väljare har för politiska åsikter och vilka bevekelsegrunder de hade för sitt partival.

I den eftervalsanalys som följde Europaparlamentsvalet 2009 återfanns inte sällan uppfattningen att de röster partiet samlade borde betraktas som proteströster.² Definitionen av en proteströstare är en väljare som gör ett negativt val, ett medvetet och rationellt avståndstagande *mot* hur de etablerade partierna sköter sig (van der Brug, Fenema & Tillie 2000), snarare än ett aktivt val *för* just Piratpartiets politik. Genom att undersöka vad som kännetecknar Piratpartiets väljares politiska ställningstaganden är vår ambition att utröna huruvida det är rimligt att hävda att det huvudsakligen var proteströster som förklarar Piratpartiets framgång i valet 2009.

Vi avser uppfylla detta syfte genom att pröva två alternativa förklaringar till varför väljare röstade på Piratpartiet i Europaparlamentsvalet 2009: proteströstning och sakfrågeröstning. Två frågor står därmed i centrum: 1) Röstade väljarna på Piratpartiet som en protest

---

¹ Tack till Linda Berg, Sofie Blombäck, Marie Demker, Joakim Ekman, Mikael Gilljam, Sören Holmberg, Jonas Linde och Henrik Oscarsson för värdefulla synpunkter på tidigare versioner av denna text.

² Sören Holmberg uttryckte exempelvis att ”... en röst på Piratpartiet är en form av proteströst” (svt.se 2009), och Lena Hennel (2009) skrev i en kolumn i Svenska Dagbladet att väljarnas ”proteströster skakar om Moderaterna och Socialdemokraterna”. Dessutom var detta en inte helt ovanligt förekommande analys i kommentarer från olika samhällsrelaterade bloggar.

gentemot det sätt som de etablerade riksdagspartierna sköter sitt uppdrag snarare än för att visa ett genuint stöd för Piratpartiet? 2) I vilken utsträckning kan Piratpartiets framgångar förklaras med hänvisning till deras väljares preferenser i de centrala sakfrågor Piratpartiet drev?

Resultaten visar att Piratpartiet *inte* vann sina väljare på missnöje med hur de etablerade partierna sköter sig och att Piratpartiets väljare inte uppvisar något starkt missnöje med hur de etablerade partierna sköter sig generellt. Den viktigaste förklaringen till Piratpartiets framgångar är snarare knuten till deras väljares benägenhet att sakfrågerösta. En stark förklaring till Piratpartiets framgångar är den vikt som partiets väljare lade vid Piratpartiets huvudsakliga sakfråga: fildelning på Internet.

Vårt huvudsakliga resultat – att Piratpartiets väljare i huvudsak inte proteströstade, utan snarare sakfrågeröstade – är intressant av två skäl. För det första bryter det mot den dominerande uppfattningen på forskningsområdet ”nya partier”, som tenderar att säga att nya partier vinner väljare genom att exploatera ett missnöje med hur de etablerade partierna sköter sig. För det andra avviker detta resultat från vad som tidigare är känt om större utmanarpartier i Sverige. Ny Demokrati karaktäriserades exempelvis som ett protestparti som vann röster genom att folk ville proteströsta och manifesterade sitt missnöje med hur de etablerade partierna skötte sig (Westlind 1994). Vidare har Henrik Oscarsson skrivit att ett “vanligt förekommande resonemang bland SD-väljare är att en röst på SD uppfattas vara en mycket effektiv signal till andra aktörer om ett samhällsproblem” (Oscarsson 2010). Således menar Oscarsson att en röst på SD ofta handlar om “signalverkan snarare än representation”, det vill säga att väljarna vill sända en signal och uttrycka sitt missnöje med den politiken snarare än att bli genuint representerade av det parti de röstat på. Vi visar att detta inte är fallet när det gäller Piratpartiet, eftersom partiets väljare snarare har attraherats av partiets politik i centrala sakfrågor.

Piratpartiets bildande och EU-parlamentsvalet 2009

Piratpartiets bildande måste förstås i ljuset av framväxten av den svenska piratrörelsen och dess organisatoriska utlöpare, Piratbyrån. Den så kallade piratrörelsen växte fram under 2000-talets första år. Lite grovhugget kan den sägas ha kretsat kring två frågor, en smalare (fri och antikommersiell fildelning), och en något bredare (om immaterial- och upphovsrätt). Avgörande för rörelsens utveckling var Piratby-

råns öppnande av hemsidan Pirate Bay under 2003 (jfr Miegel och Olsson 2008). Själva Piratpartiet såg dock dagens ljus först 1 januari 2006 när partiets förgrundsfigur, Rick Falkvinge, öppnade en hemsida. Där erbjöd han besökarna att skriva på en namninsamling för att få ihop tillräckligt många namn för att kunna registrera partinamnet hos Valmyndigheten. Den 10 februari hade Falkvinge fått ihop de 1 500 namnunderskrifter och personnummer som krävdes för att formellt registrera partiet (www.piratpartiet.se).

De frågor Falkvinge drev rörde integritetsskydd och förändringar på immaterialrättens område. Mer specifikt handlade det om upphovsrättens, patenträttens och varumärkesskyddets avskaffande. Falkvinge månade också om att koppla behovet av ett parti av Piratpartiets karaktär till bredare framtidsfrågor, och hävdade att de etablerade politikernas oförmåga att begripa internetpolitiken skulle få negativa konsekvenser för Sveriges möjligheter att vidmakthålla en position som en av världens ledande IT-nationer.

Orsaken till att Falkvinge tog initiativ till partibildningen tycks också vara en häftig irritation över de etablerade partiernas oförmåga att hantera frågorna. Han uttryckte sitt missnöje med framför allt Thomas Bodström och Socialdemokraterna, men även Beatrice Ask och Moderaterna: "Bodström är den mest repressiva politiker som vi haft och fortfarande har. Beatrice Ask går med på allting, inte för att hon vill driva frågorna utan för att hon inte förstår dem. Thomas Bodström driver frågorna för att han förstår dem och har valt sida" (Fokus 2009b). Falkvinge förefaller härvid ha sett strategin att bilda ett nytt politiskt parti som optimal för att få de etablerade att börja ta hans hjärtefrågor på allvar. Han uttryckte det hela pregnantly i en intervju: "Man kan inte få politikerna att fatta utan att göra det personligt för dem", och fortsatte: "Och det enda som finns att utmana i deras privatliv är deras jobb. Man måste sikta direkt mot deras maktbas och hota att ta deras jobb ifrån dem" (Fokus 2009b).

Piratpartiet ställde upp för första gången i ett val i riksdagsvalet 2006. Med 0,63 procent blev partiet tredje största parti utanför riksdagen, där Sverigedemokraterna och Feministiskt initiativ var de två större utmanarpartierna. Piratpartiet kom så småningom att få en rejäl opinionsmässig skjuts. I den offentliga diskussionen om varför partiet så snabbt växte i popularitet, utkristalliserades tre saker som tros ha bidragit till gensvaret från väljarkåren: 1) debatten om FRA-lagen under 2008 års första hälft; 2) IPRED:s godkännande tidigt under februari

2009 och 3) rättegången mot Pirate Bay i april 2009. Piratpartiets framgångsvåg nådde sin kulmen i Europaparlamentsvalet 2009, då partiet nådde 7,1 procent.

Varför röstar väljare på nya partier?

Nya partier utgör intressanta forskningsobjekt. Det finns nämligen goda teoretiska skäl att förvänta sig att de inte ska uppstå, och när de väl bildats, att de kommer att få det svårt att attrahera väljare (jfr Erlingsson 2009). Bland annat därför, är det klokt att skilja mellan två typer av frågor när man närmar sig dem, nämligen 1) varför bildas det nya partiet, och 2) varför får det sedermera valframgångar? Det krävs nämligen något skilda teoretiska verktygslådor och olika metodologiska redskap för att förklara bildandet å ena sidan,³ och framgångarna å den andra. I det här sammanhanget riktar vi uteslutande fokus på partiets väljare, och lämnar historien bakom Rick Falkvinges överväganden och processerna bakom Piratpartiets bildande därhän.

Vilka teorier finns att tillgå när nya partiers framgång ska förklaras? Fyra skolor kan mejslas fram. För det första finns så kallade *institutionella förklaringar*, som skjuter in sig på att jämföra varierande framgångar för utmanarpartier i olika länder. Här brukar valsystemets, och andra politiska spelreglers, betydelse framhållas för att förklara varför nya partier har lättare att ta sig fram i vissa system visavi andra (t.ex. Bolin 2009; Willey 1998; Farrell 1997). För det andra finns så kallade *utbudsförklaringar*, som riktar in sig på att förklara nya partiers framgångar med hänvisning till det nya partiets egna ansträngningar – exempelvis deras organisatoriska styrka och deras kampanjstrategier (t.ex. Mudde 2007; Carter 2005). För det tredje finns *organisationsteoretiska ansatser*, som alla har det gemensamt att de menar att det nya partiets öde avgörs av den så kallade strategiska möjlighetsstruktur som omgärdar dem, främst hur de etablerade partierna positionerar sig politiskt och förhåller sig till nykomlingarna (t.ex. Kitschelt 2007; Lawson & Merkl 1988). Slutligen finns så de

---

³ I Erlingsson (2005) argumenteras för, att om man är intresserad av varför ett parti bildas, varför det över huvud taget uppstår, så krävs att vi riktar uppmärksamhet mot den eller de individer, de partientreprenörer, som sett till att partiet kommit på fötter, samt de processer som ledde dessa personer till beslutet att investera tid, ork, pengar i partibildningsprojektet. När man intresserar sig för ett partis framgångar, däremot, är det en klok strategi att sätta det nya partiets väljare i fokus för att förstå varför just dessa individer bestämt sig för att lägga sin röst på det nya partiet.

ofta citerade *efterfrågeförklaringarna*, som säger att nya partier bildas och når framgångar när väljarnas preferenser börjar divergera från de agendor som drivs av de etablerade partierna och nya partier lanseras för att svara upp mot denna nya efterfrågan (till exempel Kitschelt 1995; Inglehart & Flanagan 1988).

I föreliggande undersökning prövar vi inte explicit någon av de fyra nämnda teorierna. Istället har vi valt att försöka ta genvägen till förklaringen till Piratpartiets framgångar genom att analysera Piratpartiets *väljare* specifikt, och ta reda på mer om deras politiska uppfattningar och bevekelsegrunder för partivalet. Syftet är förstås att utröna vad det var som i slutänden gjorde att de valde att lägga sin röst på just Piratpartiet i Europaparlamentsvalet 2009. Denna väljarfokus ger oss möjligheter att kommentera återkommande teman i litteraturen om partiframgång i allmänhet, och framgång för nya partier i synnerhet: Är det en aversion mot de etablerade partierna som gör att rösten tillfaller utmanaren, eller är det att väljarna lockas av enskilda sakfrågor som partiet driver? Nedan renodlar vi två teoretiska perspektiv på *väljarens* bevekelsegrund för valet av parti, som är avsedda att bidra till en förklaring till Piratpartiets överraskande goda valresultat i Europaparlamentsvalet 2009. Dessa är *proteströstning* och *sakfrågeröstning*.

För det första kan nya partier vinna framgångar genom att exploatera ett missnöje med hur de etablerade partierna sköter sig. Vi hänvisar här till fenomenet *proteströstning*, något som klargör den mekanism som tros vara i arbete här. Specifikt handlar det om när väljare lägger sin röst på ett nytt parti som en aktiv och rationell missnöjesmarkering mot de etablerade partiernas sätt att sköta sitt politiska uppdrag. Alltså, med valhandlingen vill proteströstare signalera att de är missnöjda med det etablerade förstaalternativets politik, snarare än att man i någon genuin bemärkelse aktivt stödjer ett utmanarparti (jfr van der Eijk & Franklin 2009, 131-136; Bowler & Lanoue 1992). Det är viktigt att hålla i minnet att proteströstning, så som det här definieras, handlar om ett *generellt missnöje* med hur de etablerade partierna sköter sig. Även om man anser att de etablerade partierna generellt

sköter sig bra kan man naturligtvis vara missnöjd med deras politik i vissa speciella sakfrågor.⁴

Ett intressant exempel på proteströstning är framgångarna för tyska partiet *Die Republikaner* i valet 1989. Valforskarnas analyser efter valet visade att partiets väljare egentligen inte visade något starkt stöd för *Die Republikaners* politik i de huvudsakliga sakfrågorna. Snarare var allmänt missnöjda med de etablerade partierna. Valframgången för *Die Republikaner* kan alltså snarare tolkas som en protest gentemot de etablerade partierna än ett genuint stöd för partiets politik (Schmitt 1996; Veen, Lepszy & Mnich 1993).

Det ska noteras att betrakta en röst på ett utmanarparti som en proteströst är en klassisk och ofta återkommande förklaring till nya partiers framgångar. En av de tidigaste systematiska diskussionerna kring nya partiers valframgångar gjordes av Charles Hauss och David Rayside (1978: 46), som här menade att frågan om de nya partiernas framgångar i grunden är ganska enkel: Ifall de etablerade partierna sköter sitt jobb är det hart när omöjligt för nya partier att lyckas. Därför finns det heller ingen mening med att bilda dem. De etablerade partiernas misslyckanden på olika områden gör det emellertid mer sannolikt att nya partier bildas. Detta argument ligger också nära kärnan i den inflytelserika hypotes som lanserades i en bok som redigerades av Kay Lawson och Peter Merkl (1988), nämligen att ”alternativa organisationer” – som till exempel nya partier – uppstår när etablerade partier misslyckas med att fungera som en kanal mellan väljarnas önskemål och det politiska beslutsfattandet.

För det andra kan nya partier vinna framgångar genom att profilera ett sakägarskap inom någon eller några av de sakfrågor som engagerar betydande väljargrupper (van der Eijk & Franklin 2009: 98-101). Vi hänvisar till detta fenomen som *sakfrågeröstning*, det vill säga att väljaren huvudsakligen röstar på ett parti för att det representerar väljarens egna preferenser i en central sakfråga. För att ett nytt parti ska kunna vinna väljare på det här viset krävs naturligtvis att partiets centrala frågor kommer högt upp på agendan, att de etablerade partierna inte haft viljan eller förmågan att inkorporera frågorna i sina program,

---

⁴ En sådan bevekelsegrund för val av parti, att man väljer bort ett parti till förmån för ett annat för att man är missnöjd med hur ens tidigare favoritparti handskas med någon enskild fråga, betecknas sålunda inte som missnöjes- eller proteströstning. Sådana operationaliseringar skulle urvattna missnöjes- och protestbegreppen och göra dem analytiskt meningslösa, då praktiskt taget alla partityten på något sätt skulle kunna fångas in av dem.

samt att dessa frågor anses så pass viktiga att en betydande grupp av väljarna väljer att rösta på basis av just sakfrågan. Samtidigt krävs också just ett sakägarskap, att det nya partiet profilerar sig tydligare samt uppfattas ha en mer trovärdig och bättre politik på området än de etablerade partierna.

Att Piratpartiets visat sig vara mer framgångsrikt i EU-parlamentsvalet än i riksdagsvalen är inte förvånande. EU-parlamentsval betraktas inom valforskning som ett slags andra rangens val, det vill säga val som i väljarnas ögon är mindre viktiga än de nationella parlamentsvalen. Enligt teorin om andra rangens val kommer de nationella regeringspartierna samt stora partier att göra sämre resultat i EU-parlamentsvalen än i de nationella valen, medan mindre partier förväntas vara mer framgångsrika (Reif & Schmitt 1980; Marsh 1998; Hix & Marsh 2007). Detta anses bland annat bero på förekomsten av så kallat expressivt röstande – att väljare i högre utsträckning röstar med hjärtat i andra rangens val – och eftersom valet betyder mindre kan fler väljare tänka sig att använda tillfället för att exempelvis visa sitt missnöje med de etablerade partierna.

Data och analysstrategi

Att pröva de två alternativa förklaringarna till Piratpartiets framgångar som vi presenterat här är naturligtvis en metodologisk utmaning. Väljarnas motiveringar till hur de lade sina röster faller inte alltid inom de angivna kategorierna och det kan dessutom vara svårt att fastställa en distinktion mellan vad som är en proteströst och vad som är en röst som uttrycker genuint stöd. Det kan också finnas flera skäl för att rösta på ett parti. En väljare kanske anser både att det parti man röstar på har en bra politik i de sakfrågor man anser viktiga samtidigt, som en röst på partiet markerar en protest gentemot de etablerade partierna.

Emellertid finns det i EU-parlamentsvalundersökningen ett antal frågeinstrument som mäter aspekter av de huvudsakliga förklaringsfaktorer som vi är intresserade av: politiskt missnöje med de etablerade partierna och vilken vikt som tillskrivs Piratpartiets huvudsakliga sakfråga. Vi använder följande frågor för att operationalisera de två hypoteserna avsedda att förklara Piratpartiets framgångar.

För det första, för att pröva hypotesen om proteströstning använder vi oss av två frågor som mäter missnöje med hur de etablerade partierna sköter sig. Vi använder frågan ”Hur tycker du de borgerliga par-

tierna skött sig som regering sedan valet 2006?” för att mäta missnöje med hur regeringspartierna skött sig och frågan ”Hur tycker du Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet skött sig som oppositionspartier sedan valet 2006?” för att mäta missnöje med hur oppositionen sköter sig. Vi definierar alltså proteströstning som missnöje med hur man anser att de etablerade partierna skött sig.⁵ Båda frågorna besvaras med hjälp av en elvgradig skala som löper från -5 (dåligt) till 5 (bra). I regressionsanalysen använder vi ett index av båda variablerna för att mäta missnöje med de etablerade partierna generellt.⁶

För det andra, för att mäta vilken vikt Piratpartiets väljare tillskriver partiets huvudsakliga sakfråga använder vi en fråga om svarspersonens attityd till att ”tillåta fildelning, gratis nedladdning av film, musik etc, från Internet?”. Frågan mäter attityder till förslaget på en femgradig skala från 1 “Mycket dåligt förslag” till + 5 “Mycket bra förslag”.⁷ Vi börjar med att redovisa deskriptiv statistik över de huvudsakliga förklaringsvariablerna. Därefter redovisas resultat från logistisk regressionsanalys där vi analyserar förklaringar till att rösta på Piratpartiet.

---

⁵ Ett alternativ hade varit att även undersöka hur förtroende för svenska politiker påverkar valet att rösta på Piratpartiet. Vi anser dock att frågorna om hur de etablerade partierna faktiskt sköter sig på ett bättre sätt fångar vad proteströstning handlar om: väljare proteströstar för att markera ett missnöje med hur de etablerade partierna sköter sig. Även om förtroende för politiker är relaterat till hur man anser att de sköter sig, så torde det teoretiskt röra sig om två distinkt olika saker att rösta på ett utmanarparti för att man anser att de etablerade partierna skött sig dåligt och på grund av ett allmänt misstroende gentemot politiker. Här är det alltså den förstnämnda aspekten som vi fokuserar på som förklaring. Några ord bör dock sägas även om Piratpartiets väljares förtroende för politiker. Piratpartiets väljare hade betydligt lägre förtroende för politiker än de som röstar på något av riksdagspartierna. Endast 38 procent av Piratpartiets väljare hade ganska eller mycket högt förtroende för politiker medan motsvarande andel av de som röstade på de etablerade partierna är 67 procent. Däremot skiljer sig inte Piratpartiets väljare nämnvärt från gruppen icke-röstare. Bland dessa hade 39 procent ganska eller mycket högt förtroende för politiker.

⁶ Det bör noteras att vi här använder oss av ett index som mäter hur man anser att samtliga de etablerade partierna skött sig. Indexet utgör medelvärdet av de båda variablerna som mäter hur man anser att regeringen respektive oppositionen sköter sig. En alternativ analysstrategi är att inkludera båda dessa variabler tillsammans eller var för sig i regressionsanalysen men inte heller då har någon av de aktuella variablerna någon signifikant effekt. Ytterligare ett alternativ är att skapa ett multiplikativt index av de båda variablerna (åsikt om hur oppositionen sköter sig $\times$ åsikt om hur regeringen sköter sig), men inte heller en variabel som bygger på ett sådant index har någon statistiskt signifikant effekt på att rösta på Piratpartiet.

⁷ I regressionsanalysen har vi vänt på skalan så att högra värden motsvarar positiv attityd till förslaget.

Resultat

Den första förklaringsvariabel som vi ska diskutera är missnöje med hur de etablerade partierna sköter sig. Finns det något stöd för hypotesen att Piratpartiet vann väljare som ville markera sitt missnöje med hur de etablerade partierna hade skött sig? På frågan angående hur regeringen har skött sig placerar sig Piratpartiets i genomsnitt nära skalans mitt; medelvärdet för partiets väljare är 0.04 på skalan som löper från -5 (dåligt) till 5 (bra). Vad det gäller motsvarande fråga angående oppositionen är medelvärdet bland Piratpartiets väljare -0.39. Om man jämför med övriga väljare finner man att samtliga borgerliga partiers väljare är mer missnöjda med hur oppositionen har skött än Piratpartiets väljare. Samtidigt är Socialdemokraternas och Vänsterpartiets väljare mer missnöjda med regeringen än vad Piratpartiets väljare är. Det är alltså felaktigt att karaktärisera Piratpartiet som ett missnöjesparti vars väljare anser att de etablerade partierna generellt sköter sig på ett dåligt vis. Deras väljare bör sålunda inte ha något behov att markera besvikelse eller misstro mot den uppsättning partier som redan är etablerade i valda församlingar i Sverige.

Låt oss nu se närmare på Piratpartiets väljares preferenser i partiets huvudsakliga sakfråga: fildelning på Internet. Hela 84 procent av Piratpartiets väljare anser att tillåta fildelning är ett ganska bra eller mycket bra förslag. Inget annat parti har så många väljare som sympatiserar med förslaget att tillåta fildelning. Bland de etablerade partierna varierar andelen väljare som anser att det är ett ganska bra eller mycket bra förslag mellan 15 (C) och 35 procent (MP). Om vi jämför med vad Piratpartiets väljare anser om andra sakfrågor finner vi att inget annat politiskt förslag har stöd bland så många av Piratpartiets väljare som förslaget att tillåta fildelning på Internet.

Vilka effekter har då dessa förklaringsfaktorer sammantaget och under kontroll för socioekonomiska faktorer? I tabell 7.1 redovisar vi resultat från logistisk regressionsanalys med röst på Piratpartiets om beroende variabel. Vi inleder med att redovisa effekterna av tre grundläggande socioekonomiska faktorer – kön, ålder och inkomst – i modell 1 i tabell 7.1 Som förväntat, och som bekräftats i tidigare studier, finns det statistiskt signifikanta effekter av ålder; yngre röstar i högre utsträckning på Piratpartiet än äldre. Män är även mer benägna att rösta på Piratpartiet än kvinnor. Den negativa effekten av inkomst är dock inte statistiskt signifikant.

I modell 2 introducerar vi två oberoende variabler med syfte att pröva de två hypoteserna avsedda att förklara Piratpartiets framgång: preferens i fildelningsfrågan och missnöje med hur oppositionen respektive regeringen sköter sig. Det visar sig här att det finns en stark positiv och statistiskt signifikant effekt av attityd till fildelning. Ju mer positiva väljarna är till att tillåta fildelning på Internet, desto större sannolikhet att rösta på Piratpartiet. Resultaten bekräftar också att missnöje med hur de etablerade partierna sköter sig inte har någon statistiskt signifikanta effekter för benägenheten att rösta på Piratpartiet. Piratpartiets framgångar kan alltså inte förklaras med att deras väljare ville markera ett missnöje med hur de etablerade partierna sköter sig. Sammanfattningsvis kvarstår också de signifikanta effekterna av ålder och kön under kontroll för politiska åsikter.

Tabell 7.1 Orsaker till röst på Piratpartiet (logistiska regressionskoefficienter)

	Modell 1: Socioekonomiska faktorer	Modell 2: Socioekonomiska faktorer och politiska åsikter
Inkomst (1 – 5)	-0.629 (0.475)	-0.767 (0.510)
Kön (0=kvinna, 1=man)	+0.605* (0.314)	+0.616* (0.326)
Ålder	-0.0556*** (0.010)	-0.0412*** (0.011)
Attityd till fildelning (0=negativ – 1=positiv)		+3.603*** (0.655)
Bedömning av hur etablerade partier skött sig (0=dåligt – 1=bra)		-1.659 (1.067)
Konstant	-0.532 (0.490)	-2.622*** (0.936)
Antal personer	920	920
Pseudo R^2	0.103	0.208

Kommentar: Standardfel inom parentes, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

Teoretiska implikationer

I det här kapitlet har vi analyserat vad som kan tänkas förklara Piratpartiets framgångar i Europaparlamentsvalet 2009, med tonvikt på effekterna av de politiska åsikterna hos Piratpartiets väljare. Vi kan konstatera att Piratpartiet *inte* vann sina röster på grund av att deras väljare ville markera ett missnöje med hur de etablerade partierna skö-

ter sig. Piratpartiets väljare uttrycker inget starkt missnöje med hur de etablerade partierna har skött sig sedan valet 2006. Däremot finner vi att Piratpartiets väljare har starkt positiva åsikter till att legalisera fildelning och att uppfattning i denna sakfråga har en mycket stark effekt på sannolikheten att rösta på Piratpartiet. Vi hävdar alltså att Piratpartiet vann sina röster på sakfrågeröstning i fildelningsfrågan snarare än proteströster gentemot de etablerade partierna.

Bilden av att utmanarpartier framförallt vinner framgångar på att kanalisera ett missnöje med de etablerade partierna behöver alltså nyanseras. En marknadsanalogi som tar utgångspunkt i tabell 7.2 illustrerar vårt resultat och skillnaden mellan *proteströstning* respektive *sakfrågeröstning*:

Tabell 7.2 Proteströstning och sakfrågeröstning.

	Väljarna är generellt inte missnöjda med hur de etablerade partierna sköter sig	Väljarna är generellt missnöjda med hur de etablerade partierna sköter sig
Etablerade partier representerar väljarnas viktigaste sakfrågor på ett tillfredsställande sätt	A	B
Etablerade partier representerar väljarnas viktigaste sakfrågor på ett otillfredsställande sätt	C	D

Tabellen ringar in fyra typfall som skulle kunna råda på marknaden för politiska partier. Vid punkt A är sannolikheten för att nykomlingar ska göra entré liten. I detta läge uppfattar väljarna att det finns en god representation av viktiga sakfrågor och åsiktspaket att välja på bland, och väljarna anser också att de etablerade partierna sköter sina mandat.

Vid B har vi en situation där väljarna i gemen anser att de etablerade partierna nog visserligen representerar de flesta viktiga sakfrågor och åsiktspaket på ett tillfredsställande sätt, men missnöjet med hur partierna sköter sina mandat är utbrett. Här är sannolikheten stor för proteströstning, aktiva markeringar mot de etablerade partierna, varför grogrunden för populist- och/eller antietablissemangspartier torde vara stor, medan nischpartier av Piratpartiets typ – som huvudsakligen

försöker attrahera väljaren med en eller ett par sakfrågor – får det svårare.

Vid D är läget sådant att grogrunden är god för alla typer av nykomlingar, såväl för nischpartier som protest- och anti-etablissemangspartier. Vid punkt C, däremot, närmar vi oss däremot ett läge som förefaller ha gällt kring Europaparlamentsvalet 2009, och som passar in för Piratpartiets väljare: Man hyser ingen utbredd misstro mot de etablerade partiernas sätt att sköta sina mandat, men man uppfattade det uppenbarligen så att Piratpartiet var det enda alternativ som på allvar representerade den sakfråga som betydde allra mest för dem: integritetsskydd på Internet. Det är alltså just denna faktor som framträder som huvudförklaringen till varför väljare röstade på Piratpartiet.

Kapitel 9

Svenska pirater seglar på nya politiska skiljelinjer

Marie Demker

Valet till Europaparlamentet sommaren 2009 blev Piratpartiets genombrott i svensk politik. Partiet erhöll 7,1 procent av rösterna och erövrade två mandat i Europaparlamentet.¹ I debatten har en del försökt förklara Piratpartiets framgångar med att partiet flirtar med en bortskämd ungdomsgeneration som gärna vill ladda ner musik och film gratis från nätet. Andra har lyft fram Piratpartiet som ett protestparti, ett parti för de väljare som vill markera mot etablerade politiker och partier men inte kan tänka sig att rösta på Sverigedemokraterna. Syftet i detta kapitel är att fördjupa analysen av Piratpartiets framgång i Europaparlamentsvalet 2009 genom att ta utgångspunkt i informationssamhällets nya politiska skiljelinjer

Den språngartade kommunikationsteknologiska utvecklingen har skapat nya politiska sakfrågor om integritet och om rätten till kunskap som inte självklart kan placeras in på den vänster-högerdimension som så starkt strukturerar det politiska livet i Sverige. De etablerade partierna har underskattat informationspolitikens möjliga politiska relevans. Jag menar att Piratpartiet är något mer än bara en tillfällig social rörelse kring en specifik sakfråga. Piratpartiet är det första och mest välutvecklade uttrycket för de nya politiskt relevanta skiljelinjer som växer fram inom informationssamhället och där kampen om kunskapen får en avgörande betydelse för maktfördelningen i samhället.

Nya skiljelinjer²

Skiljelinjer utgör enligt den politiska sociologin grunden för politisk mobilisering, en mobilisering som har en lång historisk fas. För att en skiljelinje skall sägas vara en politisk skiljelinje krävs att den har en empirisk social bas, att det finns pregnanta normativa skillnader som

---

¹ Från början fick Piratpartiet ett mandat i Europaparlamentet, vilket tillföll Christian Engström. Efter Lissabonavtalets godkännande antog EU-parlamentet i maj 2010 ett tillägg som innebär att totalt 20 istället för 18 svenska ledamöter tar plats i parlamentet, däribland ytterligare en piratpartist, Amelia Andersdotter.

² För en utvecklad analys av de nya skiljelinjerna se Bjereld & Demker (2008).

skapar identifikation och att skiljelinjer tar sig uttryck i organisering/beteende.³ Utgångspunkten för analysen är samhällsforskarna Seymour Lipset och Stein Rokkan som menade att det sena 1900-talets politiskt relevanta skiljelinjer kan härledas ur den nationella och den industriella revolutionen.⁴ Den nationella revolutionen ägde rum i samband med den europeiska feodalismens sönderfall och nationalstaternas bildande. Övergången från rivaliserande furstendömen och stadsstater till nationalstater innebar att centrum-periferi och kyrka-stat växte fram som dominerande skiljelinjer. Skiljelinjen centrum-periferi utvecklades mellan den dominerande kulturen, som utgjorde statens centrum, och områden i periferin med skiljaktig kultur eller språk. Skiljelinjen kyrka-stat utvecklades mellan den religiösa överheten och den sekulariserade staten. I samband med demokratins genombrott mobiliserades medborgarna efter dessa skiljelinjer, vilket tog sig uttryck i politiska partier eller andra politiska rörelser. Olika regionala partier som t ex det katalanska *Convergència i Unió* (CiU), *Scottish National Party* (SNP) och det nordirländska partiet *Sinn Féin* har sitt ursprung i skiljelinjen centrum-periferi, medan de kristdemokratiska partierna i Europa har sitt ursprung i skiljelinjen kyrka-stat.

Den industriella revolutionen skapade ytterligare två skiljelinjer; stad-landsbygd samt arbete-kapital. Skiljelinjen stad-landsbygd utvecklades mellan den jordägande klassen och industrietablissemangen i städerna. De skandinaviska bondepartierna (där t ex dagens svenska Centerparti har sitt ursprung) kan ses som utlöpare från skiljelinjen stad-landsbygd. Skiljelinjen arbete-kapital utvecklades mellan den arbetarklass som arbetade inom industrin och arbetsgivarna i form av den industri- och/eller kapitalägande klassen. Framväxten av arbetarpartier som socialdemokraterna och kommunisterna har sin grund i denna skiljelinje.

Den nationella revolutionen handlade om makten över territoriet och sättet att organisera den politiska ordningen. Den industriella revolutionen handlade om makten över kapitalet och sättet att organisera den materiella produktionen. På ett motsvarande sätt, menar jag, kan den kommunikationella revolutionen sägas handla om makten över ordet samt sättet att organisera kunskapsproduktionen.

Den kommunikationella revolutionen har övertrumpat territoriet och de materiella resurskonflikterna på ett sådant sätt att nya relevanta

---

³ Bartolini och Mair 1990/2007:199f.

⁴ Lipset & Rokkan (1967).

ta skiljelinjer idag utspelar sig kring kunskapsproduktion, kunskapsförmedling och kunskapslegitimitet. Kampen om kunskapens innehåll gäller vem som skall ha makten att forma kunskapens innehåll, att bestämma vad som är sant och osant. Kampen om rätten till kunskap vem som skall ha makten att tillgodogöra sig kunskapen. Kampen om kunskapens räckvidd gäller strävan att göra kunskapen till den ”enda” legitima källan till makt, att ge kunskapen en monopolställning som legitim auktoritet.⁵

Den kommunikationella revolutionen och förändringen i föreställningen om och produktionen av kunskap har givit upphov till åtminstone två nya politiskt relevanta skiljelinjer; kunskap-marknad respektive transnationella nätverk-nationalstat. Dessa skiljelinjer mobiliserar aktörer kring de tre olika uttrycksformerna i kampen om kunskapen som nämndes ovan, det vill säga kampen om kunskapens innehåll, kampen om rätten till kunskap samt kampen om kunskapens räckvidd.

Skiljelinjen kunskap-marknad mobiliserar marknadsaktörer som ser kunskap som en vara bland andra varor, utbytbar på en marknad. Kunskapen ingår i en marknadslogik där utbud och efterfrågan bestämmer värdet. Mot dessa marknadsaktörer mobiliserar aktörer som ser kunskap som en kollektiv process och gemensam resurs vilken har ett inneboende värde i sig själv. För marknadsaktörerna blir kunskapen och sanningen relativ, dess värde bestäms av i vilken utsträckning den bidrar till att skapa vinst. För kunskapsaktörerna är sanningen absolut och dess värde bestäms av förmågan att skapa meningsfulla tolkningar av världen. Skiljelinjen kunskap-marknad kan också tolkas som en kamp om kontrollen över informationsflöden mellan å ena sidan de som vill värna existerande informationsmonopol och å andra sidan kommersiella eller ideella aktörer som utmanar dessa informationsmonopol.

Skiljelinjen transnationella nätverk-nationalstat växer fram genom att nationalstaten baserar sin makt på kontroll över territoriet och därför innebär den kommunikationella revolutionen en försvagning av nationalstatens makt i termer av minskad suveränitet och autonomi. I stället föder den kommunikationella revolutionen internationella nät-

---

⁵ Kampen om medborgarnas lojalitet och om sanningen var central även för dragkampen mellan den framväxande nationalstaten och den dåvarande transnationella kyrkan. I vår tid är kampen dock snarast inriktad på kunskapens status, om gränserna för sanning och om religionens anspråk på kunskap överhuvudtaget.

verk, utan territoriell bas, som oftast hålls ihop av nätverksmedlemmarnas speciella kunskap, kompetens och värderingar. Dessa transnationella nätverk kan visserligen ibland samarbeta med nationalstater för att nå gemensamma mål. Men nätverkens framväxt innebär också framväxten av en skiljelinje mellan transnationella nätverk och nationalstat i kampen om kunskapen. Kampen om ordet och kunskapsproduktionen mellan dessa aktörer gäller t ex makten att bestämma över vilken kunskap som skall ligga till grund för politiska beslut och för att lösa t ex transnationella miljöproblem och migrationsfrågor. Kampen kretsar även kring tolkningsföreträdet med avseende på internationell rätt, religiösa frågor och moralfrågor. Det är längs dessa nya politiskt relevanta skiljelinjer – och särskilt den mellan kunskapmarknad – som Piratpartiet mobiliserar.⁶

Valrörelsen

Under 2008 politiserades informationspolitiken i Sverige, främst genom det mobiliserade motståndet mot den så kallade FRA-lagen. FRA-lagen ger Försvarets Radioanstalt möjligheter att kontrollera trafik på Internet och inte bara i kabel och i radionät. Frågan om hur den enskildes personliga integritet – i enlighet med den traditionella brevhemligheten – skulle upprätthållas efter denna utvidgning blev till en politisk konflikt. Piratpartiet var en samlade kraft för motståndet mot FRA-lagen. Efter FRA-lagen lade regeringen i december 2008 ett lagförslag (prop 2008/2009:67) som skulle integrera Intellectual Property Rights Enforcement Directive (IPRED) som antagits av EU-parlamentet redan 2004. Direktivet antogs i april 2006 och genomfördes allra först i Storbritannien. Den svenska regeringens lagförslag grundade sig på att svensk lagstiftning fortfarande saknade bestämmelser kring vem, hur och när som hade rätt att lämna ut uppgifter om personuppgifter för de konton som misstänktes för t ex fildelning. Det svenska lagförslaget behandlades av Näringsutskottet (2008/2009: NU11) över jul och nyår 2008 och debatterades i Riksdagen den 25 februari 2009, då regeringens lagförslag gick igenom med stöd av alla riksdagspartierna utom Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

IPRED-lagen gav upphov till en ny mobilisering kring de informationspolitiska frågorna. Redan på lagens första dag inkom flera stämningar från bokförlag som menade att deras ljudböcker olagligt lad-

---

⁶ De inledande resonemangen har tidigare publicerats i Bjereld & Demker (2010).

dats ned och spridits via nätet. Vid sidan av IPRED präglades valrörelsen 2009 av EU-parlamentets behandling av ett samlat förslag om konkurrensen på det telekommunikationella området inom EU, det så kallade Telekompaketet. Telekompaketet introducerades i EU för nästan tio år sedan som en del i strategin att EU år 2010 skulle vara världens mest dynamiska ekonomi. Grundidén var att alla telekommunikationsoperatörer i Europa skulle konkurrera på lika villkor. Under hösten 2008 omarbetades Telekompaketet och underställdes EU-parlamentet återigen på våren 2009. Parlamentet röstade då nej.

Men kanske allra mest fokus på informationspolitiken kom genom den så kallade Pirate Bay-rättegången. Den inleddes den 16 februari 2009 och avslutades den 2 mars. Domen kom den 17 april 2009 – några veckor före EU-parlamentsvalet – och var fällande för de fyra åtalade. De dömdes för olaglig fildelning och fick såväl fängelsestraff som ett skyhögt skadestånd att betala till de bolag som anklagat dem. Domen överklagades och en ny rättegång genomförs under hösten 2010. Pirate Bay hade sedan flera år stått som en symbol för en protest mot kommersiell upphovsrätt och en uppmaning att släppa kulturen fri. I vissa kretsar uppfattades männen runt Pirate Bay som hjältar i kampen mot etablissemang.

Piratpartiet är den politiska konsekvensen av en ny politisk dagordning. Under 00-talet har Internet och sociala medier blivit, inte bara en arena för politisk mobilisering utan också, föremål för politisk mobilisering. För de yngre generationerna är nätet ett socialt rum där människor umgås, samtalar och bildar sig en åsikt, och eftersom Sverige har en internationellt mycket hög internetanvändning bland alla medborgare så gäller dessa frågor i allt högre utsträckning också personer som använder datorn för informationssökning och e-post.

Piratpartiets bildande skapade ett tryck på övriga partier och under 2009 har de etablerade partierna i allt högre grad försökt att positionera sig på det informationspolitiska området. Socialdemokraterna, som i regeringsställning stod för ursprunget till den så kallade FRA-lagen och ett flertal andra övervakningslagar, sa sig inför valet 2010 vilja riva upp FRA-lagen och införa förändringar i IPRED-lagstiftningen. Slagordet var ”Riv upp, gör om, gör rätt”. Bland de borgerliga partierna finns en spricka mellan ungdomsförbunden och

moderpartierna där ungdomsförbundet är djupt kritiska till de intrång i den personliga integriteten som de nya lagarna inneburit.⁷

Sammantaget var Piratpartiets politiska agenda starkt uppmärksammat under valrörelsen inför valet till EU-parlamentet den 7 juni 2009.

Piratpartiets idéer och partiideologi

Enligt min uppfattning är Piratpartiet en del av en teoretiskt förväntad ny partifamilj som jag valt att kalla "virtue parties", vilket på svenska blir "dygdepartier". Det svenska ordet "dygd" lutar mer åt den sexuella moralen, medan det engelska ordet "virtue" har en bredare betydelse och där framsteg inom den mänskliga moralens område är ett framträdande drag. Jag kommer ändå att använda den svenska termen "dygdeparti" i fortsättningen. Min uppfattning är att dygdepartierna är en partifamilj i vardande. Det är inte så att vi ser en mängd partier i världen och väljer att kalla dem "dygdepartier". Istället är det informationssamhällets nya skiljelinjer som bör kunna skapa partier som fungerar på ett visst sätt, partier som vi väljer att kategorisera med termen dygdepartier. Dygdepartier förväntas förespråka en mängd liberala rättigheter som t ex medborgerliga rättigheter och traditionella individuella rättigheter. Partiernas ideologiska hållning förväntas vara en mitten-position på vänster-högerskalan, men ideologin tänks istället bygga på motsättningar kring skiljelinjen kunskap-marknad. Dygdepartier bör också vara tydliga antietablissemangspartier med stark kritik mot alla former av auktoritär och paternalistisk politik liksom mot korruption och motsvarande maktmissbruk. Dygdepartierna vänder sig direkt till alla medborgare, via sociala medier och nätkommunikation, och inte till speciella intressegrupper. Partierna kommer inte heller att driva enstaka frågor med lokalt eller regionalt intresse.

Etiska normer som jämlikhet, opartiskhet, yttrandefrihet, åsiktsfrihet liksom rätten att själv välja ditt livsprojekt är hjärtat i dygdepartiets ideologi. Dessa partier tenderar att förespråka genomskinlighet, ökat ansvarstagande från beslutsfattare, skydd för personlig integritet, genomförande av anti-korruptionsprogram och ökat folkligt deltagande i beslutsfattandet i samhället. Förklaringen till dygdepartiernas

---

⁷ Grunddragen i texten om valrörelsen har tidigare publicerats i Nationalencyklopedins årsbok 2009 under titeln "Piratåret 2009".

spridning kan troligen sökas i den nya skiljelinjen mellan kunskap och marknad. Marknadsaktörer uppfattar kunskap som en vara bland andra varor, utbytbar på en marknad. Kunskapen ingår då i en marknadslogik där utbud och efterfrågan bestämmer värdet. Militär och polisiär underrättelsetjänst behöver till exempel samla in en stor mängd information för att hitta de guldkorn som kan användas i byteshandeln med andra länder. Kraven på övervakning av butiksentréer, gallerior och offentliga torg är ett uttryck för att dessa platser i första hand är marknadsplatser, inte offentliga platser för alla medborgare oavsett värde på marknaden. Friskolor attraherar nya elever genom att ge dem exklusiv tillgång till kunskaper i form av en viss typ av pedagogik, teknik eller mobilitet. Poängen är att denna kunskap är exklusiv och inte för alla.

Mot dessa marknadsaktörer mobiliserar aktörer som ser kunskap som en kollektiv process och som en gemensam resurs vilken har ett inneboende värde i sig själv. Kunskapsprocessen är då något som tillhör var och en och kan inte avseändras från individen. Kunskap är något som alla bör dela och få del i, syftet är att utrusta individen med förmåga (virtue) att utnyttja sin mänskliga potential. Kraven på öppenhet på nätet med avseende på allt från vetenskapliga tidskrifter till datorprogram, filnedladdning och spridning av inskannade och nedladdade böcker är uttryck för att kunskapen tillhör hela mänskligheten, snarare än bara den som betalar för den eller genom andra privilegier kan ta del av den. Kampen för att skydda den personliga integriteten på nätet syftar till att ge människor möjlighet att utvecklas genom att utan rädsla för repressalier ta del av den globala kommunikationen på samma sätt som man kan gå på teater, demonstrera eller delta i en läsecirkel utan att det lämnar spår i offentliga register. Skiljelinjen kunskap-marknad bör kunna generera de förutsättningar som behövs för att en ny partifamilj skall växa fram, på samma sätt andra skiljelinjer har skapat partifamiljer som vi vant oss vid, som t ex socialdemokrati, kristdemokrati och liberala partier.

Ett dygdepartis ideologiska idealtyp skulle kunna sammanfattas i enlighet med schemat i tabell 9.1.

Tabell 9.1 Idealtyp för Dygdeparti

	Människan	Staten	Världen
Utgångspunkt	Individualism	Universalism	Globalism
Utopi/Vision	Integritet	Jämlikhet	Kosmopolitanism
Medel/Strategi	Individuella rättigheter	Opartiskhet	"Intrång", gränsöverskridanden

Ett dygdeparti tar alltså sin utgångspunkt i individen. Partiet ser på världen som bestående av individer snarare än sociala grupper eller klasser. Individualism är således utgångspunkt för partiets människosyn. Synen på staten utgår från universalism som fundamental politisk norm, vilket t ex skapar extra fokus på rättvisa procedurer i motsats till partier som i första hand är utfallsorienterade. Dygdepartiet omfattar en globalistisk ståndpunkt, vilket innebär att partiet inte är nationellt bundet i sin ideologi och inte kan övertygas att ändra ståndpunkt mot bakgrund av något nationellt intresse. Dygdepartiet omfattar en vision om det framtida samhället där medborgarnas integritet är avgörande för synen på det goda samhället, där likabehandling och jämlikhet är mål och en omvärld där nationella och andra sociala gränser har liten betydelse för en människas förmåga till utveckling. De politiska medlen för virtuepartiet är att på alla sätt främja individuella rättigheter och opartiskhet i relationen mellan stat och individ, men även att genomföra "intrång", alltså att överskrida gränser (såväl geografiska, etiska och juridiska), i sin strävan efter en rättvis och legitim politisk ordning.

Piratpartiets principprogram 3.3 antogs strax före Europaparlamentsvalet 2009 (mars 2009) och passar mycket väl in det idealtypiska schemat för ett virtueparti. Människans integritet och rättigheter skall skyddas till varje pris. Piratpartiet betonar "konsumentens" rättigheter på bekostnad av företag och organisationer. Den frihet som individen förväntas åtnjuta är framförallt en frihet från någonting, medan den så kallade friheten till någonting ligger mer implicit i texten. Den personliga integriteten är för Piratpartiet "okompromissbar". Partiet målar också upp en slags ideal marknad, i motsats till marknadsmonopol. Partiet menar att individens delaktighet i samhället bygger på att marknaden inte tillåts skapa oligopol och monopol, så att varje individ har möjlighet att använda sig av marknaden.

Piratpartiet uppfattar demokrati som styrelseform som en garanti för skyddet för den personliga integriteten. Statens roll är att värna och respektera medborgarna, inte att ställa krav och kontrollera dem.

Piratpartiet skriver att ”den enskildes privatliv är lagfäst i svensk grundlag” och poängterar att ur denna rättighet ”springer flera andra” mänskliga rättigheter. Statens skall också vara den som genomför och garanterar de regleringar Piratpartiet föreslår, ofta genom lagstiftning. Piratpartiet menar att ”(D)emokratien förutsätter ett starkt skydd för den personliga integriteten” och poängterar att vi nu istället befinner oss ”i ett kontrollsamhälle.” Samtidigt önskar partiet att staten skall ta ansvar för att främja den tekniska utvecklingen genom att t ex lagstifta mot monopol och patent. Demokratisynen återknyter till en republikansk tradition där partiet betonar att statens metoder ”måste finnas sig under ständig omprövning och granskning av folkvalda företrädare.” Något som kan tyckas självklart, men som i detta sammanhang framhålls i kontrast till det ”maktmissbruk, ofrihet och rättsosäkerhet” som svenska medborgare lever under idag. Piratpartiet syftar då på hur staten håller monopol, upphovsrätt och patent under armarna genom den nuvarande lagstiftningen.

På det internationella området är programmet mer knapphändigt och rör primärt patenträttigheter i relation till innovationer och kreativt skapande. Här tänker sig också Piratpartiet att den juridiska vägen är lämpligast som medel, och EU är då en central aktör. Piratpartiet framhåller att EU:s beslutsfattande och förvaltning skall ”präglas av transparens och öppenhet” och att EU skall närma sig ”den svenska offentlighetsprincipen”.

På några viktiga punkter skiljer sig dock Piratpartiet från idealtypen. Piratpartiet kan inte sägas ha en tydlig idé om jämlikhet i sin framtida stat, inte heller kan de sägas vara uttryckliga globalister om man tittar på deras utgångspunkter. De framför inte heller någon explicit kosmopolitisk vision för världen.

Piratpartiet lägger alltså mer kraft i sitt program på att skissa en framtida stat med starka reglerande institutioner snarare än på att främja jämlikhet mellan medborgarna. De betonar innovation, marknad och konkurrens som centrala drag i ett gott samhälle – och trots starkt fokus på såväl mångkulturalism som kulturell öppenhet så tycks jämlikhetsidealt skuggas av andra ideal.⁸

Piratpartiet kräver universella juridiska regleringar, men det är svårt att hitta några argument för ett kosmopolitiskt medborgarskap.

---

⁸ Även om Piratpartiet är ett politiskt parti enligt den gängse vokabulären kan den sägas gränsa till en social rörelse, en rörelse som tillhör dem som formar framtidens sociala kapital i ett demokratiskt samhälle. Se till exempel Kittilson & Dalton (2008).

Inte heller finns det några spår av hur partiet ser på människan per se. Är det en varelse i behov av skydd och omsorg för att kunna växa eller snarare en individ med potential bara hon befrias och får möjligheterna? Piratpartiet är mer upptaget med att göra sig av med hämmande begränsningar - och att skapa nya system som hindrar dessa begränsningar från att återuppstå - än med att mejsla ut och konkretisera de möjligheter som står öppna för de befriade individerna.⁹

Piratpartiets väljare

Piratpartiets sympatisörer utgörs i hög grad av unga män med teknisk eller naturvetenskaplig utbildning.¹⁰ Vi vet också att Piratpartiets sympatisörer befinner sig i mitten av vänster-höger-skalan.¹¹ I sitt kapitel i denna bok visar Gissur Ó Erlingsson och Mikael Persson att fildelningsfrågan var den helt dominerande sakfrågan för Piratpartiets väljare, en sakfråga i vilken Piratpartiets väljare skiljer sig markant från övriga partiers väljare (Figur 8.2, Erlingsson & Persson, i denna bok). Erlingsson och Perssons slutsatser är att fildelningsfrågan var den helt avgörande faktorn för att faktiskt rösta på Piratpartiet i Europaparlamentsvalet, inte vad som ibland kallas proteströstning eller missnöjesröstning.

I undersökningen E-panelen 2009 (se appendix A) hade de svarande möjlighet att själva motivera sitt val av parti i form av öppna svar. Man kunde alltså skriva fritt varför man avsåg eller inte avsåg att rösta på Piratpartiet i det kommande valet.¹² I E-panelens tredje enkät återfanns 191 personer som avsåg att rösta på Piratpartiet, och 151 av dem valde att motivera sitt partival i fri text.

I Europavalsundersökningen som genomfördes med intervjuare och formulär fanns färdiga sakfrågor att ha synpunkter på. Den enda sakfråga som kan sägas ligga inom Piratpartiets politiska sfär var den fråga som Erlingsson och Persson använde, nämligen om det var ett bra förslag att ”tillåta fildelning, gratis nedladdning av film, musik etc, från Internet”. För många medborgare har det också varit vad Pirat-

---

⁹ Avsnittet om virtuepartier och undersökningen av Piratpartiets ideologi har tidigare publicerats i Bjereld & Demker 2010.

¹⁰ Oscarsson & Persson (2009)

¹¹ Erlingsson & Persson (2010)

¹² Enkät 3 som jag använt mig av skickades ut en vecka före valet. I enkäten formulerades frågan: ”Vad talar för att du skulle rösta på Piratpartiet i Europaparlamentsvalet?” Denna fråga ställdes alltså till personer som i en tidigare fråga svarat att de överväger att rösta på Piratpartiet.

partiet förknippats med. Som vi ser ovan är Piratpartiets partiideologi betydligt bredare, och framför allt mer samhällsligt relevant än frågan om att ladda ned musik gratis.

Men hur ser då väljarna på Piratpartiets bredare agenda? Är det som Erlingsson och Persson visar i denna bok, att fildelningen var den sakfråga som avgjorde? Eller finns det andra mönster?

Jag har analyserat de 151 öppna svaren både kvantitativt och kvalitativt.¹³ Här finns anledning att påminna om att E-panelen hade mer än tio procent sympatisörer till Piratpartiet, alltså en kraftig överrepresentation jämfört med valresultatet.¹⁴ Det är också möjligt att de 151 som använt sig av möjligheten att motivera i fri text är mer övertygade partisympatisörer än övriga 40 personer, vilket gör att deras svar snarare representerar en övertygad kärngrupp än väljargruppen som helhet. Och slutligen bör påpekas att E-panelen inte är representativt sammansatt utan en konsekvens av självselektion (se Appendix A och kapitel 12).

Jag valde att analysera svaren i termer av kategorierna ”Integritetsfrågor och nätpolitik”, ”Fildelning och upphovsrättsfrågor”, ”Proteströstning” samt en restkategori som jag kallade ”Annat”. Resultatet visar att av de svar som Piratpartiets sympatisörer gav i webbenkäten var 44 procent relaterade till integritets- och nätpolicy i det svenska och europeiska samhället. Endast 19 procent av panelsvaren angav fildelningsfrågan eller upphovsrätten mer specifikt som motiv för att rösta på Piratpartiet. Proteströstning angavs i 12 procent av svaren medan 25 procent av svaren från paneldeltagarna kunde hänföras till restkategorin ”annat”.

Typiska motiveringar inom ramen för integritetspolitiken var t ex ”Att de kommer att kämpa mot idiotiska begränsningar av människors rättighet att utbyta tankar, idéer och ord – utan övervakning” eller ”Att jag tycker att personlig integritet är så pass viktig att man inte kan ha en fungerande demokrati utan den...”. Genomgående hade motiveringarna inom integritetskategorin en individualistisk utgångspunkt och hotbilden utgjordes dels av de nya lagarna (som FRA) dels av politiker som inte hade kunskap nog att förstå vad de medverkade till.

---

¹³ Jag har tolkat de angivna motiven i ljuset av ett antal tänkbara kategorier som jag hämtat från debatten om integritet och Internet. Jag har också försökt att peka på argument i de fall sådana förkommer.

¹⁴ Se också Dahlberg i denna volym angående e-panelens representativitet.

De motiveringar som hänförde sig till fildelning och upphovsrätt kunde vara både privata – som till exempel ”Rätten att kunna ladda hem musik” – och mer principiella. Bland de principiella argumenten märktes ”...gått för långt med häxjakt på fildelare” och kritik mot ”patentmissbruket”.

De som uppgav sig proteströsta på Piratpartiet angav motiveringar som ”Protest mot etablerade partier”, ”för att de behövs i ett otäckt EU” eller ”många andra partiers valsvek, ’proteströst’”. I kategorin annat hamnade mer oklara motiveringar för att rösta på Piratpartiet av typen ”Ballt parti”, ”Inget”, ”Allt” samt ”om jag ej hittar SD valsedel”.

En jämförelse mellan ett dygdepartis förväntade ideologi – som ju också Piratpartiet i stor utsträckning lever upp till – och de motiveringar som givits i E-panelen ger vid handen att det är människosynen som artikuleras tydligast i motiveringarna. Motiveringar inom de två övriga sfärerna (staten och världen) är mindre uttalade. När det förekommer motiveringar som hänför sig till staten behandlar de i allmänhet ”etablerade partier” eller ”politiker” snarare än frågor om jämlikhet, opartiskhet eller universalism. Motiveringar inom sfären ”världen” lyser nästan helt med sin frånvaro.

Vad som framkommer vid en analys av de 151 motiveringarna är en önskan om individuell frihet på marknadens och statens bekostnad. I flera av motiveringarna framkommer också en stark kritik av etablerade aktörer i samhället som inte anses förstå vare sig ny teknik eller de utmaningar mot frihet och integritet som Internet kan skapa. Synpunkter som att Piratpartiet är det enda parti som tar ”medborgarrätt på allvar”, att Piratpartiet är en motvikt mot ”upphovsrätsindustrin och alla dess lobbare” eller att de ”bejakar modern teknik” återkommer ofta i samband med kritik – explicit eller implicit – mot andra aktörer. Motiveringarna tagna tillsammans utgör en artikulering av krav som inte handlar om klassiska fördelningsfrågor eller allmänt politikermisnöje. Istället växer bilden av en motsättning mellan å ena sidan etablerade samhälleliga aktörer som antingen inte förstår (eller som utnyttjar sin ställning ifråga om) användningen av Internet och å andra sidan en grupp individer som uppfattar sig själva som kompetenta, insiktsfulla och som ser sin individuella frihet hotad. Hotet mot den individuella friheten kopplas i motiveringarna till frågor om medborgerliga rättigheter, privatliv och kreativitet inom det virtuella rummet.

Det är inte särskilt svårt att i de avgivna motiveringarna se en mobilisering av den ena sidan i den nya skiljelinje kunskap-marknad som vi tidigare i texten talat om. Det är kunskapsaktörerna som samlar sig, uppfattar sig ha ett gemensamt intresse och i Piratpartiets form försöker driva dessa intressen gentemot etablerade samhälleliga aktörer.

Har piraterna någon framtid?

Det svenska Piratpartiet har tillsvidare haft ett mandat i EU-parlamentet, en stol som Christian Engström sitter på. Under den närmaste tiden kommer han att få sällskap av ytterligare en piratpartist, Amelia Andersdotter. De är ledamöter i den gröna gruppen i parlamentet. I det svenska riksdagsvalet den 19 september 2010 gick det mindre bra, Piratpartiet fick endast 0,65 procent av rösterna, en uppgång med två hundradelar sedan valet 2006. Piratpartiet är efter valet 2010 största parti utanför riksdagen, antalet röster ökade från 2006 års 34 918 till 38 491 i valet 2010.

Partiets styrka är att medlemmarna hålls samman av en ideologisk övertygelse som avser en sakfråga där man inte konkurrerar med andra partier. Piratpartiet "äger" sin sakfråga. Men andra partiers ovilja att göra politik av integritetsfrågorna missgynnar partiet. I samma ögonblick som informationspolitiken blir en politisk dimension inom det existerande parlamentariska partisystemet så skulle Piratpartiet gynnas av det. En ytterligare styrka för Piratpartiet är att de organiserar en grupp unga och kunniga personer, ofta mycket tekniskt specialiserade yrkesgrupper där informations- och kommunikationsteknologin är vardagsmat. Mycket talar för att sympatisörer och medlemmar ser sitt engagemang i Piratpartiet som en förlängning av den (kommande) egna yrkesidentiteten.

Partiets svaghet är att det är ett parti utan klar positionering på vänster-höger-skalan. Piratpartiet saknar också trovärdighet i politiska frågor som går utanför den egna sfären. Även om partiet valt att formulera en politik enbart inom de områden som rör kärnvärdena (integritet, kultur, kunskap) kommer det på sikt bli svårt att etablera sig som seriöst politiskt alternativ för bredare väljargrupper om inte det partiideologiska perspektivet tillåts impregnera fler sakområden. Partiet är inte tillräckligt starkt organiserat för att ensamt förmå att föra upp informationspolitiken på den politiska agendan. Partiet är istället beroende av externa händelser som rättegången mot Pirate Bay eller folkliga uppror av samma typ som i FRA-frågan. Inte heller är Pirat-

partiet lika intressant inom ramen för medielogiken som Sverigedemokraterna varit, alltså får Piratpartiet mycket låg medieexponering.

Piratpartiet mobiliserar på den framväxande skiljelinjen kunskap-marknad. Kunskapsaktörerna är de aktiva i partiet medan marknaden i stor utsträckning mobiliseras genom de etablerade partierna. I den meningen är Piratpartiet ett radikalt utmanarparti. Informationspolitiken är ett område där statens roll och medborgarnas rättigheter ställs på sin spets. Sakfrågan har politiserats, som till exempel under FRA-debatten, men fallit tillbaka. Mycket talar för att informationspolitiken likt Fågel Fenix kommer att återuppstå som central mobiliseringsfråga för skiljelinjen kunskap-marknad och därmed ge Piratpartiet ytterligare möjligheter att etablera sig som en relevant politisk kraft. Den avgörande frågan är om partiet har resurser (pengar, personal) och uthållighet nog att vänta in den situationen. Nu återstår knappt fyra år innan Piratpartiet år 2014 först skall försvara sina två mandat i Europaparlamentet och tre månader senare göra sitt tredje försök att nå representation i Sveriges riksdag.

Kapitel 11

Solidaritetsens och identitetens gränser

Linda Berg

Valet till Europaparlamentet i juni 2009 ägde rum mitt i den värsta ekonomiska krisen sedan början av 1990-talet, och därmed den värsta krisen sedan majoriteten av EU:s medlemsstater börjat använda den gemensamma valutan, euron. Mot en sådan bakgrund är det inte förvånande att valet i flera medlemsstater kom att präglas av häftiga debatter där frågor om samhörighet och solidaritet mellan människor på olika sätt berördes. Ett exempel på detta var att högerextrema partier i flera länder utnyttjade den svåra situationen för att föra fram åsikter om behov av minskad invandring, minskad omfördelning inom Europa, samt utpekande av EU som syndabock (till exempel *British National Party (BNP)*, eller det ungerska partiet *Jobbik*). Samtidigt har den ekonomiska nedgången på omkring fyra procent under 2009 bidragit till ett minskat förtroende för de nationella regeringarnas möjligheter att hantera den ekonomiska krisen. Denna misstro fick flera aktörer att kräva att EU skulle ta ett större ansvar för att bemöta och lindra krisens effekter (McCann 2010). Det finns också studier som visar att majoriteten av EU:s medborgare förväntade sig att EU skulle ta en mer aktiv roll som krishanterare och särskilt för att skydda medborgarnas välfärd (Eurobarometer 2009).

Välfärdsfrågor är speciella inom ramen för det europeiska integrationsarbetet eftersom de traditionellt ses som medlemsstaternas nationella ansvar (de Búrca 2005). Särskilt i Europa är det tydligt hur nationalstaten historiskt kommit att ses som nära förknippat med välfärdsstaternas framväxt, och även den nationella identiteten. Det finns till och med forskare som hävdar att förekomsten av en nationell identitet var en förutsättning för att kunna skapa tillräckligt med medborgerligt stöd i de framväxande välfärdsstaterna för att kunna driva igenom politiska beslut som innebar en omfördelning mellan individer eller territoriella områden i samma land (Ferrera 2005; Scharpf 1999). En av de viktigaste orsakerna till detta är att den nationella identiteten uppfattas kunna överbrygga andra former av politiska motsättningar och gruppkonflikter (till exempel klasskillnader eller religiösa och regionala konflikter). Därigenom uppfattas även staternas gränslinjer

som centrala eftersom dessa bidrar till den nationella identitetens ram, och en tydlig avgränsning av det område vari statens medborgare bor. Gränslinjer begränsar därmed också statens välfärdsansvar till att enbart omfatta det egna landets invånare (Offe 2000). På så sätt kan territoriella gränslinjer ses som viktiga på två olika sätt; både för frågan om identitet och för en avgränsning av sociala rättigheter.

I ljuset av den historiska relationen mellan territoriella identiteter och välfärdsstaten har forskare intresserat sig för den pågående territoriella omstruktureringen i Europa och vilka möjliga konsekvenser den kan tänkas komma att få (Bartolini 2005). Ferrera (2005) menar exempelvis att de uppluckrade nationella gränserna innebär att det blir allt svårare för staterna att välfärdsstatliga frågor. Genom den territoriella omstruktureringen i Europa har dessutom samhällsnivåer över (EU) och under (regioner) den statliga kommit att bli allt mer betydelsefulla (Jeffery 1997; Keating & Hughes 2003). Som ett resultat av detta kan vi bland annat se att frågor om territoriell identitet och ansvarsfördelning för välfärdspolitiken fått en ökad politisk uppmärksamhet på allt från kommunal till europeisk nivå. Särskilt den europeiska nivån har uppmärksamats inom forskningen gällande frågor som om det finns (eller kan skapas) en europeisk identitet (Bruter 2005; Checkel & Katzenstein 2009), och om det behövs europeisk socialpolitik. I det senare fallet är såväl forskare som politiker splittrade. Vissa hävdar att en sådan politik är nödvändig på europeisk nivå pga. den djupgående ekonomiska integration (Habermas 2001) och inte minst EMU-samarbetet (McCann 2010), medan andra pekar på att en sådan politik saknar den nödvändiga identiteten som skulle kunna ligga till grund för en sådan politik (Offe 2000; Scharpf 2000).

Mot denna bakgrund är syftet med detta kapitel att undersöka de svenska medborgarnas inställning i dessa frågor. Sverige är på många sätt ett speciellt fall eftersom vi har en generös välfärdsstat som historiskt varit mycket tydlig kopplad till den nationella identiteten, bland annat i form om föreställningar om det gemensamma "folkhemmet". Fokus kommer att ligga på människors identifikation med olika territoriella nivåer och vilken betydelse detta kan tänkas ha för solidariteten med andra människor och uppfattningar om på vilken politisk nivå beslut om välfärdsfrågor bör fattas. Till detta kommer också frågan ifall vi kan se någon form av förändring mellan de två senaste Europaparlamentsvalen med tanke på den ekonomiska krisen. Även till

den senare aspekten är Sverige speciellt eftersom vi har klarat krisen någorlunda väl jämfört med många andra europeiska länder.

Identitet och välfärd

Det övergripande sambandet mellan territoriell identitet och välfärd finns representerat i två huvudsakliga grupper av forskning. För det första finns det teoretiska förväntningar om ett samband mellan nationell identitet och välfärdsstater på en mer övergripande strukturell nivå, och för det andra finns det forskning som handlar om hur individers känslomässiga bindningar kan påverka deras uppfattningar om välfärd och omfördelning.

Ett klassiskt exempel på det första, forskare som menar att det finns ett samband mellan nationell identitet och välfärdsstaten, är Fritz Scharpf, som bland annat hävdar att politiska välfärdsåtgärder förutsätter "a collectivity in which the identification of members with the group is sufficiently strong to override the decisive interests of subgroups in cases of conflict" (Scharpf 2000:12). Med andra ord handlar det inte enbart om ett samband utan relationen förväntas också ha en specifik riktning, i det här fallet att den kollektiva identiteten ses som en förutsättning för att kunna överbrygga gruppkonflikter. Det är dessutom så att eftersom politisk grupptillhörighet, eller medborgarskap, hittills utgår ifrån befintliga territoriella gränser, är det just identifikation med ett sådant territoriellt avgränsat kollektiv som är relevant för viljan att omfördela skatteresurser. Som nämndes inledningsvis fungerar de territoriella gränserna även som avgränsare för hur långt en stats välfärdsansvar sträcker sig. Europas gradvisa omvandling i takt med en fördjupad europeisk integration kan därför ses som utmanande för välfärdsstaterna, eftersom välfärdsstatens innehåll (*sociala rättigheter*) har ökat, samtidigt som själva behållaren (*staten*) har försvagats (Ferrera 2005). Utmaningen ligger i att de territoriella gränserna har varit historiskt viktiga för uppbyggnaden av välfärdsstaten genom att svårigheter att flytta över gränser (Ferrera kallar det *closure*, en slags *tillstängningsfunktion*) har underlättat att knyta medborgarna till ett ömsesidigt system av sociala rättigheter och skyldigheter. Det är svårare att bygga upp ett politiskt system som kräver omfördelning av resurser om den som inte vill vara med att betala enkelt kan flytta på sig. Genom den fria rörligheten inom EU utmanas därför den här tillstängningsfunktionen, och därmed i förlängningen också förutsättningarna för en omfördelande solidaritet (Ferrera 2005).

Identifikation med nationalstaten och acceptans för en omfördelade välfärdspolitik inom dess ramar kan ses som en *horisontell* princip. Det finns goda teoretiska anledningar att utgå ifrån att en liknande horisontell princip också skulle kunna gälla även andra nivåer, särskilt om ansvar för välfärdspolitiken helt eller delvis skiftar nedåt eller uppåt från den statliga nivån. I många länder har stora delar av välfärdspolitiken decentraliserats till regionala eller lokala nivåer, men få forskare som menar att en sådan förändring förutsätter en start lokal och/eller regional identitet. Det beror på att de redan förutsätts dela en gemenskap; den nationella identiteten. Omvänt har däremot en stark regional identitet kommit att ses som en av *drivkrafterna* bakom en ökande andel decentralisering på välfärdsområdet (Catt & Murphy 2002; Wolfe & Klausen 1997). Om vi istället återgår till frågan om välfärd på europeisk nivå är det påtagligt att frågan om europeisk identitet finns med i diskussioner om ett eventuellt framtida "socialt Europa". Dels ägnas en hel del utrymme åt att diskutera huruvida det alls finns en europeisk identitet och vad som i så fall kännetecknar en sådan (Checkel & Katzenstein 2009), och dels handlar det om ifall en sådan europeisk identitet är nödvändig för att legitimera välfärdspolitik på europeisk nivå (Habermas 1992; Offe 2000; Scharpf 2000). Mer sällan uppmärksammas EU:s speciella utformning som ett flernivåsystem i sin helhet, trots att såväl identitet som ansvarsfördelning av politikområden tydligt omfattar ett samspel mellan flera politiska nivåer (Hooghe & Marks 2001).

För det andra kan vi byta perspektiv och istället utgå från individers känslor och åsikter, varvid det finns mycket välfärdsattitydforskning som är av relevans för dessa frågor. En grov indelning kan göras i två huvudsakliga grupper av förklaringar till människors välfärdsattityder: *egenintresse* och mer känslomässiga eller *kulturella* förklaringar baserade på värden och tillhörighet. Den första gruppen är också den mest traditionella förklaringen, där egenintresse handlar om vilken nytta olika individer ser för egen del av offentliga satsningar inom välfärdsområdet i förhållande till kostnaden. Vanligt är därför att forskare undersöker hur skillnader i åsikter om välfärdspolitik skiljer sig mellan personer som har olika socio-ekonomisk status eller tillhör olika samhällsklasser (Edlund 1999; Iversen 2005; Oskarsson 2010; Svallfors 2007).

Den andra gruppen omfattar mer värderings- och känslomässiga eller kulturella aspekter, och ses oftast som kompletterande förklaringar

till egenintresse. Välbekant är att människor som står mer till vänster på den politiska vänster-högerskalan brukar vara mer positivt inställda till välfärdsstatliga satsningar (Holmberg & Oscarsson 2004). Men även intresset för olika former av normativa förklaringar har växt på senare år (Mau 2003; Svallfors 2006), liksom studier av hur gruppidentifikation kan påverka viljan att bidra till gruppens bästa och dess nytta även bland rationella och egoistiska aktörer (Kollock 1998; Mummendey, et al. 2001). De här olika sorternas förklaringar kan hjälpa oss att förstå saker som varför ekonomiskt svagare grupper inte alltid har så starka vänsteråsikter som en strikt rationell förklaring skulle förutsäga (Derks 2004), eller varför inställningen till ett socialt Europa inte bara handlar om ifall människor uppfattar om de skulle tjäna på det eller inte (Mau 2005). Kulturella förklaringar som bland annat identitet eller etnicitet har tidigare visat sig ha ganska stor påverkan på (o)viljan att bidra ekonomiskt till en omfördelade välfärds politik, exempelvis i USA.

För att komma åt varför sambanden ser ut så här kan det vara fruktbart att närmare undersöka *uppfattningar om vem som är värd stöd* (eng. *deservingness perceptions*) (van Oorschot 2006). Sådana uppfattningar kan fungera som en länk mellan till exempel identifikation och välfärdsattityder, och bidrar till vår förståelse av varför vissa samhällsgrupper ses som mer förtjänta av samhällets stöd än andra. van Oorschot definierar fem olika kriterier för vilka som uppfattas som de mest behjärtansvärda fallen, där de två viktigaste handlar om 1) människors eget ansvar för eller *kontroll* över sin behovssituation, och 2) *identitet*. Han säger: "needy people who are closer to 'us' are seen as more deserving" (van Oorschot 2006:26). Identitetskriteriet har en tendens att bli extra betydelsefullt när det kopplas samman med specifika behov hos etniska eller nationella minoriteter. "The deservingness criterion of identity protects the group against burdensome support claims from outside the group, while the criterion of control protects against such claims from inside the group" (van Oorschot 2006:38). Med andra ord hjälper identitetskriteriet oss att förstå anledningen till varför vi kan tala om en horisontell relation mellan människors identifikation och deras välfärdsattityder.

Svenskars stolthet och identifikation med olika samhällsnivåer

Orden identitet och identifikation har använts inom många olika discipliner och därmed också kommit att ges olika definitioner. I det här

kapitlet använder jag två begrepp: territoriell identifikation och stolthet. Nationell *stolthet* har sedan länge använts som ett begrepp för att fånga in en identifikation, en stark känslomässig bindning som människor kan känna till framförallt det land där de bor i. På senare tid har det även diskuterats ifall människor kan känna en liknande form av stolthet över att vara europeiska medborgare (Bruter 2005). En del forskare menar att en europeisk och en nationell identifikation inte kan vara likvärdiga eftersom de utgår ifrån att den nationella identifikationen är så speciell och dominerande i människors liv att den är oförenlig med liknande känslor för andra större eller mindre enheter (Smith 1992). Andra forskare menar tvärtom att det mycket väl är möjligt för människor att samtidigt identifiera sig med olika nivåer (Risse 2004). Skillnaden är oftast grundad i olika syn på vad identitet egentligen är. De som inte tror att det går att förena olika identiteter har ofta en mer exkluderande eller etniskt präglad syn, där identiteter ses som medfödda och oföränderliga, medan de andra vanligen har ett mer inkluderande, eller civilt, synsätt där identiteter ses som skapade konstruktioner som också kan förändras över tid.

Ett sätt att överbrygga denna motsättning är att använda ett vidare begrepp, som till exempel *territoriell identifikation*, som då syftar då på sådana emotionella känslor av samhörighet som individer kan känna för territoriellt avgränsade samhällsnivåer. Den här tolkningen grundas på forskning som visar på att det finns en stor variation mellan olika människor gällande i vilken utsträckning de känner samhörighet med en eller flera politiska nivåer, liksom i vilken utsträckning dessa känslor är mer eller mindre exkluderande (Bourgeois & Bourgeois 2005; Lawler 1992; Medrano & Guitérrez 2001).

I min vidareutveckling (Berg 2007) har begreppet territoriell identifikation tre dimensioner: territoriell *nivå*, *form* och *styrka*, inspirerat av arbeten av bland annat Huici et al (1997), Hooghe and Marks (2001), and Medrano and Guitérrez (2001). Den första dimensionen, *territoriell nivå*, handlar om vilken eller vilka nivåer (om någon) som en individ identifierar sig med, från lokala till Europa som helhet. Den andra dimensionen *form* är viktig eftersom oftast studeras bara identifikation med en nivå i taget, trots att studier visar att det är viktigt att kunna skilja mellan människor som visserligen bäge två kanske identifierar sig med Sverige, men där bara en av dem också samtidigt identifierar sig med till exempel Europa. Till sist kan naturligtvis även *styrkan*, graden av identifikation med respektive nivå variera mellan

olika människor. Genom att kombinera dessa tre dimensioner är det möjligt att kategorisera människor utifrån deras variationer av territoriell identifikation, något som jag tidigare (2007) har benämnt flernivåidentifikation (*multi-level territorial attachments*). De sex kategorier som då är relevanta är *icke-identifierare*, *främst subnationella*, *alla inhemska*, *främst nationella*, *främst Europa* och *alla nivåer lika*.¹ En sådan kategoriindelning har tidigare visat sig bland annat ha betydelse för att förstå skillnader i hur identifikation kan påverka förtroende för politiska institutioner på olika nivåer (Berg 2007).

I tabell 11.1 framgår hur stor andel av svenska befolkningen som uppger sig känna olika grad av stolthet över att vara svensk. Med tanke på att det är olika människor som tillfrågats 2004 och 2009 är det förvånansvärt stabila mönster med strax över 50 procent som känner sig mycket stolta. Stolthet över att vara europé har däremot förändrats. Andelen svenskar som känner sig ganska eller mycket stolta över att vara européer har ökat med 12 respektive sex procentenheter. Vad detta tyder på är att det finns en större andel svenskar som idag känner sig stolta över att vara européer – men att detta inte innebär att stoltheten över att vara svensk minskar. Ser vi till kategoriseringen av flernivåidentifikation längre ned i tabellen kan vi se att den grupp som ökar mest är de som identifierar sig lika starkt med alla nivåer, medan andelen som främst identifierar sig med Sverige respektive med alla inhemska nivåer har minskat något. Lite mer förvånande är att även kategorin med personer som identifierar sig främst med Europa har ökat.

---

¹ Kategorin *icke-identifierare* identifierar sig inte med någon av dessa territoriella nivåer, *främst subnationella* består av de som främst identifierar sig med sin kommun eller sin region, *alla inhemska* omfattar de som känner lika stark identifikation med alla inhemska nivåer (kommun, region och landet), *främst nationella* identifierar sig starkast med sitt land, *främst överstatliga* är de som främst identifierar sig med Europa eller EU, och *alla nivåer lika* är en kategori av personer som identifierar sig lika starkt med alla samhällsnivåer från kommun till Europa. För mer detaljer se Berg 2007.

Tabell 11.1 Identifikation med olika territoriella nivåer 2004 och 2009 (procent)

	2004	2009	Förändring
Stolthet - svensk			
Inte alls stolt	1	1	0
Inte särskilt stolt	8	7	-1
Ganska stolt	39	39	0
Mycket stolt	52	53	+1
Stolthet - europé			
Inte alls stolt	17	9	-8
Inte särskilt stolt	45	35	-10
Ganska stolt	33	45	+12
Mycket stolt	5	11	+6
Flernivåidentifikation			
Icke-identifierare	1	2	+1
Främst subnationella	6	9	+3
Alla inhemska	32	17	-15
Främst nationella	45	32	-13
Främst Europa	7	17	+10
Alla nivåer lika	8	22	+14
Summa procent	100	100	

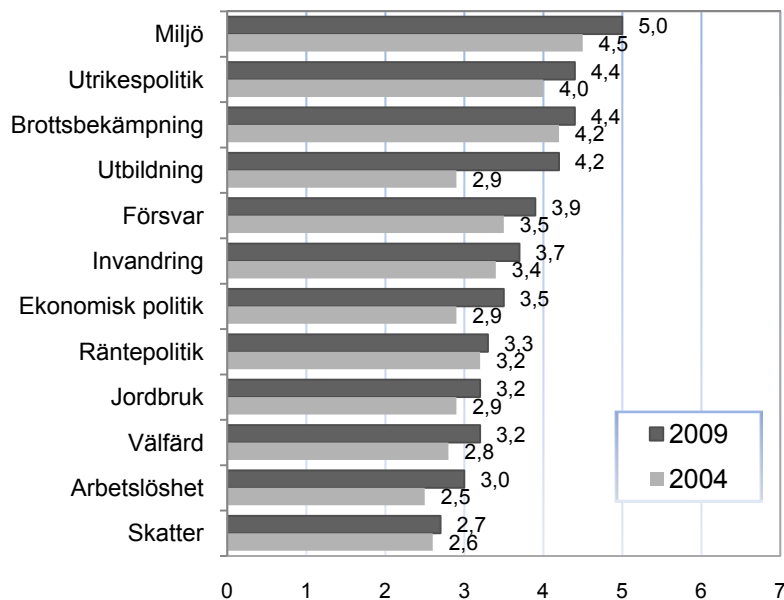
Två frågor står i fokus för resten av detta kapitel. För det första ifall det verkar finnas ett samband mellan identitet och välfärdsattityder, och för det andra ifall detta samband har förändrats mellan 2004 och 2009.

Identitet och åsikter om välfärd

I detta kapitel ligger fokus på frågan om *vem som uppfattas som berättigad* att omfattas av välfärdspolitiken. Annorlunda uttryckt, inom vilka gränser eller till vem, är människor villiga att omfördela skatteresurser, eller vem är berättigad att bli inkluderad i socialförsäkringar? Dessa frågor återkopplar till förtjänthetskriteriet identitet som togs upp ovan (van Oorschot 2006), och berör frågan om identitetens och solidaritetens gränser. På så vis spelar det också roll vilken politisk nivå som medborgarna föredrar att ansvaret för välfärdsfrågor ska ligga på, eftersom det påverkar vilka som inkluderas i de beslut som denna nivå fattar beslut om (De Winter & Swyngedouw 1999). Den teoretiska förväntningen kan även i detta fall återkoppla till den horisontella principen där människor förväntas föredra att välfärdsfrågor beslutas om på den nivå som bäst stämmer överens med deras territoriella identifikation. I samband med Europaparlamentsvalet blir detta i

första hand en fråga ifall ansvaret bör ligga på medlemsstaterna eller EU. Den mest kontroversiella aspekten av frågan om beslutsnivå för välfärdsfrågor är förstås ifall dessa beslut bör fattas på EU-nivå eller inte. Frågor om beslutsnivå för flera olika politikområden ställdes i samband med valundersökningarna både 2004 och 2009, där de svarande ombads att ange på en sjugradig skala ifall de föredrog att beslut i respektive politikområde skulle tas enbart på nationell nivå (1) eller enbart på EU-nivå (7).

Figur 11.1 Åsikter om i vilken utsträckning ansvaret för olika politikområden bör ligga på nationell eller europeisk nivå (medelvärden)

Kommentar: Källa: Svenska Europaparlamentsvalundersökningarna 2004 och 2009. Medelvärdena är beräknade utifrån en skala där 1 innebär enbart på nationell nivå medan 7 betyder enbart på EU-nivå.

Överlag är det ganska små förändringar mellan 2004 och 2009, men inom samtliga politikområden finns det en svag trend mot att fler svenskar anser att ansvaret för dessa i högre utsträckning bör ligga på europeisk nivå. Majoriteten av svenskarna föredrar dock att svenska staten ska ha störst beslutsansvar för välfärd, arbetslöshet och skatter.

Även om den lilla förskjutning som har skett pekar mot att något fler svenskar är beredda att acceptera ett större inslag av europeiskt beslutsfattande inom välfärdsområdet nu än 2004. Utbildningsområdet låg också ihop med övriga välfärdsstatsområden år 2004, men den större avvikelse som syns i diagrammet för 2009 beror på att frågan nu även inkluderar ansvar för forskning.

Ett annat sätt att undersöka solidaritet är att fråga människor ifall de anser att personer från andra EU-medlemsstater bör ha rätt att få ta del av svenska sociala bidrag och A-kassa, respektive ifall de anser att svenskar bör ges prioritet över andra EU-medborgare vid anställningar om det råder arbetslöshet. I Europaparlamentsvalet 2004 ställdes dessa två frågor, svaren presenteras i tabell 11.2.

Tabell 11.2 Åsikter om solidaritet med andra EU-medborgare 2004 (procent)

	Håller helt med	Håller delvis med	Håller inte med	Håller inte alls med	Procent	Antal
Prioritet att anställa svenskar för medborgare från andra EU-länder vid arbetslöshet	38	33	17	12	100	1304
Medborgare från andra EU-länder som bor i Sverige ska inte ha rätt till sociala bidrag och A-kassa	20	31	29	20	100	1249

Kommentar: Svenska Europaparlamentsvalundersökningen 2004.

I annat sammanhang har jag visat att människor som känner sig starkast fästa vid inhemska nivåer också är mest positivt inställda nationell offentlig välfärd, även under kontroll för andra faktorer som ideologi och egenintresse. Minst positiv var gruppen som främst kände sig som européer. Men om vi ändrar gränsdragningen till att även omfatta andra EU-medborgare blir mönstret det omvända. De två frågorna ovan ingår i ett index som används i tabell 11.3, där högre tal motsvarar en mer inkluderande attityd till andra EU-medborgare. Där syns att det framförallt är de som främst identifierar sig med Europa som har en mer inkluderande attityd till andra EU-medborgare. Utifrån den horisontella principen som nämndes tidigare är detta precis vad som är teoretiskt förväntat.

Tabell 11.3 Flernivåidentifikation och solidaritet med EU-medborgare boende i Sverige, 2004 (ostandardiserade OLS regressionskoefficienter)

	Solidaritet med EU-medborgare som bor i Sverige (index)		
	Modell 1	Modell 2	Modell 3
<i>Flernivåidentifikation</i> (Främst subnationella som bas)	+ .09		
Icke-identifierare		+ .40	-.63
Alla inhemska	-.13**	-.19*	-.27**
Främst nationella	-.16***	-.19*	-.31***
Främst Europa	+.61***	+.48***	+.33**
Alla nivåer lika	+.29***	+.17	-.11
vänster-höger position (0-10)			-.07***
Kan påverka EU (1-0)			+.08**
Man (kvinna = 0)			+.08
Ålder (år)			+.00
<i>Utbildning</i> (bas = låg utbildning)			
Medellåg utbildning			+.16*
Medelhög utbildning			+.51***
Hög utbildning			+.60***
<i>Förväntad ekonomisk situation nästa år</i> (bas = försämring)			
Ingen förändring			+.01
Förbättring			+.06
<i>Yrkeskategori</i> (bas = arbetare)			
Egenföretagare			+.23**
Arbetsledare			+.15*
Tjänstemän			+.03
Privat sektor (1-0)			-.01
<i>EU attityd</i> (bas = Sveriges medlemskap är dåligt)			
Medlemskapet är varken bra eller dåligt			+.22**
Medlemskapet är bra			+.34***
Konstant	2.54***		2.04***
Justerat R^2	.05		.17
Antal	1 203		775

Kommentar: * $p < .10$ ** $p < .05$ *** $p < .01$ Svenska Europaparlamentsundersökningen 2004. Solidaritet med andra EU-medborgare är ett index mellan 1-4, där 4 motsvarar den högsta graden av solidaritet. Flernivåidentifikationskategorierna är dummyvariabler, med kategorin Främst subnationell identifikation som bas. Kontrollvariablernas värde respektive eventuell baskategori framgår av tabellen. Modell 1 visar bivariata koefficienter, Modell 2 visar effekten av flernivåvariablerna under kontroll för varandra. I Modell 3 visas samtliga variabelers (inklusive kontrollvariablerna) koefficienter under kontroll för varandra.

På samma sätt passar det in i mönstret att vi hittar de mest negativa attityderna hos de svenskar som identifierar sig främst med Sverige, eller med alla inhemska nivåer. Däremot är resultatet gällande gruppen som identifierar sig lika starkt med alla nivåer lite oväntat. Eftersom den här kategorin har lika stark identifikation med Europa som kategorin Främst Europa, skulle det vara troligt att de också var mer

inkluderande till andra EU-medborgare. Inte minst då de till exempel tidigare har visat sig vara den grupp som har störst förtroende för alla politiska nivåer, inklusive EU:s institutioner, av alla kategorier, men som framgår av tabellen finns här inget signifikant samband. Vad som också kan uttolkas från resultatet är därmed vikten av att skilja på de personer vars europeiska identifikation fungerar som en rysk dock med lika stark känsla för alla nivåer, och de som istället har en dominerande europeisk identifikation.

Skillnad mellan 2004 och 2009

Som togs upp inledningsvis är det mycket som förändrades mellan 2004 och 2009 som kan förväntas ha påverkat såväl människors känsla av identifikation som deras åsikter om välfärd och solidaritet. Det hade därmed varit spännande att se ifall mönstret i tabell 11.3 ovan på något sätt skulle ha förändrats 2009. Tyvärr finns inte den frågan med 2009, men vi kan istället återgå till frågan om beslutsnivå och se ifall det har skett några förändringar i sambanden där över tid. Analyser av hur sambandet ser ut mellan flernivåidentifikation och vilken beslutsnivå (Sverige eller EU) som svenskarna föredrar när det gäller välfärdfrågor visade få signifikanta resultat vare sig 2004 eller 2009. Däremot hittar vi både samband och en viss förändring över tid om vi istället använder de mer tydliga frågorna om hur stolta människor känner sig över att vara svensk respektive europé.

Resultaten i tabell 11.4 visar först av allt att den horisontella principen får tydligt stöd även här. Personer som känner en stark stolthet över att vara svenska är mer negativa till att beslut om välfärd ska fattas på EU-nivå, medan personer som känner en stark stolthet över att vara européer i högre utsträckning tycker att sådana beslut kan fattas på EU-nivå. Detta övergripande mönster återfinns både 2004 och 2009. Resultaten står sig även när vi inkluderar andra vanliga förklaringar i analysen, såsom olika sätt att fånga in egenintresse, politisk ideologi samt allmän inställning till EU. Däremot kan möjligen en viss försvagning av sambanden skönjas. Det gäller särskilt att sambandet mellan svensk stolthet och preferens för enbart nationella beslut om välfärd har försvagats något jämfört med 2004.

Tabell 11.4 Svensk respektive europeiska stolthet och föredragen beslutsnivå för välfärdsfrågor, 2004 and 2009 (ostandardiserade OLS regressionskoefficienter)

	EU är bästa beslutsnivå för välfärdsfrågor (index) 2004		EU är bästa beslutsnivå för välfärdsfrågor (index) 2009	
	Modell 1	Modell 2	Modell 1	Modell 2
Stolthet vara svensk	-.29***	-.39***	-.05	-.18***
Stolthet vara EU-medborgare	+.52***	+.27***	+.47***	+.21***
Vänster-höger position (0-10)		+.06***		+.05**
Kan påverka EU (1-0)		+.06***		+.06
Man (kvinna = 0)		+.10		+.00
Ålder (år)		+.00		+.00
<i>Utbildning</i> (bas = låg utbildning)				
Medellåg utbildning		+.10		+.15
Medelhög utbildning		+.39**		+.10
Hög utbildning		+.20		+.19
<i>Förväntad ekonomisk situation nästa år</i> (bas = försämring)				
Ingen förändring		-.08		+.07
Förbättring		-.00		+.10
<i>Yrkeskategori</i> (bas = arbetare)				
Egenföretagare		-.15		-.04
Arbetsledare		-.03		+.04
Tjänstemän		-.01		-.10
Privat sektor (1-0)		-.03		-.11
<i>EU attityd</i> (bas = Sveriges medlemskap är dåligt)				
Medlemskapet är varken bra eller dåligt		+.44***		+.44***
Medlemskapet är bra		+.70***		+.55***
Konstant	3.73***	2.32***	2.07***	1.77***
Justerat R^2	.03	.22	.09	.16
Antal	1 221	776	1 256	812

Kommentar: * $p < .10$ ** $p < .05$ *** $p < .01$. Svenska Europaparlamentsundersökningen 2004 och 2009. Index om bästa beslutsnivå för välfärd består av fyra olika frågor och är kodad 1-7, där 7 motsvarar att enbart EU ska fatta beslut. De två stolthetsvariablerna är kodade 1-4, där fyra motsvarar mycket stolt. Kontrollvariablernas värde respektive baskategori för dummyvariablerna framgår av tabellen. Modell 1 visar bivariata koefficienter, i Modell 2 visas samtliga variablers (inklusive kontrollvariablerna) koefficienter under kontroll för varandra.

Mer Europa men svagare samband

I det här kapitlet har den ökade uppmärksamhet som varit kring frågor om nationell och europeisk identitet respektive frågor om solidaritet i samband med Europaparlamentsvalet 2009 jämfört med valet 2004 fungerat som startpunkt. Med ekonomisk kris, nationalistisk högerpopulistisk mobilisering och krav på ett tydligare EU ansvar för

Europas medborgares välfärd, fanns det goda anledningar att titta närmare på sambandet mellan identitet och solidaritet över gränser. Mer specifikt har kapitlet visat att andelen svenskar som identifierar sig med Europa har ökat något mellan 2004 och 2009, och det finns en liten trend mot att en större andel svenskar också skulle kunna tänka sig att EU är med och fattar beslut om välfärd.

Resultaten av analyserna visar på att det finns ett samband mellan svenskarnas identifikation med olika nivåer och vilken inställning de har till solidaritet med andra EU-medborgare respektive ifall EU-nivån ska vara med och fatta beslut om välfärdsfrågor. Detta samband stämmer huvudsakligen överens med vad vi teoretiskt skulle kunna förvänta oss utifrån teorier och tidigare forskning. Framförallt får den horisontella principen stöd, det vill säga att det är på den nivå, eller inom de gränser som vår identitet omfattar, som vi är mest villiga att omfördela resurser till andra och även ha beslutsmakten över välfärdsfrågor. Med andra ord är personer som känner sig som européer mest positiva till att inkludera andra EU-medborgare i svenska välfärdssystem och i störst utsträckning föredrar mer EU-inflytande på beslut om välfärd. Det omvända gäller framförallt för personer med en stark svensk identifikation. Det visade sig dessutom vara skillnad mellan de personer som främst kände sig som européer, och de som identifierade sig lika stark med alla nivåer, inklusive Europa. I den här senare gruppen var resultatet icke-signifikant när det gällde solidariteten med andra EU-medborgare, trots att de tidigare visat sig vara den grupp som har störst förtroende för EU:s institutioner. Detta tyder på att det kan vara värt att uppmärksamma den här skillnaden i fortsatt forskning.

Jämförelsen av sambanden mellan 2004 och 2009 omfattade bara frågan om beslutsnivå. Huvudmönstret med den horisontella principen återfanns vid bägge tidpunkterna, men över tid kunde en viss försvagning av sambanden anas. Det gällde framförallt sambandet mellan svensk stolthet och preferens för nationella beslut om välfärd som har försvagats 2009 jämfört med 2004. Det går inte att avgöra utifrån en sådan här begränsad analys huruvida detta är en förändring som kan förklaras främst av förändrad identifikation, eller i vilken utsträckning krisen spelade in för svenskarnas åsikter om rätt beslutsnivå, men klart är att en förändring har skett gällande såväl identifikation som attityder. Resultaten visar att det finns all anledning att fortsätta att undersöka sambandet mellan identitet och solidaritet över gränser i Europa.

Med en fortsatt ekonomisk kris som slår hårt i många länder, en press på samarbetet inom EMU, en demografisk situation där en allt mindre andel av befolkningen arbetar, och en ökad framgång för högerpopulistiska partier, är detta frågor av stor betydelse för välfärdsstaternas framtid i Europa.

Kapitel 11

Personröstning

Henrik Oscarsson & Sören Holmberg

Personröstningen har inte varit någon succé i riksdagsvalen, inte heller i kommun- eller landstingsvalen. Kryssandet har blivit allt mindre vanligt och höll sig i valen 2006 under tjugofem procent. I riksdagsvalet var det endast 22,0 procent som bemödade sig om att sätta ett personkryss. Dock i riksdagsvalet 2010 skedde en viss upp-ryckning. Andelen kryss ökade till 25,1 procent.

Forskningen har visat varför väljare är motvilliga till att personrösta. Det bero i huvudsak på att man inte vill kryssa för en person man inte känner till. Bristen på kännedom om kandidaterna är den viktigaste orsaken till det begränsade personröstandet i nationella svenska val. Partierna står i centrum och de allra flesta kandidater förblir mycket lite kända.

Läget är helt annorlunda i Europaparlamentsvalen. Här har personröstningen varit framgångsrik. Andelen personkryss har varit imponerande hög med 46,5 procent i premiären 1995, följt av hela 66,2 procent 1999, 59,0 procent 2004 och 59,2 procent senast 2009. En av orsakerna är att det totalt sett är färre, men något mer engagerade människor som röstar i EUP-val – men också att kandidaterna är mer kända för väljarna. Varje parti går endast fram med ett begränsat antal kandidater på en gemensam lista över hela landet. Partierna står fortfarande i centrum, men inte lika mycket som i de nationella valen. Kandidaterna får lite större utrymme i EUP-valen.

Personkryssandet i EUP-valen har också förhållandevis ofta fått konkreta effekter. Kandidater har kryssats upp på listorna och blivit invalda. Av partierna högre placerade kandidater har blivit förbikryssade och utslagna från att få åka till Bryssel. Det hände inte i premiärvalet 1995, men väl i de tre senaste EUP-valen då två respektive tre respektive två kandidater lyftes upp listorna och blev invalda framför andra mindre populära kandidater som fick färre kryss.

De kandidater som så lyckosamt kunde använda personvalssystemet för att komma till Bryssel i valet 2009 är Alf Svensson i KD som från listplats nio med 36,5 procent kryss petade ned förstalistade Ella Bohlin (med 18,6 procent kryss) till plats två och utan mandat för Kristdemokraterna, och Anna Maria Corazza Bildt i M som från plats

åtta lyftes upp till plats två med 14,3 kryssprocent och därmed gjorde att fjärdeplacerade Susanna Haby (3,9 procent kryss) förlorade sitt M-mandat i Bryssel.

Personkryssens topplista

Det flitiga personkryssandet i EUP-valen har inneburit att en majoritet av de invalda parlamentarikerna har blivit inröstade med ett personligt mandat om minst fem procent kryss. I valet 1995 gällde det 50 procent av kandidaterna, 1999 64 procent, 2004 74 procent och 2009 70 procent. Resultaten i tabell 11.1 sammanfattar i rangordnad form hur stor andel kryss alla invalda kandidater fick 2009. Därutöver har vi också inkluderat alla andra kandidater som fick över fem procent kryss men som inte blev invalda (sammanlagt sex personer). Annorlunda uttryckt omfattar rangordningen de kandidater som kom över femprocentgränsen 2009 (tjugo personer) samt de sex ledamöter som blev invalda på plats utan att ha fått ett personligt mandat.

Högst upp på topplistan över kandidater med stor andel personkryss i EUP-valet 2009 hamnar tre mycket välkända svenska politiker – Gudrun Schyman (FI) med 60,5 procent, Marit Paulsen (FP) med 51,5 procent och Alf Svensson (KD) med 36,5 procent. Två av dem har tidigare varit partiledare för ett riksdagsparti och en har sedan tidigare det fortfarande gällande rekordet i andelen personkryss i ett EU-parlamentsval. Det rekordet lyder på 62,2 procent och innehas av Marit Paulsen från 1999. Det är enbart Marit Paulsen och nu också Gudrun Schyman som har nått över 60 procent kryss. Över 50 procent kryss är det bara ytterligare två kandidater som lyckats åstadkomma – Björn von der Esch (Fria EU-kritiker) med 50,2 procent 1995 och Jonas Sjöstedt (V) med 54,3 procent 2004.

Det är signifikativt att det i första hand är kandidater från mindre partier som hamnar högt på personkryssens topplista. Ser vi på alla kandidater sedan första EUP-valet 1995 som haft lyskraft nog att dra till sig mer än 30 procent kryss omfattar lista endast elva personer – och ingen av dem företräder något av de stora partierna Socialdemokraterna eller Moderaterna. De tolv kandidaterna är, förutom de fem redan ovan nämnda: Per Gahrton (MP 1995 och 1999), Anders Wijkman (KD 1999 och 2004), Lena Ek (C 2004 och 2009), Cecilia Malmström (FP 2004), Nils Lundgren (JL 2004) och Sören Wibe (JL 2009).

Den S-kandidat som fått högst andel kryss är Pierre Schori (S) med 28,9 procent 1999. Bland moderata kandidater har Staffan Burenstam Linder fått mest personkryss med 19,4 procent (också 1999). Det är uppenbart att Sveriges två största partier hittills inte nominerat speciellt populära och dominerande kandidater på valsedlarna i EUP-valen.

Tabell 11.1 Andel personröster bland invalda EU-parlamentariker 2009 och bland kandidater som klarade femprocentsgränsen (procent)

Kandidat	Parti	Placering på valsedeln	Antal person- röster	Andel person- röster	Utfall av valet
Gudrun Schyman	FI	1:a	42 638	60,5	ej invald; inget mandat
Marit Paulsen	FP	1:a	221 489	51,5	invald; plats o kryss
Alf Svensson	KD	9:a	54 082	36,5	invald på kryss
Lena Ek	C	1:a	57 836	33,4	invald; plats och kryss
Sören Wibe	JL	1:a	34 707	30,9	ej invald; inget mandat
Carl Schlyter	MP	1:a	89 347	25,6	invald; plats o kryss
Marita Ulvskog	S	1:a	173 894	22,5	invald; plats o kryss
Eva-Britt Svensson	V	1:a	39 145	21,9	invald; plats o kryss
Christian Engström	PP	1:a	43 808	19,4	invald; plats o kryss
Ella Bohlin	KD	1:a	27 534	18,6	ej invald; för få kryss
Gunnar Hökmark	M	1:a	90 505	15,2	invald; plats och kryss
Anna Maria Corazza Bildt	M	8:a	85 405	14,3	invald på kryss
Isabella Lövin	MP	2:a	48 061	13,8	invald; plats och kryss
Sven-Olof Sällström	SD	1:a	13 691	13,2	ej invald; inget mandat
Amelia Andersdotter	PP	2:a	22 303	9,9	invald; plats och kryss
Christina Doctare	KD	4:a	11 274	7,6	ej invald; för få kryss
Olle Ludvigsson	S	2:a	53 182	6,9	invald; plats och kryss
Christoffer Fjellner	M	3:a	40 142	6,7	invald; plats och kryss
Åsa Westlund	S	3:a	40 432	5,2	invald; plats och kryss
Rick Falkvinge	PP	6:a	11 636	5,2	ej invald; för få kryss
Cecilia Wikström	FP	3:a	17 746	4,1	invald på plats
Anna Ubrisagic	M	2:a	23 598	4,0	invald på plats
Olle Schmidt	FP	2:a	11 708	2,7	invald på plats
Anna Hedh	S	5:a	20 716	2,7	invald på plats
Göran Ferm	S	4:a	20 078	2,6	invald på plats
Jens Nilsson	S	6:a	17 156	2,2	invald på plats

Kommentar: Se Valmyndighetens beslut 2009-06-11 *Fördelning av mandat m m* (www.val.se)

Kändis och poppis

Vi vet sedan tidigare att kännedom är en viktig faktor bakom personröstningen. Väljare tycker inte om att kryssa för kandidater de inte känner till. Dessutom har det visat sig att ju mer känd en kandidat är desto fler kryss tenderar han eller hon att få. Det är bra att vara en kändis om man vill få många personkryss. I valundersökningarna har

vi sedan 1995 valt ut ett antal ledande kandidater och ombett svars-personerna ange om de känner till dem och vad de tycker om dem. Svaren avges på en skala mellan -5 (ogillar) till +5 (gillar). Alla svarande uppmanas att inte poängsätta kandidater de *inte* känner till. Andelen svars-personer som uttrycker ett ogillande eller gillande för en kandidat ger därför en indikation på hur känd kandidaten är.

Resultaten i tabell 11.2 visar i rangordnad form hur kända tretton utvalda kandidater var i EU-parlamentsvalet 2009. Vi redovisar kännedomssiffror för samtliga svars-personer, men också för det egna partiets väljare. Det är de senare resultaten som är mest väsentliga. Enligt det svenska valsystemet kan en kandidat enbart få personröster av det egna partiets väljare. Det gäller alltså att vara känd på hemmaplan, bland det egna partiets väljare.

Tabell 11.2 Kandidatkännedom i EUP-valet 2009 (procent)

Kandidat	Kännedom bland samtliga	Kännedom bland egna partiets väljare
Gudrun Schyman (FI)	95	100
Marit Paulsen (FP)	88	95
Alf Svensson (KD)	91	94
Marita Ulvskog (S)	84	92
Gunnar Hökmark (M)	62	85
Sören Wibe (JL)	37	84
Carl Schlyter (MP)	45	80
Lena Ek (C)	37	69
Eva-Britt Svensson (V)	20	52
Ella Bohlin (KD)	37	47
Christian Engström (PP)	19	41
Anna Hedh (S)	27	39
Sven-Ove Sällström (SD)	14	23

Kommentar: Svars-personer som bedömt kandidaterna på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5 har klassificerats som att de har kännedom om respektive kandidat. De svarande har uppmanats att inte bedöma personer de inte känner till. Det egna partiet har definierats som parti i EUP-valet.

Kännedomslistan toppas av Gudrun Schyman (FI), Marit Paulsen (FP) och Alf Svensson (KD). De är mest kända totalt sett bland svars-personerna och också mest kända relativt sett bland det egna partiets väljare. I botten på kändislistan finner vi Christian Engström (PP), Anna Hedh (S) och Sven-Ove Sällström (SD). Resultaten indikerar ett mycket starkt samband mellan kändisskap och andel personkryss. Korrela-

tionen är hela $+0.75$ (ρ).¹ Det lönar sig uppenbarligen att vara känd. Ju mer känd desto högre andel personkryss är den regel som gäller.

Ser vi tillbaka på de tidigare EUP-valen och hur kända kandidaterna har varit visar det sig att både Gudrun Schyman och Alf Svensson slår det gamla kändisrekordet som innehas av Marit Paulsen sedan 1999. Schyman och Svensson är totalt sett kända av 95 respektive 91 procent av valmanskåren 2009. Paulsens gamla rekord från 1999, som hon tangerar 2009, var på 88 procent. Det betalar sig att vara före detta partiledare för ett riksdagsparti. Kändisskap sitter i.

Om kändisskap är en viktig orsaksfaktor bakom att få många personkryss är popularitet en ännu viktigare faktor. Sambandet i vårt urval av tretton kandidater mellan andel kryss och hur populära kandidaterna är bland det egna partiets väljare är nästan hundra procentigt. Korrelationen är inte mindre än $+0.95$ (ρ). Regeln är enkel – ju mer populär desto större andel kryss. Resultaten i tabell 11.3 visar att de kandidater som röner mest uppskattning bland de egna väljarna också får högst andel kryss.

Tabell 11.3 Kandidatpopularitet i EUP-valet 2009 (medeltal)

Kandidat	Popularitet bland samtliga	Popularitet bland egna partiets väljare
Gudrun Schyman (FI)	+1	+42
Marit Paulsen (FP)	+14	+35
Alf Svensson (KD)	+8	+35
Lena Ek (C)	+10	+30
Sören Wibe (JL)	+1	+30
Eva-Britt Svensson (V)	+0	+26
Carl Schlyter (MP)	+6	+23
Marita Ulvskog (S)	+5	+23
Ella Bohlin (KD)	+3	+21
Sven-Ove Sällström (SD)	-2	+20
Gunnar Hökmark (M)	-2	+16
Christian Engström (PP)	+1	+14
Anna Hedh (S)	+5	+11

Kommentar: Partipopulariteten kan variera mellan -50 (ogillar) och $+50$ (gillar). Det egna partiet är lika med parti i EUP-valet. Se tabell 11.2.

Poppislistan bland egna väljare toppas av Gudrun Schyman (FI), Marit Paulsen (FP) och Alf Svensson (KD). I botten hamnar Gunnar Hökmark (M), Christian Engström (PP) och Anna Hedh (S).²

¹ Korrelationen gäller för sambandet mellan andelen kryss och hur kända kandidaterna är bland det egna partiets väljare.

Resultaten för Gudrun Schyman illustrerar att det viktiga är att vara uppskattad bland de egna för att få en hög andel kryss. Hur populär man är utanför det egna partiet är mindre centralt. Gudrun Schyman är högt uppskattad bland FI-väljare (+42), men inte bland samtliga väljare (+1).

Motsvarande popularitetssiffror för Marit Paulsen visar på stor uppskattning bland FP-väljare (+35) men också på en relativt stor popularitet i hela valmanskåren (+14). Man kan misstänka att Paulsens popularitet utanför Folkpartiet också kan ha genererat röster till FP i EUP-valet. Så var fallet 1999. Kanske återupprepar Marit Paulsen bravaden 2009 (Holmberg m.fl 2000).

Populära kandidater som dragplåster för sina partier

Den enkla generella hypotesen är att ju mer populär en kandidat är desto sannolikare att hon eller han drar extraröster till sitt parti. Det skulle betyda att de tre mest populära kandidaterna i valmanskåren som helhet 2009 – Marit Paulsen (FP), Alf Svensson (KD) och Lena Ek (C) – också skulle vara de som är mest framgångsrika som dragplåster för sina partier i valet 2009. Men naturligtvis kan vi ha dragplåster bland kandidater som inte är speciellt uppskattade i hela valmanskåren men som är mycket populära i vissa mindre grupper. Gudrun Schyman skulle kunna vara en sådan kandidat. Med dragplåster menar vi en kandidat som med sin personliga popularitet drar röster utöver vad partiet annars skulle få.

Det betyder att när vi undersöker kandidaternas eventuella dragkraft som röstvinnare för sina partier måste partipopulariteten tas med i beräkningarna och kontrolleras. Det är möjligt att göra i valundersökningens material eftersom vi inte bara frågat om kandidaternas popularitet på en ogillar-gillarskala. Vi har också frågat om partiernas allmänna popularitet på samma skala.

Kandidaterna som dragplåster testar vi med hjälp av logistisk regression där partival är den beroende variabeln och kandidat- respektive partipopularitet oberoende variabler. Utfallen är mycket tydliga. Partieffekten visar sig vara större än kandidateffekten för alla våra

---

² Marit Paulsens popularitetsmedeltal 2009 bland samtliga svars personer på +14 är det högsta vi har uppmätt i något EUP-val i Sverige. Det tidigare rekordet hade hon själv på +10 från 1999. I EUP-valet 1995 uppvisade Jonas Sjöstedt (V) högst genomsnittlig popularitet på +9 bland samtliga svarande. Dock var han då känd bland endast 16 procent av valmanskåren. I EU-parlamentsvalet 2004 hade Nils Lundgren (JL) den högsta genomsnittliga uppskattningssiffran på +6 bland samtliga svarande (se Oscarsson och Holmberg 2006:64 och 110).

tretton undersökta kandidater utom för en. Den kandidaten är Gudrun Schyman. I hennes fall är inverkan på valet av FI större av Schymans personliga popularitet än av partiets popularitet. FI-väljarna gillar Gudrun Schyman mer än FI. För ytterligare en kandidat är skillnaden relativt liten mellan inverkan av kandidatpopulariteten och partipopulariteten. Den kandidaten är Marit Paulsen. För övriga kandidater, inklusive Alf Svensson och Lena Ek, är skillnaden mellan parti- respektive kandidateffekterna klart större.

Regressionsanalyserna visar alltså att det enbart är två kandidater bland de tretton vi har undersökt som i någon större utsträckning kan ha dragit röster till sina partier 2009. De kandidaterna är Gudrun Schyman och Marit Paulsen. De kandidaterna är också de enda två som utmärks av att en majoritet av det egna partiets väljare uppskattar dem mer än det parti de företräder. I Schymans fall är hon mer uppskattad än partiet av 67 procent av FIs väljare. Den jämförbara andelen är 55 procent för Marit Paulsen bland FP-väljare. För övriga kandidater i vår undersökning är motsvarande resultat med större uppskattning av kandidaten än av det egna partiet oftast lägre än 20 procent, med exempelvis 6 procent för Gunnar Hökmark (M), 16 procent för Eva-Britt Svensson (V) och 18 procent för Carl Schlyter (MP).³

Om vi jämför hur partiväljarna bedömer kandidaternas popularitet med det egna partiets är det endast fyra av våra tretton studerade kandidater som är mer uppskattade än sina partier. Och där alltså sannolikheten för att kandidatuppskattningen kan ha dragit röster är som störst. De kandidaterna är Gudrun Schyman (+42 mot +28 för FI), Marit Paulsen (+35 mot +28 för FP), Sören Wibe (+30 mot +25 för JL) och Alf Svensson (+35 mot +33 för KD).⁴ Speciellt Schyman, men också Paulsen, är klart mer uppskattade bland de egna väljarna än de partier de företräder. Övriga kandidater uppskattas mindre än sina partier bland de egna väljarna, mest tydligt så för Gunnar Hökmark (+16 mot +37 för M) och Anna Hedh (+11 mot +33 för S). Kandidater som är

³ Bland övriga undersökta kandidater uppvisar Sören Wibe (JL) ett klart starkare resultat än genomsnittet. Andelen JL-väljare som gillar honom mer än partier är 45 procent. Resultaten för övriga kandidater är: Alf Svensson (KD) 30 procent, Marita Ulvskog (S) 21 procent, Lena Ek (C) 21 procent, Ella Bohlin (KD) 9 procent, Christian Engström (PP) 3 procent, Anna Hedh (S) 2 procent och Sven-Ove Sällström (SD) 0 procent. Det bör komma ihåg att resultaten bygger på ett begränsat antal svarspersoner, speciellt för de mindre partierna och deras kandidater.

⁴ Ytterligare en kandidat har högre personlig popularitet än sitt parti bland de egna väljarna. Den kandidaten är Sven-Ove Sällström (+20 mot +9 för SD). Men antalet svarspersoner är extremt begränsat, 13 personer när det gäller SD-siffran och endast 3 personer när det gäller Sällströms siffror. Resultaten är alltså mycket statistiskt osäkra.

minde populära än sina partier bland de egna väljarna har med stor sannolikhet inte dragit många extraröster till partiet.

Ett handfast sätt att demonstrera inverkan av kandidatpopulariteten på röstningen 2009 är att se närmare på fallet Marit Paulsen. Ett sätt att göra det är att studera vilka väljare det är som "byter" till FP i EUP-valet och om bytena har något samband med Marit Paulsens popularitet. Vi gör det genom att undersöka i vilken utsträckning som väljare med andra allmänna favoritpartier än Folkpartiet röstar på FP i EUP-valet beroende på hur mycket de uppskattar Marit Paulsen. Det visar sig då att bland väljare med Moderaterna som allmän förstapreferens och som uppskattar Marit Paulsen mycket (+3 till +5 på skalan) röstar hela 21 procent på FP i EUP-valet. Bland M-sympatisörer som gillar Paulsen något mindre (+2 eller lägre på skalan) är det endast 6-7 procent som "byter" till FP i EU-parlamentsvalet. För socialdemokratiska sympatisörer är motsvarande siffror 14 procent byten till FP bland dem som gillar Marit Paulsen mycket mot endast 0-2 procent bland dem som gillar henne mindre. Det råder ingen tvekan om att den populära Marit Paulsen 2009 precis som 1999 drar personliga röster till Folkpartiet.

Vilka personröstar?

Personröstning är en form av politiskt deltagande som är jämförelsevis jämt fördelat mellan olika sociala grupper. Det gäller i riksdagsvalen såväl som i EUP-valen. Man eller kvinna, ung eller gammal, arbetare eller tjänsteman, storstadsbo eller landsbygdsbo - bland röstande tenderar de alla att personkryssa i ungefär samma omfattning. Personröstning bland röstande är en socialt sett jämlik form av politiskt deltagande. De flesta andra former av politiskt deltagande är klart mer ojämlika. Resultaten i tabell 11.4 visar att det jämlika personkryssandet också gäller för EUP-valet 2009.

Tabell 11.4 Andel personröstare i olika sociala och politiska grupper i EUP-val (procent)

	1995	1999	2004	2009	Antal svars- personer 2009
Samtliga (urvalsresultat)	45	65	56	57	796
Män	44	61	55	57	414
Kvinnor	45	68	58	57	382
15 – 30 år	49	67	51	56	126
31 – 60 år	44	64	56	58	420
61 – 80 år	44	66	59	56	250
Industriarbetare	45	55	71	51	59
Övriga arbetare	50	62	57	62	130
Lägre tjänstemän	42	73	58	50	82
Mellantjänstemän	47	67	54	56	233
Högre tjänstemän	44	57	53	58	159
Företagare	44	78	61	66	62
Jordbrukare	53*	76*	70*	67*	9
Studerande	45	66	60	58	50
Låg utbildning	48	62	52	55	133
Mellan	42	67	60	59	300
Hög utbildning	49	65	54	56	361
Landsbygd	49	69	59	56	121
Tätort	45	67	60	56	168
Stad	43	61	53	55	382
Sthlm, Gbg, Malmö	44	69	60	65	123
Född i Sverige	46	65	57	56	741
Född utanför Sverige	53	70*	59	75	55
Politiskt intresse					
mycket stort	54	73	66	62	122
ganska stort	45	65	60	57	401
inte särskilt	45	64	48	56	243
inte alls	30*	36*	33*	40	30
Politikerförtroende					
mycket stort	52*	63*	82*	58*	24
ganska stort	48	66	54	57	470
ganska litet	45	66	58	59	257
mycket litet	43	54	58	43	35

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som uppger att de personröstat. Skattningar som bygger på färre än 30 svarande har markerats med en asterix (*).

De skillnader i andelen personkruss som finns mellan olika sociala grupper är mycket små. När det gäller ålder och kön finns inga diffe-

renser att tala om; inte heller när det gäller utbildningsnivå. Yrkesmässigt finns dock en mindre skillnad på så sätt att jordbrukare är något mer kryssbenägna än andra. Så har det varit i alla fyra svenska EUP-val. Utlandsfödda är en annan social grupp som tenderar att personkryss mer än genomsnittet. I EUP-valet 2009 kryssade också storstadsbor något oftare än övriga.

Lämnar vi de sociala faktorerna och istället ser på politiska motivations- och kompetensfaktorer finner vi något starkare mönster i personkryssandet. Politiskt kunniga, förtroendefulla och intresserade väljare personkryssar oftare än personer som är politiskt mindre kunnig, mindre förtroendefulla och mindre politikintresserade. Men om vi undantar de mindre grupper väljare som har mycket höga respektive låga värden på våra mätinstrument påverkas inte kryssbenägenheten speciellt mycket av sådana faktorer som allmänt politiskt intresse, grad av politikerförtroende eller politisk kunskapsnivån. Tendensen att personrösta för majoriteten av väljare i närheten av mitten på engagemangs-, förtroende- respektive kunskapsdimensionerna skiljer sig mycket lite åt. Det är uppenbart att personkryssande inte kräver stora resurser när det gäller engagemang, förtroende eller kunskap. Det är lätt att kryssa även om man är förhållandevis ointresserad och okunnig.⁵

Politiska åsikter

Politiska åsikter är naturligtvis potentiellt en viktig faktor bakom personröstning och vem man kryssar för. I de tidigare EUP-valen i Sverige har vi kunnat se ett samband mellan väljarnas EU-åsikter och personröstningen. Inom partierna har väljare - där det varit möjligt - tenderat att kryssa för kandidater som haft samma EU-inställning som de själva. EU-motståndare har främst kryssat för EU-negativa kandidater medan EU-anhängare personröstat på EU-positiva kandidater (Holmberg m fl 2000). Ett motsvarande mönster finns också i EUP-valet 2009 fast klart mindre tydligt.

Det statistiska underlaget är mycket begränsat för många av kandidaterna och de flesta samband är svaga, men EU-positiva kandidater

---

⁵ Partimönstret i kryssandet 2009 liknar tidigare mönster så till vida att KD-väljare personröstar mest och vänsterpartister minst. Ett partis väljare som brukar kryssa mer än genomsnittet är Centerpartiets, men det gör de inte 2009. Enligt den officiella valstatistiken är andelen personröster per parti följande 2009: V 49,9 procent, S 60,3, MP 58,6, C 58,7, FP 68,4, KD 75,6, M 55,0, PP 56,4, JL 49,0, SD 49,3 och FI 61,7 procent.

som Lena Ek (C), Gunnar Hökmark (M) och Marit Paulsen (FP) får en högre andel kryss bland sina EU-positiva partiväljare än bland sina mer EU-negativa väljare.⁶ På ett motsvarande sätt får Anna Hedh (S), Sören Wibe (JL) och Carl Schlyter (MP) mer kryss från EU-negativa än från EU-positiva väljare inom respektive parti. För kandidater som Eva-Britt Svensson (V) och Marita Ulvskog (S) är mönstret svagare men också här finner vi mest kryss bland de mest EU-negativa väljarna. Antalet personkryssande svarspersoner på den EU-negativa sidan är mycket få för Anna Maria Corazza Bildt (M) och Alf Svensson (KD) men resultaten visar på en något högre andel kryss bland EU-negativa väljare än bland EU-positiva. Givet att de båda kan klassificeras som i huvudsak EU-positiva har de alltså fått relativt sett mest kryss från väljare som inte är lika entusiastiska för EU som de är. Måhända har andra faktorer än EU-inställning spelat en roll för kryssandet i dessa båda fall.

Till sist Gudrun Schyman (FI), hon får lika många kryss oavsett vad FI-väljarna tycker om EU. I hennes fall tycks det som personpopulariteten betyder mer än inställningen till EU.

Slutsatsen är att vi kan iaktta en viss effekt av väljarnas EU-inställning på personröstningen. Bland de kandidater vi har kunnat undersöka gäller att de i de flesta fall fått högst andel kryss bland väljare som sympatiserat med deras allmänna EU-attityd. EU-kritiska kandidater får mest kryss av EU-kritiska väljare på samma sätt som EU-positiva kandidater får mest kryss av EU-positiva väljare. Men sambandet är inte hundra procentigt och det är inte speciellt starkt. Åsiktsröstning via personvalet är en faktor i EUP-valen, men inte en stark faktor. Och i den mån vi kan jämföra med tidigare EU-parlamentsval tycks betydelsen ha minskat 2009.

Personröstning fungerar bra i EU-parlamentsval

Personvalet i EU-parlamentsvalet 2009, liksom i tidigare svenska EUP-val, måste bedömas som framgångsrikt. Andelen personröster är fortsatt hög (59 procent) och personrösterna är dessutom jämförelsevis

---

⁶ Analysen bygger på en intervjufråga där personröstande svarspersoner får namnge vem de personkryssat på. Hela 34 procent kommer inte ihåg vem de personröstade på eller kan inte uppge ett entydigt tolkningsbart namn. Antalet personer som namnger specifika kandidater blir mycket begränsat. Flest omnämmanden får Marit Paulsen. Hon nämns av 60 personer. Inställningen till Europeiska unionen mäts med en intervjufråga där svarspersoner får ange i vad mån de allmänt sett är positiva eller negativa till EU.

jämt spridda över olika sociala och politiska grupper. Lägg därtill att personröstningen också rymmer ett visst inslag av åsiktsröstning. De olika partiernas väljare kan med hjälp av personrösten kanalisera sina olika grader av entusiasm för EU. Och det sker i en inte negligerbar omfattning. EU-parlamentsvalet 2009 blev alltså inte bara ett europa-val när det gäller val av parti utan också till viss del när det gäller val av kandidat. Systemet med personval fungerar bra i svenska EUP-val.

Kapitel 12

Premiär för TV-reklam¹

Stefan Dahlberg

I nom den representativa demokratin förväntas mönstermedborgaren ofta att vara både intresserad, engagerad, kunnig och upplyst. Liksom i de flesta valsituationer är informationen ofta av avgörande vikt. Under valrörelsens gång antas därför partier och kandidater att kommunicera sina budskap till väljarna. De senare förväntas i sin tur ta till sig informationen, begrunda den samma för att därefter avgöra på vem väljaren som skall lägga sin röst. Ungefär så brukar den ideala representativa valprocessen ofta beskrivas.

I samband med valen till Europaparlamentet kan man dock ifrågasätta huruvida det första valet den genomsnittliga väljaren gör i egentligen handlar så mycket om att ta ställning till vilket parti han eller hon ämnar lägga sin röst på? En rimligare tolkning i sammanhanget är att det första valet i själva verket handlar om huruvida man överhuvudtaget tänker rösta eller ej med tanke på det relativt sett låga valdeltagandet i EUP-valen även om valdeltagandet ökade i 2009 års val.

Oavsett vilket är en förutsättning för det informerade röstningsbeslutet att partierna faktiskt når ut med sina budskap och att väljarna förmår ta till sig dem samma. Men informationen i sig behöver inte nödvändigtvis bara vara avgörande för kvalitén i röstningsbeslutet. Den politiska informationen borde med samma logik även kunna påverka valdeltagandet, vilket ju också är en valsituation. En traditionell men något förenklad förklaring till kopplingen mellan politisk information och valdeltagande är att mer information leder till ökad kunskap. Något som i sin tur innebär en ökad sannolikhet för faktiskt röstande (Dahlberg 2003).

Syftet med följande kapitel är att undersöka vilken effekt exponeringen för olika typer av partirelaterad information har på individers röstningsbenägenhet.

Det traditionella tillvägagångssättet bland de politiska partierna för att kommunicera sina budskap till presumtiva väljare har varit brukandet av valmanifest, reklamutskick, hemsidor, annonser i media etc.

---

¹ Detta är en reviderad version av ett kapitel som tidigare publicerats i rapporten: *En omöjlig ekvation – en studie av partiernas informationsinsatser i Europaparlamentsvalet 2009*. författad av Stefan Dahlberg & Rebecka Åsbrink (2010).

Effektiviteten i denna form av envägskommunikation har dock kommit att ifrågasättas. Det har hävdats att det envägskommunikativa samtalet i själva verket är ett relativt ineffektivt sätt för partierna att nå ut till sina väljare. Istället har det framförts att den politiska kommunikationen bör vara interaktiv för att kunna påverka en väljare (Bäck & Soininen 2003).

Dock visar resultaten från en studie genomförd av Daniel Wohlgemuth och Ellen Almgren (2007) att den ensidiga informationen från partiernas sida i form av valmanifest *et cetera* faktiskt har en viss effekt på individers röstbenägenhet. I nämnda studie prövas effekterna av politisk information på individers röstbenägenhet i en experimentell situation, på grupper av väljare vilka vanligtvis karakteriseras genom ett lågt valdeltagande. Författarna fastslår att den envägskommunikativa informationen har effekter på såväl den politiska kunskapsnivån som på valdeltagandet i sig. För partiernas del handlar problemet, enligt författarna, snarare om att faktiskt nå ut med sina budskap till dessa väljargrupper.

Vilken information når fram till väljarna?

I tabell 12.1 framkommer att det traditionellt sett varit valbroschyrer eller olika trycksaker adresserade till väljarna som kommit att utgöra den vanligaste kommunikationskanalen mellan väljare och valda. Dock har andelen väljare som tagit del av den tryckta informationen minskat något under senare val till förmån för partiernas Internetsidor, vilka framförallt i de senaste valen seglat upp till en klar tredjeplats som en av de främsta direkta länkarna mellan väljarna och deras partier. 2009 års EUP-val var samtidigt det val där partierna kom att satsa mer på Internet och olika sociala medier för att nå ut till olika väljargrupper (Grusell & Nord 2009). Genomslagskraften i de sociala medierna har dock kommit att diskuteras och det har föreslagits att dessa kanske främst fungerat för att kommunicera internt inom partierna, snarare än att fungera som en direktkanal för att mobilisera väljare (Dahlberg & Åsbrink 2010).

Den mest påtagliga förändringen gällande utbudet av olika informationskanaler mellan väljare och partier kom dock i 2009 års val, som nämnts, att utgöras av TV-reklam, vilket var ett relativt nytt inslag i

svenska valkampanjer.² Såsom framgår i tabell 12.1, och som även nämnts tidigare i kapitel 2, hade partiernas TV-reklam i 2009 års val en enastående genomslagskraft då 66 procent av väljarna uppgav att man sett reklam från något av partierna under valrörelsen. En av de mer angelägna frågeställningarna i sammanhanget, vid sidan av vilken typ av information som har nått väljarna, är således vilken effekt detta kan tänkas ha haft på det individuella valdeltagandet i EUP-valet 2009.

Tabell 12.1 Andel väljare som tagit del av partirelaterat material eller varit i kontakt med partierna i samband med riksdags- eller Europaparlamentsvalen 1994-2009(procent)

Typ av kontakter	Riksdagsval				Europaparlamentsval			
	1994	1998	2002	2006	1995	1999	2004	2009
Läste valbroschyr	60	60	59	56	38	47	46	43
Besökt hemsidor	-	8	9	14	-	3	5	15
Varit på valmöte	11	10	10	9	3	4	5	5
Arbetsplatsbesök	7	5	6	5	2	3	2	2
Besök i bostaden	1	0	1	2	0	0	0	2
Uppringd i bostaden	7	10	2	2	4	6	0	2
Såg reklam på TV	-	-	-	-	-	-	-	66

Kommentar: Resultaten är hämtade från de nationella valundersökningarna genomförda i samband med valen 1994-2006 samt från Europaparlamentsvalundersökningarna genomförda i samband med valen 1995-2009. Frågorna lyder: "Inför årets val till Europaparlamentet" - "läste Du någon valbroschyr eller liknande trycksak från något parti?" "besökte Du något av partiernas hemsidor på internet?", "var Du på något valmöte eller annat arrangemang som anordnats av något parti?", "fick Du något personligt besök i Din bostad eller blev Du uppringd av något parti?", "var Du i personlig kontakt med någon valarbetare på Din arbetsplats?", "såg du något av partiernas reklamslag på TV?". Svartalternativen löd "Ja", "Nej" och "Vet inte/Vill ej svara". Den senare kategorin ingår ej i analyserna. Antalet svarspersoner uppgår till 1 797.

Informationseffekter på valdeltagandet

I en tidigare studie om informationseffekter och valdeltagande genomförd av Henrik Oscarsson och Per Hedberg (2005) framkom att det, med hänsyn tagen till övriga faktorer som påverkar individuellt valdeltagande, främst var valinformation som krävde ett aktivt handlande från väljarnas sida som hade en signifikant effekt på valdeltagandet.

² Det skall dock framhållas att det även tidigare har funnits mindre inslag av köpt tv-reklam i vissa av de kabel-TV-kanaler, vilka sänder från London. Dessutom har det genom åren med jämna mellanrum funnits fri tv-tid i public servicekanalerna, vilket får betraktas som någon slags gratisreklam. En mer försiktig formulering blir därmed att Europaparlamentsvalet 2009 var det första valet där köpt TV-reklam förekom i nämnvärd utsträckning.

Bland dessa aktiviteter återfinns vi handlingar såsom att ha läst valbroschyrer eller besökt valmötan i allmänhet eller att ha besökt något av partiernas hemsidor på Internet. Nytt för 2009 års val är att vi även vid sidan av aktiviteter som att ha läst valbroschyrer, besökt hemsidor på Internet, deltagit i valmöte, varit i kontakt med valarbetare på arbetsplatsen eller blivit kontaktad i bostaden, nu även har möjlighet att studera effekterna på individens röstningsbenägenhet av att ha sett partiernas TV-reklam.

Den första kolumnen i tabell 12.2 visar de bivariata effekterna av att ha tagit del av de olika informationstyperna på sannolikheten att gå och rösta. De okontrollerade bivariata modellerna har inte helt oväntat de starkaste effekterna på individens valdeltagande.

Intressant att notera är att tillskillnad från bokens tidigare resultat där TV-reklam utgjorde den i särklass effektivast informationskanalen i fråga om kvantitet, är det inte effekten av att ha tagit del av partiernas reklaminslag i TV som har starkast påverkan i fråga om individuellt valdeltagande. Istället återfinns vi de starkaste effekterna från att ha läst valbroschyrer eller andra trycksaker från partierna eller från att ha besökt partiernas hemsidor på Internet. Det tycks därmed som om skillnaderna återigen är som störst mellan aktiva kontra passiva informationsflöden. Dock skall det framhållas att som den enda passiva informationskanalen är effekten av TV-reklam tämligen robust och signifikant, om än svag, i alla modeller.

Dock är de bivariata effekterna bedrägliga då vi från tidigare forskning vet att valdeltagandet även påverkas av en rad andra demografiska och socioekonomiska faktorer såsom kön, ålder, utbildning, politiskt intresse, beresthet och språkkunnighet etc. För att så långt som möjligt försäkra oss om att det faktiskt är de kortsiktiga informations-effekterna som orsakar den högre röstningsbenägenheten måste vi därför även ta hänsyn till dessa faktorer.

I modell 1 i tabell 12.2 har vi därför även inkluderat kön, ålder, civilstånd, yrkestillhörighet, politiskt intresse, utbildning, beresthet, antal talade språk samt inställning till en ökad överstatlighet inom EU som kontrollvariabler. Såsom förväntat reduceras effekterna något när även dessa bakgrundsvariabler är inkluderade i modellen. Bland de statistiskt signifikanta resultaten återfinns vi, såsom tidigare, de starkaste effekterna av att ha läst valbroschyrer eller trycksaker från partierna eller att ha besökt något av partiernas hemsidor på Internet. Dessa positiva effekter på sannolikheten att rösta är dock på intet vis

överraskande. Att som medborgare aktivt söka information om de politiska partierna hänger rimligen stark samman med ett visst mått av politiskt engagemang samt en ökad röstningsbenägenhet i övrigt. Mer intressant är därför den positiva, om dock något svagare, effekten av att ha sett något av partiernas reklaminslag i TV. Naturligtvis kan det inte uteslutas att det även här till viss del handlar om någon form av selektiva perceptioner där det är de redan politiskt kunniga och engagerade som också kommer ihåg att man sett reklaminslagen. Å andra sidan är många av dessa bakomliggande faktorer kontrollerade i modellen. I det här fallet är dock effekten tämligen robust och indikerar att sannolikheten för att gå och rösta är ungefär tio procent högre bland reklamtittare i jämförelse med övriga väljare, under kontroll för övriga faktorer inkluderade i modellen.

Tabell 12.2 Informationseffekter på individuellt valdeltagande (logit).

	Bivariat	Modell 1	Modell 2
Läste valbroschyr eller trycksak	+ .23***	+ .18***	+ .13***
Besökte partiernas hemsidor på internet	+ .27***	+ .25***	+ .16***
Var på valmöte	+ .18*	+ .05	+ .03
Var i kontakt med valarbetare på arbetsplatsen	+ .11	+ .10	+ .05
Fick besök eller blev uppringd i bostaden	+ .07	+ .09	+ .07
Såg något av partiernas reklaminslag på TV	+ .10***	+ .10***	+ .10***

Kommentar: För information om de fullständiga frågekategorierna, se tabell 2.2a i kapitel 2. Antalet svarspersoner uppgår till 1797. Analyserna i tabellen bygger vidare på Oscarsson och Hedbergs PM, vilken in gick i Anderssons studie om informationseffekter i Europaparlamentsvalet 2004 (Andersson 2005). Resultaten har viktats mot det officiella valdeltagandet för att korrigera det faktum att personer som ställer upp för intervju tenderar att ha en högre röstningsbenägenhet. I regressionsmodell 1 ingår följande variabler som kontrollvariabler: kön, ålder (kvadrerad), civilstånd (gift/sammanboende-ensamstående), yrkestillhörighet (11 olika kategorier), politiskt intresse (4 kategorier), utbildning (3 kategorier), beresthet (index 0-3 för antalet besökta EU-länder de senaste två åren), antalet språk på vilket man kan läsa en kortare text (index 0-4) samt åsikter om ett framtida Europas förenta stater. I regressionsmodell 2 ingår även en variabel för valets viktighet (brydde mig mycket om vilka partier som vann eller förlorade/spelade inte så stor roll). Logistisk-regression har använts för att beräkna effekterna. Koefficienterna anger den totala effekten av respektive informationsaspekt beträffande sannolikheten för att delta/inte delta i valet. ***= $p < .001$, **= $p < .01$, *= $p < .05$.

Som ett än hårdare test av de kortsiktiga informationseffekterna på valdeltagandet bland individer har vi i modell 2 i tabell 12.2 även inkluderat frågan om valets viktighet som en ytterligare kontrollvariabel. Frågan gällde huruvida man brydde sig om vilka partier som vann eller förlorade valet eller om det inte spelade så stor roll. Resultaten i modell 2 visar att effekterna av att ha läst valbroschyrer eller av att ha besökt någon partiernas hemsidor sjunker ytterligare när viktighetsbe-

dömningen tas med i beräkningarna. Effekterna är dock fortfarande statistiskt signifikanta. Noterbart är att effekten av TV-reklam förblir oförändrad (+10 procent), en effekt som är nog så intressant då exponeringen för TV-reklam inte tillnärmelsevis kräver samma aktiva handlande som övriga två informationskanaler. Samtidigt bör det även poängteras att TV-baserad partireklam utgör den informationskanal som utan tvekan når flest andel väljare (66 procent). Låt vara att vi i det här sammanhanget inte vet något om de faktiska informationseffekterna från TV-reklamen i form av ökad kunskap/information.

Informationseffekterna i ovanstående analyser skiljer sig heller inte avseende kön. Det vill säga effekterna på röstbenägenheten av att ha läst valbroschyrer, besökt partiernas hemsidor eller sett partiernas reklaminslag på TV skiljer sig inte mellan män och kvinnor.

Dock går det inte att komma ifrån att vi på basis av ovanstående analyser inte kan uttala oss med någon säkerhet om kausaliteten i sambandet. Det vill säga huruvida det är informationen i sig som genererar de positiva effekterna på valdeltagandet eller om det är de redan frälsta med en initial hög röstbenägenhet som av den anledningen valt att aktivt ta del av partiinformationen. För att överhuvudtaget kunna säga någonting om detta krävs väljardata i panelform, vilket inte finns tillgängligt för de traditionella Europaparlamentsvalundersökningarna, vilket även poängteras i Oscarssons och Hedbergs studie för valet 2004 (Andersson 2005). Däremot har vi i samband med 2009 års val tillgång till E-panelen, vilken är en panelstudie som genomfördes i samband med valrörelsen 2009 vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. E-panelen 2009 baserades på ett självselekerat urval om 2 098 respondenter, vilka under en fyraveckorsperiod fick besvara totalt fyra olika enkäter. Det självselekerade urvalet innebär att resultaten inte kan generaliseras till väljarkåren i stort. Å andra sidan gör panelstrukturen det möjligt att faktiskt undersöka kausaliteten mellan olika informationseffekter kontra valdeltagande, vilket gör den till ett värdefullt komplement till de traditionella riksrepresentativa väljarundersökningarna. Av erfarenheten vet vi nämligen att effekter och orsakssamband ofta är mindre känsliga för skeva eller icke-slumpmässiga urval till skillnad från rena nivåskattningar, vilka inte låter sig göras på basis av E-panelens data (Dahlberg, Oscarsson m fl 2006). Tabell 12.3, illustrerar skillnaderna i befolkningsammansättningarna mellan E-panelen kontra den svenska väljarkåren i sin helhet.

Tabell 12.3 Skillnader mellan E-panelens respondenter kontra den svenska väljarkåren i Europaparlamentsvalet 2009 (procent, procentenheter)

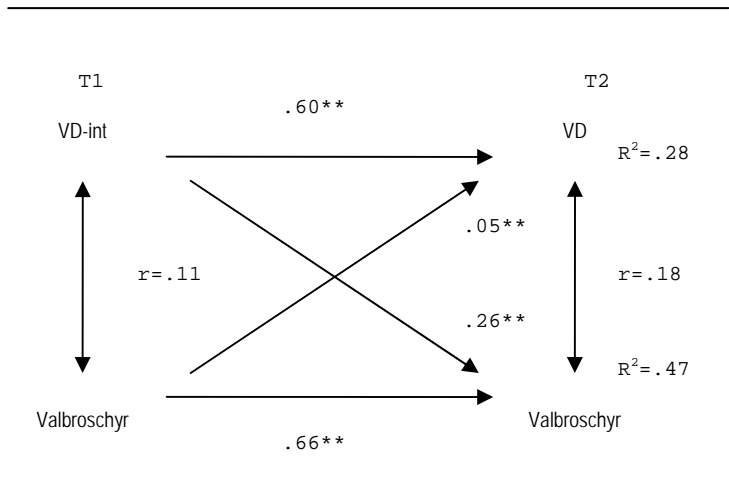
	E-panelen	Väljarkåren	Differens
Politiskt intresserade (mycket eller ganska)	84	54	+30
Icke-röstare	8	44	-36
Röstade på FP	15	13	+2
Röstade på S	12	24	-12
Kvinnor	37	49	-12
Andel röstande på V, S eller MP	30	40	-10
Andel som placerar sig till vänster på VH-skalan	36	34	+2

Källa: Europaparlamentsvalundersökningen 2009 samt E-panelen 2009.

För att undersöka orsakssambanden mellan olika informationskanaler kontra röstbenägenhet ställdes samma frågor gällande informationsinhämtning, hämtade från den traditionella urvalsbaseade väljarundersökningen, till deltagarna i E-panelen i samband med valrörelsen 2009. Frågorna om informationsinhämtning ställdes vid två olika tidpunkter tillsammans med frågor röstningsintention. Detta tillvägagångssätt innebär att vi nu har möjlighet att undersöka kausaliteten i sambandet på empirisk väg. Annorlunda uttryckt kan vi nu undersöka huruvida det är de redan politiskt intresserade som redan initialt har en hög röstningsbenägenhet som även under valrörelsens gång söker upp och inhämtar olika typer av politisk information; alternativt huruvida det faktiskt är informationsexponering tidigt under valrörelsen som leder till en högre röstningsbenägenhet.

Såsom framkommer, både i figur 12.1 och 12.2 nedan, tycks det i huvudsak vara intentionen att delta i valet vid tidpunkt 1 som förklarar läsandet av valbroschyrer snarare än det omvända. Det vill säga att valbroschyrläsande vid tidpunkt 1, under kontroll för röstningsintention vid samma tidpunkt, påverkar valdeltagandet vid tidpunkt 2. Förvisso finns en signifikant effekt av att ha läst valbroschyrer på valdeltagandet men effekten i fråga är betydligt mindre i jämförelse med effekten av att redan ha tänkt rösta vid tidpunkt 1 kontra att läsa valbroschyrer vid tidpunkt 2.

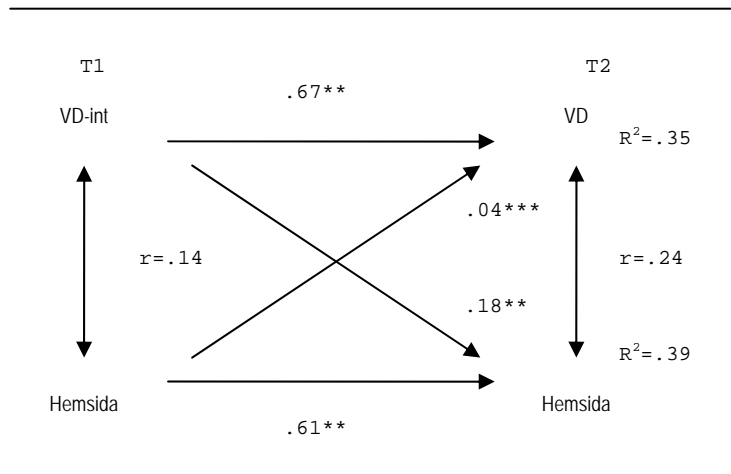
Figur 12.1 Regressionsmodell (cross-lagged OLS) gällande effekten av att ha läst valbroschyrer eller andra partirelaterade trycksaker på röstningsintention respektive faktiskt valdeltagande vid två olika tidpunkter.

Kommentar: Valdeltagande (VD) och valbroschyrsläsning är båda kodade som dikotoma variabler (0-1). Detta medför att analyserna kan genomföras med vanlig OLS-regression då resultaten, av förklarliga skäl, blir de samma som vid logistisk regression.

Resultaten är de samma när det gäller effekten på valdeltagande av att ha besökt något av partiernas hemsidor på Internet. Resultaten så långt pekar därmed mot att det inte är fråga om några egentliga informationseffekter på valdeltagandet av att ha läst valbroschyrer eller att ha besökt partiernas hemsidor. Istället verkar det som om dessa aktiviteter genomförs som en följd av egenintresse och en initialt högre röstbenägenhet. Dock skall det återigen framhållas att resultaten endast är giltiga för E-panelens respondenter och inte för väljarkåren i stort. För ytterligare stärka tilltron till resultaten krävs därför antingen replikeringar av studien alternativt att den genomförs i panelform på ett slumpmässigt urval av väljare.

Figur 12.2 Regressionsmodell (cross-lagged OLS) gällande effekten av att ha besökt partiernas hemsidor på röstningsintention respektive på faktiskt valdeltagande vid två olika tidpunkter.

Kom-

mentar: Valdeltagande (VD) och hemsidesbesök är båda kodad som dikotoma variabler (0-1).

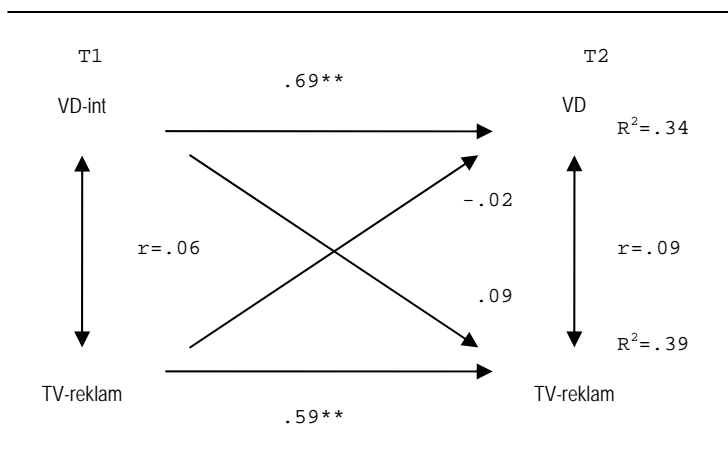
När det gäller effekterna av den partiinformation som väljarna inte aktivt uppsöker, i det här fallet TV-baserad reklam vilket var den tredje och sista signifikanta effekten på valdeltagandet i EUP-valundersökningen, återfinns endast små och icke-signifikanta effekter på valdeltagandet (se figur 12.3). I det här specifika fallet verkar det därmed inte som om TV-reklamen i sig har haft någon avgörande effekt på valdeltagandet. Att ha sett partiernas reklaminslag i TV tidigt under valrörelsen, under kontroll för röstningsintention vid samma tidpunkt, tycks inte ha någon självständig effekt på röstningsintentionen senare under valrörelsen. Den effekt som trots allt framkom i tabell 12.2 kan således, som nämnts, vara ett resultat av selektiva perceptioner där det är de politiskt intresserade och röstningsbenägna väljarna som även kommer ihåg att man sett partiernas reklam inslag i TV.

Informationseffekter för de redan frälsta

Summa summarum tycks det alltså utifrån ovanstående analyser som om de inledningsvis positiva informationseffekterna på individers röstningsbenägenhet inte håller sträck i det långa loppet. Resultat ovan

indikerar att det istället är individer med en redan initial hög röstbenägenhet som väljer att aktivt ta del av information från partierna snarare än att det skulle vara informationen i sig som genererar de positiva effekterna på valdeltagandet. Samtidigt skall det understrykas att informationseffekter av den här typen är svårfångade. Svårigheten i sammanhanget består i att isolera vad som påverkar vad. Det går därför inte helt att utesluta att information inte spelar roll bara för att det främst är de redan övertygade väljarna som aktivt tar del av partiernas information. I det här fallet tycks det, som nämnts, som om det främst är de politiskt intresserade väljarna som vid tidpunkt 1 söker information, samtidigt har de vid den tidpunkten ännu inte röstat. Man kan därför inte utesluta att informationen i sig trots allt kan antingen stärka eller försvaga röstningsintention bland dessa individer vid tidpunkt 2 vid själva röstningsbeslutet.

Figur 12.3 Regressionsmodell (cross-lagged OLS) gällande effekten av att ha sett partiernas reklamslag i TV på röstningsintention respektive faktiskt valdeltagande vid två olika tidpunkter.

Kommentar: Valdeltagande (VD) och TV-reklamstittande är båda kodad som dikotoma variabler (0-1).

I kontrast till de resultat som tidigare presenterades av Wohlgemuth och Almgren (2007), gällande att partirelaterad information har en viss effekt på individers röstbenägenhet, tyder resultaten i föreliggande studie på motsatsen. Informationseffekterna är i det här fallet ytterst

svaga för att inte säga helt frånvarande. Det skall dock påpekas att i Wohlgemuth och Almgrens fall genomfördes ett experiment bland grupper av väljare där valdeltagandet traditionellt sett redan är lågt. Samtidigt kan man heller inte helt utesluta eventuella inverkan av så kallade metodeffekter, vilka kan uppstå i samband med experimentsituationer. Det vill säga att vetenskapen om att man är med i ett experiment i sig har en självständig påverkan på individers beteende. Detta innebär att Wohlgemuth och Almgrens studie får betraktas som ett enklare test av informationseffekter på valdeltagande. E-panelen 2009, å andra sidan är, som tidigare nämnts, baserad på ett självselekerat urval av respondenter. Självrekryteringsprocessen innebär att E-panelens deltagare är betydligt mer intresserad av politik och har en betydligt högre röstningsbenägenhet i förhållande till den genomsnittlige väljaren. Det innebär i sin tur att ett kausalitetstest baserat på E-panelen får betraktas som ett betydligt hårdare test av effekter av politisk information på individuellt valdeltagande. Sanningen, i den mån den finns, ligger således någonstans däremellan. Samtidigt skall det även tilläggas att valdeltagandet bland e-panelens respondenter heller inte har kontrollerats mot de officiella röstlängderna för att korrigera den överskattning av valdeltagande som ofta uppstår i samband med olika typer av väljarundersökningar.

Referenser

- Andersson, Tom (2005). *Moment 22 - Uppföljning och utvärdering av riksdagspartiernas informationsinsatser inför Europaparlamentsvalet 2004*. Stockholm: Institutionen för tillämpad kommunikationsvetenskap – GI och IHR, Stockholms universitet.
- Aneshensel, Carol S. (2002). *Theory-Based Data Analysis for the Social Sciences*. London: SAGE publications.
- Bartolini, Stefano & Mair, Peter (1990/2007). Identity. Competition and electoral availability. The stabilisation of European electorates 1885-1985. Colchester: ECPR Classics.
- Bengtsson, Mattias (2010). "Olika sidor av klass." i Oskarson, Maria, Bengtsson, Mattias & Berglund, Tomas. *En fråga om klass - levnadsförhållanden, livsstil, politik*. Malmö: Liber.
- Berglund, Tomas & Oskarson, Maria (2010). "Klass och ideologiska dimensioner." i Oskarson, Maria, Bengtsson, Mattias & Berglund, Tomas. *En fråga om klass - levnadsförhållanden, livsstil, politik*. Malmö: Liber.
- Bjereld, Ulf & Demker, Marie (1995). *Utrikespolitiken som slagfält*. Stockholm: Nerenius & Santerius förlag.
- Bjereld, Ulf & Demker, Marie (2008). *Kampen om kunskapen. Informationssamhällets politiska skiljelinjer*. Stockholm: Hjalmarsson & Högberg.
- Bjereld, Ulf & Demker, Marie (2010). "Piratpartiet och informationssamhällets politiska skiljelinjer" i Tovhult, Klara. (red.) *Kunskap, Kommunikation, Kontroll. Drömmar och farhågor i informationssamhället*. Sharing is Caring förlag, Creative Commons.
- Bolin, Niklas (2007). *New party entrance: Analyzing the impact of political institutions*. Umeå Working Papers in Political Science No 2. Umeå: Umeå University.
- Bowler, Shaun & Lanoue, David. (1992). "Strategic and Protest Voting for Third Parties: The Case of the Canadian NDP." *Western Political Quarterly* 45(2): 485-499.
- Brinegar, Adam P. & Jolly, Seth K (2004). "Measuring Support for European Integration Using the Eurobarometer", i John Geer (red.) *Public Opinion and Polling around the World* Denver: ABC-Clio.
- Brinegar, Adam P. & Jolly, Seth K (2005). "Location, Location, Location: National Contextual Factors and Public Support for European Integration" *European Union Politics* 6 (2): 155-180.
- Brug, Wouter van der & Cees van der Eijk (2007). *European elections & domestic politics. Lessons from the past and scenarios for the future*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

- Bäck, Henry & Soininen, Maritta (2003). Politisk annonsering eller nätverkande? Uppföljning och utvärdering av partiernas särskilda informationsinsatser till invandraväljare vid 2002 års val. *Stockholm: Justitiedepartementet.*
- Carter, Elisabeth L. (2005). *The Extreme Right in Western Europe: Success or Failure.* Manchester: Manchester University Press.
- Dahlberg, Stefan & Åsbrink, Rebecka (2010). En omöjlig ekvation – En studie av partiernas informationsinsatser i Europaparlamentsvalet 2009. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Dahlberg, Stefan, Oscarsson, Henrik & Kumlin, Staffan (2006). *E-panelen 2006. Metodrapport från en sexstegs panelstudie i samband med riksdagsvalet 2006.* Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Dahlberg, Stefan (2003). "Valrörelsen som demokratiskt ideal." i *Svenska poströstare*, i Brothén, Martin (red.) Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Dalton, Russell J. (2006). *Citizen politics: public opinion and political parties in advanced industrial democracies.* Washington, D.C.: CQ Press.
- Demker, Marie (2010). "Piratåret 2009" ur Nationalencyklopedins årsbok 2009. Stockholm: Norstedts.
- Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy.* New York: Harper & Row.
- Eichenberg, R. C. & Dalton, R. J. (1993). "Europeans and the European Community: The dynamics of public support for European integration." *International Organization* 47(4): 507-534.
- Ekman, Joakim (2009). "Euroskepticism bland partier och medborgare: Tidigare forskning, förklaringar och förslag på analysmodeller" *Statsvetenskaplig Tidskrift* 2: 135-166.
- Ekman, Joakim (2010). "Euroskepticism: olika former av EU-kritik." i Ekman, Joakim & Linde, Jonas. *Politik, protest, populism – deltagande på nya villkor.* Malmö: Liber.
- Erlingsson, Gissur (2005). *Varför bildas nya partier?* Lund: Statsvetenskapliga institutionen.
- Erlingsson, Gissur (2009). "Why Do Party Systems Tend to Have So Few Players? A Review of Rationalist's Contributions" *Bifröst Journal of Social Science* 3(1): 113-123.
- Erlingsson, Gissur & Persson, Mikael (2010) "Utmanarna. Uppkomst, idéer och opinion" *Statsvetenskaplig Tidskrift* 2: 229-247.
- Farrell, David M. (1997). *Comparing Electoral Systems.* London: Prentice Hall.
- Franklin, Mark (2001) "How Structural Factors Cause Turnout Variations at European Parliament Elections" *European Union Politics* 2: 309-328.

- Franklin, Mark N. (2007). "Effects of space and time on turnout in European Parliament elections." In van der Brug, Wouter & van der Eijk, Cees (red.) *European Elections & Domestic Politics. Lessons from the past and scenarios for the future*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Fuchs, Dieter, Magni-Berton, Raul & Roger, Antoine (red.) (2008) *Euroscepticism. Images of Europe among Mass Publics and Political Elites*. Opladen: Verlag Barbara Budrich.
- Gabel, Matthew J. (1998). *Interests and Integration: Market liberalization, public opinion and European integration*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Gilljam, Mikael (1996). "Det kluvna Sverige." i Gilljam, Mikael & Holmberg, Sören (red.) *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm, Norstedts juridik.
- Gilljam, Mikael & Holmberg, Sören (red.) (1996) *Ett knappt ja till EU*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Grusell, Marie & Nord, Lars. (2009). *Syftet är alltid att få spinn – De politiska partiernas strategiska kommunikation inför EU-parlamentsvalet 2009*. Sundsvall: Demokratiinstitutet Demicom.
- Hennel, Lena (2009). "Proteströster skakar M och S", *Svenska Dagbladet*, 7 juni.
- Hix, Simon (2007). "Euroscepticism as Anti-Centralization: A Rational Choice Institutional Perspective" *European Union Politics* 8(1): 131–150.
- Hix, Simon & Marsh, Michael (2008). "Punishment or protest? Understanding European Parliament Elections." *The Journal of Politics* 69(2): 495-510.
- Holmberg, Sören (red.) (2001). *Europaopinionen*. Göteborg, Statsvetenskapliga institutionen.
- Holmberg, Sören. (2010a). "Nu har en majoritet svenskar mentalt gått med i EU." i Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red.) *Nordiskt ljus*. SOM-rapport nr 50. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören (2010b). "Swedish Opinion on the Swedish Membership in the European Union in the years 1994–2009". Göteborg: SOM-institutet & Stockholm, Sieps.
- Holmberg, Sören & Asp, Kent (1984). *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören & Näsman, Per (2010). *Väljarna i fokus*. Stockholm: Sveriges Television (SVT).
- Holmberg, Sören & Oscarsson, Henrik (2004). *Väljare. Svenskt väljarbete under 50 år*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Hooghe, Liesbet & Marks, Gary (2005). "Calculation, Community and Cues. Public Opinion on European Integration." *European Union Politics* 6(4): 419-443.

- Hooghe, Liesbet, Marks, Gary & Wilson, Carole J. (2002). "Does left/right structure party positions on European integration." *Comparative Political Studies* 35(8): 965-989.
- Inglehart, Ronald & Flanagan, Scott C. (1987). "Value Change in Industrial Societies" *The American Political Science Review* 81(4): 1289-1319.
- Karp, Jeffrey A., Banducci, Susan A. & Bowler, Shaun (2003). "To Know It is to Love It? Satisfaction with Democracy in the European Union." *Comparative Political Studies* 36(3): 271-292.
- Kitschelt, Herbert (1994). *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kitschelt, Herbert (1995). *The radical right in Western Europe: A comparative analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kitschelt, Herbert (2007). "Growth and Persistence of the Radical Right in Postindustrial Democracies: Advances and Challenges in Comparative Research" *West European Politics* 30 (5): 1176-1206.
- Kitschelt, Herbert & Rehm, Phillipp (2004). *New social risk and political preferences*. International conference of Europeanists organized by the Council for European Studies, Chicago.
- Kittilson, Miki Caul & Dalton, Russel J. (2008). "The Internet and virtual civil society: The new frontier of social capital" Center for the study of democracy, eScholarship, University of California, Irvine.
- Kopeck, Petr & Mudde, Cas (2002). "Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe" *European Union Politics* 3(3): 297-323.
- Kriesi, Hanspeter (2007). "The Role of European Integration in National Election Campaigns." *European Union Politics* 8(1): 83-108.
- Kumlin, Staffan (2007). "Informed Electoral Accountability and the Welfare State: Analyzing Effects of TV Election Coverage and Survey-Embedded Experiments." The General Conference of the European Consortium for Political Research. Pisa, Italy.
- Lawson, Kay & Merkl, Peter (red). (1988). *When Parties Fail. Emerging Alternative Organizations*. Princeton: Princeton University Press.
- Lipset, Seymour Martin & Stein Rokkan (1967) "Cleavage structures, party systems and voter alignments" i Lipset, Seymour Martin och Rokkan, Stein (red.) *Party systems and voter alignment: Cross-national perspectives*. Free Press: New York.
- Lubbers, Marcel & Scheepers, Peer (2005). "Political versus Instrumental Euroscepticism. Mapping Scepticism in European Countries and Regions." *European Union Politics* 6(2): 223-242.

- Marks, Gary & Steenbergen, Marco R. (red). (2004). *European Integration and Political Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marsh, Michael. 1998. "Testing the Second-Order Election Model After Four European Elections", *British Journal of Political Science* 28(4): 591–607.
- Miegel, Fredrik & Tobias Olsson (2008). "From pirates to politicians: The story of the Swedish file sharers who became a political party" i Carpentier, Nico, Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Kaarle Nordenstreng, Maren Hartmann, Peeter Vihamägi, Bart Cammaerts, Hannu Nieminen & Tobias Olsson. *Democracy, Journalism and Technology: New Developments in an Enlarged Europe*. Tartu: Tartu University Press.
- Mudde, Cas (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mössner, A. (2009). "Cognitive Mobilization, Knowledge and Efficacy." i Fuchs, Magni-Berton & Roger, A. (red.) *Euro-scepticism. Images of Europe among mass publics and political elites*. Leverkusen Opladen: Barbara Budrich Publishers.
- Neumayer, Laure (2008). "Euro-scepticism as a Political Label: The Use of European Union Issues in the New Member States", *European Journal of Political Research* 47(2): 135–160.
- Norris, Pippa (1999). "Introduction: The Growth of Critical Citizens?" i Norris, Pippa (red.) *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Oscarsson, Henrik (2006). "Valdemokratins idealmedborgare." i Bäck, Hanna & Gilljam, Mikael. (red.) *Valets mekanismer*. Malmö: Liber.
- Oscarsson, Henrik. (2010). "Representation eller signalverkan?" <http://www.henrikoscarsson.com/2010/10/representation-eller-signalverkan.html>. 2010-10-06.
- Oscarsson, Henrik (2007). "A matter of fact? Knowledge effects on the Vote in Swedish General Elections 1985-2002." *Scandinavian Political Studies* 30(3): 301-322.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (red.) (2004). *Kampen om Euron*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2006). *Europaval*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2008). *Regeringsskifte. Väljarna och valet 2006*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2010). *Ett svenskt Europaval. Valet till Europaparlamentet 2009*. Statistiska centralbyrån.
- Oscarsson, Henrik & Persson, Mikael (2009). "Piratpartiets sympatisörer." i Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red.) *Svensk höst*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

- Oskarson, Maria (1994). *Klassröstning i Sverige. Rationalitet, lojalitet eller bara slentrian*. Stockholm: Nerenius & Santerus.
- Oskarson, Maria. (2004). "Varför euron splittrar Sverige." i Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören. (red.) *Kampen om euron*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Oskarson, Maria (2010). "Klass och attityd till politik." i Oskarson, Maria, Bengtsson, Mattias, & Berglund, Tomas. (red.) Malmö: Liber.
- Oskarson, Maria (2010). "Klass och partisynpati." i Oskarson, Maria, Bengtsson, Mattias, & Berglund, Tomas. (red.) Malmö: Liber.
- Reif, Karlheinz & Hermann Schmitt (1980). "Nine Second-Order Elections: A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results." *European Journal of Political Research* 8: 3-44.
- Schmitt, Hermann. (1996). "Germany. A Bored Electorate." i van der Eijk, Cees, Franklin, Mark (red.) *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- SVT. 2009. "Det här är Piratpartiets väljare", http://svt.se/2.109698/1.1586499/det_har_ar_pp_s_valjare?lid=puff_1586425&lpos=lasmer
- Taggart, Paul & Szczerbiak, Aleks (2002) "The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States", SEI Working Paper 51/Opposing Europe Research Network Working Paper 6. Sussex European Institute: University of Sussex.
- Taggart, Paul & Szczerbiak, Aleks (red.) (2008). *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*. Oxford: Oxford University Press.
- Thomassen, Jacques, (red.) (2005). *The European Voter*. Oxford, Oxford University Press.
- Tingsten, Herbert (1964). *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen*. Stockholm: Aldus.
- Trudinger, E.-M. (2009). "Have they gone too far? Attitudes towards the transfer of policies on the EU level." i Fuchs, D. Magni-Berton, R. and Roger, A. (red.) *Euroscepticism. Images of Europe among mass publics and political elites*. Leverkusen Opladen: Barbara Budrich Publishers.
- Valu (2009). *Sveriges Televisions vallokalsundersökning*. Stockholm: Sveriges Television.
- van der Brug, Wouter, Fennema, Meinndert & Tillie, Jean. 2000. "Anti-immigrant parties in Europe; Ideological or Protest vote?" *European Journal of Political Research* 37(1): 77-102.
- van der Eijk, Cees & Marcel van Egmond (2007). "Political effects of low turnout in national and European elections." *Electoral Studies* 26(3): 561-573.
- van der Eijk, Cees & Franklin, Mark. (2009). *Elections and Voters*. New York: Palgrave Macmillan.

- Veen, Hans-Joachim, Lepszy, Norbert & Mnich, Peter. (1993). *The Republikaner Party in Germany: Right-Wing Menace or Protest Catchall?* Westport: Praeger.
- Westlind, Dennis (1994). "Politiskt missnöje och uppkomsten av nya partier", i Bo Bjurulf & Björn Fryklund (red) *Det politiska missnöjets Sverige*. Lund: Lund University Press.
- Willey, Joseph, (1998). "Institutional Arrangements and the Success of New parties in Old Democracies." *Political Studies* 46 (3), 651–668.
- Wohlgemuth, Daniel & Almgren, Ellen (2007). *Att nå dom därute... Uppföljning och utvärdering av särskilda informationsinsatser i 2006 års valrörelse*. Uppsala: Uppsala universitet.

Appendix A

Datamaterialet

Europaparlamentsvalundersökningen 2009

Sedan 1956 genomförs svenska valundersökningar i samarbete mellan Statistiska centralbyrån och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg. Undersökningsserien utgör ett av de bästa materialen i världen för studier av väljarbeteende. Valforskningsprogrammets deltagande i internationella samarbeten – som till exempel CSES (*Comparative Study of Electoral Studies*), EES (*European Election Study*), NED (*Nordic Research on Elections and Democracy Group*) och TEV (*The True European Voter*) – möjliggör också omfattande länderjämförande studier där svenskt väljarbeteende kan placeras in i ett internationellt perspektiv.

Valundersökningarna finansieras av Riksdagen via anslaget till valstatistiken. Statistiska centralbyrån ansvarar för fältarbetet. Primärforskarna vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg ansvarar för studien inom ramen för sina universitetsanställningar. Ett anslag från SCBs demokratienhet täcker en forskningsassistent på deltid för att arbeta med valundersökningarna. Data görs tillgängligt för forskning så fort det är praktiskt möjligt via Svensk Nationell Datatjänst (www.snd.gu.se).

Europaparlamentsvalundersökningen 2009 genomfördes i samarbete mellan Statistiska centralbyrån och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Professor Sören Holmberg och professor Henrik Oscarsson har varit huvudansvariga forskare för 2009 års Europaparlamentsvalundersökning. Koordinator för Valforskningsprogrammet är Per Hedberg. Ansvariga undersökningsledare på Statistiska centralbyrån har varit Jessica Persson, Jonas Olofsson och Anna Welin.

Valundersökningen i samband med Europaparlamentsvalet 2009 är den tjugofjärde i Valforskningsprogrammets historia. I urvalet för 2009 års undersökning ingick sammanlagt 2 682 röstberättigade svenska medborgare boende i Sverige i åldrarna 18-80 år. I populationen varifrån urvalet drogs ingick inte röstberättigade utlandssvenskar

(119 903 personer) och inte heller röstberättigade unionsmedborgare som inte är svenska medborgare (48 256 personer).

Under veckan före valet sändes introduktionsbrev ut till de undersökningspersoner som blivit utvalda att delta i undersökningen. Fältarbetets första period var mellan den 8 juni och 3 juli. Under semesterperioden fortsatte fältarbetet men inte lika intensivt. Hälften av alla intervjuer i undersökningen var genomförda den 10 juli. Fältarbetets andra period inleddes den 10 augusti och fortsatte till den 31 augusti då bortfallsuppföljningen startade. De sista intervjuerna genomfördes den 29 september.

Den fullständiga besöksintervjun hade en mediantid om 56 minuter. Intervjuerna i Europaparlamentsvalundersökningen hade redan i den första etappen av fältarbetet möjlighet att också erbjuda något förkortade intervjuer (mediantid 40 minuter) samt extremt förkortade intervjuer (mediantid 4 minuter). I den extremt förkortade intervjun ställdes endast ett handfull frågor om röstning och åsikter om EU.

Av de 2 682 personerna i urvalet ställde 1 797 personer (67 procent) upp för intervju. Av de genomförda intervjuerna var 991 fullständiga intervjuer (55 procent), 421 förkortade intervjuer (23 procent) och 385 extremt förkortade intervjuer (21 procent).

Jämförelser mellan det officiella valresultatet och partival i Europaparlamentsvalundersökningen visar att träffsäkerheten blev lika god som vid tidigare svenska Europaparlamentsval (se tabell A.1). Snittfelet för partierna blev bara 0,8 procentenheter. Sverigedemokraterna underskattades med -1,7 procentenheter samtidigt som Moderaterna överskattades med +2,2 procentenheter.

Respondenternas uppgifter om partival har kontrollerats mot röstlängderna. Det betyder att vi korrigerar intervjuuppgifter om deltagande som inte kan bekräftas vid kontroller mot de officiella röstlängderna. Bland respondenterna i Europaparlamentsvalundersökningen var valdeltagandet 55,5 procent, enligt kontroller mot röstlängderna. Den tydliga överrepresentationen av röstande bland intervjupersonerna (+10,0 procentenheter) är förväntad i väljarundersökningar. Antalet intervjupersoner i 2009 års Europaparlamentsvalundersökning som uppgav att de röstat i valet var 1 020. Av dem uppgav 31 personer (3 procent) inte vilket parti de röstade på medan 11 personer (1 procent) angav att de hade röstat blankt medan 57 personer (6 procent) felaktigt uppgav att de deltagit i valet.

Tabell A.1 Träffsäkerheten i 2009 års Europaparlamentsvalundersökning (procentdifferenser, summerade absoluta avvikelser, medelfel)

Parti	Partival Valresultat	Partival Valundersökningen	Skillnad
Vänsterpartiet	5,7	5,4	-0,3
Socialdemokraterna	24,4	23,8	-0,6
Miljöpartiet	11,0	11,2	+0,2
Centerpartiet	5,5	6,9	+1,4
Folkpartiet	13,6	12,9	-0,7
Kristdemokraterna	4,7	4,0	-0,7
Moderaterna	18,8	21,0	+2,2
Junilistan	3,5	3,7	+0,2
Piratpartiet	7,1	7,8	+0,7
Sverigedemokraterna	3,3	1,6	-1,7
Feministiskt initiativ	2,2	1,4	-0,8
Övriga partier	0,2	0,3	-0,1
	100,0	100,0	
		Summerad absolut avvikelse	9,6
		Medelfel för 12 partier (inkl övriga)	0,8

Kommentar: Valresultatet är hämtat från Valmyndigheten och har avrundats till en decimal. Genomsnittliga summerade avvikelser för de övriga Europaparlamentsvalen har varit följande: 1995 (7 partier + övriga) 1,0 procentenheter, 1999 (7 partier + övriga), 2004 (8 partier + övriga) 0,9 procentenheter och 2009 (8 partier + övriga) 1,0 procentenheter.

Bortfallet i undersökningen (33 procent) består till största delen av personer som inte vill ställa upp för intervju av olika skäl (22 procent). Andra bortfallsorsaker är att undersökningspersonen blivit förhindrad att delta exempelvis på grund av sjukdom (3 procent) eller att SCB inte lyckats komma i kontakt trots upprepade försök (7 procent). Bortfallet i undersökningen var klart större bland icke-röstare (44 procent) än bland röstare (21 procent). I analyserna av valdeltagande (se kapitel 4) har vi därför behövt konstruera vikter.

Europaparlamentsvalundersökningen 2009 är en urvalsundersökning. De undersökningsresultat som presenteras för samtliga svarande och för grupper av medborgare i den här rapporten är följaktligen skattningar vars säkerhet kan beräknas. I tabell A.2 redovisas hur stora felmarginalerna kring procenttalsskattningar är vid olika gruppstorlekar.

Tabell A.2 En lathund för felmarginaler för procenttalsskattningar vid olika gruppstorlekar.

Skattning	Gruppstorlek					
	100	200	400	800	1000	2000
50 procent	±9,8	±6,9	±4,9	±3,5	±3,1	±2,2
40 procent	±9,6	±6,8	±4,8	±3,4	±3,0	±2,1
30 procent	±9,0	±6,4	±4,5	±3,2	±2,8	±2,0
20 procent	±7,8	±5,5	±3,9	±2,8	±2,5	±1,8
10 procent	±5,9	±4,2	±2,9	±2,1	±1,9	±1,3
8 procent	±5,3	±3,8	±2,7	±1,9	1,7	±1,2
6 procent	±4,7	±3,3	±2,3	±1,6	1,5	±1,0
4 procent	±3,8	±2,7	±1,9	±1,4	1,2	±0,9
2 procent	±2,7	±1,9	±1,4	±1,0	0,9	±0,6

Data från de svenska valundersökningarna är tillgängliga för akademisk forskning via Svensk Nationell Datatjänst (SND) som styrs och finansieras gemensamt av Vetenskapsrådet och Göteborgs universitet www.snd.gu.se.

E-panelen 2009

Sedan 2002 genomförs inom ramen för Valforskningsprogrammet webpanelstudier under valrörelserna. Deltagarna i e-panelen är självrekryterade och utgör inte något riksrepresentativt urval. Korttidspanelerna är ett komplement till de stora riksrepresentativa undersökningarna och används i huvudsak för panelstudier, utveckling av nya frågeinstrument och metodexperiment. Respondenternas svar på öppna frågor används för att validera frågeinstrument som används i andra undersökningar och för att bygga upp ny kunskap om väljarbeteende.

E-panelen 2009 genomfördes i fyra steg med samma panel av deltagare som rekryterades i samband med 2006 års riksdagsval. Undersökningen består av tre förvalsenkäter som skickades ut under de tre veckorna som föregick Europaparlamentsvalet den 7 juni 2009. Det sista panelsteget var en eftervalsenkät som skickades ut på måndag morgon den 8 juni. Sammanlagt deltog 3 263 personer i panelen, varav 2 097 besvarade samtliga fyra enkäter i undersökningen.

European Election Study 2009

Den europeiska väljarstudien genomfördes per telefon i EUs 27 medlemsländer omedelbart efter Europaparlamentsvalet i juni 2009. I varje land intervjuades omkring 1 000 personer. Väljarundersökningen in-

går som en del i det EU-finansierade samarbetsprojektet PIREDEU (*Providing an Infrastructure for Research on Electoral Democracy in the European Union*) som koordineras av European University Institute och dess Robert Schuman Center for Advanced Studies. Inom ramen för PIREDEU (www.piredeu.eu) görs en heltäckande studie av EUP-vallet där också kodning av partimanifest, innehållsanalyser av mediebevakningen, makrodata om valsystem och en kandidatstudie genomfördes. Liknande väljarstudier har i varierande regi kunnat genomföras under namnet *European Election Studies* i anslutning till alla tidigare Europaval sedan 1979.

Sveriges Televisions vallokalundersökning 2009 (SVT Valu2009)

I samband med 2009 års Europaparlamentsval genomförde Sveriges Television den tionde vallokalundersökningen i historien. Data ligger till grund för den prognos som SVT presenterar på valkvällen strax efter att vallokalerna stängt. Undersökningen bygger på 7 773 enkät-svar från väljare utanför 90 vallokaler och 40 röstningslokaler för förtidsröstning. Data kan beställas från Svensk Nationell Datatjänst (www.snd.gu.se). Läs mer om Valu i Holmberg och Näsman (2010).

Appendix B

Väljarnas partier 1995-2009 Andel röstande på partierna i olika grupper

Sammanställt av Per Hedberg och Malin Forsberg

I sammanställningen har data från valundersökningarna i samband med Europaparlamentsvalen 1995, 1999, 2004 och 2009 utnyttjats. Resultaten för valdeltagande är viktade. Eftersom valdeltagandet bland svarande är något högre än det officiella resultatet och något lägre bland personer som inte ställt upp för intervju har andelen röstande viktats ned bland svarande och upp bland icke-svarande. Resultatet för valdeltagande bland män och kvinnor, bland personer i olika ålders grupper och bland personer i olika inkomstgrupper avser hela urvalet. Alla data om partiernas röststöd i olika grupper är oviktade i förhållande till officiella valresultat. För fler detaljer kring kodning och kategoriseringar hänvisas till Valundersökningarnas tekniska rapporter och kodböcker. All dokumentation finns tillgänglig via Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst (SND): www.snd.gu.se.

Tabell B.1	Kön
Tabell B.2	Ålder
Tabell B.3	Boende
Tabell B.4	Civilstånd
Tabell B.6	Inkomst
Tabell B.5	Fackföreningstillhörighet
Tabell B.7	Kyrkogång
Tabell B.8	Sektor
Tabell B.9	Bostadsort
Tabell B.10	Utbildning
Tabell B.11	Yrke
Tabell B.12	Klass

Tabell B.1 Kön och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
Kvinna														
1995	14	27	7	3	19	4	24	-	-	2	100	494	1	43
1999	15	25	7	16	15	10	12	-	-	0	100	445	3	41
2004	14	23	7	11	17	4	9	-	13	2	100	381	4	38
2009	6	24	7	13	20	4	14	6	3	3	100	449	2	46
Man														
1995	14	30	6	6	24	3	15	-	-	2	100	494	2	40
1999	11	26	6	15	26	7	9	-	-	0	100	399	2	36
2004	11	25	6	12	21	5	5	-	13	2	100	390	3	37
2009	6	24	6	13	22	4	8	10	4	3	100	472	1	45

Tabell B.2 Ålder och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
18-22 år														
1995	21	14	6	5	14	0	35	-	-	5	100	57	3	28
1999	23	14	5	12	23	7	0	-	-	16	100	43	7	24
2004	11	22	4	15	11	7	4	-	26	0	100	27	12	23
2009	4	23	8	4	4	2	15	29	2	9	100	52	0	38
23-30 år														
1995	18	14	7	8	25	2	24	-	-	2	100	135	2	35
1999	10	16	2	23	24	10	15	-	-	0	100	82	4	26
2004	22	17	4	14	15	3	15	-	9	1	100	78	1	30
2009	4	14	4	9	21	2	18	23	4	1	100	99	6	39
31-40 år														
1995	16	17	7	6	18	1	28	-	-	7	100	151	1	35
1999	14	18	7	19	17	11	14	-	-	0	100	133	4	30
2004	13	13	3	18	25	5	11	-	8	4	100	119	4	26
2009	3	22	4	11	24	4	14	12	3	3	100	152	1	41
41-50 år														
1995	20	27	8	4	14	3	22	-	-	2	100	205	2	42
1999	19	22	4	14	16	9	16	-	-	0	100	160	3	36
2004	19	15	7	13	16	4	11	-	14	1	100	121	5	33
2009	7	27	6	12	20	6	11	4	3	4	100	162	0	46
51-60 år														
1995	10	38	3	3	27	4	15	-	-	0	100	175	2	46
1999	15	25	11	13	21	7	8	-	-	0	100	169	2	45
2004	12	32	9	9	15	5	5	-	12	1	100	176	3	44
2009	6	23	7	15	20	4	12	3	6	4	100	177	1	48
61-70 år														
1995	10	39	7	1	23	7	12	-	-	1	100	154	0	53
1999	8	34	7	12	23	9	7	-	-	0	100	146	0	56
2004	9	22	9	8	27	5	4	-	15	1	100	153	1	52
2009	6	25	10	18	23	4	5	2	5	2	100	182	1	54
71-80 år														
1995	8	40	7	3	28	4	9	-	-	1	100	111	0	50
1999	7	40	9	13	19	10	2	-	-	0	100	111	4	54
2004	6	40	8	5	18	5	2	-	15	1	100	97	2	57
2009	5	31	8	13	26	5	7	1	1	3	100	97	1	51

Tabell B.3 Boende och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande	
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr					
Hyr bostad															
1995	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2004	17	23	4	11	15	4	12	-	12	2	100	158	5	32	
2009	11	24	4	11	12	3	12	15	4	4	100	206	1	38	
Äger bostad															
1995	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2004	13	22	7	10	22	5	6	-	14	1	100	432	3	41	
2009	4	23	8	15	23	5	11	4	4	3	100	588	1	49	

Tabell B.4 Civilstånd och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
Gift & sambo														
1995	14	30	6	4	22	3	19	-	-	2	100	688	1	45
1999	12	24	8	16	20	9	11	-	-	0	100	511	3	41
2004	12	22	7	11	21	4	7	-	14	2	100	445	2	41
2009	4	25	8	15	22	4	9	6	4	3	100	591	1	49
Änka/änkling														
1995	10	32	5	2	24	12	13	-	-	2	100	59	2	43
1999	10	34	8	16	16	13	3	-	-	0	100	38	4	55
2004	8	30	7	0	22	11	15	-	7	0	100	27	6	50
2009	4	34	8	4	23	4	8	4	4	7	100	26	0	46
Ensamstående/ogift														
1995	19	19	6	6	18	2	27	-	-	3	100	195	2	32
1999	20	20	3	15	19	8	15	-	-	0	100	151	4	31
2004	20	19	3	10	19	7	7	-	13	2	100	118	7	28
2009	9	13	7	11	16	4	17	14	4	5	100	181	1	37

Tabell B.5 Fackföreningstillhörighet och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
Förvärvsarbetande, ej fackanslutna														
1995	6	14	11	3	37	4	21	-	-	4	100	104	3	40
1999	4	8	4	30	29	16	9	-	-	0	100	93	3	35
2004	6	11	8	12	31	13	9	-	10	0	100	97	4	38
2009	3	8	8	16	30	3	12	11	4	5	100	138	1	40
Samtliga LO-anslutna														
1995	25	37	4	2	6	2	23	-	-	1	100	276	1	33
1999	23	42	4	4	8	6	13	-	-	0	100	162	3	28
2004	19	36	3	4	7	2	7	-	19	3	100	117	5	26
2009	9	46	5	8	9	3	7	5	3	5	100	132	0	34
Samtliga TCO-anslutna														
1995	12	29	5	5	20	5	21	-	-	3	100	229	2	47
1999	20	19	7	22	12	7	13	-	-	0	100	162	4	46
2004	21	20	7	10	12	3	10	-	16	1	100	135	2	39
2009	7	26	6	9	21	5	10	9	4	3	100	161	2	53
Samtliga, SACO-anslutna														
1995	12	19	4	12	31	4	16	-	-	2	100	83	2	64
1999	10	15	6	24	23	10	12	-	-	0	100	82	3	60
2004	13	20	4	17	27	2	9	-	6	2	100	86	3	60
2009	5	20	6	24	10	6	20	4	3	3	100	118	2	67

Tabell B.6 Inkomst och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
15 procent lägsta inkomsterna														
1995	15	13	10	6	23	2	28	-	-	3	100	123	2	34
1999	17	15	8	10	22	9	19	-	-	0	100	88	4	26
2004	15	19	11	11	14	8	6	-	14	2	100	88	7	30
2009	6	16	6	6	14	4	18	21	4	5	100	105	3	39
15-35 percentilen														
1995	16	31	9	2	16	4	19	-	-	3	100	169	2	38
1999	11	29	10	12	16	14	8	-	-	0	100	153	3	38
2004	13	28	6	9	17	5	8	-	12	2	100	105	6	33
2009	7	25	7	13	18	5	8	10	3	4	100	133	2	36
35-65 percentilen														
1995	17	29	6	3	16	4	24	-	-	1	100	293	1	40
1999	16	33	9	11	11	9	11	-	-	0	100	236	2	36
2004	16	31	6	9	10	4	9	-	13	2	100	224	3	37
2009	6	31	8	9	16	3	11	7	4	5	100	262	1	46
65-85 percentilen														
1995	15	39	5	3	18	4	15	-	-	1	100	216	0	43
1999	15	26	3	20	18	6	12	-	-	0	100	183	4	42
2004	16	17	7	14	16	4	10	-	14	2	100	176	4	38
2009	7	23	9	14	21	4	10	5	4	3	100	224	0	47
15 procent högsta inkomsterna														
1995	7	22	4	8	39	3	14	-	-	3	100	187	2	58
1999	9	17	5	20	34	8	7	-	-	0	100	184	1	53
2004	5	19	6	12	38	4	4	-	11	1	100	178	1	53
2009	0	18	4	20	33	5	11	3	4	2	100	197	0	61

Tabell B.7 Kyrkogång och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
Minst en gång i månaden														
1995	5	18	15	2	18	19	19	-	-	4	100	91	1	50
1999	7	15	15	16	10	34	3	-	-	0	100	73	1	55
2004	12	8	14	4	6	35	4	-	17	0	100	49	0	46
2009	3	15	18	10	9	25	10	6	2	2	100	67	1	63
Några gånger om året														
1995	10	25	10	3	29	3	18	-	-	2	100	228	1	48
1999	13	21	10	18	18	7	13	-	-	0	100	176	4	52
2004	7	22	10	9	27	3	9	-	12	1	100	157	4	40
2009	3	21	11	17	27	4	8	3	3	3	100	186	2	55
En gång om året														
1995	15	32	4	5	21	2	19	-	-	2	100	331	1	40
1999	12	25	5	15	23	8	12	-	-	0	100	269	2	38
2004	12	21	6	15	21	1	6	-	17	1	100	156	2	37
2009	3	28	6	13	25	3	9	6	3	4	100	206	1	43
Aldrig														
1995	20	30	3	4	16	1	24	-	-	2	100	291	2	38
1999	19	29	3	15	19	3	12	-	-	0	100	181	2	29
2004	20	25	3	10	19	3	8	-	10	2	100	229	4	36
2009	9	22	4	13	16	1	14	12	5	4	100	337	1	41

Tabell B.8 Sektor och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
Offentlig sektor														
1995	15	30	5	4	15	5	24	-	-	2	100	385	0	47
1999	18	25	7	17	13	8	12	-	-	0	100	281	3	43
2004	18	25	7	10	14	5	7	-	13	1	100	246	4	42
2009	7	26	6	17	17	4	14	5	3	1	100	332	1	52
Privat sektor														
1995	13	27	8	4	26	3	17	-	-	2	100	516	2	39
1999	10	23	7	17	23	10	10	-	-	0	100	379	3	36
2004	10	19	7	10	25	5	9	-	13	2	100	330	3	36
2009	4	21	8	12	24	4	9	9	4	5	100	438	1	42

Tabell B.9 Bostadsort och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
Ren landsbygd														
1995	17	21	17	3	12	3	26	-	-	1	100	152	0	36
1999	16	11	28	8	11	13	13	-	-	0	100	98	3	30
2004	15	16	19	6	15	8	8	-	11	2	100	135	4	35
2009	7	19	16	10	19	2	7	9	7	4	100	129	1	42
Mindre tätort														
1995	17	36	7	5	14	3	17	-	-	1	100	221	2	42
1999	14	32	5	13	17	9	10	-	-	0	100	150	1	36
2004	14	28	7	8	15	4	5	-	16	3	100	149	5	35
2009	5	31	7	14	19	5	7	5	5	2	100	186	1	41
Stad/större tätort														
1995	12	28	4	4	24	3	23	-	-	2	100	418	1	42
1999	12	26	3	15	22	8	14	-	-	0	100	314	3	40
2004	13	27	3	12	22	4	6	-	12	1	100	357	3	38
2009	5	26	6	13	22	3	11	8	3	3	100	440	1	47
Stockholm, Göteborg, Malmö														
1995	15	25	2	4	32	4	13	-	-	5	100	151	2	48
1999	15	20	1	28	22	9	5	-	-	0	100	139	4	48
2004	10	17	4	17	23	2	13	-	14	0	100	126	3	44
2009	6	13	2	13	23	6	21	9	2	5	100	151	1	54

Tabell B.10 Utbildning och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
Obligatorisk														
1995	14	49	6	1	12	3	14	-	-	1	100	217	0	37
1999	13	48	9	3	12	7	8	-	-	0	100	118	3	35
2004	8	45	8	2	10	5	5	-	15	2	100	88	5	35
2009	9	39	12	7	13	4	4	3	4	5	100	136	0	37
Påbyggnad														
1995	16	26	7	4	18	3	23	-	-	3	100	444	2	39
1999	14	26	8	13	19	9	11	-	-	0	100	314	3	32
2004	15	24	8	9	15	7	5	-	15	2	100	229	4	29
2009	4	25	7	12	21	5	8	11	4	3	100	300	1	38
Högskola/universitet														
1995	12	16	6	6	33	3	21	-	-	3	100	281	1	54
1999	14	11	4	25	23	10	13	-	-	0	100	266	2	52
2004	14	12	5	15	28	3	11	-	11	1	100	267	2	53
2009	5	15	6	18	22	4	17	6	4	3	100	362	2	61

Tabell B.11 Yrke och partival 1995-2009

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
Industriarbetare														
1995	22	42	5	0	8	0	22	-	-	1	100	101	2	31
1999	21	40	9	9	8	6	7	-	-	0	100	53	0	24
2004	19	45	0	7	3	3	10	-	7	6	100	31	9	22
2009	14	41	5	7	5	0	3	8	8	9	100	59	0	31
Övriga arbetare														
1995	20	34	5	2	11	4	23	-	-	1	100	193	0	35
1999	17	38	4	9	8	11	13	-	-	0	100	113	4	30
2004	12	27	11	3	11	9	6	-	19	2	100	91	6	29
2009	7	31	5	13	14	7	9	7	2	5	100	131	1	35
Lägre tjänstemän														
1995	17	30	6	3	16	4	22	-	-	2	100	103	2	43
1999	15	27	10	12	14	13	9	-	-	0	100	86	4	40
2004	19	25	5	13	13	2	5	-	15	3	100	60	3	33
2009	2	30	5	16	23	2	8	9	1	4	100	83	0	47
Mellan tjänstemän														
1995	10	30	4	4	22	5	23	-	-	2	100	241	1	51
1999	13	25	4	21	19	7	11	-	-	0	100	204	1	49
2004	16	22	6	11	15	6	10	-	13	1	100	184	3	44
2009	6	19	8	15	22	3	13	7	4	3	100	233	1	54
Högre tjänstemän														
1995	8	22	5	11	40	1	11	-	-	2	100	150	1	57
1999	8	9	5	27	31	9	11	-	-	0	100	130	1	56
2004	6	18	6	11	36	3	6	-	13	1	100	140	1	58
2009	2	21	7	18	25	5	14	3	4	1	100	160	2	64
Småföretagare														
1995	6	12	10	6	32	6	24	-	-	4	100	50	4	38
1999	8	24	5	11	37	10	5	-	-	0	100	38	7	37
2004	11	11	6	6	36	5	11	-	14	0	100	36	0	34
2009	5	6	8	16	36	6	10	7	3	3	100	62	0	44
Jordbrukare														
1995	5	0	58	0	21	0	11	-	-	5	100	19	0	40
1999	0	0	53	0	21	16	10	-	-	0	100	19	0	47
2004	0	10	50	10	20	0	0	-	10	0	100	10	9	45
2009	0	0	70	0	20	10	0	0	0	0	100	10	0	41
Studerande														
1995	21	16	8	5	23	0	19	-	-	8	100	77	1	40
1999	26	12	6	10	24	4	18	-	-	0	100	50	7	33
2004	23	6	3	25	17	11	6	-	9	0	100	35	3	35
2009	8	20	6	0	8	6	16	24	8	4	100	50	4	43

Tabell B.12 Klass och partival 1995-2004

	Partival										Summa procent	Antal personer	Andel blanka	Andel röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr				
Arbetar- klass														
1995	21	37	5	1	10	3	22	-	-	1	100	294	1	34
1999	18	39	6	9	8	9	11	-	-	0	100	166	3	28
2004	14	32	8	4	9	7	7	-	16	3	100	122	7	27
2009	9	34	5	11	12	5	7	7	4	6	100	190	0	33
Medelklass														
1995	10	25	7	6	27	4	19	-	-	2	100	563	2	49
1999	11	20	7	19	23	9	11	-	-	0	100	477	2	47
2004	12	20	7	11	24	4	8	-	13	1	100	430	2	44
2009	4	20	8	16	25	4	12	6	3	2	100	548	1	54

Appendix C

Partiernas väljare 1995-2009 Andel av partiernas väljare som tillhör olika grupper

Sammanställt av Per Hedberg och Malin Forsberg

Tabell C.1	Kön
Tabell C.2	Ålder
Tabell C.3	Boende
Tabell C.4	Civilstånd
Tabell C.5	Fackföreningstillhörighet
Tabell C.6	Inkomst
Tabell C.7	Kyrkogång
Tabell C.8	Sektor
Tabell C.9	Bostadsort
Tabell C.10	Utbildning
Tabell C.11	Yrke
Tabell C.12	Klass och partival

Tabell C.1 Kön och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Kvinna											
1995	50	47	57	36	43	51	61	-	-	57	49
1999	60	52	56	54	38	60	61	-	-	0	53
2004	56	47	52	48	44	47	62	-	49	50	50
2009	48	48	52	48	46	51	62	38	44	48	50
Man											
1995	50	53	43	64	57	49	39	-	-	43	51
1999	40	48	44	46	62	40	39	-	-	0	47
2004	44	53	48	52	56	53	38	-	51	50	50
2009	52	52	48	52	54	49	38	62	56	52	50

Tabell C.2 Ålder och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
18-22 år											
1995	9	3	5	7	4	0	10	-	-	14	5
1999	9	3	3	4	6	4	8	-	-	0	3
2004	6	3	2	5	3	6	3	-	7	0	3
2009	4	5	6	2	1	3	8	21	3	16	6
23-30 år											
1995	17	7	16	24	16	9	16	-	-	14	13
1999	7	6	3	15	12	11	13	-	-	0	10
2004	14	7	6	13	7	5	20	-	7	8	11
2009	8	6	6	7	11	5	18	31	12	3	12
31-40 år											
1995	17	9	16	21	13	6	22	-	-	48	15
1999	17	11	16	20	13	20	21	-	-	0	16
2004	16	9	6	24	20	17	23	-	9	42	15
2009	10	15	11	14	19	16	20	25	12	16	15
41-50 år											
1995	28	20	25	22	14	20	24	-	-	14	21
1999	26	17	10	18	15	18	29	-	-	0	18
2004	24	10	15	19	13	14	23	-	17	8	16
2009	24	20	16	17	16	24	17	10	12	23	18
51-60 år											
1995	12	24	8	14	22	23	13	-	-	0	18
1999	23	20	32	18	21	16	15	-	-	0	21
2004	21	31	29	18	18	22	16	-	22	17	23
2009	22	19	19	22	18	19	20	8	32	22	18
61-70 år											
1995	11	21	17	5	16	31	10	-	-	5	15
1999	11	23	18	13	20	17	12	-	-	0	16
2004	13	18	27	15	28	22	11	-	24	17	19
2009	22	21	29	28	22	19	10	4	26	10	20
71-80 år											
1995	6	16	13	7	15	11	5	-	-	5	12
1999	7	20	18	12	13	14	2	-	-	0	14
2004	6	22	15	6	11	14	4	-	14	8	13
2009	10	14	13	10	13	14	7	1	3	10	11

Tabell C.3 Boende och partival 2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Hyr bostaden											
1995	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2004	32	28	18	30	19	23	43	-	24	33	27
2009	50	27	16	20	16	15	28	53	29	32	26
Äger bostaden											
1995	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2004	68	72	82	70	81	77	57	-	76	67	73
2009	50	73	84	80	84	85	72	47	71	68	74

Tabell C.4 Civilstånd och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Gift & Sambo											
1995	69	79	75	69	75	64	69	-	-	67	73
1999	65	74	83	74	75	73	69	-	-	0	72
2004	68	77	85	80	77	60	73	-	78	78	74
2009	58	82	76	81	79	74	64	55	74	61	74
Änka/änkling											
1995	4	7	5	3	7	23	4	-	-	5	6
1999	4	8	6	5	4	8	1	-	-	0	6
2004	2	6	5	0	5	10	9	-	3	0	5
2009	2	5	4	1	4	3	2	2	3	7	3
Ensamstående/ogift											
1995	27	14	20	28	18	13	27	-	-	28	21
1999	31	18	11	21	21	19	30	-	-	0	22
2004	30	17	10	20	18	30	18	-	19	22	21
2009	40	13	20	18	17	23	34	43	23	32	23

Tabell C.5 Fackföreningstillhörighet och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Förvärvsarbetande, ej fackanslutna											
1995	7	15	31	11	34	18	17	-	-	40	18
1999	6	8	12	35	35	37	15	-	-	0	21
2004	12	14	32	31	42	67	22	-	20	0	26
2009	13	11	32	30	41	19	27	40	29	37	28
Samtliga LO-anslutna											
1995	65	55	42	22	19	30	51	-	-	25	47
1999	48	61	29	11	26	34	41	-	-	-	40
2004	36	49	25	15	17	25	27	-	45	50	36
2009	40	49	31	20	19	21	18	26	29	46	32
Samtliga TCO-anslutna											
1995	25	36	46	41	52	55	39	-	-	58	39
1999	42	28	50	57	37	38	40	-	-	-	41
2004	46	31	56	39	34	50	47	-	45	25	39
2009	40	33	39	28	60	42	33	56	50	31	39
Samtliga SACO-anslutna											
1995	10	9	12	37	29	15	10	-	-	17	14
1999	10	11	21	32	37	28	19	-	-	-	19
2004	18	20	19	46	49	25	26	-	10	25	25
2009	20	18	30	52	21	37	49	18	21	23	29

Kommentar: Procentbasen är beräknad bland samtliga LO-anslutna, bland samtliga TCO-anslutna och samtliga SACO-anslutna.

Tabell C.6 Inkomst och partival 1995-2009

	Partival										Samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
15 procent lägsta inkomsterna											
1995	14	6	19	19	13	6	18	-	-	19	12
1999	13	6	12	7	11	10	19	-	-	0	10
2004	13	9	19	12	8	9	20	-	12	17	12
2009	14	8	10	5	8	11	19	31	12	16	12
15-35 percentilen											
1995	19	19	24	10	12	20	16	-	-	24	19
1999	15	21	26	14	15	28	14	-	-	0	19
2004	14	17	12	10	12	14	14	-	13	17	16
2009	20	15	14	15	12	19	10	18	12	16	16
35-65 percentilen											
1995	35	30	28	21	22	34	36	-	-	19	29
1999	34	36	35	21	16	28	28	-	-	0	28
2004	36	38	27	24	15	22	34	-	31	33	30
2009	34	37	33	20	21	19	29	26	29	39	30
65-85 percentilen											
1995	23	30	16	14	18	23	17	-	-	14	21
1999	24	22	11	29	20	14	25	-	-	0	22
2004	28	17	23	28	20	22	30	-	24	25	21
2009	30	24	30	27	25	27	21	15	26	19	22
15 procent högsta inkomsterna											
1995	9	15	13	36	35	17	13	-	-	24	19
1999	14	15	16	29	38	20	14	-	-	0	21
2004	9	19	19	26	45	22	13	-	20	8	21
2009	2	16	13	33	34	24	21	10	21	10	20

Tabell C.7 Kyrkogång och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Minst en gång i månaden											
1995	4	6	24	5	8	55	9	-	-	19	10
1999	5	7	23	11	5	39	3	-	-	0	10
2004	7	3	18	3	2	57	5	-	10	0	8
2009	4	6	20	6	4	52	8	7	3	4	8
Några gånger om året											
1995	17	21	40	20	33	23	21	-	-	19	24
1999	24	21	38	28	24	20	28	-	-	0	26
2004	14	27	41	23	35	13	31	-	24	22	27
2009	14	22	34	28	31	24	18	8	19	18	24
En gång om året											
1995	36	40	24	44	35	16	34	-	-	29	35
1999	35	40	28	36	46	33	41	-	-	0	39
2004	23	26	26	38	27	7	22	-	35	11	26
2009	16	31	21	25	31	18	22	20	23	28	26
Aldrig											
1995	43	33	12	31	24	6	36	-	-	33	31
1999	36	32	11	25	25	8	28	-	-	0	25
2004	56	44	15	36	36	23	42	-	31	67	39
2009	66	41	25	41	34	6	52	65	55	50	42

Tabell C.8 Sektor och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Offentlig sektor											
1995	46	45	32	44	31	55	51	-	-	42	43
1999	56	45	44	43	30	37	46	-	-	0	43
2004	56	49	44	41	30	46	38	-	42	33	43
2009	57	48	37	51	34	45	54	30	38	16	43
Privat sektor											
1995	54	55	68	56	69	45	49	-	-	58	57
1999	44	55	56	57	70	63	54	-	-	0	57
2004	44	51	56	59	70	54	62	-	58	67	57
2009	43	52	63	49	66	55	46	70	62	84	57

Tabell C.9 Bostadsort och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Ren landsbygd											
1995	18	12	43	13	9	16	21		-	10	16
1999	16	7	58	7	8	20	17		-	0	14
2004	20	12	51	9	13	31	20		14	25	17
2009	19	11	34	11	13	8	9	16	26	16	14
Mindre tätort											
1995	27	30	25	31	15	19	19		-	14	24
1999	22	28	17	18	19	22	19		-	0	22
2004	21	23	21	14	15	17	15		23	33	20
2009	19	27	21	23	18	27	13	13	27	13	22
Stad/större tätort											
1995	38	44	27	41	51	45	50		-	38	44
1999	40	48	23	41	51	38	55		-	0	44
2004	46	53	18	52	52	43	36		45	42	47
2009	43	53	40	50	51	41	46	51	41	45	48
Stockholm, Göteborg, Malmö											
1995	17	14	5	15	25	20	10		-	38	16
1999	22	17	2	34	22	20	9		-	0	20
2004	13	12	10	25	20	9	29		18	0	16
2009	19	9	5	16	18	24	32	20	6	26	16

Tabell C.10 Utbildning och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Hög utbildning											
1995	25	17	27	43	47	29	31		-	38	30
1999	39	18	24	60	45	42	44		-	0	37
2004	46	26	36	66	63	31	64		39	22	44
2009	42	29	39	59	50	44	68	38	45	36	45
Medel utbildning											
1995	53	43	50	49	41	48	53		-	57	47
1999	45	48	53	36	45	45	45		-	0	45
2004	45	43	46	31	30	55	27		44	56	40
2009	30	42	34	32	39	41	26	55	36	39	38
Låg utbildning											
1995	22	40	23	8	12	23	16		-	5	28
1999	16	34	23	4	10	13	11		-	0	18
2004	9	31	18	3	7	14	9		17	22	16
2009	28	29	27	9	11	15	6	7	19	25	17

Tabell C.11 Yrke och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Industriarbetare											
1995	16	16	9	0	4	0	12	-	-	5	11
1999	11	13	11	4	3	5	5	-	-	0	8
2004	8	11	0	3	1	3	7	-	3	22	6
2009	19	13	5	4	2	0	2	8	17	19	8
Övriga arbetare											
1995	29	25	16	10	11	27	23	-	-	5	21
1999	20	26	11	9	7	19	19	-	-	0	17
2004	14	19	26	5	8	27	11	-	22	22	17
2009	21	23	10	16	12	26	14	15	7	27	17
Lägre tjänstemän											
1995	13	12	10	8	8	13	12	-	-	9	11
1999	14	14	19	9	9	18	10	-	-	0	13
2004	14	12	8	13	7	3	7	-	12	23	11
2009	5	14	7	12	12	6	8	12	3	11	10
Mellantjänstemän											
1995	18	27	15	23	27	43	29	-	-	24	25
1999	28	31	15	38	29	24	29	-	-	0	28
2004	39	32	26	34	23	34	42	-	29	22	30
2009	32	25	31	32	32	21	34	29	33	23	29
Högre tjänstemän											
1995	9	13	12	41	31	7	9	-	-	14	16
1999	10	7	13	31	30	19	19	-	-	0	18
2004	10	20	20	25	43	13	20	-	23	11	22
2009	7	18	21	27	25	23	26	9	20	4	20
Småföretagare											
1995	2	2	9	8	8	10	6	-	-	9	6
1999	3	5	4	4	10	7	3	-	-	0	6
2004	5	3	5	3	11	7	9	-	6	0	6
2009	7	2	9	9	14	12	7	7	7	8	8
Jordbrukare											
1995	1	0	19	0	2	0	1	-	-	5	2
1999	0	0	21	0	3	5	3	-	-	0	3
2004	0	1	13	2	2	0	0	-	1	0	2
2009	0	0	12	0	1	3	0	0	0	0	1
Studerande											
1995	12	5	10	10	9	0	8	-	-	29	8
1999	14	4	6	5	9	3	12	-	-	0	7
2004	10	2	2	15	5	13	4	-	4	0	6
2009	9	5	5	0	2	9	9	20	13	8	7

Tabell C.12 Klass och partival 1995-2009

	Partival										Andel samtliga röstande
	V	S	C	FP	M	KD	MP	PP	JL	Övr	
Arbetarklass											
1995	51	43	27	11	17	27	38	-	-	13	34
1999	36	40	23	14	11	25	28	-	-	0	27
2004	24	31	26	10	10	35	19	-	25	44	24
2009	44	38	16	19	14	29	18	30	27	50	26
Medelklass											
1995	49	57	73	89	83	73	62	-	-	87	66
1999	64	60	77	86	89	75	72	-	-	0	73
2004	76	69	74	90	90	65	81	-	75	56	76
2009	56	62	84	81	86	71	82	70	73	50	74

Författarna

Linda Berg är verksam som forskare och lärare vid Centrum för Europaforskning (CERGU) och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hennes forskning handlar om Europaforskning, identitet och välfärdspolitik.

Stefan Dahlberg är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på väljarbeteende och politisk representation.

Marie Demker är professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Forskningsintressen: Politiska partier, sociala och politiska skiljelinjer, politiska ideologier och politisk mobilisering. Undervisar främst om komparativ politik och om forskningsmetoder.

Joakim Ekman är professor i Statsvetenskap och verksam vid Södertörns högskola. Hans forskningsintressen täcker medborgarattityder till EU och demokrati, politiskt deltagande och politisk socialisation.

Gissur Ó Erlingsson är forskarassistent vid Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet. Hans forskning är huvudsakligen inriktad mot politiska partier, offentlig korruption, institutionell förändring och kommunpolitik.

Per Hedberg är forskningsassistent/koordinator vid Valforskningsprogrammet, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning gäller främst valdeltagande och energiopinioner.

Sören Holmberg är professor emeritus och fortsatt forskningsaktiv i Valforskningsprogrammet, SOM-institutet och Quality of Government Institute. Alla vid Göteborgs universitet.

Jonas Linde är docent i statskunskap och är verksam som førsteamanuensis vid Institutt for sammenliknende politikk, Universitetet i Bergen. Hans forskning handlar främst om demokratisering, postkommunistisk politik och demokratiattityder.

Henrik Oscarsson är professor i statsvetenskap och verksam som lärare och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är primärforskare för de svenska valundersökningarna tillsammans med professor Sören Holmberg. Han är också föreståndare för SOM-institutet vid Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på demokratin, opinionsbildning och väljarbeteende.

Maria Oskarson är docent i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hennes forskning är främst inriktad på politisk sociologi och väljarforskning i relation till politiska attityder och partival på såväl svensk som europeisk nivå.

Mikael Persson är doktorand vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad mot politiskt beteende och politisk socialisation.